

АҚПАРАТТЫ- ӘДІСТЕМЕЛІК БЮЛЛЕТЕНЬ

№ 1 (23) 2017

Бас редактор – Б.Ә. Жапаров

Бас редактордың орынбасары –
Қ.Ш. Әлімғазинов
Жауапты редактор –
Ә.Т. Сүлейменова

Редакциялық алқасы:
Ж.Ү. Әбдіқадырова,
Г.О. Бекішева,
М.Т. Жылгелдинов,
Н.Т. Исаева,
Ж.А. Сатаева,
Е.В. Чиликова,
В.М. Чупров

050010, Алматы қ.,
Достық даңғылы, 87-б
тел. (727) 264-69-07
факс (727) 264-68-21
E-Mail: office@archive.president.kz
www.archive.president.kz

Мазмұны Оглавление

Архив – мемлекет тарихының сақтаушысы	3
Архивы Казахстана: курс на стабилизацию и реформирование	6
Н. Рыскулбекова. Как сделать архив активом?	10
М. Рысдаulet. Нужна поддержка государства	11
Ж. Сатаева. Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві өндірістік қызметін толықтай модернизациялауға және Электронды архив құруға кірісті	12
К. Алимгазинов. Обсуждение статьи Главы государства Н. Назарбаева	13
«Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»	13
(из материалов Круглого стола в Архиве Президента РК, 18 апреля 2017 г.)	13
НОРМАТИВТІК-ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ НОРМАТИВНО-ОРГАНИЗАЦИОННОЕ И МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ	
Б. Шайлазымов. Вопросы организации электронного архива в учреждениях – источниках комплектования Архива Президента РК	16
В. Чупров. Комплектование ведомственных и частных архивов документами по личному составу	20
Ж. Зейнелов. Ведомствольқ архивтерде құжаттардың құндылығын сараптау	26
М. Токтабаева. Инструкция по работе с проектами документов в ЕСЭДО-В для сотрудников Архива Президента Республики Казахстан	29
Н. Исаева. Методика подготовки и организации книжных выставок	50
ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРІБЕ ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ И ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ	
Б. Жапаров. Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің халықаралық байланыстары: АҚШ	55
Казахстанские архивисты работают на уровне мировых стандартов	58
К. Алимгазинов. Социальное партнерство Архива Президента РК	59
с Казахским национальным университетом им. аль-Фараби	59
Ә. Сүлейменова. Атырау облысындағы архив мекемелері қызметкерлерімен кездесу	61
АРХИВТІК ҚҰЖАТТАР БОЙЫНША ТАРИХИ ЗЕРТТЕУЛЕР МЕН ЖАРИЯЛАНЫМДАР ИСТОРИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ И ПУБЛИКАЦИИ ПО АРХИВНЫМ ДОКУМЕНТАМ	
С. Смағұлова. Латын әліпбиі: тарихы мен сабағы	63
Г. Жүгенбаева. Ұлттық интеллектуалдық өре және Алаш феномені	68
Г. Бекишева. Документы Архива Президента Республики Казахстан на латинской графике	74
Б. Касенов. От ВДНХ к ЕХРО	82
А. Сейсенбаева. Ашаршылық құрбандары. Есімнамалық мәліметтер базасы	85
Р. Тастемирова. Қазақтың қанатты қызы – Хиуаз Доспанова	87
ПІКІРЛЕР МЕН РЕЦЕНЗИЯЛАР ОТЗЫВЫ И РЕЦЕНЗИИ	
Е. Пивовар. История архивного дела в Республике Казахстан в лицах	90
Ш. Тулеуова. О Справочнике по фондам личного происхождения	91
Ә. Бақтыбаева. «Языковая политика в Казахстане (1921–1990 гг.)» құжаттар жинағы туралы	95
ЖАҢА КІТАПТАРҒА ШОЛУ ОБЗОР КНИЖНЫХ ПОСТУПЛЕНИЙ	
М. Қарақұлова. Жаңа кітаптарға шолу	97
РЕСМИ БӨЛІМ. ІС-ШАРАЛАР ХРОНИКАСЫ ОФИЦИАЛЬНЫЙ РАЗДЕЛ. ХРОНИКА МЕРОПРИЯТИЙ	
Іс-шаралар хроникасы	100

Архив – мемлекет тарихының сақтаушысы*

Алматының кеуде тұсында орналасқан терезесіз, бітеу қабырғалы биік ғимаратты алғаш көрген адам «неге бұлай?» дегендей қасынан телміре қарап өтері анық. Бірегей архитектуралық нысанның архив екенін аңғарғаннан кейін ғана стандартпен салынған мекеме мәртебесінің де биік екенін бағамдайды. Бұл – Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві. «Шаң басқан архив талай сырды шертеді». Ауызекі тілде осылай дегенімізбен, тап осы теңеудің қалың-қалың папкілерді қораптармен қаптап, үстіне тозаң қондырмай, көздің қарашығындай сақтап отырған бұл архивке еш қатысы жоқ. Осы кезеңге дейін еліміз туралы өте ауқымды әлеуметтік-экономикалық, саяси, ғылыми, мәдени ақпараттар жинап, демократиялық қоғам қалыптастырудағы идеологиялық мәні жоғары деректердің алтын қорын жасақтап отырған бұл архив барлық мемлекеттік архивтердің қазіргі заман тарихы саласындағы ғылыми-әдістемелік орталығы болып табылады. Ең құнды ұлттық байлығымыз сақталған Президент Архивінің директоры, техника ғылымдарының докторы, профессор Борис Жапаров архивтің жетістігін ғана емес, бұл сала төңірегіндегі түйткілді де ортаға салды.

– Борис Әлікөңұлы, сіз басқарып отырған мекеме кешегі Қазақстан КП ОК Партия тарихы институты жанынан құрылған Орталық мемлекеттік қазіргі заман тарихы архивінің заңды мұрагері ғой. Дегенмен, еліміздегі ең алғашқы архив ісі Жәңгір хан заманынан жеткен құжаттармен байланыстырылады. Архивтің кешегі тарихын бүгінгі күнмен сабақтастыра отырып әңгімелесеңіз...

– Рас, ең алғашқы архив Жәңгір ханның басқаруы кезінде Бөкей Ордасында құрылған. Ал Кеңес Одағы тұсында 1924 жылы Бүкілодақтық коммунистік партиясы Қазақ (қырғыз) өлкелік комитетінің жанынан «Истпарт» (Коммунистік партия мен Октябрь революциясы тарихы жөніндегі комиссия) құрылып, оған Сәкен Сейфуллин басшы болып тағайындалады. Сол кездің өзінде архив саласының жұмысын ұйымдастырып, реттеуге байланысты үлкен шаралар жүргізілген. Архив саласына айырықша көңіл бөлініп, өкілеттілігі өте мықты, айтқанының бәрі бұлжымас заң ретінде қабылданған ІХК-ның құрамына берген. Мәртебесі сондай, архившілерге шен беру құқына дейін ие болған. Архив бүгінгі күні Президенттің, Президент Әкімшілігінің және Мемлекет басшысына тікелей бағынатын, есеп беретін басқа да мемлекеттік органдардың қызметін ақпараттық әрі архивтік қамтамасыз ету саласында негізгі міндеттерді атқарып, олардың құжаттарын мемлекеттік сақтауға қабылдайды.

– Қолданыстағы «Ұлттық архив қоры және архивтер туралы» заң жобасына бүгінгі күн талабына сай өзгерістер мен толықтырулар енгізу қажеттілігі туындап, республикадағы архив ісінің мамандары заңға қатысты ой-пікірін білдіріп жатқанынан хабардармыз. Архив жұмысын реформалауға бұл сала шынымен мұқтаж ба?

– Елбасының мемлекет алдына қойған міндеттерінің қай-қайсысы да Қазақстан Республикасы Президентінің Архивіне тікелей қатысты болғандықтан, дамыған архив деңгейіне қол жеткізу үшін үздіксіз жетіліп отыруды мұрат тұтамыз. Сол себепті еліміздегі өзге де архивтермен және дамыған елдердің архивтердің жұмысымен мұқият танысып, жаңа тарих саласындағы жұмыстарға байланысты тәжірбие алмасып, ғылыми-әдістемелік көмек көрсетіп отырамыз. Биылғы жылдың өзінде Қазақстанның бірнеше облыстарын аралап, ғылыми конференциялар, дөңгелек үстелдер ұйымдастырып, аймақтағы ахуалмен жете таныстық. Архив саласында өзекті проблемалар бар.

Кеңестік кезеңде Үкімет құрамында «Бас Архив басқармасы» деген мемлекеттік орган бар болатын. Ол еліміздегі барлық мемлекеттік архивтердің жұмысын реттеп, белгілі бір стратегиямен басқаруды қамтамасыз етіп отыратын. 1990 жылдардағы оңтайландыру ісі қолға алынған кезде, архив саласы ең соңғы кезекке ысырылып, тіпті, басқа салалардың мәселесімен айналысып жүргенде, архив жұмысы ұмытылып кетті. Қолданыстағы заңның өзінде «сол саясатты кім жүргізуі керек» деген мәселенің өзінің басы ашылып, анықталмаған. «Архив туралы» заңның бастапқы нұсқасында «өкілетті

* Айгүл Аханбайқызы. Егемен Қазақстан. – 2017. – 20 қантар

орган» деп анық көрсетілген еді, кейін өзгеріс енгізген кезде «өкілетті органның» мемлекеттік саясатты қалыптастырып жүргізуге міндетті екендігі заң мәтінінен түсіп қалған. Орындаушы органдар бар, ал саясатты жасап, іске асыратын орган көрсетілмеген. Жаңа заң жобасына байланысты бірнеше тармақтан тұратын тұжырымдама, ой-пікірімізді жазып, тиісті орындарға жолдадық, нәтижесін уақыт көрсетер.

Кейінгі жылдары елімізде архив саласын алдымен бір министрліктің құрамына, кейін басқа министрліктің құрамына ауыстыратын әдет пайда болды. Бұл тым болмаса комитет те емес, Мәдениет және спорт министрлігінің құрамындағы жай ғана департамент деңгейінде қалып отырғаны архив жұмысына немқұрайлы қараудың салдары. Қарапайым мысалмен салыстырар болсақ, елімізде алтын, валюта және сол сияқты маңызды қорлар бар, сол секілді мемлекеттің бар тарихын сақтап отырған архив қоры да бар. Бірақ сол қорды басқаратын бірыңғай мемлекеттік вертикаль жоқ. Өткен жылғы сәуір айында Ресей Федерациясының Президенті Владимир Путин өзінің Жарлығымен Мәдениет министріне бағынып келген Федералды архив агенттігін тікелей Президентке бағындырды. АҚШ-тың өзінде де архив тікелей Президентке бағынады.

Жақында Кореяның Ұлттық Архив президентінің шақыруымен Оңтүстік Кореяға сапарлап қайттым. Қазақстан мен Оңтүстік Корея Ұлттық архиві іс бірлігі жөнінде келісімге қол қойдық. Бұл елде архив мәртебесінің жоғары екеніне көз жеткізіп келдік. Архив мемлекеттің саясатын қалыптастыруға да тікелей қатысып отыратын орган болып есептеледі. Ал, біздің еліміздегі облыстық архивтер толығымен облыстық әкімшіліктердің қарамағында. Архив ісінің маңыздылығын түсінген облыс әкімдері қолдан келген көмегін беріп отырады. Аймақтағы архивтер бір облыста тіл басқармасының құрамында, екінші облыста мәдениеттің ішінде араласып кеткен. Жоғарыдан «архив мәселесін ұмытпаңдар» деген тапсырма берілгеннен кейін әкімдіктер амалсыз басқармалардың біреуіне қосақтап қоюды әдетке айналдырған.

Қазақстанның мемлекеттік архивтерінде 22 млн-нан астам іс бірлігі сақтаулы, оның ішінде Ұлттық архив қорына кіретін істер бар. Ұлттық архив қорына түскен әр құжатты тұрақты сақтауға өткізген соң, оны сақтауды да қамтамасыз ету керек. Ұрпақтар ауысса да, архив құжаттары қалады. Тұрақты сақтауға алынған ұлттық қорды көздің қарашығындай қорғап, сол қалпында ұстап отыру – архив қызметкерлерінің қасиетті борышы.

– Бүгінгі жастар архив ісін мамандық ретінде игеруге талпыныс жасап, қызығушылық таныта ма?

– Соңғы 10–15 жылдың ішінде Қазақстанның бес қаласында: Алматыда, Қаскелеңде, Ақтауда, Астанада, Қызылордада, Шымкентте архив ғимараттары салынды. Оның сыртында бірқатар өңірлерде кішігірім қосымша сақтау қоймаларының салынғанын есептемесек, архив құрылысы қажеттілікке сай жүріп жатқан жоқ. Архивте жұмыс істейтін қызметкерлер мемлекеттік қызметкерлер санатына кірмейді, олардың айлықтары да төмен. Сондықтан болар, архив ісіне қызығушылығы болғанымен, жастар да жалақысы жоғары, өмір сүруге қолайлы мамандықтарды таңдап, жеме-жемге келгенде ойынан тайқып кете ме деп ойлаймын. Қоғамның өзінде «архивте кілең жасы келген кәрі-құртаңдар жұмыс істейді» деген пікір қалыптасқанын несіне жасырамыз? Солай бола тұра, архивте жұмыс істейтін мамандардың әрқайсысын өз ісіне адал берілген жан деп ойлаймын. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің тарих факультетінде архив ісі мамандығы бойынша мамандар даярланады. Оның өзі 20 студенттің басын құраған бір ғана топ, ал ол еліміздегі 200 мемлекеттік архивті, оның сыртындағы жүздеген ведомстволық, жеке архивтердің бәрін қамтамасыз ете алмайды. Соған қарамастан, жастардың қызығушылығын тудыру үшін студенттер арасында қалалық олимпиада ұйымдастырып, былтыр республикалық «Жас архившілер» байқауын өткіздік. Жаңа кәсіпке баулып, олардың кәсіби біліктілігін арттыру мақсатын көздедік. Жоғары оқу орындарымен тиімді байланыс орнатып, келісімшарт негізінде ондағы ғалымдар мен оқытушылардың, болашақ архив ісі мамандығында оқитын студенттердің біздің архивке келіп еңбек етуіне жағдай туғызудамыз.

– Кез келген архив ақпараты жұрт үшін жария сипатқа ие деп жатасыздар. Бүгінде архив қоймаларында құпиясы ашылмаған жүзден астам ғана құжат қалған

екен. Ол жария болса, мемлекет қауіпсіздігіне нұқсан келетін көрінеді. Ал бұл құжаттарға кімдер қол жеткізе алады?

– ҚР Президенті Архивінде 37 архив қалыптастырушы дереккөзі бар. Олардың қатарындағы ҚР Президенті Әкімшілігі, Сыртқы істер министрлігі, Президентке тікелей бағынышты болған министрліктер, ведомстволар құпия іс қағаздарын жүргізетіндігі қалыпты жай. Мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге байланысты құжат-деректер біздің Архивтің сақтауына өткізіледі. Құпия құжаттар тек біздің ғана емес, әр мемлекеттік архивте бар. Бұрыннан солай қалыптасқан. Ал Кеңес Одағы кезінде мемлекеттік архивтер сақтап отырған құжаттардың басым көпшілігі жабық болып келді. Тәуелсіздік алғаннан кейін жариялылық қағидасына сай қорымыздағы құжаттарға жаңа көзқараспен қарап, мүмкіндігінше, құпия саналып келген құжаттарды ашық құжаттар қатарына ауыстыру үшін еңбектеніп жатырмыз. Осыған байланысты арнайы құрылған мемлекеттік комиссия көптеген құжаттарды көпшіліктің пайдалануына ұсынып отыр.

– Президент Архивінде қанша іс бірлігі сақталған?

– Біздің ғимарат 1 млн сақтау бірлігіне есептеліп, 1974 жылы бірыңғай типтік жоба бойынша салынған. Сөрелердің жалпы ұзындығы 29 шақырымға тең. Әлемдегі сөрелердің жалпы ұзындығы 300 шақырым болатын архивтермен салыстырғанда, бұл – орташа көрсеткіш. Бүгінде біздің қорымызда 780 мың сақтау бірлігі бар. Негізінен, қағаз құжаттар. Қоймаларда әлі де орын бар. Бұған қоса, аудио, бейне таспаға жазылған құжаттар, фотоқұжаттар да кездеседі. Жеке текті құжаттар, басқару құжаттары, хаттамалар, шешімдер, жиналыс қағаздары, тұлғалардың бір-бірімен жазысқан хаттары жинақталған. 780 мың сақтау бірлігі 1200 қорға біріктірілген. Қоғам тарапынан ең көп қызығушылық тудыратын құжат Орталық Комитеттің қоры мен тәуелсіз Қазақстандағы Президенттің қорына тиесілі. Президент Архиві заманауи технологияны үздіксіз жетілдіруді қолға алып, құжаттарды электрондық жүйеге көшіруді негізгі мақсат етіп қойды. 780 мың сақтау бірлігінің 160 мыңы бірінші санатты құжаттар деп танылған. Ең көп пайдаланылатын, сұранысы жоғары осынау құжаттарды қойма мен оқу залының арасында тасып жүру барысында сапасы төмендемес үшін цифрлық форматқа көшіру мақсатын қойып отырмыз. Бүгінгі күні 60 мыңын электронды форматқа ауыстыруға қол жеткіздік. Тіпті, архивке келмей-ақ сұрауды интернет арқылы жолдап, бар болса, қажетті құжатқа бірден тапсырыс беру мүмкіндігі бар.

– Шет мемлекеттердің архивтеріндегі қазақ халқына қатысты деректерді жинап, құнды құжаттарды елге әкелу бастамасы қалай жалғасын тауып жатыр? Әкелінген құжаттардың ішінде қандай қызықты мәліметтер бар?

– Шетелге арнайы барып, деректер іздеп, тауып, қорымызды толықтыру тарихшылардың міндеті болып есептелгенімен, Президент Архиві өз ғылыми жоспарларына сәйкес, басқа елдердің архивтерімен тығыз қарым-қатынас орнатқан. Жақында ғана біздің төрт қызметкеріміз Ресейдің Қорғаныс министрлігінің архивінде, Мәскеудің басқа да орталық архивтерінде жұмыс істеп, екінші дүниежүзілік соғысқа қатысқан қазақстандықтар туралы бірталай дерек жинап қайтты. Оның ішінде қазақ азаматтарынан құралып, майданға аттанған дивизиялардың тарихы, сондағы солдаттар мен офицерлердің тағдыры туралы біраз деректер жиналды. Архив қызметкерлері былтырдан бері «Екінші дүниежүзілік соғыстың қазақстандық тұтқындары» деген ғылыми жобаны іске асырып келеді. Біздің болжауымыз бойынша, 1 млн 200 мың қызыл әскерге алынған қазақстандықтардың 200 мыңы соғыс тұтқыны болған. Германия, Ресей архивтерінен, өз архивтерімізден, жеке архивтерден табылған мүлде хабарсыз кеткен 35 мың жауынгердің аты-жөнін анықтап, қорымызға енгізіп, «www.tutkyn.kz» деген сайтымызда аты-жөнін жарияладық.

Большевиктік билік келгеннен кейінгі өткен ғасырдың бірінші жартысында қазақ халқы үш бірдей ашаршылықты бастан өткерді. Ең ауыры 30-жылдардағы 4 млн-ға жуық адам көз жұмған ашаршылық болды. 4 миллион деп айтамыз. «Ал нақты олар кімдер еді?» дегенде қиналамыз. Себебі олардың аты-жөнін өз уақытында ешкім де қағазға түсіріп, іздестірген жоқ. Ал Холокосттың 6 миллион құрбанының 5 миллионының есімін Израильдегі, Америкадағы, басқа елдердегі Холокост құрбандарына арналған музейлер мен архивтерден тауып аласыз. Мұның себебі, Қазақстанда азаматтарды тіркеумен айналысқан АХАЖ деп аталған мекеме тек 1934 жылдан бастап қана жұмыс істей

бастаған. Сорақысы сол, Ресей империясы кезінде де, Кеңес үкіметі кезінде де мал санағы жыл сайын жаз айында жүргізіліп тұрған, ал адамның есебі алынбаған. Бұған қарағанда, Қазақстандағы шіркеулерде христиан азаматтарын туа салып тіркеп отырған. Осындай жағдайда өмір сүрген Қазақстанда «4 млн адам аштық құрбаны болды» деген деректі дәлелдеу оңай шаруа емес. Бірақ, бұған қарамастан, осы топырақта өмірге келген, шама-шарқынша туған еліне қызмет еткен ата-бабамызды түгендеуге толық хақымыз бар. Осыған байланысты «asharshylyq.kz» атты веб-сайт ашып, сол жерде деректерді жинақтап жатырмыз.

Бұдан кейінгі үлкен жобаларымыздың бірі – Қазақстанға күштеп жер аударылған өзге ұлт өкілдері мен этностары мәселесіне байланысты қолға алынды. Депортация туралы үлкен екі жинақ басылып шықты. Бұл кітапқа да шетелдіктер қызығушылық танытады. АҚШ-тың мемлекеттік департаменті Президент Архиві мамандарын он күнге жұмыс сапарына шақырып отыр. Бұған екі нәрсе түрткі болды. Оның бірі, соңғы жылдары 30-ға жуық америкалық ғалым Архивімізге келіп, кеңестік дәуірді және тәуелсіз Қазақстан кезеңін зерттеп, үлкен ғылыми жұмыстар атқарып жатыр. Екіншісі, Холокост мемориалдық музейінің зерттеушілері біздің Архивтің оқу залында жұмыс істеп, екінші дүниежүзілік соғыс кезінде Қазақстанға эвакуацияланған еврей ұлтының өкілдері туралы көптеген құжаттар тапты. Біз олардың өтінішімен 12 мың парақ құжаттың электрондық нұсқасын әзірлеп беріп, Вашингтондағы Холокост музейіне жолдадық. Бүгінде Азия мен Африкадағы соғыс пен терроризм құрбаны болудан қашқан мыңдаған босқындар күллі Еуропа мемлекеттеріне үлкен қиындық туғызып, халықаралық дәрежедегі күрделі мәселенің түйінді шешімін таба алмай отыр. Ал ашаршылық пен соғыстан өзі де әрең аман қалып, ес жия алмай отырғанда күштеп көшіріліп әкелген мыңдаған басқа ұлт өкілдеріне қабақ шытпақ түгілі барымен бөлісіп, бауырына тартқан қазақ халқына тәнті екенін америкалық әріптестеріміз жиі айтады. Президент Архиві осындай ауқымды жобаларымен қатар, Ұлттық архив қорының құжаттарын насихаттау жұмыстары бойынша белсенді қызмет атқаруда. Өйткені, архив – мемлекеттің кешегі және бүгінгі тарихының сақтаушысы.

Архивы Казахстана: курс на стабилизацию и реформирование*

Недооценка роли архивов, замедление их развития может привести к непоправимым ошибкам в будущем. О проблемах и перспективах развития архивной отрасли мы беседуем с директором Архива Президента Республики Казахстан доктором технических наук Борисом Джапаровым.

– Борис Аликенович, в том, что архивы нужны, не сомневается никто. Но все-таки, давайте обозначим коротко: зачем они нужны?

– Архивы тысячами нитей связаны с государственной, политической, материальной, духовной и другими сторонами жизни общества. Без полноценной архивной базы нельзя будет восстановить более или менее реальную историческую картину прошлого, решать многие вопросы дня сегодняшнего, двигаться вперед. Архивы Казахстана накопили огромную социально-экономическую, политическую, научную, культурную и другую информацию о стране, которая представляет идеологическую ценность при формировании демократического общества. Вступив в международные политические, экономические и культурные отношения, страна включилась и в мировое информационное пространство. Поэтому очень важно, чтобы отечественные архивы заняли подобающее им место среди мировых информационных ресурсов. Наследие архивов становится одним из самых ценных национальных богатств, как земля и ее недра. И одной из задач государства – всемерно способствовать тому, чтобы архивы были сохранены и активно использовались в интересах граждан, общества и власти. К сожалению, современное состояние архивов Казахстана характеризуется наличием накопившихся проблем. Отрасль оказалась вне

* Наталья Гапонова. *Казахстанская правда*. – 2017. – 28 февраля

зоны внимания властных структур, без должной нормативно-правовой базы, необходимой материально-технической, юридической и финансовой поддержки.

– В чьем подчинении находятся сегодня архивы страны?

– В 2004 г. Комитет по управлению архивами и документацией был преобразован в Комитет информации и архивов, в котором в приоритете оказались вопросы информации. Комитет неоднократно переподчинялся различным министерствам и ведомствам: в 1999–2009 гг. – Министерству культуры, в 2010–2012-м – Министерству связи и информации, в 2012–2014-м – снова Министерству культуры, в 2014-м (апрель – сентябрь) – Агентству по информации и связи, с сентября 2014 г. – Министерству культуры и спорта (МКС). Наиболее успешной деятельностью архивной службы была, когда отрасль имела самостоятельность в разработке стратегии и тактики архивного дела, напрямую руководила государственными и ведомственными архивами. Вынужден констатировать: существующий статус республиканского уполномоченного органа в лице департамента архивного дела и документации МКС, его реальные возможности и финансирование не обеспечивают эффективное управление отраслью. Добавлю также, что в России в 2016 г., учитывая значение архивного дела в государственном строительстве, Федеральное архивное агентство выведено из состава Министерства культуры и переподчинено напрямую президенту РФ. В США Национальный архив находится в прямом подчинении президента с 1930-х гг.

– Три года назад Архив Президента РК поднял тему реформирования архивной отрасли...

– По нашей инициативе в 2014 г. принят Меморандум директоров центральных республиканских государственных архивов, Алматы и Алматинской обл. о принятии мер по выходу архивной отрасли из кризиса, где была изложена программа по стабилизации архивного дела в Казахстане. МКС разработало и утвердило перспективный план мероприятий на 2014–2018 гг. по реализации основных направлений развития сферы архивного дела и документации. Прошло более двух лет, но ситуация не изменилась. По-прежнему не сформирована государственная политика развития архивного дела в стране, не модернизировано Положение о Национальном архивном фонде в части его функционирования и управления, не разработан Единый республиканский классификатор архивной информации, без которого невозможно создание современных каталогов, электронных баз данных, электронного архива, поиск информации. Не решены вопросы материально-технического и кадрового обеспечения отрасли, а также социально-экономического положения архивистов. В июле 2011 г. в ст. 18-ю Закона РК «О Национальном архивном фонде и архивах» были внесены существенные дополнения об участии Правительства в государственном регулировании архивного дела. Архивы страны с оптимизмом оценили нововведение. Но в сентябре 2014-го этот пункт был исключен, и вопросы регулирования возложены на уполномоченный орган. К сожалению, отдельные нормы закона носят декларативный характер. Например, это относится к сохранности документов ликвидируемых организаций и обязательной их передачи на государственное хранение. Органы юстиции и налоговой службы беспрепятственно снимают ликвидируемые организации с регистрации, а архивные документы бесследно пропадают.

– Означает ли это, что гражданам Казахстана в некоторых случаях может быть затруднительно подтвердить сведения о своей трудовой деятельности?

– Да, это так. Архивы Казахстана значительно отстают в разработке и применении информационных технологий, в приеме на государственное хранение электронных документов от архивов Российской Федерации, Республики Беларусь, не говоря уже об архивах США, Республики Кореи, КНР и других стран. У нас пока отсутствуют единая база данных и информационно-поисковая система по документам Национального архивного фонда. Нуждается в дальнейшем развитии нормативная база по электронному архиву. Без государственных стандартов на форматы, носители, описание и хранение электронных документов и баз данных, а также технологического регламента по проведению миграции электронных документов невозможна полноценная работа. Эти задачи были поставлены еще в 2006 г. на Республиканском совещании-семинаре по вопросам электронного документооборота и электронного архива, но не предприняты какие-либо действия по их реализации. Время не ждет. Электронные документы уже поступают в госархивы и

порождают проблему с их идентификацией через определенный период времени. Электронно-вычислительные средства и программное обеспечение быстро стареют, и если не принимать меры, то очень скоро электронные документы нельзя будет прочитать.

– То есть нужно внедрять типовые архивные технологии?

– Без них невозможно создание Единой системы электронного архива с информационно-поисковой системой и централизованных архивных баз данных. Типовые технологии обеспечат оперативный и надежный обмен информацией между государственными архивами и органом управления архивным делом. Технологические решения, совместимые с развивающимися региональными (областными, городскими и районными) и национальными информационными системами, позволят оперативно удовлетворять запросы госорганов законодательной и исполнительной власти, населения. Единые технологические принципы должны соответствовать международным стандартам, что позволит казахстанским архивам полноправно участвовать в международных информационных системах и сетях.

Оптимальным вариантом для обеспечения единой политики в области информатизации могут стать разработка и тиражирование по всем архивам типового программного обеспечения. Причем не только для государственных архивов, но и взаимосвязанных комплексов для архивных учреждений разного уровня и органа управления архивным делом страны.

Судя по информации МКС, ведется проработка программного обеспечения «Единый электронный архив». Но как оно будет интегрироваться с уже действующими электронными архивами? У нас функционирует такой архив, сейчас переведено в электронный формат около 60 тыс. дел, и к 2021 г. предполагается оцифровать еще 100 тыс. Что же получится, если программы будут не совместимы? Не лучше ли, прежде чем создавать новое программное обеспечение, изучить уже действующие программы и, в случае положительной оценки, распространять их среди государственных архивов?

– Борис Аликинович, какие еще проблемы отрасли вы можете обозначить? Есть ли данные, сколько документов ежегодно принимается на государственное хранение?

– Проблем, увы, немало. Так, нет взаимодействия департамента архивного дела и документации с акиматами областей, которые, за редким исключением, не обращают внимания на бедственное положение архивных учреждений. Особенно критическое положение сложилось с архивохранилищами и обеспечением сохранности документов. В Казахстане за 2000–2016 гг. введено в эксплуатацию всего 5 новых архивных объектов (Национальный архив, городские архивы Алматы, Шымкента, государственные архивы Алматинской и Мангистауской областей), осуществлены пристройки к основным зданиям в Актюбинской, Атырауской, Западно-Казахстанской областях. Отмечается настоятельная потребность в создании современного типового проекта здания архива и строительстве новых архивохранилищ. В настоящее время большинство хранилищ государственных архивов областей полностью заполнены. По этой причине затруднен прием документов на государственное хранение. В Государственном архиве Жезказгана из-за отсутствия дополнительного архивохранилища партийные дела в количестве 44 тыс. и 20 тыс. дел ликвидированных учреждений перемещены в подвал, где нет элементарных условий хранения. В течение нескольких лет не решается вопрос о строительстве пристройки к архивному зданию. В Западно-Казахстанской обл., одной из немногих в стране, нет архива, который принимал бы и хранил документы по личному составу. Неудовлетворительное положение с резервом свободных площадей архивохранилищ Казахстана значительно снизило объемы поступления дел на государственное хранение. Так, если за 1991–2000 гг. рост общего архивного фонда составил 110,6%, за 2000–2010-й – 41,9%, то за 2010–2015-й – только 9,5%.

– Как пополняется обязательный государственный страховой фонд копий документов? Что делается для этого в Вашем архиве?

– Из-за отсутствия оборудования многие областные государственные архивы Казахстана не создают страховой фонд копий особо ценных документов, который входит в разряд основных направлений работы. Речь идет о так называемых «жизненно важных документах», то есть необходимых для восстановления основных функций Правительст-

ва и местных исполнительных органов в период возникновения чрезвычайных ситуаций. Страховой фонд нужен и для сохранения подлинников исторических документов от изнашивания при работе исследователей в читальных залах архивов.

Этой важной задаче во всех архивах мира уделяется огромное значение. Так, в США Национальный архив и управление документацией микрофильмируют документы с конца 1930-х гг. Первая федеральная программа по созданию страхового фонда разрабатывалась под руководством президента и была утверждена в 1952-м. Архивисты США имеют 10-летний стратегический план развития архивной службы. Микрофильм или микрофиша в обозримом будущем еще сохранят свое значение, поскольку пленочный носитель при оптимальном температурно-влажностном режиме может храниться от 350 до 500 лет. Сейчас в Архиве Президента РК идет активный перевод микроформ в электронный формат, который позволяет по специальным защищенным каналам связи оперативно передавать информацию потребителям. В Казахстане создание страхового фонда в архивных учреждениях началось в 1958–1960 гг. Постановлением Правительства в 2002-м утверждено Положение о Государственном страховом фонде копий документов, в котором установлено, что страховые копии являются неприкосновенными и хранятся обособленно от оригиналов. На наш взгляд, в этой формулировке пропущено слово «территориально». Иначе хранить – смысла нет. В республике до сих пор нет специального хранилища. Существует единственное учреждение, которое призвано производить страховой фонд, – Центральная лаборатория микрофильмирования и реставрации архивных документов в Алматы. Однако уже длительное время госархивы не прибегают к ее услугам, а приобрести собственное современное дорогое оборудование областным госархивам при их мизерном бюджете нереально. Выходом из создавшегося положения могли бы стать модернизация Центра микрографии и создание Центра хранения страховых микроформ.

– Сейчас много внимания уделяется квалификации специалистов, кадровым вопросам. Архив – это не только место хранения, но и учреждение, где ведется серьезная исследовательская и реставрационная деятельность.

– Отрасли нужны специалисты в области информационных технологий, репрографии, архивной экономики, реставрационной работы. В зачаточном состоянии находится научно-исследовательская работа в области архивоведения, документоведения и археографии, нет научных работников, которые бы могли профессионально вести изыскания и подготовку научных разработок по проблемам архивного дела. Сейчас архивисты пользуются научными разработками институтов документоведения и архивного дела России, Беларуси, Украины, но это не выход. Во многих наших архивах не ведется реставрация документов. Приведенные мною факты показывают, что положение в архивной отрасли достигло критического состояния.

– Борис Аликинович, вы подняли очень серьезные проблемы. Какие, на ваш взгляд, существуют пути их решения?

– Основная причина кризиса заключается в непонимании и недооценке значения управленческих функций архивных органов, их нельзя уравнивать с учреждениями культуры, библиотеками и музеями. Архивы обеспечивают принципиально другие задачи: в области национальной безопасности, в восстановлении и подтверждении правового и финансового статуса учреждений и граждан, реализации единой государственной политики в архивном деле и делопроизводстве, в изучении исторического наследия... Для реального реформирования отрасли настало время изучить вопрос о придании более высокого статуса республиканскому и местным уполномоченным органам в сфере архивного дела и документации, наделении их самостоятельностью на уровне Архивного агентства, непосредственно подчиненного Правительству Республики Казахстан. Надо разработать и осуществить полноценную программу действий для дальнейшего успешного развития архивной сферы.

Как сделать архив активом?

Статья директора Архива Президента РК Бориса Джапарова «Архивы Казахстана: курс на стабилизацию и реформирование», опубликованная в газете «Казахстанская правда» от 28 февраля 2017 г., вызвала широкий резонанс среди архивистов и нашей области. Поднятые в ней проблемы актуальны для госархивов республики. Архивное дело нашего края насчитывает почти 90-летнюю историю. Сегодня в архивах области сосредоточено 3394 фонда, в которых хранится порядка 700 тыс. единиц документов. Как показывает многолетний опыт и практика, без понимания руководителями учреждений важности работы по сохранности документов, введения в штатное расписание на постоянную должность архивариуса архивное дело не будет вестись на должном уровне. Не имея реальных рычагов воздействия на организации и учреждения республиканского, областного значений, мы зачастую оказываемся в роли просителей. Архивисты области, в том числе и автор этих строк, неоднократно поднимали вопрос о том, что для обеспечения сохранности документов постоянного хранения и по личному составу ликвидированных организаций, в том числе и в ходе банкротства и при приватизации организаций и предприятий, при исключении из реестра юридических лиц органам юстиции необходимо запрашивать справку о сдаче документов в госархив. С удовлетворением хочу заметить, что сегодня этот вопрос решается. Архивы в недалеком будущем должны будут принимать на хранение документы на электронных носителях, но прежде чем взять на себя ответственность за хранение и использование управленческих электронных документов, предстоит решить ряд проблем, в первую очередь, связанных с современным техническим оснащением, обеспечением сохранности электронных документов. Надеемся, что все вопросы будут решены с вводом в эксплуатацию нового здания госархива области. Стоит также заметить, что во многих архивах страны активно идет работа по переводу документов на бумажной основе в цифровой формат, но пока не будет единой информационно-поисковой системы, мы не сможем полноценно пользоваться оцифрованными документами. Необходимы нормативно-правовые акты, регулирующие эту работу. В обществе еще в недостаточной мере оценена роль архивов. Финансирование осуществляется по остаточному принципу, районные архивы размещены в приспособленных зданиях, предлагаемые представителями местной власти помещения зачастую не пригодны для хранения документов по санитарно-техническим нормам. Как отметил Б. Джапаров в своей статье, «основная причина кризиса заключается в непонимании и недооценке значения управленческих функций архивных органов, их нельзя уравнивать с учреждениями культуры, библиотеками и музеями. Архивы обеспечивают принципиально другие задачи: в области национальной безопасности, в восстановлении и подтверждении правового и финансового статуса учреждений и граждан, реализации единой государственной политики в архивном деле». Мы, архивисты, согласны с этим мнением. Необходимо придать более высокий и самостоятельный статус уполномоченным органам архивного дела и документации, разработать стратегический план развития отрасли на перспективу.

<http://kzvesti.kz/kv/fourthband/18997-kak-sdelat-arhiv-aktivom.html>

*М. Рысдаулет,
ветеран Жамбылского областного
государственного архива,
почетный журналист Казахстана*

Нужна поддержка государства

Интервью директора Архива Президента Республики Казахстан Б. Джапарова, опубликованное в «Казахстанской правде» 28 февраля текущего года, вызвало живой интерес в коллективе Жамбылского областного государственного архива. И для меня, как ветерана архивного дела, близки и понятны проблемы, затронутые в данной публикации.

Действительно, сегодня надо отказаться от стереотипов и старых взглядов относительно роли и места архивов в жизни нашего общества и государства в целом. В этой связи автор справедливо отмечает, что архивную базу надо рассматривать не иначе как национальное достояние и богатство, что надо всемерно способствовать тому, чтобы архивы были не только сохранены, но и активно использовались в интересах граждан, общества и государства.

В Казахстане до настоящего времени не решены вопросы материально-технического и кадрового обеспечения отрасли, а также социально-экономического положения архивистов.

Все это наглядно прослеживается и в деятельности нашего областного архива. Многие наши планы и инициативы по развитию архивного дела тормозятся по причине крайне слабой материально-технической базы ведомства и нехватки квалифицированных кадров. Архивной работой сегодня занимаются историки, учителя, юристы, а специалистов архивного дела можно пересчитать по пальцам. В филиалах же нет ни одного архивиста с высшим образованием. К тому же по причине низкой заработной платы наблюдается текучесть кадров.

У нас нет четкого положения и установок относительно состава и штатной численности ведомства. К примеру, в нашем областном государственном архиве находится порядка пятисот тысяч документов, а работают всего 44 человека, включая техперсонал.

Для того, чтобы поставить архивное дело на должный уровень, необходимо, в первую очередь, коренным образом улучшить материально-техническую базу, оснастить архивы современным оборудованием. Архивы сегодня нуждаются в высококвалифицированных кадрах. В регионах трудно найти специалистов по изучению архивных материалов на латинице и арабской графике казахского языка. Важно также изыскать источники финансирования для поиска и возвращения архивных материалов, имеющих непосредственное отношение к истории нашего края.

Нуждается в совершенствовании и действующее законодательство. К сожалению, отдельные нормы Закона РК «О Национальном архивном фонде и архивах» носят декларативный характер. Это относится, в частности, к сохранности документов ликвидируемых организаций. На наш взгляд, надо законодательно закрепить, чтобы ликвидируемые организации в обязательном порядке передавали на государственное хранение архивные документы, и лишь после этого их признавали упрядженными.

Одним словом, архивное дело нуждается в существенном реформировании и поддержке со стороны государства.

**Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві өндірістік қызметін толықтай
модернизациялауға және Электронды архив құруға кірісті**

Биылғы жылғы 6 маусымда Орталық коммуникациялар қызметінде «Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві цифрлік дәуірге қадам: жаңа бағдар» тақырыбында брифинг өтті.

Шараға Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры, техника ғылымдарының докторы, профессор Борис Әлікенұлы Жапаров қатысты.

Оның айтуынша, қазіргі уақытта Архивте Ақпараттандыру Концепциясы мен Бағдарламасы толық кешенде жүзеге асырылуда, Ұлттық архив қоры құжаттарын жаппай цифрлеу жұмыстары жүргізілуде, зерттеушілер үшін «виртуалды оқу залының» ақпараттық құрылымы мен моделі құрылған.

Заманауи ақпараттық технологияларды енгізу мен Электронды архив құру бойынша Архив тарапынан атқарылып жатқан шаралардың дұрыстығы мен мақсаттылығын зерттеушілер мен архившілердің пікірлері де нақтылауда.

Архивтің 2021 жылға дейінгі жоспарында 1 категорияға жататын архив істерін яғни, аса құнды және зерттеушілер тарапынан сұранысқа ие тарихи құжаттарды цифрлік форматқа көшіру мақсаты тұр. Осындай істердің жалпы саны 160 мың. Ағымдағы жылдың 1 қаңтардағы жағдай бойынша 62 мың іс цифрленген.

Архивтің бұрындары қолданып жүрген ақпараттық жүйелері әр түрлі компаниялармен әр жылдары түрлі бағдарламалық платформаларды пайдалана отырып жасалуы бизнес-процесстердің орындалуында қиындықтарға алып келген болатын. Барлық бизнес-процесстерді тиімді автоматтандыру мақсатында Архив 2014 жылдан бастап жаңа Ақпараттандыру концепциясын қабылдады. Ондағы басым бағыттардың бірі болып Архив қызметінің басты бағыттары: жинақтау, сақтауды қамтамасыз ету, пайдалану және ғылыми-анықтамалық аппарат құру қызметтерін толықтай қамти отырып, Электронды архив жүйесін құру болып анықталды.

ҚР Президентінің Архиві ақпараттық технологияларды кеңінен қолдана отырып, бірнеше ғылыми-зерттеу жобаларын жүзеге асыруда. Ағымдағы жылдың 1 маусымындағы жағдай бойынша ҚР Президенті Архивінің <http://archive.president.kz> сайтына Қазақстанның жаңа заман тарихының маңызды тарихи оқиғаларын сипаттайтын 33 виртуалды тарихи-құжаттық көрмелер орналастырылған. Олардың қатарында қазақстандықтардың 1941–1945 жж. Ұлы Отан соғысына қатысуы, халықтарды Қазақстанға депортациялау тарихы, 1920–1930 жж. қазақ алфавитін латын алфавитіне көшіру және т. б. тақырыптардағы көрмелер бар. Әлемнің барлық зерттеушілері үшін виртуалдық көрмелерде бірегей архив құжаттары онлайн режимінде қолжетімді. ҚР Президенті Архивінің мұндай қадамға баруы Елбасының Бес институционалды реформасының «Менің Елім» Азаматтық біртектілікті нығайту» 87-қадамына сай келеді.

Брифинг 24 KZ телеканалының тікелей эфирінде трансляцияланды, БАҚ беттерінде ҚР Президенті Архивінің қызметі туралы материалдар жарияланды, сонымен қатар Электрондық архив құру мәселелері жарық көрді.

**Архив Президента Республики Казахстан приступил к полной модернизации
производственной деятельности и созданию Электронного архива**

6 июня 2017 г. в Службе центральных коммуникаций в г. Астана состоялся брифинг «Архив Президента Республики Казахстан в цифровую эпоху: новые ориентиры».

В мероприятии принял участие директор Архива Президента Республики Казахстан Джапаров Борис Аликенович.

В настоящее время в Архиве полномасштабно реализуется Концепция и Программа информатизации, ведется массовая оцифровка документов Национального архивного фонда, создана информационная архитектура и модель «виртуального читального зала» для исследователей.

Отзывы исследователей и практиков-архивистов подтверждают правильность и целесообразность предпринимаемых Архивом мер по внедрению современных информационных технологий, созданию Электронного архива.

В планах Архива к 2021 г. перевести в цифровой формат архивные дела, отнесенные к 1 категории, то есть наиболее ценные и востребованные исследователями исторические документы. Общее количество таких дел 160 тысяч. Из этого числа на 1 января т. г. оцифровано 62 тысячи.

Ранее используемые информационные системы Архива были разработаны несколькими компаниями в разные периоды с использованием разных программных платформ, что приводило к сложностям в исполнении бизнес-процессов. В целях эффективной автоматизации всех бизнес-процессов с 2014 г. Архив принял новую Концепцию информатизации, где в числе приоритетных задач выделено создание Электронного архива, с охватом всех основных направлений деятельности Архива: комплектование, обеспечение сохранности, использование и разработка научно-справочного аппарата.

Архив Президента РК реализует ряд научно-исследовательских проектов, которые осуществляются с широким использованием информационных технологий. На 1 июня т. г. на сайте Архива Президента РК <http://archive.president.kz> размещены 33 виртуальные историко-документальные выставки, которые освещают значимые исторические события Казахстана новейшего времени. В их числе: участие казахстанцев в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг., Голод 30-х годов прошлого столетия в Казахстане, депортация народов в Казахстан, латинизация казахского алфавита в 1920–1930 гг. и т. д. Более 3000 уникальных архивных документов, представленных на виртуальных выставках, доступны в режиме онлайн исследователям со всего мира. Осуществляемые Архивом Президента проекты отвечают реализации 87 шага Пяти институциональных реформ Главы государства «Укрепление гражданской идентичности «Менің елім».

Брифинг транслировался в прямом эфире телеканала 24 KZ, в СМИ опубликованы материалы о деятельности Архива Президента РК, а так же освещены вопросы создания Электронного архива.

*К. Алимгазинов,
заместитель директора, д. и. н.*

**Обсуждение статьи Главы государства Н. Назарбаева
«Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»
(из материалов Круглого стола в Архиве Президента РК, 18 апреля 2017 г.)**

Сегодня очень важно правильно понимать те сложные политико-экономические, социокультурные процессы, которые происходят во всем мире. И Казахстан как суверенная политическая единица уже более чем четверть века является частью мирового исторического процесса.

Джон Маккиндер еще в начале прошлого века, рисуя прогнозы политических преобразований на карте Евразии, подчеркивал определяющую роль для государств и народов того исторического пространства, на котором они существуют. И сегодня, наблюдая сложные политические перипетии и коллапс вопросов о точках бифуркации региональных экономик, мы все более воочию убеждаемся, что по мере исторического развития Независимого Казахстана этот фактор становится все весомее. И именно в этом, на мой

взгляд, заключен вывод автора статьи Н. Назарбаева о том, что Казахстан сегодня вступил в новый исторический период.

Программная статья – стала логическим отражением содержания тех реформ, проводимых в Казахстане с 1991 г. Формула Президента страны «сначала экономика – затем политика» находит свое отражение в тезисах его статьи. Цель войти в тридцатку развитых государств мира – включает в себе масштабное преобразование общественного сознания, основой которого выступает историческая память.

Поэтому знаковым является сегодня обсуждение статьи в стенах Архива Президента РК, где хранится документальное содержание нашей истории. Открытость архивов и доступность архивных документов является важным звеном в формировании исторического сознания. На архивы ложится ответственная задача по духовной модернизации общества. Условием сохранения национальной идентичности выступает формирование собственной модели гражданского общества, в основе которого национальный дух (национальные традиции и обычаи, язык и музыка, литература).

Глава государства выделил три вектора модернизации: политика, экономика и общественное сознание. Для работы архивистов важным и основополагающим является участие в модернизации духовной сферы.

Выделяя духовную составную государства залогом дальнейшего успеха политических и экономических модернизаций, мы должны понимать, что в свою очередь, залог успеха духовной модернизации заключен в историческом наследии государства, которое хранится в архивах. В этом контексте на Архив ложится ответственная задача по сохранению документального наследия, обеспечению возможности исследователей к знакомству с источниками, которые формируют базис национального кода, о котором говорит Н. Назарбаев. Поэтому пропаганда и информационная деятельность Архива в русле модернизационных процессов выносятся как один из приоритетов повестки дня.

Инициированные Президентом государственные программы возрождения исторической памяти – «Мәдени мұра», «Халық тарих толқынында» – позволили не только системно собрать и изучить документальное наследие страны, но и стать мощным толчком к осознанию своей идентичности, автохтонности, исторической преемственности государственности. Именно к этому подводит Н. Назарбаев свой вывод об латентных механизмах самосохранения и поступательного роста государства – национального кода. «В чем был, на мой взгляд, – отмечает Н. Назарбаев, главный недостаток западных моделей модернизации XX в. применительно к реалиям нашего времени? В том, что они переносили свой уникальный опыт на все народы и цивилизации без учёта их особенностей. Даже в значительной степени модернизированные общества содержат в себе коды культуры, истоки которых уходят в прошлое» И первым условием модернизации нового типа автор статьи видит сохранение своей культуры, собственного национального кода.

«История и национальные традиции – это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа». Но никакая модернизация не может иметь место без сохранения национальной культуры. Однако, подчеркивает автор, упоминая об архаических реликтах нашего общества, нужно отказаться от тех элементов прошлого, которые не дают развиваться нации.

«Мы должны ясно понимать уроки истории. Эпоха революций не прошла. Характер революций изменился. Они обретают отчетливую национальную, религиозную, культурную или сепаратистскую окраску. Но в подавляющем большинстве случаев все кончается насилием и экономическим крахом. Поэтому серьезное переосмысление того, что происходит в мире, – это часть огромной мировоззренческой, идеологической работы, которую должны провести и общество в целом, и политические партии и движения, и система образования», – отмечает Н. Назарбаев, говоря о том, что во главу первенства эволюционного роста нации должен стать культ знания и открытость сознания, т. е. готовность к переменам, которые несет новый технологический уклад.

В информационную эпоху возможность интегрированности общества и государства в глобальный инфокоммуникационный процесс определяет их конкурентоспособность. Н. Назарбаев выделяет конкретные проекты, которые могли бы позволить ответить на вызовы времени без утраты исторических традиций. Это – поэтапный переход казахского языка на латиницу; это проект «Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на ка-

захском языке» – как основа создания условий для полноценного образования студентов по истории, политологии, социологии, философии, психологии, культурологии, филологии. Гуманитарная составная обеспечит распространение национального кода. «Это те люди, пишет автор статьи, которые и станут главными проводниками принципов модернизации сознания – открытости, прагматизма, конкурентоспособности».

Логическим продолжением государственных историко-культурных программ станут программа «Туған жер», проекты «Духовные святыни Казахстана» («Сакральная география Казахстана»), проект «Современная казахстанская культура в глобальном мире», «100 новых лиц Казахстана». «Чтобы жить, нужно обладать способностью к осмысленной адаптации. ...Время не останавливается, а значит, модернизация, как и сама история, – продолжающийся процесс».

Сегодня на смену биполярного мира, пришла новая многополюсная реальность. Независимый Казахстан выбрал демократические ценности и эволюционное развитие. Скептическое отношение западных интеллектуалов 1990 гг. сменилось признанием экономических, политических успехов страны. Дальнейший поступательный рост нашего государства, вхождение его в 30-ку развитых стран мира – зависят от того, насколько будет отвечать содержание модернизации государства вызовам нового времени. Ф. Фукуяма в своей книге «Конец истории и последний человек», ознаменовывая конец эпохи идеологических противостояний и универсализации либеральной демократии Запада, сосредоточивается лишь на императивах экономического развития. Между тем, сегодня Казахстан способен выступить примером того, как цивилизационный историко-культурный феномен общественного сознания – являет собой залог экономического и политического успеха молодого независимого государства. Для этого у Казахстана есть все основания: модернизация через сохранение национального кода – это и есть тот самый иммунный механизм ревитализации казахского этноса, нации. В этом контексте перед нашим Архивом стоят задачи не только консервации документальных носителей национального кода, но и формирования нового отношения к архивному документу и архивной работе в целом.

*Б. Шайлазымов,
руководитель Управления
архивных технологий*

Вопросы организации электронного архива в учреждениях – источниках комплектования Архива Президента РК

На сегодняшний день в список учреждений-источников комплектования, Архива Президента Республики Казахстан, входит 37 организаций с государственными и негосударственными формами собственности. Из них 23 учреждения находятся в г. Астана (16 госорганов, 7 общественных организаций) и 14 учреждений в г. Алматы (1 гос. учреждение, 12 общественных организаций и 1 ТОО).

Проведенный в феврале 2016 г. анализ работы ведомственных архивов и служб управления документацией учреждений – источников комплектования показал, что вопросам информатизации архивной деятельности не уделяется должного внимания.

В планах, бюджетных заявках по информатизации многих учреждений не предусматривается программно-техническое оснащение и автоматизация основных процессов деятельности подведомственных им архивов. Учет и исполнение запросов по архивным документам ведется вручную, в редких случаях с помощью примитивных программ или настроенного функционала Системы электронного документооборота.

В ст. 4 Закона РК от 22 декабря 1998 года №326-1 «О Национальном архивном фонде и архивах» установлен состав Национального архивного фонда (далее – НАФ), в который наряду с законодательными актами, управленческой документацией и другими официальными документами входят электронные информационные ресурсы.

В целях обеспечения сохранности, автоматического учета, оперативного исполнения запросов и передачи на государственное хранение, собственники документов, наряду с традиционными методами, установленными в Правилах комплектования, хранения, учета и использования документов, должны применять и современные программно-технические решения. Одним из таких решений на сегодняшний день является организация Электронного архива учреждения.

По результатам анкетирования проведенного в рамках анализа выяснилось, что у большинства учреждений – источников комплектования, электронный архив не разработан и внедрение его в ближайшие годы не планируется.

В тех учреждениях, в которых электронный архив введен в эксплуатацию, наблюдается разнородность их программных платформ, архитектуры и форматов вводимых данных. Во многом это явилось следствием отсутствия единых утвержденных требований, методик и правил по созданию и организации электронного архива учреждений.

По сведениям Комитета связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию РК в 2015 г. объем документов, создаваемых только в электронном формате, в центральных исполнительных органах составил - 65%, по местным исполнительным органам – 83,8%.

Исходя из реалий повсеместного увеличения объема электронного документооборота в стране, краеугольным камнем преткновения встает вопрос систематизации, сохранности, использования и передачи на государственное хранение документов такого формата.

В течение отведенного для ведомственного хранения времени, учреждение должно обеспечить правильное комплектование электронных документов. Это необходимо не только для учета и систематизированного хранения, но и для оперативного исполнения тематических и социально-правовых запросов.

В соответствии с законом Республики Казахстан «О национальном архивном фонде и архивах» документы, находящиеся в государственной собственности, по истечению срока хранения в ведомственных архивах подлежат передаче на постоянное хранение.

Согласно утвержденному Президентом РК «Положения об Архиве Президента Республики Казахстан» № 52 от 15 июня 1999 г., Архив наряду с документами на бумажной основе принимает на государственное хранение от учреждений – источников комплектования электронные документы не позже 15 лет.

В ст. 13. Закона РК «О национальном архивном фонде и архивах» говорится, что обработка и передача документов НАФ производится за счет сил и средств юридических лиц, передающих документы в архивы, в соответствии с правилами, утвержденными уполномоченным органом.

Внедрение Электронного архива приведет к автоматизации основных направлений работ ведомственных архивов, включая вопрос передачи на государственное хранение электронных документов.

Работники некоторых ведомственных архивов, IT-специалисты, службы документации учреждений, у которых функционирует система «Электронный документооборот», сформировали для себя ошибочное мнение. Они принимают модуль хранения данных Системы электронного документооборота учреждения (СЭД, ЕСЭДО) за электронный архив, хотя между этими двумя информационными ресурсами имеется существенная разница.

Рис.1

<u>Различия между Электронным архивом и модулем системы хранения данных электронного документооборота</u>	
Электронный архив	Модуль хранения данных СЭД/ЕСЭДО
<ul style="list-style-type: none"> • Может содержать все документы постоянного хранения учреждения без срока давности; • Данные систематизированы согласно архивным параметрам хранения (Ф. Оп. Д.) • Наличие развитой поисковой системы (с возможностью подбора документов по всем годам); • Возможность пользования и управления по средствам Интернет ресурса (выставление активного списка описей, дел исполнение запросов). 	<ul style="list-style-type: none"> • Содержит документы постоянного и временного хранения с момента подключения системы; • Данные систематизированы согласно номенклатурного перечня делопроизводства (№ Номенкл. Док.) • Раздельный поиск по каждому году отдельно.

Переход к электронному документообороту у государственных органов начался только в 2006–2008 гг., образованные в электронной форме документы охватывают только 10 лет с 2006 г. по 2016 г., остальные архивные документы до 2006 г. находятся на бумажных носителях и не имеют своих электронных копий. К тому же 22 учреждения – источников комплектования из 37 не имеют подключений к единой системе межведомственного электронного документооборота, поэтому вся основная документация ведется и хранится у них на бумажных носителях без электронных копий.

Для заполнения Электронного архива этими документами необходима оцифровка путем сканирования и придания первичных атрибутов.

В соответствии со ст. 12. Закона РК «О национальном архивном фонде и архивах» собственники документов НАФ обязаны обеспечить сохранность и создание страховых копий документов. Электронные образы отсканированных документов, структурированно собранные в информационной системе «Электронный архив», будут составлять своего рода электронный страховой депозитарий.

В 2004 г. в рамках принятой Государственной программы формирования «Электронного правительства» был разработан проект электронных архивов государственных

органов СЭАГО, в соответствии с которым, в 2005 г. началась ее опытная эксплуатация на базе АП РК.

С тех пор, на протяжении 12 лет Электронный архив нашего учреждения находится в постоянном процессе улучшения и совершенствования. И сегодня, когда объем электронных документов растет в прямой геометрической прогрессии, АП РК совместно с компанией КСИ «Фактор» приступил к проекту создания Единой Информационно-поисковой системы «Электронный архив».

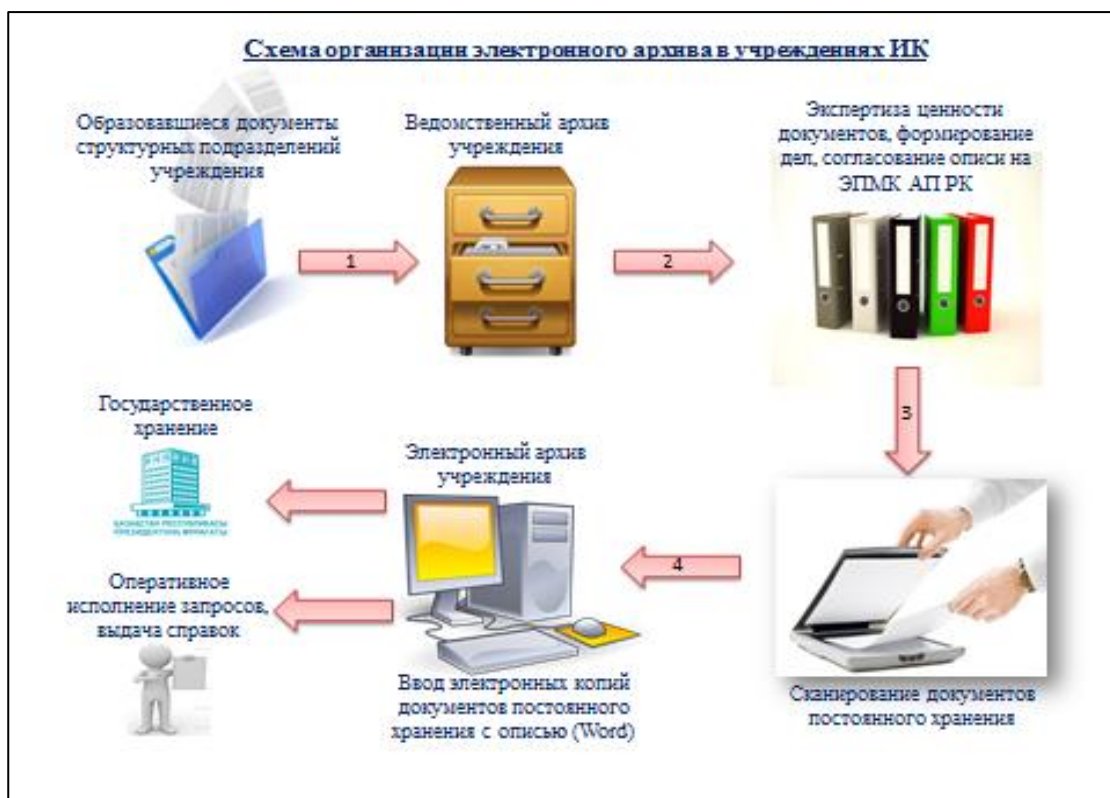
Впервые нами при работе над проектом будут использованы разработки отечественного производителя, что на наш взгляд окажет свое положительное влияние на информационной безопасности.

Проект направлен на решение комплексных вопросов связанных с комплектованием, учетом, сохранностью и использованием документов.

Сегодня для получения архивных данных многие учреждения отправляют запросы в АП РК с просьбой о поиске и предоставлении архивной информации. Наличие собственного Электронного архива позволит в считанные минуты осуществить самостоятельный поиск. Ответить на запрос, составить справку и т. д.

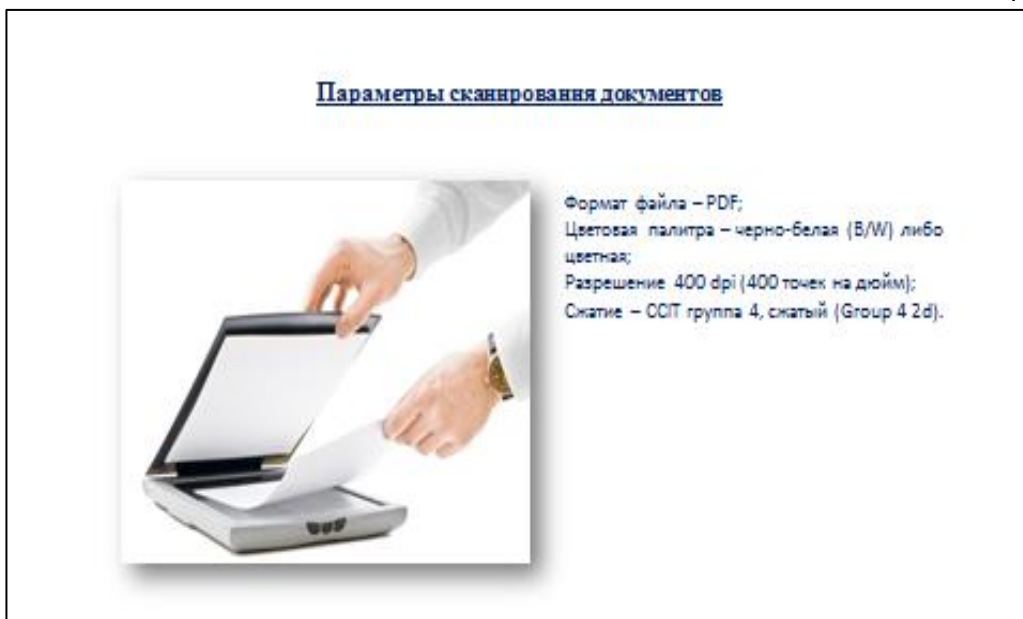
Одной из основных задач Архива является оказание научно-методической и практической помощи государственным и ведомственным архивам, службам документации учреждений – источников комплектования Архива. В Планах Архива разработка типовой платформы Электронного архива для учреждений – источников комплектования. Платформа должна автоматизировать работу фондообразователей в части комплектования Электронного архива, подготовки и передачи электронных данных, а также автоматизированного исполнения запросов по документам находящимся в ведомственном хранении.

Рис 2.

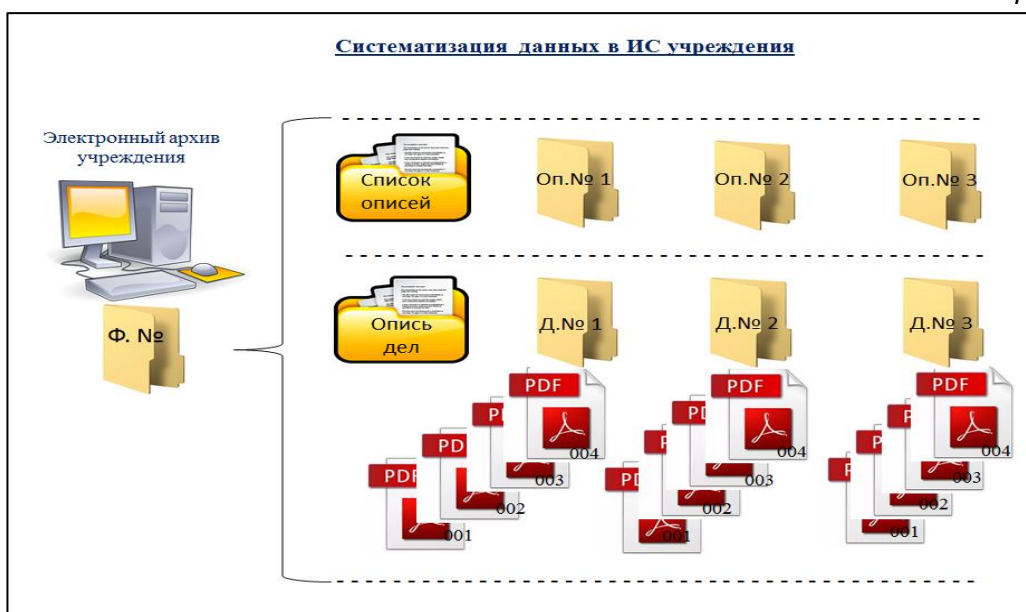
В перспективе Электронный архив будет содержать как документы, образованные в результате электронного документооборота, так и оцифрованные с бумажной основы. Для оцифровки применяется утвержденный государственным стандартом СТ РК ISO 19005- формат PDF 1.4.

Рис 3.

Структурирование системы производится по основным поисковым атрибутам, номеру описи и дела. Номер фонда у учреждения – источника комплектования в процессе работы не меняется.

Рис 4.

Внедрение системы «Электронный архив» в учреждениях-источниках комплектования Архива обеспечит сохранность архивных документов, повысит оперативность поиска документов, даст возможность в использовании многопользовательского режима и дистанционного доступа, а также автоматизирует учет имеющихся данных.

Комплектование ведомственных и частных архивов документами по личному составу

В деятельности любого учреждения или организации создаются так называемые документы по личному составу. Документы по личному составу делятся на две группы: справочного назначения (массовая) и имеющие историческую ценность. К первой группе относятся приказы о приеме, перемещении, увольнении работника, личные дела сотрудников, лицевые счета по заработной плате, ведомости и списки на перечисление пенсионных взносов в пенсионные накопительные фонды, личные карточки по учету военно-обязанных (ф. Т 2), журналы учета личных дел, работников направленных в командировки, выдачи трудовых книжек и вкладышей, трудовых соглашений, списки работников, документы по тарификации. Они необходимы для подтверждения фактов работы, учебы, размера заработной платы для начисления пенсий и другой информации для обеспечения законных прав и свобод граждан, гарантированных Конституцией Республики Казахстан. Поэтому эти документы имеют длительный срок хранения до 75 лет, рассчитанный на среднюю продолжительность жизни человека. Ценность документации второй группы чаще всего определяется не только важностью информации, а в большей степени служебным или общественным положением лица, к которому относятся документы и имеют постоянный срок хранения.

Поэтому сложность отбора документов по личному составу на долговременное и постоянное хранение заключается в выявлении и формировании этих двух групп документов.

Подготовка дел к архивному хранению начинается с проведения экспертизы ценности документов, чтобы определить конкретные сроки хранения и осуществить отбор нужных документов.

Под термином «экспертиза ценности документов» понимается способ определения ценности и сроков хранения документов, в зависимости от их социально-экономического, политического, научного, культурного или иного значения. По сути это процесс изучения документов и их оценки на основании принципов, критериев и методов, в результате, которого осуществляется комплектование архивов полноценными документами.

Экспертиза ценности документов ставит перед собой следующие цели: определить, как долго будут сохранять свое значение документы; каким должен быть оптимальный состав и объем архивных сведений при минимальном объеме документов.

С экспертизой ценности документов по личному составу неразрывно связаны принципы, критерии и методы оценки документов, которые являются ее научной основой. Выделяются несколько принципов, используемых при экспертизе документов по личному составу: историзм, системность, целостность, которые позволяют рассматривать эти документы с точки зрения их возникновения, развития и конкретно на сегодняшний день как единый комплекс документов, систематизированный определенным образом.

Наряду с принципами применяются критерии. Критерии экспертизы ценности документов – это система научно обоснованных признаков, на основе которых определяется ценность документов. Признаки оценки документов не являются устойчивой категорией, но ряд из них носит постоянный универсальный характер и применяется при оценке специальных видов документации, в т. ч. документов по личному составу. В данном случае они подразделяются на общие и дополнительные. Общие критерии: роль лица в конкретной организации; роль организации (функционально-целевое назначение); хронологический период создания документов; место работы конкретного лица; значимость информации (наличие сведений о работнике); подлинность документа; повторение информации документов по личному составу в других документах (учетных, отчетных, распорядительных и др.); вид документа; физическое, техническое состояние носителя документов (бумажный, электронный, пленочный); сохранность комплекса документов организации. Не-

обходимо особо отметить при определении ценности документа критерий автографичности, т. е. авторской принадлежности, относится к числу наиболее значимых. Документы, образовавшиеся в результате деятельности крупных государственных, политических и общественных деятелей, выдающихся ученых науки, техники, представителей литературы и искусства обладают исторической ценностью.

Кроме указанных основных критериев установлены дополнительные, связанные с личностью человека. Участники Великой Отечественной и других войн, вооруженных конфликтов; участники ликвидации последствий стихийных бедствий и техногенных катастроф; профессиональная (трудовая) династия работников; работники творческих профессий; репрессированные, реабилитированные; стаж работы (в целом в организации и в определенные, наиболее значимые для нее, периоды); роль и заслуги лица в общественной и других сферах; значение имеющихся сведений общего характера; полнота документов и их подлинность.

Принципы и критерии дополняют методы экспертизы ценности документов по личному составу. Источниковедческий метод – анализ документов с точки зрения их происхождения и содержания. Для архивистов важно не только определение оперативного значения документа и правильного определения его срока хранения, но и оценить его с позиций будущего времени. Данный метод необходим для анализа документов как потенциального исторического источника, с позиции важности его для исследователя. Метод экспертных оценок предполагает использовать прогностические оценки документов на основе конкретного знания о ценности документов. Назначение данного метода в архивоведении заключается в выявлении преобладающего у данного состава экспертов прогностического суждения о вероятности или, наоборот, о практической невероятности использования данной информации и в формировании соответствующего альтернативного решения: хранить документы постоянно или уничтожить. В практике экспертизы ценности документов метод экспертных оценок реализуется путем непосредственной экспертизы и полистного просмотра документов.

Современная экспертиза ценности документов производится с помощью перечней документов со сроками их хранения, номенклатур дел или классификаторов на основе принципов, критериев и методов. Сейчас действует Перечень типовых документов, образующихся в деятельности государственных и негосударственных организаций, с указанием сроков хранения, утвержденный приказом Министра культуры и спорта РК от 26 января 2015 г. № 22. Зарегистрирован в Министерстве юстиции РК 27 февраля 2015 г. № 10345. Однако эти пособия, как и законы, обратной силы не имеют. Поэтому не проводится экспертиза ценности документов, например 1970-х гг. по перечню 2015 г.

Проводя экспертизу ценности на основе указанных принципов, критериев и методов, отбираем документы по личному составу, имеющие справочное значение со сроком хранения до 75 лет и документы, имеющие историческую ценность. Личные дела политических государственных служащих, руководителей организаций республиканского, областного уровня, городов республиканского значения и столицы, работников, имеющих высокие знаки отличия, почетные звания, государственные награды. К этой же категории относятся личные дела участников Великой Отечественной и других войн, вооруженных конфликтов, а также указанные в дополнительных критериях.

Отобрав дела по двум группам, приступаем к проверке их формирования. В деле с приказами по личному составу должны быть подлинники, в случае их отсутствия заверенные копии. Приказы располагаются в деле по хронологии, т. е. по датам и номерам, не должны содержать дублетных (копий), черновиков, неподписанных экземпляров. Особое внимание следует обращать на правильность оформления документов, т. е. наличие даты, номера, подписи, виз согласования и другие реквизиты, обеспечивающие юридическую силу документа.

В личном деле государственного (политического и административного) служащего, гражданского служащего или сотрудника документы располагаются в следующей последовательности: внутренняя опись документов личного дела; дополнение к личному листку по учету кадров; личный листок; автобиография; копии удостоверения личности; документов об образовании, сертификатов; решений о награждении государственными и другими наградами, присвоении почетных и специальных званий; приказов о приеме на работу,

назначении на должность, переводе, освобождении от занимаемой должности, увольнении с работы или выписки из указанных распорядительных документов; заявление о приеме на работу, переводе, увольнении; выписка из протокола заключительного заседания конкурсной комиссии; копия письма уполномоченного органа по делам государственной службы или его территориального подразделения о согласовании кандидата в части соответствия предъявляемым квалификационным требованиям; справки о пребывании кандидата в кадровом резерве государственной службы с указанием даты и номера документа (при приеме на работу из кадрового резерва); копия письма Комитета национальной безопасности РК или его территориального органа о результатах специальной проверки; подписанный текст присяги государственного служащего; копия аттестационного листа; обязательство о принятии ограничений, связанных с пребыванием на государственной службе (или его копия в случае продолжения государственной службы в другом государственном органе); нотариально заверенная копия договора на доверительное управление имуществом (при наличии); послужной список. Как уже отмечалось, к личному делу составляется внутренняя опись документов, в которой указывается заголовок и дата каждого документа, его индекс и номера листов, на которых находится документ.

Документы личных дел формируются в отдельные папки, но ни в коем случае не брошюруются в одно дело, поскольку будут иметь разные сроки хранения. Срок хранения указанных личных дел составляет 75 лет минус «В» (возраст). Например, если сотрудник уволился в 2015 г. в возрасте 30 лет, то его личное дело будет храниться в ведомственном архиве 45 лет. Срок хранения личного дела другого работника по аналогичному принципу – 10 лет. Таким образом, если сброшюровать такие дела в одно дело, то каждый раз по мере истечения сроков хранения придется дело расшивать, что совершенно нецелесообразно.

Личные карточки уволенных сотрудников формируются по алфавиту фамилий, если карточек много, то они делятся по томам (А–З) т. 1, (Ж–Л) т. 2, (М–Я) т. 3.

Лицевые счета (карточки-справки) по заработной плате формируются в отдельные дела и располагаются в них в алфавитном порядке фамилий работников. При отсутствии лицевых счетов на хранение передаются расчетно-платежные ведомости, которые также формируются в отдельную папку. Списки физических лиц и платежные поручения на перечисление обязательных пенсионных взносов в накопительные пенсионные фонды формируются в одно дело.

Журналы учета личных дел, работников, направленных в командировки, выдачи трудовых книжек и вкладышей, трудовых соглашений должны иметь заверительную надпись о количестве листов с проставлением печати, подпись лица ответственного за их ведение. Списки работников, документы по тарификации, акты о несчастных случаях формируются в отдельные дела.

Проверка формирования дел также предполагает установление соответствия между заголовком дела на его обложке и содержимым дела. Дела, подготовленные к передаче в ведомственный или частный архив, должны подвергаться в структурном подразделении полному оформлению: подшиты в картонные папки, листы пронумерованы, причем нумерация должна быть скреплена заверительной надписью в конце дела, где указывается общее количество листов; обложка дела должна быть правильно оформлена, т. е. содержать название учреждения и структурного подразделения, делопроизводственный индекс, заголовок, дату или крайние даты начала и завершения дела, срок хранения и количество листов в деле.

В структурных подразделениях (бухгалтерия, отдел кадров) учреждения на дела по личному составу, прошедшие экспертизу ценности, формирование и техническое оформление составляются описи. Опись дел – это архивный справочник, представляющий собой систематизированный перечень заголовков дел и предназначенный для раскрытия состава и содержания дел, закрепления их систематизации внутри фонда и учета дел. Опись дел одновременно является учетным документом и основным видом научно-справочного аппарата к документам, обеспечивающим оперативный поиск документов.

Годовые разделы описей по личному составу составляются по установленной форме. Совокупность элементов описания каждого дела в описи называется описательной статьей. Описательная статья описи дел должна включать в себя следующие эле-

менты: порядковый номер дела (тома, части) по описи; заголовок дела (тома, части), полностью соответствующий его заголовку на обложке дела; дату дела (тома, части); количество листов в деле (томе, части); примечание.

Дела в описи по личному составу располагаются по хронологически-номинальному признаку, т. е. по годам, видам документам и их значимости. Каждое дело вносится в опись под самостоятельным порядковым номером. При наличии нескольких томов (частей) каждый из них также имеет свой порядковый номер, в заголовке на последнем томе указывается «последний». При оформлении описи заголовки дел (томов, частей дел) нумеруются в валовом порядке. Ниже приводится пример оформления описи дел.

Утверждена
Протоколом ЭПМК Архива
Президента Республики Казахстан
от _____ 2011 г. № _____

Утверждаю
Председатель
Агентства Республики Казахстан
по регулированию естественных
монополий и защите конкуренции
_____ Д. Кенжеханов
_____ 2011 г.

Архивный фонд № 30-Н
Опись № 2 л/с (продолжение)
дел по личному составу за 2010 г.

№ п/п	Наименование структурных подразделений, заголовок дела	Крайние даты документов	Кол-во листов	Примечание
1	2	3	4	5
65	Приказы по личному составу № 01–11, 11а–15, 15–23, 23а–28, 28а–36 На казахском, русском языках	5 января 2010 г. 29 декабря 2010 г.	48	
66	Лицевые счета по начислению заработной платы работников Агентства за 2010 г.		94	
67	Списки работников Агентства на перечисление обязательных пенсионных отчислений и платежные поручения к ним за 2010 г.		130	
68	Личные карточки работников Агентства, уволенных в 2010 г.		30	

В данный раздел описи внесено 4 (четыре) дела за 2010 г. с № 65 по № 68.

В том числе:

литерных номеров: – нет;

пропущенных номеров: – нет.

Архивист

Г. Ахметова

Согласована
протоколом ЭК Агентства Республики Казахстан
по регулированию естественных монополий и защите конкуренции
от 8 января 2011 г. № 1
Образец описи личных дел

Утверждена
Протоколом ЭПМК Архива
Президента Республики Казахстан
от _____ 2011 г. № _____

Утверждаю
Председатель Агентства Республики
Казахстан по регулированию естественных монополий и защите конкуренции

_____ Д. Кенжеханов
_____ 2011 г.

Архивный фонд № 30-Н
Опись № 3-л/д личных дел
сотрудников, уволенных в 2010 г.

№ п/п	Наименование структурных подразделений, заголовков дела	Крайние даты документов	Кол-во листов	Примечание
1	2	3	4	5
1	Абдикалыков Биржан Нурахинович	23 декабря 2004 г. 27 июля 2010 г.	12	
2	Бочарова Любовь Николаевна	23 марта 2002 г. 19 сентября 2010 г.	14	
3	Гатауллина Галия Камильевна	10 июня 1994 г. 17 января 2010 г.	38	
4	Каримова Айжан Арыстановна	16 ноября 1998 г. 20 мая 2010 г.	38	
5	Кангужиева Шолпан Уразовна	22 июня 1993 г. 30 сентября 2010 г.	40	
6	Керимкулова Шынаркул Тургановна	23 мая 2001 г. 14 марта 2010 г.	9	
7	Курмангалиева Гулфайруз Рахметоллаевна	1 июня 2005 г. 19 сентября 2010 г.	12	
8	Литвинчук Сергей Анатольевич	17 января 2005 г. 19 сентября 2010 г.	11	

В данный раздел описи внесено 8 (восемь) дел с № 1 по № 8
В том числе:
литерных номеров: – нет;
пропущенных номеров: – нет.

Архивист

Г. Ахметова

Согласована
протоколом ЭК Агентства Республики Казахстан
по регулированию естественных монополий
и защите конкуренции
от 8 января 2011 г. № 1

Личные дела политических государственных служащих, руководителей организаций республиканского, областного уровня, городов республиканского значения и столицы, работников, имеющих высшие знаки отличия, почетные звания, государственные награды, а также личные дела участников Великой Отечественной и других войн имеют постоянный срок хранения и вносятся в опись дел по основной деятельности в конце раздела документов отдела кадров. Если дел более 10, то составляется отдельная опись личных дел с постоянным сроком хранения.

Заголовки дополнительно обнаруженных дел вносятся в соответствующую опись под литерными номерами. При количестве свыше 10 дел составляется дополнительная опись с самостоятельной нумерацией их заголовков. Описи дел по личному составу и

личных дел уволенных сотрудников завершается по достижении количества включенных заголовков 9999 (девяти тысяч девятисот девяноста девяти). Последующей описи дел присваивается очередной порядковый номер.

К описям составляется титульный лист, на котором указываются официальное наименование государственного архива, номер, название и изменения в названии архивного фонда; номер и название описи дел, крайние даты включенных заголовков дел, место и год составления описи. Если описи содержат большое количество дел, то к ним составляется предисловие и оглавление.

Образец титульного листа

АРХИВ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

**ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ПО ПОДДЕРЖКЕ НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СТРУКТУР И ОГРАНИЧЕНИЮ
МОНОПОЛИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ (АНТИМОНОПОЛЬНЫЙ КОМИТЕТ)**

10 декабря 1991 г. – 11 января 1993 г.

г. Алма-Ата
с января 1993 г. – г. Алматы

**ГОСУДАРСТВЕННЫЙ КОМИТЕТ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ПО АНТИМОНОПОЛЬНОЙ ПОЛИТИКЕ**

11 января 1993 г. – 15 июля 1997 г.

г. Алматы

**АГЕНТСТВО РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ПО РЕГУЛИРОВАНИЮ
ЕСТЕСТВЕННЫХ МОНОПОЛИЙ И ЗАЩИТЕ КОНКУРЕНЦИИ
(АНТИМОНОПОЛЬНЫЙ КОМИТЕТ)**

15 июля 1997 г. –

г. Астана

**Архивный фонд № 30-Н
Опись № 2-Л (продолжение)
дел по личному составу
за 2010 г.**

Астана. 2011.

Полностью оформленные описи дел по личному составу передаются на рассмотрение экспертной комиссии организации. Если нет замечаний экспертной комиссии, то на описях дел проставляется гриф согласования с указанием номера протокола и даты. В случае, когда документы организации отнесены к составу Национального архивного фонда, необходимо описи согласовать с экспертно-проверочной комиссией уполномоченного архивного органа или государственного архива. Затем описи направляются на утверждение руководителю организации.

После оперативной работы с документами дела по личному составу передаются на хранение в ведомственный или частный архив организации. Дела в соответствии с описями поединично передаются на хранение, при этом проверяется физическое и санитарно-гигиеническое состояние документов, оформление и формирование дел. В особо цен-

ных делах проверяется количество листов, наличие внутренних описей, фактическое количество дел. В случае недостачи или превышения количества дел, указанных в описи проводится поиск недостающих дел и в описи делается новая итоговая запись, а ведомственный архив составляет справку о причинах их вызвавших.

Основным документом, на основании которого производится прием документов на хранение, является акт приема-передачи. В акте указывается названия структурных подразделений, которые передали дела, реальное количество дел и их крайние даты. Акт составляется в двух экземплярах, подписывается сдающим и принимающим лицами. Вместе с делами предаются описи дел в 4-х экземплярах. Поступившие дела фиксируются в книге поступления и выбытия дел, в листе фонда, которые ведутся в ведомственном или частном архиве. Книга учета поступления и выбытия документов предназначена для учета всех текущих, итоговых изменений в составе и объеме архивных фондов и является основой для составления листов архивных фондов, паспорта ведомственного архива.

*Ж. Зейнелов,
Жинақтау және құжаттама
басқармасының басшысы*

Ведомстволық архивтерде құжаттардың құндылығын сараптау

Құжаттар құндылығына сараптама жасау ісі өзіндік архивтану бағытына сәйкес түрлі аспектілерді қамтиды. Бұлар: тарихилық, деректанушылық, ақпараттық, құқықтық және т. б. Қазіргі заманғы архивтану теориясында «құжаттар құндылығына сараптама жасау» термині құжаттардың тарихи, ғылыми, мәдени мәніне немесе өзге де сипаты мен маңызына байланысты құндылығын анықтау және сақталу мерзімін белгілеу тәсілі ретінде ұғынылады. Бұл орайда жүргізілетін сараптамада құжаттар құндылығының объективті кәсіби принциптері мен критерийлері негізге алынады. Сондай-ақ, құжаттарды іріктеу мақсатында жасалған қор түзушілер құрылымдары, функциялары, құзіреттері, қызмет түрлері мен өзара байланыстары мен олардың құжаттарына және нормативтік-әдістемелік құралдарына (тізбелер, тізімдер) функционалдық талдау нәтижелері ескеріледі. Құжаттар құндылығын сараптау оларды дереккөздік бағалау болып табылады, архивтерді толыққанды құжаттармен толықтыру және тарих ғылымы мен өзге де салаларының дереккөздік базасын – Қазақстан Республикасы Ұлттық Архив қорын қалыптастыру ісі осы бағалаулар нәтижесіне сәйкес жүзеге асырылады. Құжаттардың ақпарат көзі ретіндегі құндылығы әртүрлі сипатта болатындықтан да бағалау сараптамасы қажет. Оның мәні құжаттарды пайдаланудың мүмкіндігі мен ұзақтығын алдын-ала анықтайды және оларды сақтау мерзімін бір құжаттар қоғамның саяси, ғылыми және мәдени өмірі туралы, экономиканың дамуы, мемлекеттік аппараттың жұмысы т. б. жайлы құнды ақпараттарды қамтиды. Енді бір құжаттардың ақпараттық мәні тар өріс аясынан аса алмайды. Ұйымдық, әкімшілік және шаруашылық мәселелерін ғана сипаттауға арналған мұндай құжаттар тек белгілі бір мекеменің қалыпты қызметін қамтамасыз ету құралы ғана болып табылады. Ондай құжаттардың ғылыми зерттеу дереккөздері ретіндегі рөлі жоққа тән. Құжаттар құндылығына сараптама жасаудағы негізгі мақсаттары: құжат мәнінің өміршеңдігін анықтау; құжаттардың аз көлемінен шынайы мәліметтер мен ақпараттарды неғұрлым молынан анықтау. Құжаттар құндылығына сараптама жасау процесінде атқарылатын міндеттер аясы: мемлекетті, қоғамды, ғылымды, жеке азаматтарды қажетті ақпараттармен қамтамасыз ету мақсатына толыққанды қызмет ете алатын құжаттарды анықтау; құжаттардың сақталу мерзімдерін (тұрақты, ұзақ уақытқа, уақытша, қысқа мерзімге) анықтау; мемлекеттік сақтауға алу үшін ғылыми мәні бар құжаттар мен анықтамалық мәндегі құжаттарды іздеп табу және іріктеу; архивке тапсырылатын құжаттарды түбегейлі іріктеп алу үшін олардың ғылыми құндылығын бағалауға арналған

салыстырмалы сараптау жұмыстарын жүргізу; құжаттардың сақталу деңгейін белгілеу және архив қорлары құрамының толық болуын қамтамасыз ету. Бұл үшін ішінара жоғалған, жетіспейтін құжаттардың орнын толтыру жолдарын қарастыру. Құжаттар құндылығына сараптама жасау кезінде жоғалғанды толтыру қиын екені, көбіне мүмкін еместігі есте болғаны жөн, сондықтан сақтауға алынатын құжаттарды мұқият іріктеу қажет. Өйтсе де екінші мәндегі құжаттарды да назардан тыс қалдыруға болмайды. Әсіресе бұл ұйымдар мен мекемелердің қатары өсіп, олардың қызмет аясы және жұмыс барысында түзілетін құжаттарының көлемі ұлғаю кезінде ерекше мәнге ие болмақ. Құжаттар құндылығына сараптама принциптер мен критерийлер негізінде жасалады. Құжаттар құндылығын сараптау кезінде мына принциптер құжат топтарының бәріне бірдей дәрежеде қолданылады: Әлеуметтік-саяси бейтараптылық принципі басқару мен экономика салаларындағы өзгерістерге қарамастан құжаттарды объективті түрде және кәсіби деңгейде бағалауға мүмкіндік береді. Тарихилық принципі әрбір құжатты белгілі бір тарихи кезеңнің жемісі ретінде қарауға және оған бүгінгі күннің тұрғысынан ғана емес, сонымен бірге келешек тұрғысынан да бағалауға жол ашады. Мемлекет пен қоғам тарихы әлеуметтік-экономикалық формациялардың белгілі бір типіне жататын кезеңдерге бөлінеді. Жан-жақтылық принципі құжаттар мазмұнын әртүрлі аспектілерде қарастыруға жол ашады. Құжат тарихи дереккөз ретінде зерттелуі мүмкін. Бірақ, оның өзге де факторлары ескерілуге тиіс (мәселен, құжат авторы болып табылатын мекеменің рөлі мен мәні, ақпарат материалдық негізінің ерекшеліктері, құжат тілі, сыртқы ерекшеліктері т. б.). Құжаттарды кешенді түрде бағалау принципі нақты бір тарихи кезеңде, нақты бір мекеме қызметі нәтижесінде пайда болған құжаттарды жеке-дара емес, тұтас қарастыруды көздейді. Мәселен ұйымдық-өкімдік (жарғылар, бұйрықтар, нұсқаулықтар т. б.) және есеп беру-жоспарлау құжаттамалары оларды толықтыратын немесе олардың түзілуіне ықпал еткен құжаттармен бірге қарастырылады.

Құжаттар құндылығына сараптама жасау принциптерін ескере отырып құжаттар құндылығы критерийлерінің жүйесі жасалады. Критерийлерді топтарға жіктеу жалпы жасанды шара. Өйтсе де қолдануға ынғайлы. Құжаттың шығу тегіне байланысты критерий мыналарды қамтиды: құжат авторы болып табылатын мекеменің функционалдық бағыт – бағдарына қатысты критерий; құжаттардың жасалу уақыты мен жасалған орнына қатысты критерий; Ақпараттық мәні мен оның қайталануына қатысты критерий ақпаратты оның бірегейлігі мен типтілігіне байланысты қарастырады және мынадай белгілерін негізге алады: Құжат функциясы – мекеме бойынша қандай да бір қызмет функциясының құжат түріне сәйкес өзіндік көрініс табуы. Ақпараттың бірегейлігі, түпнұсқалығы немесе қайталануы оның мынадай құндылық белгілерін бөліп қарастыруға мүмкіндік береді: әуелгі және қайталанған құжаттардағы оқиғалардың мәнділігі; ақпараттың мекеме функцияларына сәйкестігі; өзге ұйымдар қызметі туралы мәліметтер деңгейі; шынайылығы. Ақпараттары қайталанған нұсқадағы құжаттар немесе типтік құжаттар басқарудың типтік функцияларын құжаттау процесінде түзіледі.

Құжаттар құндылығына сараптама жасаудың нормативтік-әдістемелік негізіне мыналар жатады: Қазақстан Республикасының іс қағаздарын жүргізу және архив ісі бойынша заңнамалық актілері, Ұлттық архив қорын толықтыру көздерінің тізімі, нормативтік-әдістемелік құжаттар, құжаттар тізбесі, мекеменің істер номенклатурасы.

Құжаттар құндылығын сараптау жұмыстары мынадай әдістерді қолдану арқылы жүргізіледі: Тарихи-салыстырмалы әдіс – құжат кешендерінің шығу тегі жағынан ұқсастықтарын зерттеу. Бұл әдіс қазіргі заманғы мемлекеттік аппарат құрылымын тарихи кезеңдердегі мемлекеттік басқару жүйесімен аналитикалық салыстыруларға, олардың сабақтастық мүмкіндіктері мен құжат кешендері эволюциясын зерттеуге негізделген; Актуальдық әдісі – мекеме құрылымын, оның қайта ұйымдастырылуын, құзыретін, функциялары мен міндеттерін, қызметіндегі негізгі және қосалқы бағыттарды, қызмет аясын, өзге ұйымдармен байланысын, құрылымдық бөлімшелер міндеттері мен функцияларын, құжаттар құрамын зерттейді. Бұл әдіс мекеме-авторлардың қоғам және мемлекет өмірінде атқаратын рөлін айқындау үшін қолданылады; Деректанушылық әдіс – құжаттарды шығу тегі мен мазмұнына қарай саралау. Архившілер үшін құжаттың жеделдік мәнін, сақталу уақытын дұрыс анықтау ғана емес, сонымен бірге оған келешек тұрғысынан, болашақ тарихшысы көзімен қарау да маңызды нәрсе. Бұл құжатты тарихи дереккөз ретінде,

зерттеушілер үшін мәнділігі тұрғысынан саралау қажет; Құрылымдық әдіс – мекемелер мен құжаттарды жіктеу, оларды бір жүйеге түсіру. Бұл әдіс мемлекеттік басқару құрылымдары мен оны құрайтын бөлімдердің атқаратын рөлдерін зерттеуге негізделген; Функционалдық әдіс – белгілі бір функциялар бойынша ақпараттардың толықтылығы жөніндегі көзқарас тұрғысынан алғандағы құжаттардың құрамын талдау. Мекемелердің қызметі жөніндегі функционалдық талдау, істердің толықтығы мен құжаттамалық жүйенің қандай және қай жерде қайталанып келетін құжаттар туралы түсінік береді; Ақпараттық әдіс – бірыңғай ақпараттық кеңістіктегі ақпараттардың қайталануын, құжат кешендерінің ақпараттық тұрғыдан толыққандылық сипатын зерттеу. Бұл әдіс қандай да бір формада ақпараттың жөнсіз қайталануын болдырмау үшін құжаттарды сапалық тұрғыдан іріктеуге бағытталған. Сараптамалық бағалау әдісі – зерттелетін құжаттарды құндылық критерийлері негізінде соларға ұқсас құжаттар арқылы болжамды бағалау. Бұл әдіс құжаттар құндылығын сараптау принциптері мен критерийлерін жеткілікті дәрежеде білуді және оларды кәсіби деңгейде қолдануды қажет етеді.

Қазақстан Республикасының Ұлттық архив қорына (бұдан әрі Ұлттық архив қорына) кіретін құжаттарды іріктеу мақсатында құжаттар құндылығына сараптама жүргізіп, оларды Қазақстан Республикасы Президентінің Архивіне тұрақты сақтауға өткізуге дайындау және Ұлттық архив қоры құрамына енбейтін құжаттардың сақталу мерзімдері анықталады. Тұрақты және уақытша сақталатын құжаттар құндылығын сараптау ісі бірнеше кезеңнен тұрады: іс қағаздарын жүргізу барысында сараптау; ведомстволық архив орынында сараптау; мемлекеттік сақтауға тапсыру кезінде сараптау. Құжаттарды олардың түзілуі кезінде, яғни мекемеде іс қағаздарын жүргізу барысында бағалау тұрақты және уақытша сақталатын құжаттарды іріктеп алу үшін жүргізіледі. Бұл құжаттардың 10 жылдан астам мерзімге уақытша сақталатындары ведомстволық архивке тапсырылып, 10 жылға дейінгілері – құрылымдық бөлімшелерде одан әрі сақтауға қалдырылады. Ал сақтау мерзімі өткен құжаттар жоюға бөлінеді. Құжаттар құндылығына сараптама жасау істерді парақтап қарау жолымен іріктеледі. Екінші даналары, құжаттардың ресімделмеген көшірмелері істерден алынып тасталады. Құжаттарды өңдеу кезінде тұрақты, салалық (ведомстволық) құжаттардың сақталу мерзімдері көрсетілген тізбесі, тұрақты (үлгісі) іс номенклатурасы және ұйымның тиісті кезеңге арналған іс номенклатурасы қолданылады. «СТК» (Сараптау тексеру комиссиясы) және т.б. белгілер соғылған істерге ерекше назар аудару қажет болады. «СТК» белгісі істе құнды құжаттар болуы мүмкін екендігін көрсетеді. Сондықтан оларды сақтауға тапсыру немесе жоюға бөлу туралы тұжырымды шешім тек құжаттарды қарап, зерттеп шыққаннан кейін және мекеменің сараптау комиссиясы мен Қазақстан Республикасы архивінің сараптау-тексеру әдістемелік комиссиясына тараптарынан келісім алынған соң ғана жасалады. Істерді ретке келтіру барысында сақталу мерзімдері нақтылана түседі. Істерді ведомстволық архивке тапсыруға дайындау кезінде оларды сақталу мерзімдерінің ұзақтығына қарай былайша топтастырып, ресімдейді: тұрақты және уақытша (10 жылдан жоғары) сақталатын істерге тізімдеме жасалады; 10 жылға дейінгі мерзімде сақталатын құжаттарға тізімдеме жасау міндетті емес; анықтамалық сипаттағы қысқа мерзімді құжаттар (5 жылға дейін сақталатын) істер номенклатурасында белгіленеді және сақтау мерзімі өткен соң құрылымдық бөлімшелердің өзінде акті арқылы жойылады. Құжаттар құндылығына сараптама жасау ісі ұйымдық-өкімдік және жоспарлау-есеп беру құжаттамаларын зерттеуден басталады. Мұнымен қоса ол құжаттардың түпнұсқа даналары қай құрылымдық бөлімшелерде екендігі анықталады. Тұрақты сақтауда тұрған құжаттардың кейбірі жоғалған жағдайда оларды іздестіруге байланысты шаралар қолданылады. Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің толықтыру көзі болып табылатын мекемелерде құжаттар құндылығына сараптама жасауды ұйымдастырып, өткізу үшін сараптама комиссиясы (СК) және ҚР Президенті Архивінің Сараптамалық-тексеру әдістемелік комиссиясы (СТӘК) – тұрақты жұмыс істейтін кеңесші орган қызмет етеді. Құжаттар құндылығына сараптама жасау нәтижелері бойынша мынадай жаңа құжаттар жасалады: тұрақты сақталатын істер тізімдемесі; уақытша (10 жылдан артық) сақталатын істер тізімдемесі; сақтауға жатпайтын құжаттарды жоюға бөлу туралы актілер. Істер тізімдемесі бастапқы анықтама болып табылады. Соның негізінде ақпараттық-іздестіру анықтамаларының өзге түрлері жасалады. Тізімдеме үш бірдей маңызды функцияны атқарады: істердің есепке алынуын қамтамасыз ету; оларды қор

ішіндегі жүйеге орнықтыру; құжаттық кешендердің құрамы мен мазмұнын ашу. Істер тізімдемесі құндылық сараптамасынан өткен, реттеліп, белгіленген талаптарға сәйкес ресімделген тұрақты және ұзақ уақыт сақталатын істерге арналып жасалады. Тізімдемелер мекеменің құрылымдық бөлімшелеріндегі іс қағаздарын жүргізу процесінде және ведомстволық архивтерде дайындалады. Құжаттар мен істерді жоюға бөлу туралы актіге сақтау мерзімі өткен құжаттар енгізіледі. Актілер СК мен СТӨК мәжілістерінде тиісті хронологиялық кезеңнің істер тізімдемелерімен қоса қаралады.

Құжаттар құндылығына сараптама жасау – мекемелерді басқаруды құжаттамалық қамтамасыз ету орындарының жауапты бір жұмыс бағдары. Мемлекеттік архивтерді толықтыру сапасы ең алдымен осы сараптама жұмыстарының сапасына байланысты. Бұл өз кезегінде жалпы құжаттық мұралар сапасына әсер етеді. Сондықтан құжаттар құндылығына сараптама жасау маңызды және жауапты жұмыстардың бірі болып қала бермек.

*М. Токтабаева,
главный эксперт Управления
администрирования и общественных связей*

Инструкция по работе с проектами документов в ЕСЭДО-В для сотрудников Архива Президента Республики Казахстан

Введение

Документ «Инструкция по работе с проектами документов в ЕСЭДО-В для сотрудников Архива Президента Республики Казахстан» предназначен для пользователя ЕСЭДО. Документ содержит описание работы с базой данных ЕСЭДО «Проекты».

Настоящая инструкция разработана на основе «Руководство пользователя системы ЕСЭДО-В», утвержденного Председателем Комитета связи, информации и информатизации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан С. Сарсеновым от 11 февраля 2015 г.

1.1. Термины и сокращения

АРМ – автоматизированное рабочее место

БД – база данных

ГО – государственный орган

ДСП – документы для служебного пользования

ЕСЭДО – единая система электронного документооборота

ЕСЭДО-В – единая система электронного документооборота Ведомства

ЕТС – единая транспортная среда государственных органов РК

ЛВС – локальная вычислительная сеть

МРМ – мобильное рабочее место

ПК – персональный компьютер

ПО – программное обеспечение

ПЭП – портал электронного правительства

РКК – регистрационная контрольная карточка

РК – регистрационная карточка

ЭД – электронный документ

ЭЦП – электронная цифровая подпись

ЭЭКБ – эталонный контрольный банк Министерства юстиции РК

1.2. Область применения

ЕСЭДО-В государственных органов Республики Казахстан представляет собой ведомственную информационно-справочную систему (далее – система) для обработки и обмена ЭД между государственными органами. В системе производится обработка ЭД, создаваемых и используемых в делопроизводстве государственных органов Республики Казахстан, кроме *ДСП*, а также *документов секретного пользования*. Система автоматизирует технологические процессы подготовки, регистрации, структурирования, маршрутизации, хранения, архивации, поиска и обработки ЭД, авторизации доступа к ЭД, рассылки ЭД.

Объектом автоматизации является документооборот государственных органов Республики Казахстан. Каждое ведомство является участником ведомственного и межведомственного документооборота.

Государственный орган является участником межведомственного документооборота после подключения данного ведомства к Единой транспортной среде (далее – ЕТС).

1.3. Уровень подготовки пользователя

Квалификационные требования к пользователю ЕСЭДО:

1. наличие знаний и навыков работы на ПК:

знание операционных систем MSWindows 2000/XP/ Vista, MSWindows 7, MS Windows 8, приложений MSOffice, почтовых систем, веб-браузера MicrosoftInternetExplorer.

1.4 Рекомендации по освоению.

Для освоения работы рекомендуется предварительно ознакомиться с имеющейся документацией к программно-техническому комплексу.

Освоение приёмов работы с электронными документами рекомендуется начинать с сопоставления и определения аналогий в характере использования бумажных и электронных документов.

Назначение и условия применения

1.5 Автоматизируемые виды деятельности и функции

ЕСЭДО-В состоит из следующих баз данных (далее – БД):

1. БД «АРМ» – интерфейсная БД, предназначенная для разных категорий пользователей, облегчающая работу с БД (входящая, исходящая, ДИРОРД, ОРД, обращения лиц, проекты).
2. БД «Адаптер» – поиск, передача, обработка документов, отправляемых через Центр ЕСЭДО;
3. БД «Администрирование» – мониторинг работы пользователей и администратора в ЕСЭДО-В;
4. БД «Архив» – хранение описей дел, сводных описей дел, актов об уничтожении документов;
5. БД «Корреспонденция» – регистрация и работа с документами;
6. БД «Маршруты согласований» – хранение маршрутов согласования пользователей;
7. БД «Отчеты» – создание информационных отчетов по документам, имеющимся в системе;
8. БД «Поиск» – поиск документов в системе;
9. БД «Проекты» – коллективная работа над проектами электронных документов;
10. БД «Сканирование» – перевод бумажных документов в электронные образы;
11. БД «Справка» – справочные материалы для работы пользователей в режиме «Help»;
12. БД «Справочник» – справочная и прикладная информация, используемая при работе в системе;
13. БД «Хранилище документов» – хранение вложений документов;
14. БД «Хранилище транзитных документов» – хранение полей документов;
15. БД «Шлюз» – хранение путей БД.
16. БД «webAdapter» – хранения промежуточных документов, с БД «АРМ» и результатов рассмотрения, согласования и подписания документов в МРМ.

2.2. Требования к рабочей станции пользователя

Для корректного функционирования приложения LotusNotesBasic 8.5 необходимо выполнить требования, описанные в таблице 1.

Таблица 1

Платформа	MS Windows
Версии поддерживаемых операционных систем	Windows 2000/XP/ Vista MS Windows Vista MS Windows 7 MS Windows 8
Поддерживаемые Процессоры	IntelPentium
ОЗУ	1 Гб или больше рекомендуется
Объем диска (Минимальный объем дискового пространства необходим для установки программных файлов.)	требуется 1 Гб
Поддержка мониторов	VGA
Поддерживаемые сетевые протоколы	
NetBEUI/NetBIOS(1)	Да (Windows 2000) Нет NetBEUI (Windows XP)
NetBIOSover IP(2)	Да
NetBIOSover IPX	Да
SPX II	Нет
TCP/IP	Да
Internet	Нет

2.3. Требования к ЛВС

Для корректного функционирования ЕСЭДО необходимо выполнить следующие требования:

- поддержка сетевого протокола TCP/IP;
- подключение к локальной сети сервера ЕСЭДО-В и персональных рабочих станций сотрудников ведомства;
- настройка сети для передачи пакетов между компьютерами, участвующими в электронном документообороте;
- между рабочим местом пользователя ЕСЭДО и сервером ЕСЭДО допустимо наличие не более двух концентраторов;
- отклик сервера ЕСЭДО на «ring» с рабочей станции пользователя не должен превышать 100 мс, при этом число потерянных пакетов не должно превышать 5 %;
- скорость сети на горизонтальной составляющей должна быть не менее 100 мб/с, на вертикальной составляющей не менее 1000 мб/с;
- скорость сети между сервером ЕСЭДО-В и сервером ЕСЭДО-Ц должна быть не менее 2 мб/с;
- размер свободного трафика от рабочей станции пользователя до сервера ЕСЭДО должен составлять не менее 70% от общего объема.

3. Подготовка к работе

3.1 Состав и содержание носителя данных

Установку и настройку программного обеспечения ЕСЭДО осуществляет Администратор ЕСЭДО.

3.2 Порядок работоспособности

Подготовка к работе заключается в приведении всех технических устройств, с которыми предполагается работать, в рабочее состояние.

Проверка функционирования системы осуществляется открытием БД с клиентского места.

Примечание: При нарушении функционирования системы необходимо обратиться в Управление администрирования и общественных связей, архивных технологий или к Администратору ЕСЭДО.

4. Описание операции

4.1. Создание РК Проекта

РКК проекта можно создать непосредственно в самой БД «Проекты», а также из БД «АРМ», нажав на панели действия формы кнопку «БД Проекты» и выбрать внутренний или внешний проект.

РКК проекта состоит из 6 вкладок: (Рис. 1)

Статус исполнения: не определён

ЕСЭДО
ЕДИНАЯ СИСТЕМА
ЭЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБОРОТА

Реквизиты документа	Рег. номер:	Р
Кому адресовано	Дата регистрации:	22.09.2016 12:55
Этапы согласований	Автор:	Токтабаева М. Ж. (Управление администрирования и общественных связей) т. +7 727 264 69 07
Ссылки	Вид документа: *	Письмо
Содержание	Характер вопроса: *	
Ход исполнения	Подшит в дело №: *	
	Срок хранения:	
	Форма хранения:	
	Тип носителя:	
	Кол-во листов: Письмо/ Прил. *	Р Р
	Примечание	Р
	Язык документа:	Казахско-русский
	Краткое содержание: *	Р
	Содержание запроса:	Р
	БД для регистрации: *	

Рисунок 1. РКК Проекта документа

Примечание: При выборе значения поля «Подшить в дело №» поля «Срок хранения», «Форма хранения», «Тип носителя» заполняются соответственно выбранной номенклатуре из БД Справочник.

Примечание: Поле «Тип носителя» не редактируемо.

На вкладке «Реквизиты документа» заполнить все обязательные поля, обозначенные * (красным цветом).

На вкладке «Кому адресовано» указать получателя (внешнего или внутреннего) в зависимости какой проект был создан первоначально.

Примечание: Также можно указать внешних и внутренних получателей одновременно. Для данной настройки необходимо обратиться в Управление администрирования и общественных связей или к Администратору ЕСЭДО.

На вкладке «Этапы согласований» необходимо указать маршрут документа. Для этого необходимо:

В секции «Этапы» нажать на кнопку «Добавить» (Рис. 2)

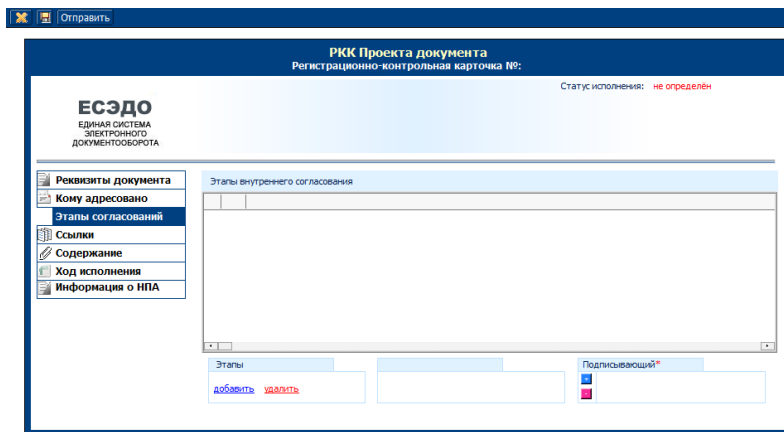

Рисунок 2. Создание маршрута документа.

Открывается карточка «Этап согласования», где указываются согласующие из справочника «Организационная структура» (Рис. 3). Наличие двух и более согласующих в одном этапе означает одновременное поступление им на согласование проекта документа.

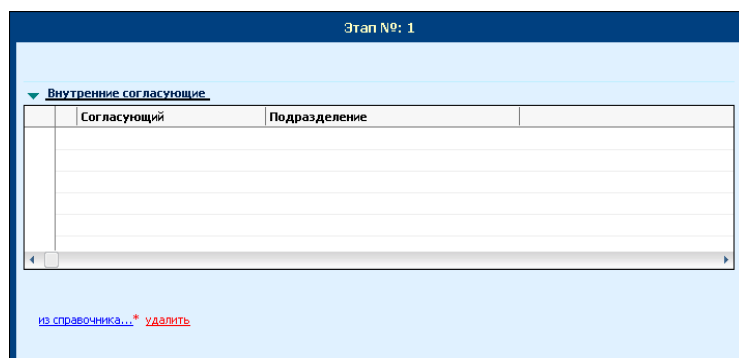

Рисунок 3. Добавление этапов согласования.

Для иерархического прохождения проекта необходимо создать несколько этапов в той последовательности, которая должна быть при прохождении проекта документа на согласовании (Рис. 4). Переход ко второму, третьему и т.д. этапу возможен в том случае, если согласование на первом этапе завершилось без замечаний.

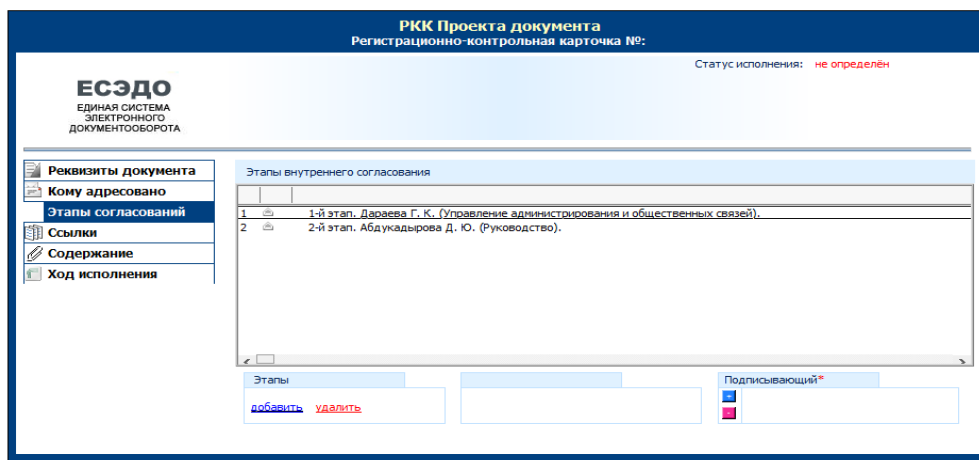

Рисунок 4. Этапы согласования проекта документа

Для удаления неверно созданного этапа или неверно введенного согласующего используется кнопка «Удалить».

После определения согласующих необходимо выбрать Ф.И.О. подписывающего.

В случае если данный маршрут документа используется постоянно, существует возможность сохранить данный маршрут документа, нажав на кнопку «Сохранить» и ввести название маршрута. Например, «заявление на отпуск» или «типовой маршрут».

При следующем создании проекта документа для того чтобы выбрать сохраненный маршрут необходимо нажать на кнопку «Загрузить».

На вкладке «Ссылки» указать ссылку на документ, если документ является ответным с помощью кнопки «Добавить» (Рис. 5).

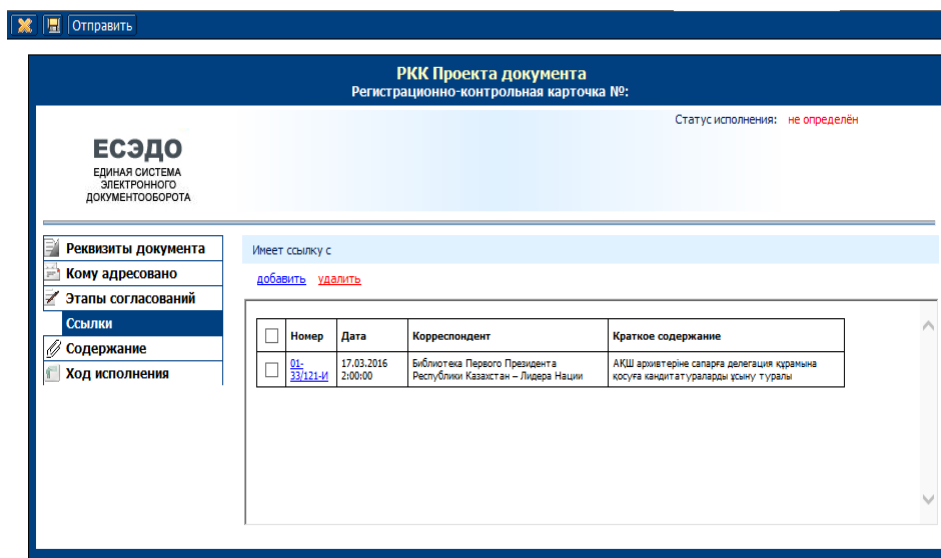

Рисунок 5. Добавление ссылок.

На вкладке «Содержание» вложить документ с помощью кнопки «Присоединить» (Рис. 6).

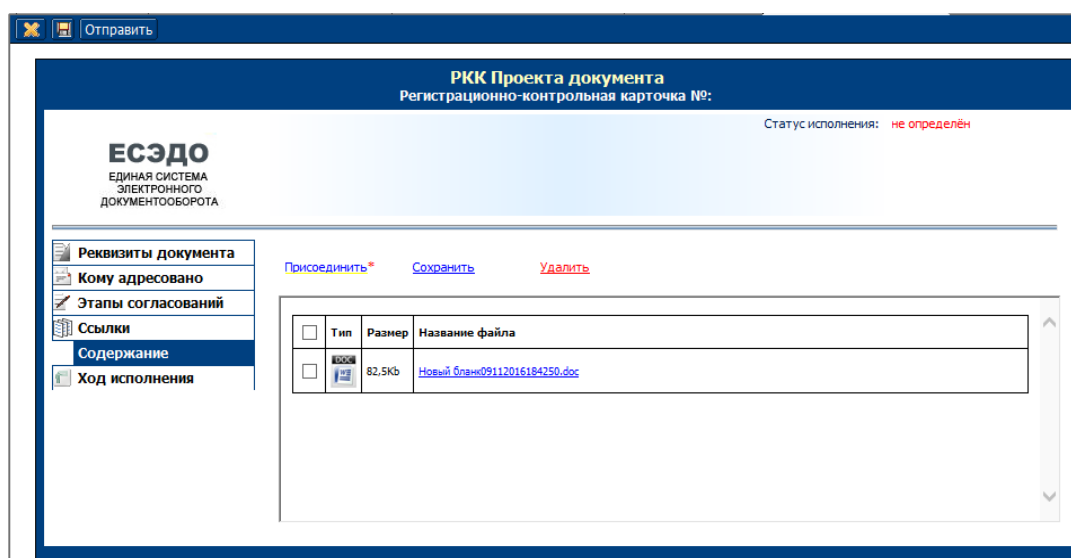

Рисунок 6. Присоединение вложений.

На вкладке «Информация о НПА» заполнить все необходимые поля (Рис.7)

The screenshot shows the ESADO (Единая система электронного документооборота) interface. On the left, there is a navigation menu with options like 'Реквизиты документа', 'Кому адресовано', 'Этапы согласований', 'Ссылки', 'Содержание', 'Ход исполнения', and 'Информация о НПА'. The main area displays a form for entering NPA details. At the top right, it says 'Статус исполнения: не определен'. Below the menu, there is a list of fields to be filled, including: 'Наименование НПА (русский)', 'Наименование НПА (казахский)', 'Государственный орган разработчик', 'Государственный орган принимающий акт', 'Регистрационный номер НПА', 'Дата принятия', 'Место принятия', 'Номер государственной регистрации', 'Дата государственной регистрации', 'Государственный орган гос. регистрации', 'Источник опубликования', 'Номер издания опубликования', 'Дата опубликования', and 'Регион действия'. Each field has a corresponding input field or dropdown menu.

Рис.7 – Заполнение полей в РКК Проекта

Внимание: Представление «Информация о НПА» в БД «Проекты», заполняются в том случае, если документ является НПА и корреспондентом является «Эталонный контрольный банк».

Примечание: «Согласно п.7 «Правил электронного документооборота», утвержденных Постановлением Правительства Республики Казахстан от 17 апреля 2004 г. №430 ЕСЭДО обеспечивает доставку электронных документов объемом не более 60 Мб, количество вложений, которого не превышает 6 файлов».

В форму «Attachments» необходимо вкладывать файл размером не больше 10 Мб и количество не должно превышать 6 вложений и наименование файла не должно превышать 30 символов.

Примечание: В случае настроек шаблона сопроводительного письма, система автоматически создает сопроводительное письмо с наименованием «Хат». В сопроводительном письме указаны следующие поля: герб государственного органа, получателя, должность и ФИО подписывающего, ссылка на документ.

Примечание: Если в документе более 4 получателей, то автоматически создается приложение со списком ГО. Для автоматического заполнения полей: получатели, должность и ФИО подписывающего, ссылка на документ, необходимо заполнять реквизиты РК проекта документа в соответствующем порядке:

- заполнить реквизиты РК проекта документа;
- указать получателей (внутренних/внешних);
- указать подписывающего;
- указать ссылки на документы

При соблюдении порядка заполнения РК проекта документа, автоматически формируется вложение. В случае если пользователь, не заполнив поле «Подписывающий» или «Кому адресовано», перешел во вкладку «Содержание», выйдет диалоговое окно (Рис.8, 9)

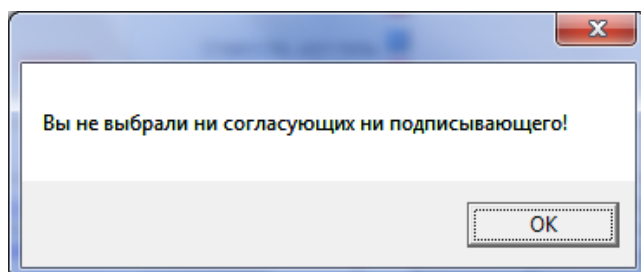

Рисунок 8. Если пользователь не заполнил поле «Подписывающий»

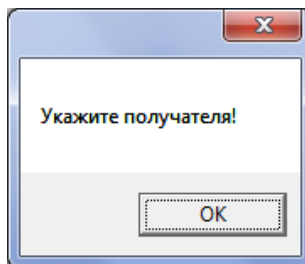

Рисунок 9. Если пользователь не заполнил поле «Кому адресовано»

Если, пользователь, перешел в представление «Содержание», не указав ссылки на документы, а потом вернулся в представление «Содержание», то ссылки автоматически не сформируются. Далее пользователь корректирует проект письма.

Набрать текст письма и сохранить изменения. По необходимости пользователь присоединяет вложения.

Далее необходимо подписать проект электронной цифровой подписью с помощью кнопки «Подписать».

Примечание: В случае если автор проекта также является и подписывающим кнопка «Подписать» скрывается.

Необходимо сохранить проект документа с помощью кнопки «Сохранить» на панели действия. Регистрационный номер присваивается согласно шаблону регистрационного номера, выбранного в настройках интерфейса БД. При этом статус исполнения РК Проекта изменится на «Зарегистрирован» и отобразится в представлении следующим образом (Рис. 10).

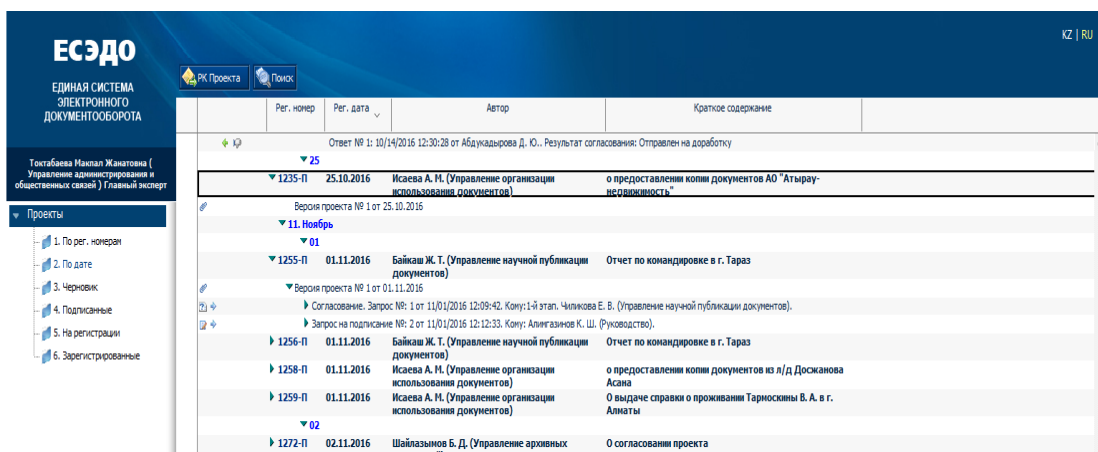

Рисунок 10. Отображение проекта документа в представлении

Для удаления проекта документа необходимо нажать на кнопку (Рис.11). При нажатии на кнопку удаления, выводится диалоговое окно (Рис.12). Для удаления проекта документа необходимо подтвердить удаление, нажав на кнопку «Да».

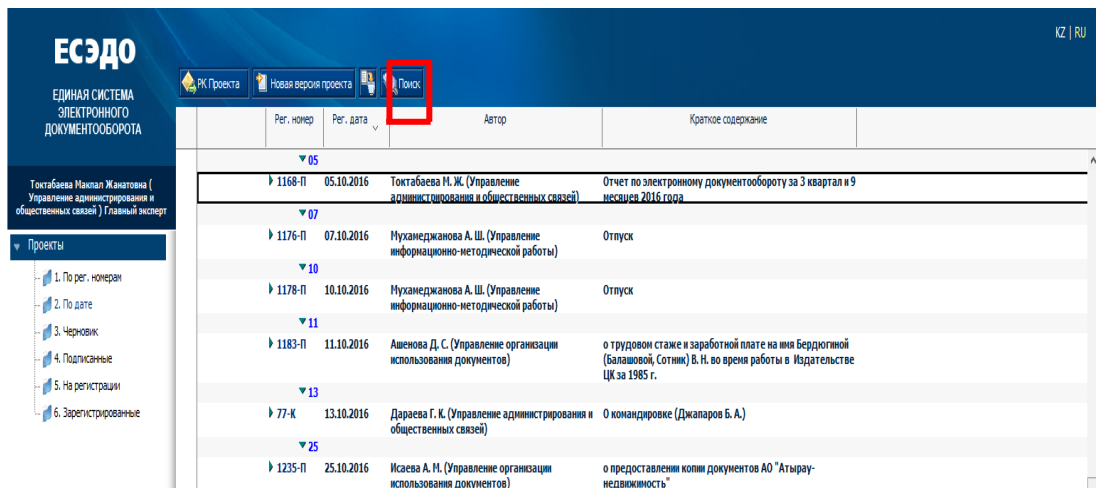

Рисунок 11. Удаление проекта документа

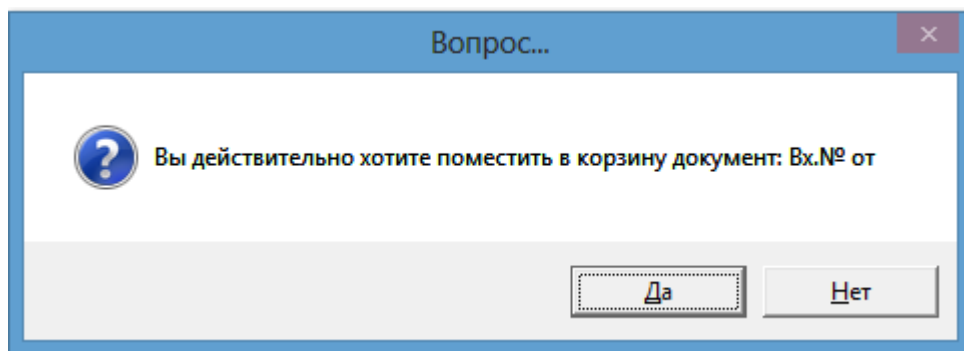

Рисунок 12. Диалоговое окно удаления проекта документа

4.1.1 Добавление поля «Содержание запроса» к проекту документа

Данный функционал предназначен по добавлению поля «Содержание запроса» к проекту документа

В БД «Проекты» в представлении «По рег. номерам/По дате» необходимо нажать на кнопку «РК Проекта» - «Внешний/Внутренний проект» (рис.13).

Рис. 13 – Создание внешнего проекта документа

В открывшейся форме «РКК Проекта документа» заполнить все обязательные поля, а также поле «Содержание запроса»/«Сұранымның мазмұны» в категории «Реквизиты документа» (рис. 14).

РКК Проекта документа
Регистрационно-контрольная карточка №: 1285-П
Статус исполнения: На согласовании

ЕСЭДО
ЕДИНАЯ СИСТЕМА
ЭЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБОРОТА

Реквизиты документа

Рег. номер:	1285-П
Дата регистрации:	03.11.2016 14:28
Автор:	Токтабаева М. Ж. (Управление администрирования и общественных связей) т. +7 727 264 69 07
Вид документа: *	Письмо
Характер вопроса: *	Международные отношения
Подшит в дело №: *	01-34
Срок хранения:	5
Форма хранения:	Электронная
Тип носителя:	Электронный документ
Кол-во листов: Письмо/ Прил. *	1/2
Примечание:	
Язык документа:	☒ Казахско-русский
Краткое содержание: *	О сотрудничестве
Содержание запроса:	Меморандум о сотрудничестве между Национальным Архивом Республики Корея и Архивом Президента Республики Казахстан
БД для регистрации: *	2016 ВНАУТРЕННЯЯ ИСХОДЯЩАЯ

Рис. 14 – Заполнение обязательных полей

После заполнения всех полей необходимо нажать на кнопку

Отправить

В БД «АРМ» в представление «На согласовании» открыть документ, поступивший на согласование (рис. 15).

ЕСЭДО
ЕДИНАЯ СИСТЕМА
ЭЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБОРОТА

Токтабаева Машал Жанаголова (Управление администрирования и общественных связей)
Главный эксперт

По всем возникающим вопросам обращайтесь в службу Service Desk, тел. 8-7172-701-999, 8-717-2-74-11-38 или по электронной адресу sd_esedo@ntcs.kz

Архив Открыть БД Проекты Настройки

Почитать как непрочитанное

- №1285-П, запрос №1, 03.11.2016, О сотрудничестве, Токтабаева М. Ж. (Управление администрирования и общественных связей)

Входящие 5
Исходящие 97
Входящие внутренние 0
Исходящие внутренние 21
Обращения граждан 0

Проекты

- На подписании 1
- На согласовании 1**
- Согласованные 0

УПРАВЛЕНИЕ | ПОИСК

Рис.15 – Открытие документа, поступившего на согласование

В открывшейся форме «Запрос на согласование» в поле «Содержание запроса» / «Сұранымның мазмұны» отображен комментарий к проекту от исполнителя (рис. 16).

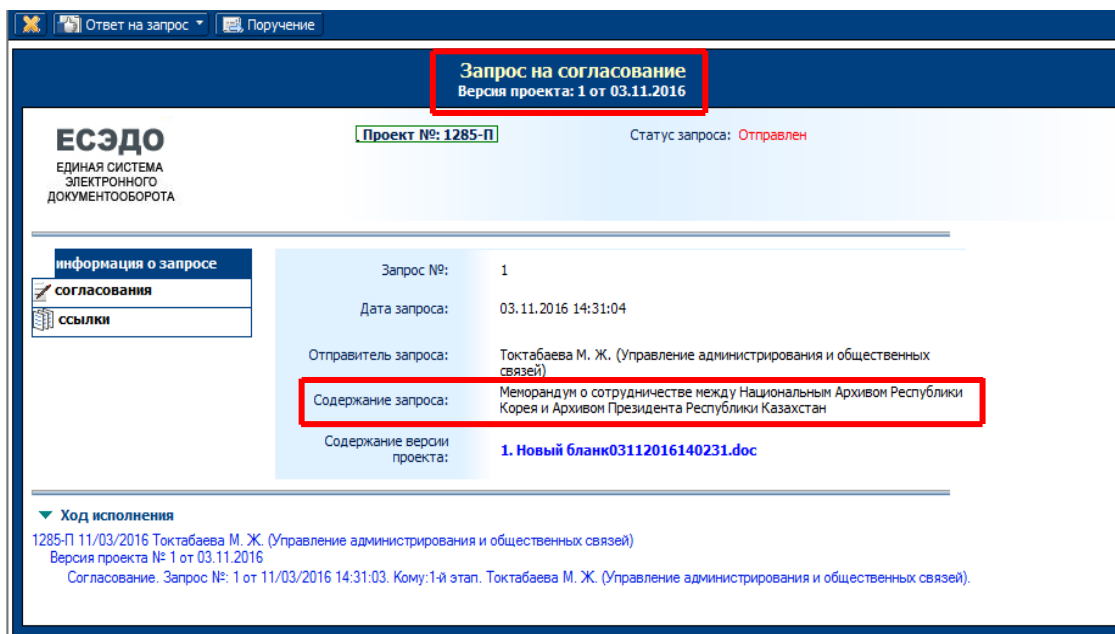

Рис.16 – Отображение комментария к проекту от исполнителя

4.1.2 Направление проекта документа на согласование

При сохранении проект документа автоматически отправляется по заданному маршруту.

Также дополнительно проект можно отправить на согласование следующим образом:

Установить курсор на версию проекта и нажать на кнопку «Создать запрос»- «Запрос на согласование» (Рис. 17).

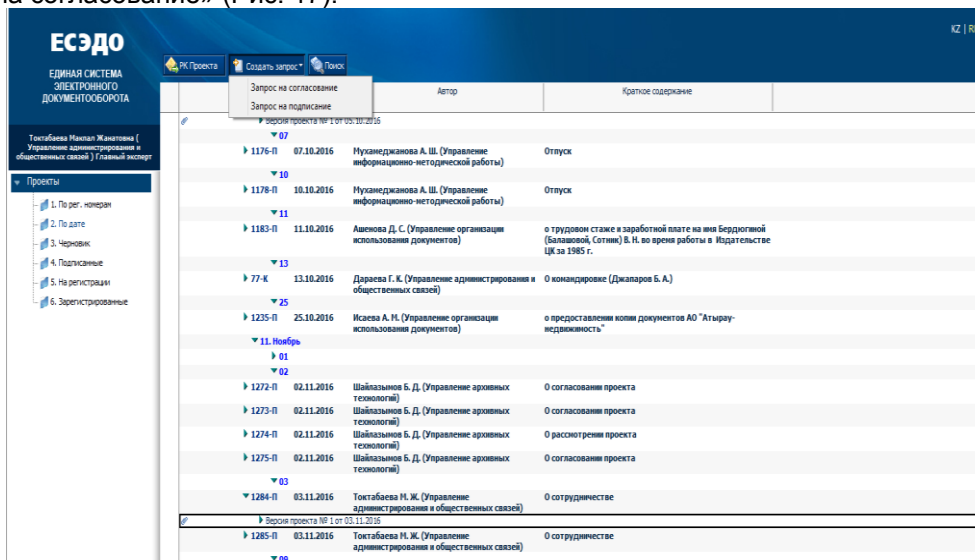

Рисунок 17. Создание «Запроса на согласование»

В открывшемся окне на вкладке «Согласования» выбрать согласующих. Для осуществления данной операции необходимо произвести следующие действия.

В секции «Этапы» нажать на кнопку «Добавить» (Рис. 18).

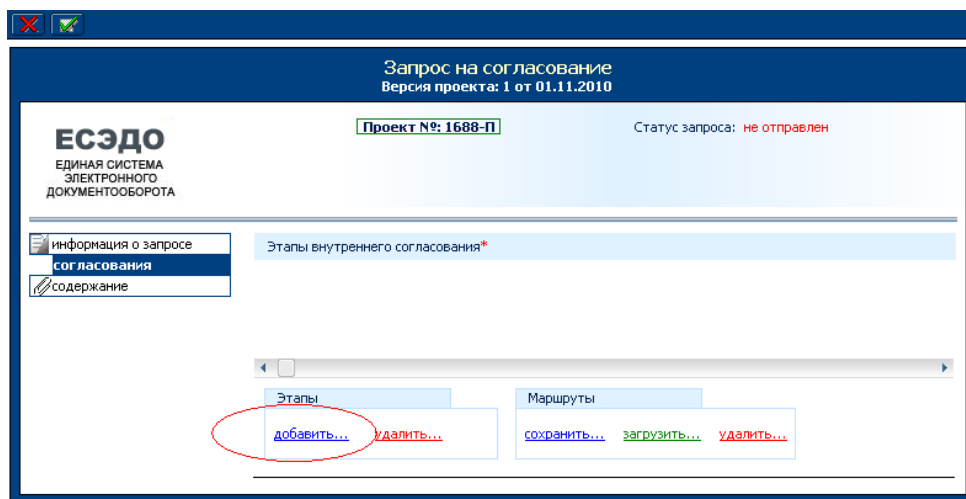

Рисунок 18. Добавление согласующих

Открывается карточка «Этап согласования», где указываются согласующие из справочника «Организационная структура» (Рис. 18). Наличие двух и более согласующих в одном этапе означает одновременное поступление им на согласование проекта документа.

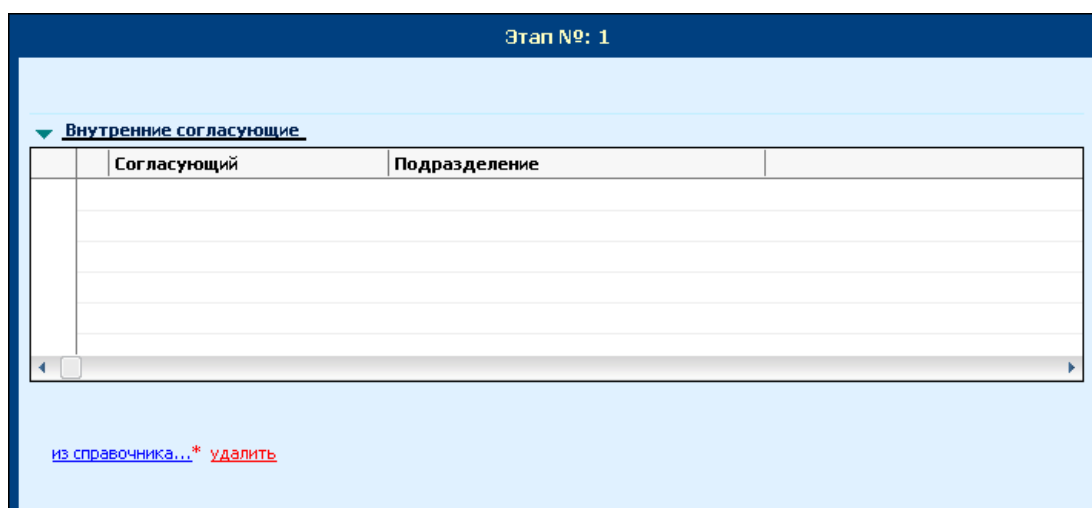

Рисунок 18. Выбор согласующих из справочника «Организационная структура».

Для иерархического прохождения проекта необходимо создать несколько этапов в той последовательности, которая должна быть при прохождении проекта документа на согласовании (Рис. 19). Переход ко второму, третьему и т.д. этапу возможен в том случае, если согласование на первом этапе завершилось без замечаний.

Рисунок 19. Этапы согласования проектного документа

Для удаления неверно созданного этапа или неверно введенного согласующего используется кнопка «Удалить».

Для быстрого перехода к РК Проекта имеется ссылка на проект, к которому создается запрос.

После заполнения предложенных полей нажать кнопку «Сохранить». В представлении появляется дочерний документ к РКК Проекта – Согласование. Запрос №2 с указанием даты создания и кому адресован.

После сохранения документ переходит в режим просмотра. Нажать кнопку «Отправить» на панели действия документа. После этого действия статус документа изменится на «Отправлен», он станет доступен согласующим, указанным в качестве исполнителей запроса.

Примечание: При удалении проекта документа запросы согласования и подписания отзываются.

4.1.3 Согласование документа

Документ, направленный на согласование, будет находиться в представлении «На согласовании»/«На подписании». Для того чтобы согласовать проект документа, необходимо открыть поступивший запрос на согласование (Рис. 20).

Рисунок 20. Форма запроса на согласования.

Прежде чем дать ответ согласования необходимо ознакомиться с содержанием документа. При открытии вложения, документ открывается в режиме рецензирования. При сохранении документа все внесенные изменения сохраняются. Далее согласующий нажимает на кнопку «Отправить на доработку». При нажатии на данную кнопку откроется следующее диалоговое окно (Рис. 21).

Рисунок 21. Ответ на запрос согласования

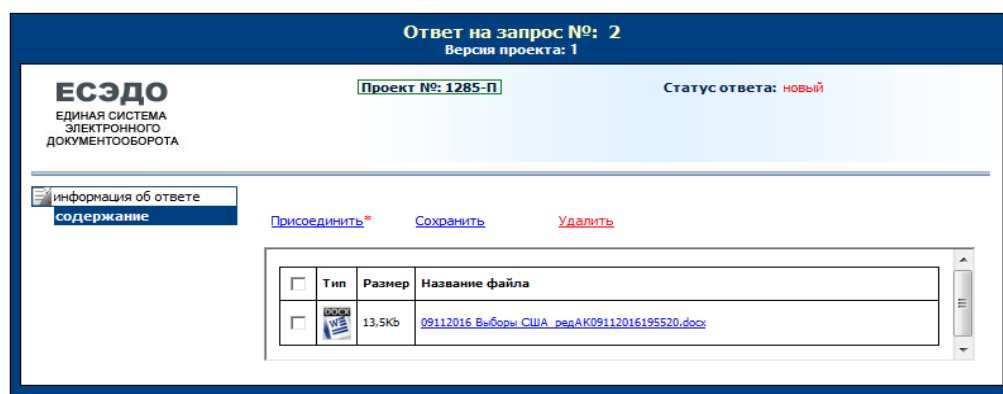
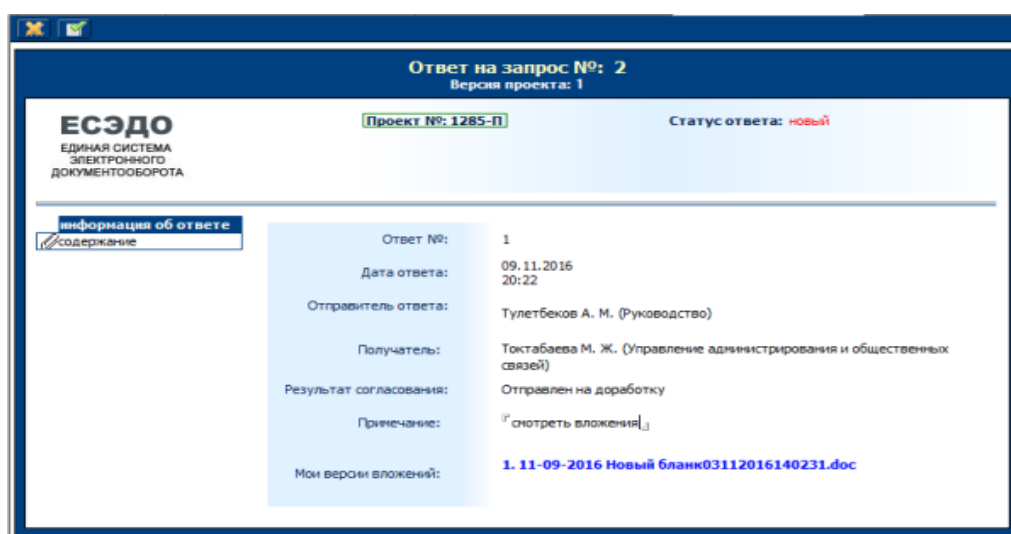

Рисунок 22. Результаты отправки на доработку.

В поле «Мои версии вложений» сохраняется версия с внесенными изменениями. Затем необходимо нажать на кнопку «Сохранить» и «Отправить». Если проект отправлен на доработку, в документе делается отметка «Согласовано с замечаниями» на закладке «Ход исполнения».

Согласованный с замечаниями документ не может дальше продолжать свой жизненный цикл, установленный маршрутом. В данном проекте документа можно только создать новую версию проекта (см. 4.1.6. «Версионность проектов документа»).

Если согласующий нажимает на кнопку «Согласовать», в документе делается отметка о согласовании и посылается уведомление следующему согласующему, если это предусмотрено в маршруте документа.

Если согласующий нажимает на кнопку «Отказать в согласовании» документ возвращается автору документа. Далее автор документа не сможет продолжить работу по данному проекту документа, необходимо будет создавать новый проект.

Примечание: Если согласующий считает, что проект требует доработки, он создает РК Поручения с целью дать задание на улучшение либо изменение проекта документа. В открывшемся диалоговом окне заполняет поля текст поручения, выбирает исполнителя поручения с помощью кнопки «Организационная структура». После исполнитель создает РК исполнения.

Если проект документа согласовали все согласующие, документ переходит в статус «На подписании».

Обо всех действиях согласующих автор проекта будет получать соответствующие уведомления.

Примечание: Согласующий на каждом этапе проекта имеет возможность проверки электронной цифровой подписи с помощью кнопки «Проверка ЭЦП».

4.1.4 Направление проекта документа на подписание

Проект документа можно направить на подпись (если данный процесс предусмотрен в маршруте документа).

Проект автоматически направляется на подпись, если указан подписывающий (если имеются согласующие, также после согласования проект уходит автоматически на подписания) (рис.23)

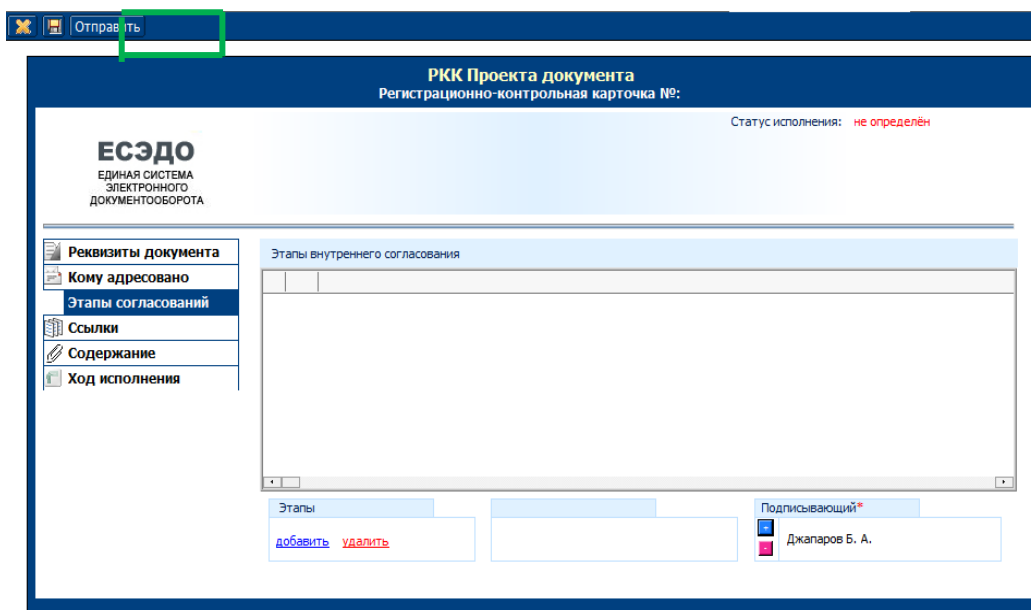

Рисунок 23. Создание запроса на подписание.

Подписывающему будет направлено уведомление о необходимости подписать документ.

4.1.5 ПОДПИСАНИЕ ДОКУМЕНТА

Ознакомившись с содержанием документа, подписывающий может подписать его или отправить на доработку, используя кнопку-действие «Подписать», «Отправить на доработку» или «Отказать в подписании».

Процесс подписания проекта документа аналогичен процессу согласования.

После подписания документа статус документа изменится на «Отправлен на регистрацию».

Подписанный проект документа будет отображаться в представлении «На регистрации».

Отправленный проект документа на доработку не может дальше продолжать свой жизненный цикл, установленный маршрутом. В данном проекте документа можно только создать новую версию проекта (см. раздел 4.1.6. «Версионность проектов документа»).

Отказанный в подписании проект документа не может продолжать свой жизненный цикл. Данный проект возвращается автору. Автор проекта может создать только новый проект и начать работу заново.

Текущее состояние и результаты подписания документа фиксируются на закладке «Ход исполнения».

Примечание: Подписывающий имеет возможность проверки электронной цифровой подписи автора и согласующих с помощью кнопки «Проверка ЭЦП».

Примечание: Агент подписания проекта документа обрабатывает в фоновом режиме. В строке состояния отображается процесс работы агента с текстом «Не закрывайте Лотус, идет процесс подписания».

4.1.6 ВЕРСИОННОСТЬ ПРОЕКТОВ ДОКУМЕНТА

Для проектов документов существует понятие версии проектов. Отправка проекта документа на доработку на любом этапе является основанием для создания новой версии проекта. Отправить проект документа на доработку можно на этапах согласования, подписания.

Отправленный проект документа на доработку не может дальше продолжать свой жизненный цикл, установленный маршрутом. В данном проекте документа можно только создать новую версию проекта. Для этого нужно установить курсор на проект и нажать на кнопку «Новая версия проекта». Открывается диалоговое окно (Рис. 24):

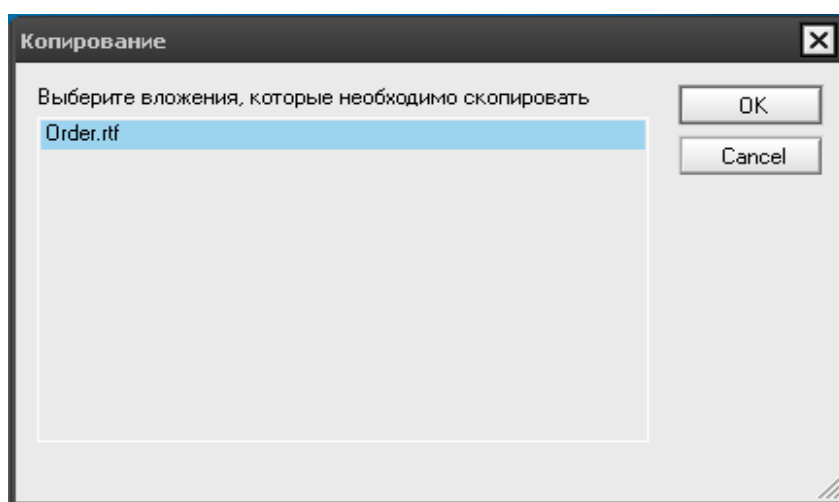

Рисунок 24. Копирование вложений с версии проекта

После нажатия кнопки «ОК» в диалоговом окне будет создана и открыта новая версия проекта документа.

Номер новой версии документа присваивается автоматически и равен предыдущему номеру плюс один.

Маршрут новой версии документа может быть скопирован с предыдущей версии проекта. Для этого необходимо установить курсор на предыдущий запрос согласования, и нажать на кнопку «Повторно создать запрос».

4.1.7 РЕГИСТРАЦИЯ ДОКУМЕНТА

После подписания проект отображается в представлении «На регистрации» в БД «Исходящей корреспонденции». Регистратору будет направлено почтовое уведомление о необходимости в регистрации документа.

В открывшемся поступившем на регистрацию документе, регистратору необходимо нажать на кнопку «Проверка ЭЦП» для проверки подписи руководителя (Рис. 25).

В случае положительной проверки подлинности ЭЦП регистратор регистрирует документ с помощью кнопки «Регистрировать». Документу присваивается регистрационный номер согласно настроенному шаблону.

Примечание: По умолчанию регистрировать внутренние документы имеют право делопроизводители и сотрудники документационного обеспечения. При включении функции «Разрешить регистрацию внутреннего документа исполнителю» регистрацию внутренних документов может осуществить исполнитель в БД Проекты. Для получения доступа к данному функционалу необходимо обратиться к администратору ЕСЭДО.

The screenshot shows the ESADO system interface. At the top, there are buttons for 'Подписать документ' (Sign document), 'Проверка ЭЦП' (Check digital signature), and 'Ход исполнения' (Execution progress). The main content area is titled 'Подпись канцелярии' (Signature of the office) and shows details for document № 01-33/01-33/403-И. The document is an 'Электронный документ' (Electronic document) with a status of 'Обработано в ЦМД' (Processed in CM) and a control type of 'неконтрольный' (non-controlled). The registration date is 09.11.2016 at 18:00. The document is in Kazakh language and contains 1 page. The author is 'Джаларов Б. А. (Руководство)'. The document type is 'Письмо' (Letter) and the character of the question is 'Предоставление кандидатуры' (Candidate nomination). The brief content is 'О кандидатуре Абдукадыровой Д.Ю.' (On the nomination of D. Yu. Abdukadyrova).

Рисунок 25. Проверка подписи.

В случае отрицательной проверки подлинности ЭЦП регистратор отменяет регистрацию документа с помощью кнопки «Отменить регистрацию» и указывает причину отмены регистрации. После чего проект документа возвращается автору проекта и отображается в представлении «По регистрационным номерам».

4.1.8 ПРЕДСТАВЛЕНИЕ «ЧЕРНОВИК»

Представление «Черновик» предназначен для временного хранения проектов документа, и дальнейшего направления по маршруту согласования (Рис. 26).

The screenshot shows the ESADO system interface in the 'Черновик' (Draft) view. The sidebar on the left shows a list of projects with the following options: '1. По рег. номерам', '2. По дате', '3. Черновики', '4. Подписанные', and '5. На регистрации'. The '3. Черновики' option is highlighted with a red circle. The main area shows a table with columns for 'Рег. номер', 'Рег. дата', 'Автор', and 'Краткое содержание'.

Рисунок 26. Представление Черновик

При создании РК проекта документа и дальнейшем его сохранении с помощью кнопки сохранить, проект автоматически сохраняется в представлении «Черновик» (Рис 27, 28)

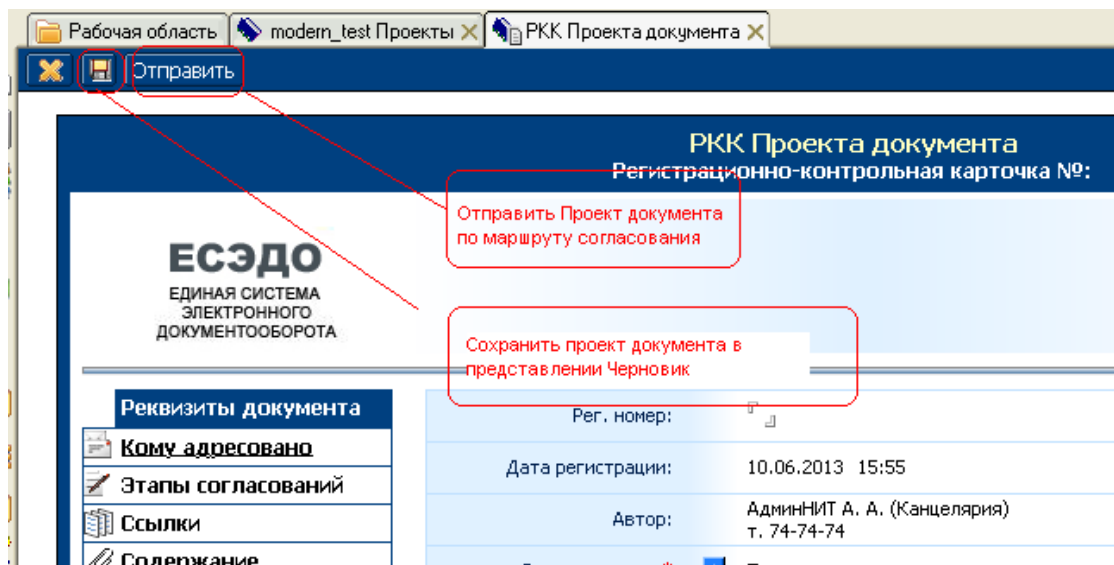

Рисунок 27. Сохранение проекта документа

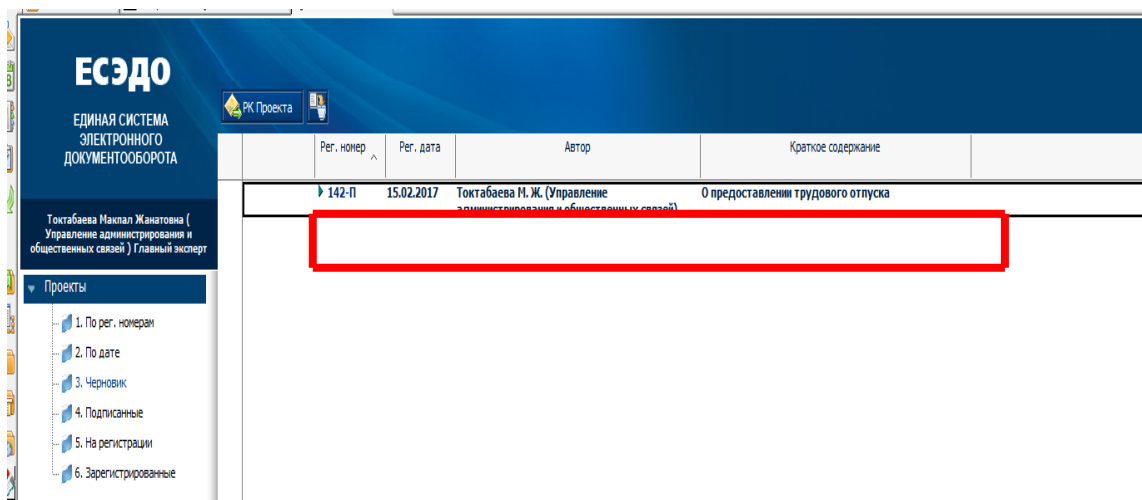

Рисунок 28. Проект документа в представлении Черновик

Для того чтобы продолжить работу с документом, необходимо открыть проект в представлении «Черновик», перейти в режим редактирования. Заполнить все необходимые поля и направить его на согласование/подписание, нажав на кнопку «Отправить» (Рис. 29).

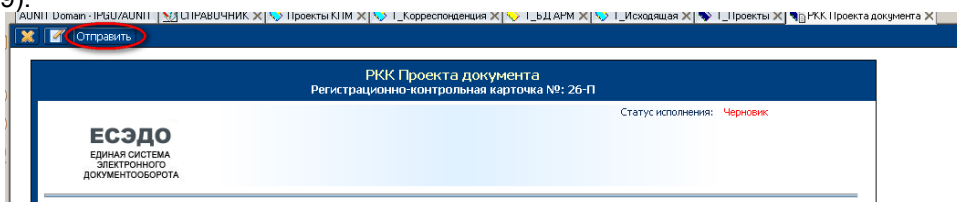

Рисунок 29. Отправка на согласование/подписание

Примечание: В системе реализовано интеграция взаимодействия мобильного рабочего места с ЕСЭДО, т.е. Руководители Высшего Звена могут согласовывать, подписывать и рассматривать документы.

Интеграция МРМ с ЕСЭДО позволяет принимать оперативные решения и иметь доступ к ЕСЭДО, не привязываясь к рабочему месту, также увеличит эффективность совместной работы руководителей, формировать единое мобильное информационное пространство, с возможностью удаленного доступа к сервисам ЕСЭДО через защищенный канал связи.

4.1.9 Просмотр информации о проекте документа

1. Выбрать раздел «Проекты» и выбрать представление «Согласованные»/«Подписанные».
2. Открыть поступивший запрос согласования/подписания, щелкнув по нему щелчком мыши (Рис. 30).

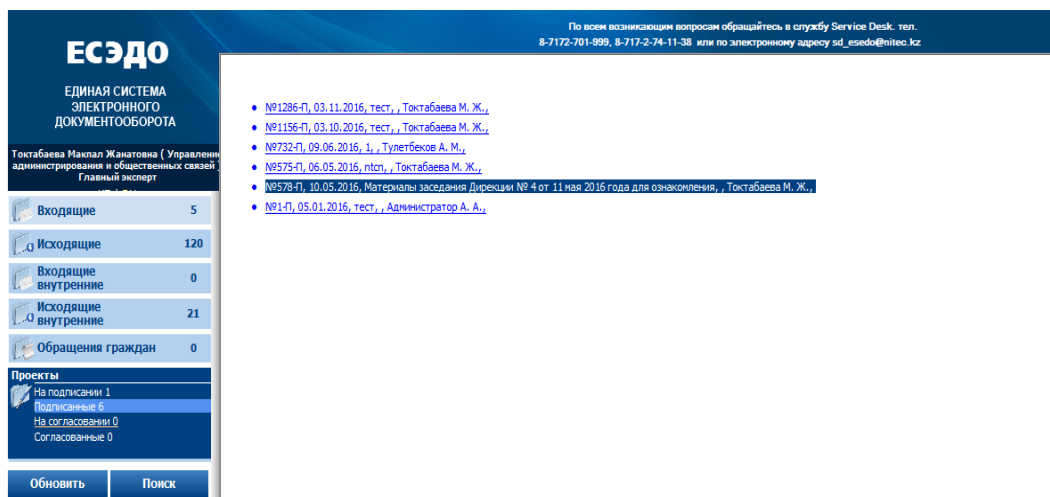

Рисунок 30. БД Проекты представление «Подписанные»

3. Система автоматически инициирует открытие РКК, информацию о проекте. (Рис. 31).

Рисунок 31. Информация о проекте.

Информация о проекте в РКК, в случае регистрации документа сотрудниками документационного обеспечения, можно просмотреть статус исполнения, статус исходящего, исходящий номер и дата регистрации исходящего документа.

В случае если данный документ находится на регистрации, на согласовании или на подписании, то также вся информация о проекте указана.

5. Аварийные ситуации

Описание	Возможная причина
Пользователь не может открыть БД.	– Сбой работы сети – необходимо обратиться в Управление архивных технологий. – Некорректная настройка соединения в клиенте Lotus Notes – необходимо обратиться в Управление администрирования и общественных связей или к Администратору ЕСЭДО.
После нажатия кнопки «Регистрировать» появляется надпись: «Для регистрации документа заполните все обязательные поля»	При заполнении РКК было (и) пропущено (ы) некоторые обязательные поля.
«imgscan: Неправильное имя файла»	Некорректно настроены настройки системы или нет папки «Temp» на диске С. Необходимо обратиться в Управление администрирования и общественных связей или к Администратору ЕСЭДО.
«Не указан документ для ссылки»	Не выбран документ в указанной БД, если выбраны способы сканирования «Сканировать и прикрепить». Необходимо указать конкретный документ в выбранной БД, либо выбрать способ сканирования «Только сканировать».
При нажатии кнопки «Регистрировать» выходит ошибка «Система не смогла сгенерировать рег. номер. Обратитесь к администратору системы».	Не настроен регистрационный номер для данной БД. Необходимо обратиться в Управление администрирования и общественных связей или к Администратору ЕСЭДО.
При открытии БД выходит ошибка «You are not authorized from this operation».	Нет прав на БД. Необходимо обратиться в Управление администрирования и общественных связей или к Администратору ЕСЭДО.
При открытии Lotus Notes выходит ошибка «An error was encountered while opening a window» (Ошибка при открытии) при загрузке Lotus Notes	Некорректное закрытия приложения Lotus Notes необходимо перезагрузить компьютер.

*Н. Исаева,
руководитель Управления
информационно-методической работы*

Методика подготовки и организации книжных выставок

Книжная выставка: виды и формы, порядок разработки и оформления

Введение

Библиотечная выставка – это публичная демонстрация специально подобранных и систематизированных произведений печати и других носителей информации, рекомендуемых пользователям библиотеки для обозрения, ознакомления и использования.

Проведение выставок в библиотеках является одним из самых традиционных и распространённых методов раскрытия библиотечных фондов, пропаганды лучших документов и информирования пользователей о новых поступлениях. Выставки разнообразны и по содержанию, и по объёму экспонируемого материала.

Выставки должны не только привлекать внимание к представленным изданиям, но и активизировать познавательную деятельность читателей и побуждать его взять книгу.

В научной работе исследователей, сотрудников архива, преподавателей и студентов вузов используется литература (сборники документов, монографии, энциклопедии, словари, справочники и т. д.) из библиотечного фонда Архива, которая необходима им для научной работы.

Задачей данной методики является оказание помощи государственным архивным учреждениям, имеющим в составе библиотечный фонд в работе по подготовке книжных выставок. Методика организации и подготовки выставки достаточно хорошо освещена в специальной литературе. В данных методических рекомендациях предпринята попытка обобщить и конкретизировать способы и методы проведения книжных выставок, основываясь на опыте работы Архива Президента РК. Существует определенный порядок разработки составления и оформления книжной выставки, состоящий из следующих этапов:

1. Выбор темы

Первое, тема должна быть актуальной, продуманной и интересной читателям. Если мы оформляем выставку для сопровождения массового мероприятия, она должна соответствовать теме мероприятия и раскрывать содержание.

Второе, необходимо конкретизировать тему. Например, выставка на тему «Жизнь и деятельность Н.А. Назарбаева» объемная по содержанию и экспонатам, поэтому лучше ее детализировать по блокам, например: «Хроника деятельности Первого Президента Республики Казахстан», «Деятельность Н.А. Назарбаева по ликвидации ядерного оружия», «Публицистические произведения Нурсултана Назарбаева» и т. д.

2. Определение целевого и читательского назначения

Выставка должна иметь четкий читательский адрес, для кого вы оформляете выставку: для учащихся школ, студентов, исследователей, либо для сотрудников Архива. Признаки, оказывающие наибольшее влияние на содержание и характер восприятия представленного материала: возраст, пол, образование. В зависимости от них одна и та же тема предполагает различную структуру (разделы) выставки, оформление и отбор документов. Целевое назначение соответствует мотивам чтения. На сегодняшний день они следующие: деловые, самообразовательные. Например, для изучения темы «История депортации народов в Казахстан» оформлена книжная выставка, на которой представлены издания Архива Президента Республики Казахстан. Целью выставки является предоставление читателям информации о литературе, изданной за определенный период, а также возможность самостоятельного изучения исторической литературы.

3. Выявление и отбор документов, разработка структуры выставки

С помощью справочно-библиографического аппарата библиотеки: каталогов, карточек, используя методические рекомендации, пособия, библиографические указатели выявить все источники – книги, статьи из периодики, иллюстрации, фотодокументы, какие имеются в библиотеке по данной теме. Затем ознакомиться с ними и отобрать те, которые наиболее соответствуют цели и читательскому адресу. Предпочтение отдается изданиям, содержащим новую информацию и имеющим привлекательный внешний вид. Далее необходимо продумать содержание выставки, сколько будет разделов, какие нужны цитаты, обращение к читателю, сколько книг должно быть на выставке? Все ответы на эти вопросы зависят от объема и количества фонда, от того, где будет расположена выставка, размера выставочного стеллажа. И очень важно соблюсти чувство меры, выставка не должна быть перегруженной. Каждый экспонат должен быть хорошо обозрим. На основании проработанных пунктов, отобранные документы группируются согласно разделам выставки. Приведем пример составления книжной выставки на тему: «Казахстан за безъядерный мир»:

1 раздел. Нурсултан Назарбаев: беру ответственность на себя (книги о деятельности Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева по ликвидации ядерного оружия, его ведущей роли в укреплении безопасности, разоружения и нераспространения ядерного оружия в мире, фото).

2 раздел. Семипалатинский полигон (книги по истории Семипалатинского полигона, об атомном оружии, фото жертв ядерных испытаний, а также книги об антиядерном движении «Невада – Семипалатинск»).

4. Составление заголовка, название разделов, подбор цитат, иллюстраций, предметов, оформление книжной выставки

После того как вы определились со структурой выставки, переходим к выбору заголовка выставки, определению названий разделов, подбору цитат, иллюстраций, предметов. Название обязательно должно привлекать внимание, быть броским, и информационно емким, точно передавать суть. Название разделов должно поэтапно раскрывать тему выставки и дополнять заголовок.

Для оформления выставки можно использовать самые разнообразные предметы и аксессуары: портреты, иллюстрации, плакаты, репродукции картин, фотографии, декоративные элементы, природный материал, рисунки, поделки, отзывы на книги, различные вещи; предметы, помогающие воссоздать образ эпохи или человека. Также, с приходом в нашу жизнь Интернета, при оформлении выставок часто используют информацию, взятую с каких-либо сайтов. Такая информация должна быть проверена и обязательно сопровождаться ссылкой на сайт, с которого скопирована информация.

Однако какой бы не была книжная выставка, не стоит забывать, что в центре внимания всё же должна оставаться книга, а вся атрибутика является лишь дополнением. Главная задача выставки – представить книги и другие виды документов. Оформление, различные материалы и аксессуары – это не цель, а лишь средство, помогающее решить поставленную задачу.

Статьи из изданий или периодической печати представляются двумя путями: поставить книгу в закрытом виде или развернуть книгу на том месте, где начинается нужная статья и к ней прикрепить карточку. На карточке указать библиографическое описание статьи. Статьи из газеты неудобно располагать на выставке, газета мнётся или не виден заголовок. Лучше сделать копию, к которой прикрепить карточку с библиографическим описанием. Выставка не должна выглядеть пустой, но она не должна быть и перегруженной.

5. Размещение

Нужно заранее продумать, где поместить экспозицию: в стеклянных витринах, на книжных стеллажах или столах. Иногда соединяют все три варианта. Витрина создает ощущение объема, глубины, которая воспринимается как упорядоченный и замкнутый мир. На выставках, размещённых на стеллажах и столах, трудно разместить иллюстрации и предметы, поскольку стандартные стеллажи не глубоки. Но зато представленные

на стеллаже, внутри полки, книги, оказываются заключены в своеобразную рамку, которая фокусирует внимание. Нередко соединяют стеллажи со столами, благодаря чему снимается монотонный характер показа (см. Приложение № 1).

В читальном зале библиотеки Архива оформлены постоянно действующие выставки по темам:

- Хроника деятельности Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева;
- Издания Архива Президента Республики Казахстан;
- Новые поступления в книжный фонд;
- Новые поступления в справочно-информационный фонд.

6. Ошибки при оформлении выставки

Желание разместить на выставке как можно больше экспонатов – одна из наиболее распространенных ошибок. Так как избыточность информации снижает эффект визуального воздействия вплоть до полного неприятия. В центре внимания выставки должна оставаться книга, а вся атрибутика является лишь её дополнением и сопровождением. Поэтому она должна не заслонить книгу, а наоборот, привлечь к ней внимание. Заголовок, названия разделов и атрибуты, сопровождающие выставку должны точно соответствовать её теме.

7. Сопровождение выставки

Одной из важных особенностей при подготовки выставки является составление текста выступления ведущего выставки. В тексте должна быть раскрыта логическая связь между разделами выставки и отдельными книгами, это обогатит читателя новыми данными, вызовет интерес к книгам. Необходимо обратить внимание читателей на уникальность некоторых изданий, по возможности раскрыть содержание отдельных книг. Это поможет разобраться в разнообразии представляемой литературы и научит читателей самостоятельно проводить поиск и использовать издания при написании научных и исследовательских работ. Помимо текстового описания можно осуществить сопровождение выставки изобразительным рядом в виде фотографий и видеофрагментов, а также использовать звуковое сопровождение. Тогда воздействие выставки на читателя становится более эмоциональным.

Список использованной литературы

1. Обзор выставок Библиотеки Президентского центра культуры Республики Казахстан / Збаровская Н.В. Выставочная деятельность публичных библиотек – СПб.: Профессия, 2004. – 224 с. (Серия «Библиотека»). – С.159–163.
2. Кабко Т. Эта старая новая выставка // Библиотека (Москва) – 2008. – № 10. – С.42–44.
3. Мельникова А. Раритеты на книжных полках // Библиотека (Москва) – 2007. – № 5. – С.55–57.
4. Рябыкин Н. Работа не напоказ // Библиотека (Москва) – 2006. – № 10. – С.49–50.
5. Татарина Е.А. Книжные выставки в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: (из истории Российской государственной библиотеки) // Библиотековедение (Москва) – 2009. № 5. – С. 110–115.
6. Ходырева Е. Когда оживают стенды. // Библиотека (Москва) – 2006. – № 6. – С.61–62.
7. Широкова Т. Ликбез для филологов. // Библиотека (Москва) – 2005. – № 10. – С.25–29.
8. Збаровская Н.В. Что такое выставочная деятельность библиотек [Электронный ресурс] // Библиотека в школе. – URL: <http://kaverin.ru/methodical/masterclass/396> (дата обращения: 19.09.2016).
9. Книжные выставки [Электронный ресурс] // Лаборатория информационно-библиотечной поддержки. – URL: // <http://bibl.metodcenter.edusite.ru/p71aa1.html> (дата обращения: 19.09.2016).

Примеры оформления книжных выставок

1. «Публицистическая деятельность Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева»

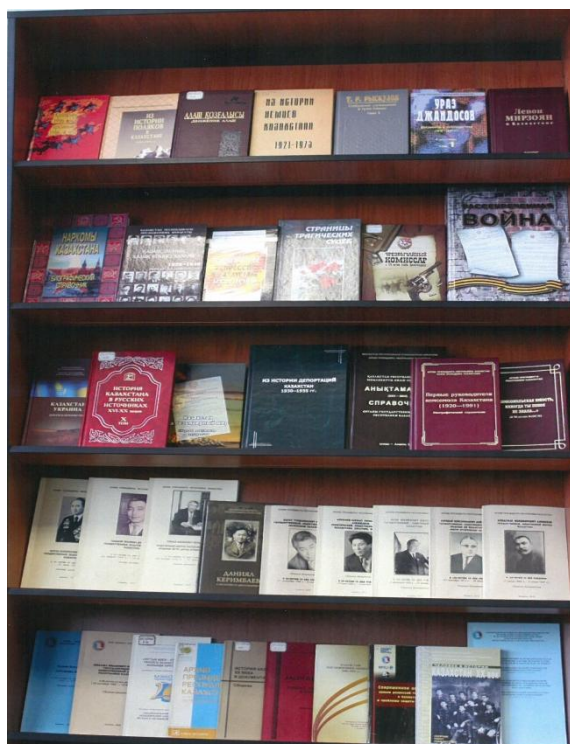

2. «Хроника деятельности Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева»

**НОРМАТИВТІК-ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ
НОРМАТИВНО-ОРГАНИЗАЦИОННОЕ И МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ**

3. «Новое поступление»

4. «Издания Архива Президента РК»

Б. Жапаров
ҚР Президенті Архивінің директоры,
техника ғылымдарының докторы,
профессор

Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің халықаралық байланыстары: АҚШ

2017 жылғы 28 қаңтар – 8 ақпан аралығында АҚШ Мемлекеттік департаменті «Сұраным бойынша халықаралық сапарлар» бағдарламасы шеңберінде Қазақстанның архив және кітапхана қызметкерлері үшін «Архивтерді техникалық дамыту» тақырыбында ұйымдастырған сапармен бір топ қазақстандық мамандар АҚШ-қа тәжірибе алмасу мақсатында барып қайтты.

Делегация құрамында Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы кітапханасының, Алматы қаласының Орталық мемлекеттік архивінің, Батыс Қазақстан облыстық мемлекеттік архивінің қызметкерлері болды. Сапар бағдарламасында Вашингтон, Чикаго, Нью-Йорк, Бостон сияқты 4 қалаға бару қамтылды.

Бағдарлама әкімгері – «Меридиан Интернешнл Сентер» үкіметтік емес ұйымы ұйымдастыру және кәсіби кездесулер бағдарламасын жасау мәселелерімен айналысты. Бағдарлама мазмұны мемлекеттік ақпаратқа қолданушылардың қол жеткізуін реттеудің американдық нормативтік-құқықтық жүйесімен танысу, архивтік құжаттарды жинақтау, сақтау, қолдану, электрондық архив жасау, ақпараттық қауіпсіздік мәселелерін қоса алғанда архивтік ақпаратқа қол жеткізу тәртібіне қатысты АҚШ-тың озық тәжірибесін зерттеуге бағытталды.

Кәсіби кездесулерде төмендегідей тақырыптар талқыланды:

1. Вашингтон: АҚШ федералдық үкіметінің құрылымы және қызметімен таныстыратын жалпы дәріс; АҚШ Мемлекеттік департаментіне бару; президенттік кітапханаларды басқару жүйесімен танысу;

2. Чикаго: Америка кітапханалар ассоциациясының қызметі, ұлттық архивтер және АҚШ архив ісінің озық тәжірибесі, технологиялық деректер жүйелері және сандық материалдар, мемлекеттік және жекеменшік кітапхана қызметі, Барак Обама президенттік кітапханасы мен музейі қызметінің мәселелері;

3. Бостон: Джон Ф. Кеннеди президенттік кітапханасы мен музейінің архивтік қызметі, Эдвард М. Кеннеди атындағы АҚШ Сенаты институтының білім берушілік бастамасы, Гарвард университетінің Ресей және Еуразияны зерттеу орталығының оқу жоспары және бағдарламалары, Бостон Атенеум тәуелсіз кітапханасы, музей қызметі.

30 қаңтарда Вашингтон қаласында бағдарламаның ашылуында АҚШ Мемлекеттік департаменті Білім және мәдениет жөніндегі бюросының маманы Марк Хилберт және кәсіби алмасулар бағдарламасының бас маманы Нэнси Фирхэйли сөйледі.

Қазақстандық делегация АҚШ Ұлттық архив және құжаттама басқармасының (NARA) басшылығымен кездесті, басқарма президент (Герберт Гувер, Франклин Делано Рузвельт, Гарри С. Трумэн, Дуайт Д. Эйзенхауэр, Джон Ф. Кеннеди, Линдон Джонсон, Ричард Никсон, Джеральд Р. Форд, Джимми Картер, Рональд Рейган, Джордж Буш, Уильям Дж. Клинтон, Джордж У. Буш) кітапханалары және музейлеріне басшылық етеді. NARA міндеттерінің бірі – «Президенттік құжаттармен жұмыс жөнінде нұсқаулықты» жасау. Бұл жұмыс 2000 жылдан басталған, 2016 жылы жаңа нұсқаулық шығарылды, онда 1978 жылғы Президенттік құжаттар туралы заңның (Presidential Records Act) президент және оның әкімшілігінің құжаттарды басқаруы, қызмет кезеңдері туралы негізгі қағидалары бойынша комментарий мен тәжірибелік ұсыныстар берілген. Аталған заңға сәйкес президент билігінің соңғы күні оның құжаттарын сақтау құқы NARA-ға автоматты түрде беріледі.

Қазақстандық мамандар Тарихи басылым және құжаттар ұлттық комиссиясының қатысуымен NARA жобаларды грант беру арқылы қаржыландыру жүйесімен таныстырылды.

NARA-ның құпиясыздандырылған ақпаратпен жұмыс бойынша ережелерді біріздендіруі назар аударарды, онда ақпарат қауіпсіздігін қамтамасыз ету, тарату, басқару, белгілеу жөнінде тәжірибелік нұсқаулар берілген. Ережелер құпиясыздандырылған

ақпаратты тарату және қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бірыңғай талаптар жүйесін белгілейді.

Жалпы NARA қызметіне нормативтік, реттеу, зерттеушілік функциялары тән екендігі байқалады. NARA нормативтік-құқықтық функцияларды, президенттік құжаттарды сақтауды бақылауды атқарады. NARA үшін бүгінгі күрделі міндеттердің бірі – президент әкімшілігі және жеке офисінің электрондық құжаттарын қабылдау мәселесі. Құнды тарихи ақпаратты жоғалтпау мақсатында олар сақтауға ақпарат тасушылармен бірге қабылданады.

Чикаго, Бостон қалаларында қазақстандық делегация президенттік кітапхана қызметімен жақын танысып, қазақстандық тарихи құжаттарды қалпына келтіру әдістемелері және техникалық құралдарын АҚШ архивистері қолданатындармен салыстыруға мүмкіндік алды.

Қазақстанда сияқты, АҚШ архивтерінің жұмысында басым бағыт – электрондық архивтік топтамаларды жасау. Сандық түрге көшіру келісім-шарт негізінде жүзеге асырылады, ол үшін сырттан компаниялар тартылады. Келісімшарт жеке тарихи жобаларға және тақырыптық топтамаларға жасалады. Жинақтау кезінде істер тігілмейтіндіктен, сандық түрге көшіру барысында архивтік істерді ашып, қайта тігу бойынша қосымша жұмыс түрлері талап етілмейді.

Пайдаланылатын әдістер мен сандық түрге көшіру құралдарының ҚР Президенті Архивіндегіден айтарлықтай айырмашылығы жоқ. Қазақстандық делегация барған американдық архивтермен салыстырғанда ҚР Президенті Архивіндегі сандық түрге көшіру қарқыны әлдеқайда жоғары. 2017 жылдың басында ҚР Президенті Архивінде жалпы сақтаулы ақпараттың 8,7 %-ы сандық түрге көшірілді, ол NARA құрамындағы архивтердің тиісінше көрсеткіштерінен артық.

ҚР Президенті Архиві және NARA стратегиялары және даму жоспарларының көптеген маңызды тұстары ұқсас. Бірінші кезекте, бұл архив жұмысын компьютерлендіру және автоматтандыру бағыттары, ел азаматтарына отансүйгіштік тәрбие беру міндетін атқаруға NARA-ның белсенді қатысуы.

Қазақстан архивистері ең ірі кітапханалар: АҚШ Конгресі кітапханасы, Бостон қоғамдық кітапханасы, Гарвард университеті жанындағы Дэвис атындағы Ресей және Еуразияны зерттеу орталығының кітапханасында Қазақстан туралы әдебиеттің жеткіліксіздігіне назар аударды. Американдық зерттеушілердің біздің елге деген қызығушылығы тұрақты түрде өсіп келеді. Сондықтан Қазақстаннан жаңа әдебиеттің түсуіне себептесу туралы ұсыныс айтылды. АҚШ кітапханалары ассоциациясының басшылығымен кездесу нәтижесінде қазақстандық архивистерге Ассоциация кітапханалық ресурстарының барлығын пайдалануға тегін онлайн қол жеткізу құқы берілді.

Құжаттарды сақтау формалары, оларды пайдалану, құндылығына сараптама жасау критерийлерінің ерекшеліктеріне қарамастан, архивтік құжаттарды қалпына келтіру, сақтау, сандық түрге көшіру заманауи құралдарын қолдануда жалпы ұқсастық бар екенін атап өту қажет.

Международные связи Архива Президента Республики Казахстан: США

В период с 28 января – по 8 февраля 2017 г., в рамках программы «Международные визиты по запросу», организованной Государственным департаментом США для архивных и библиотечных сотрудников Казахстана, состоялась поездка в Соединенные Штаты группы казахстанских специалистов с целью обмена опытом по теме: «Техническое развитие архивов». В составе делегации были сотрудники Архива Президента РК, Библиотеки Первого Президента РК, ЦГА г. Алматы, Госархива Западно-Казахстанской обл. Программа пребывания включала посещение г. Вашингтон, Чикаго, Нью-Йорк и Бостон. Администратор программы – неправительственная организация «Меридиан Интернешнл Сентер», которая занималась вопросами организационного характера и разработкой программ профессиональных встреч. Содержание программы было нацелено на ознакомление с американской нормативно-правовой системой, регламентирующей доступ пользователей к государственной информации; изучение передовой практики архивного дела в США касательно сбора, хранения, использования архивных документов; создания электронных архивов; порядка доступа к архивной информации, включая вопросы информационной безопасности.

На профессиональных встречах были освещены следующие темы:

1. Вашингтон: общая ознакомительная лекция со структурой и деятельностью федерального правительства США; посещение Государственного департамента США; знакомство с системой управления Президентскими библиотеками.

2. Чикаго: деятельность Американской библиотечной ассоциации; национальные архивы и передовые практики архивного дела США; технологические базы данных и цифровые материалы; государственные и частные библиотечные службы; аспекты деятельности Президентской библиотеки и музея Барака Обамы.

3. Бостон: архивная деятельность Президентской библиотеки и архива Джона Ф. Кеннеди; образовательная инициатива Института Сената США им. Эдварда М. Кеннеди; учебный план и программы Гарвардского центра исследования Евразии; исследования в Независимой библиотеке Бостонского Атенеума и службы музея искусств.

В Вашингтоне 30 января на открытии программы выступили Марк Хилберт, специалист Бюро по вопросам образования и культуры Государственного департамента США, Нэнси Фирхэйли, старший специалист программы профессиональных обменов.

Казахстанская делегация встретилась с руководством Национального архива и управления документации США (NARA), в ведении которого находятся все президентские библиотеки и музеи (Герберта Гувера, Франклина Д. Рузвельта, Гарри С. Трумэна, Дуайта Д. Эйзенхауэра, Джонна Ф. Кеннеди, Линдона Джонсона, Ричарда Никсона, Джеральда Р. Форда, Джимми Картера, Рональда Рейгана, Джорджа Буша, Уильяма Дж. Клинтона, Джорджа У. Буша). Одной из задач NARA является подготовка «Руководства по работе с Президентскими документами». Эта работа ведется с 2000 г., в 2016 г. было выпущено Руководство с комментариями и практическими рекомендациями по основным положениям Закона о Президентских документах (Presidential Records Act) от 1978 г. по вопросам управления документами Президента и его администрации. Согласно Закону, юридическое право на хранение президентских документов автоматически передается NARA в последний день правления президента.

У казахстанских специалистов интерес вызывает система грантового финансирования NARA проектов, выполняемых при непосредственном участии Национальной Комиссии по историческим публикациям и документам США.

Обращает на себя внимание унифицирование NARA правил по работе с рассекреченной информацией, где установлены практические рекомендации по обеспечению ее безопасности, распространению, управлению и маркировке. В правилах представлена единая система требований к обеспечению безопасности и распределению рассекреченной информации. В целом заметно в деятельности NARA сочетание функций нормотворческого, регулирующего и исследовательского аспектов. NARA осуществляет нормативно-правовые функции и контроль за сохранностью документов президента. И одна из сложных задач, с решением которых сегодня сталкивается NARA – это вопрос о передаче электронных документов администрации президента и его личного офиса. Во избежание потери ценной исторической информации, данные сведения передаются полностью на хранение вместе с носителями этой информации.

В рамках посещения г. Чикаго, Бостон – казахстанской делегации представилась возможность ознакомиться с работой президентских библиотек, сравнить казахстанские методики и технические средства реставрации исторических документов с теми, которые используются в работе архивистов США.

Создание электронных коллекций архивных документов в работе архивов США, также как и в Казахстане, является приоритетным направлением деятельности. Оцифровка осуществляется на договорной основе, привлекаются для этого сторонние компании. Договора заключаются на отдельные исторические проекты и тематические коллекции. Так как документы при комплектовании не подшиваются, процесс оцифровки не нуждается в дополнительных видах работ по расшивке и подшивке архивных дел.

Применяемые методы и используемое оборудование оцифровки не имеют особых отличий от тех, которые используются в Архиве Президента РК. Темпы оцифровки документов в Архиве Президента существенно выше, чем в американских архивах, которые посещала казахстанская делегация. Если в целом от общего объема информации, хра-

нящегося в Архиве Президента РК, к началу 2017 г. оцифровано 8,7%, то этот показатель превосходит соответствующие показатели архивов, входящих в состав NARA.

В стратегиях и перспективных планах развития NARA и Архива Президента РК многие ключевые моменты схожи. Это, прежде всего, развитие направления компьютеризации и автоматизации архивной работы, активной вовлеченности NARA в решение задач патриотического воспитания граждан страны.

При посещении крупнейших библиотек: библиотеки Конгресса США, Бостонской публичной библиотеки, Библиотеки центра Евразийских исследований имени Дэвиса при Гарвардском университете, казахстанские архивисты обратили внимание на недостаточность литературы о Казахстане. При этом интерес американских исследователей к нашей стране постоянно растет. Поэтому были высказаны предложения о содействии в поступлении новой литературы из Казахстана. Встреча с руководством Ассоциации библиотек США завершилась тем, что казахстанским архивистам было предоставлено право на бесплатный онлайн-доступ для пользования всеми библиотечными ресурсами Ассоциации.

Несмотря на различия в применении форм по хранению, использованию, критерию экспертизы ценности документов казахстанских и американских архивов, следует отметить общую тенденцию в использовании современных средств реставрации и консервации, оцифровки архивных документов.

Казахстанские архивисты работают на уровне мировых стандартов

В октябре 2017 г. в Архиве Президента РК состоится Международная научно-практическая конференция по вопросам Информатизации архивного дела. Об этом сообщил директор Архива, доктор технических наук, профессор Борис Джапаров в Службе центральных коммуникаций в ходе пресс-конференции «Архив Президента Республики Казахстан в цифровую эпоху: новые ориентиры».

На конференции будут обсуждаться актуальные проблемы Электронных архивов от разработки и внедрения до их практического применения в государственных и ведомственных архивах.

Как отметил директор Архива Президента РК, изучение передового опыта зарубежных коллег способствует профессиональному совершенствованию отечественных специалистов. «Для казахстанских архивистов знакомство с иной методологией ведения архивной работы является хорошей возможностью обновления собственного инструментария знаний и навыков в этой области», – сказал он.

По словам Бориса Джапарова, в последние годы, в рамках деловых встреч и обмена опытом, сотрудники Архива Президента РК ознакомились с архивной деятельностью России, Германии, Южной Кореи и США. «В этом контексте американский опыт создания и ведения архивов для совершенствования архивного дела в нашей стране, является интересным. Архивная система этой страны – продукт практики, поэтому сегодня архивисты США оказывают значительное влияние на развитие архивного дела во всем мире», – рассказал Джапаров.

«В начале 2017 г. в рамках программы «Международные визиты по запросу» сотрудники Архива посетили ведущие архивы и библиотеки США, где ознакомились с техникой и технологией работы основных направлений архивной деятельности – обеспечению сохранности архивных документов, созданию электронного фонда пользования, созданию страхового фонда, работы информационных систем и баз данных, научно-справочного аппарата, работы с исследователями, а также информационной безопасности», – сообщил Б. Джапаров.

По словам спикера, внедрение высокотехнологичного оборудования и развитие информационных ресурсов будет способствовать скорейшему вхождению Архива Президента РК в число наиболее развитых архивов мира.

Служба центральных коммуникаций, июнь 6, 2017

*К. Алимгазинов,
заместитель директора
Архива Президента РК, д. и. н.*

**Социальное партнерство Архива Президента РК
с Казахским национальным университетом им. аль-Фараби**

Ныне перед вузами и перед организациями, куда затем трудоустраиваются выпускники, поставлены новые задачи. Это связано не только с совершенствованием системы высшего образования в РК и концепцией «клиентоориентированности» специальностей и содержания учебных программ в вузах, но и теми задачами, которые поставлены перед работодателями. Это – формирование открытого гражданского общества и профессионального государства. И в рамках решения этой общей для государства задачи, содержание прежнего формата сотрудничества было обновлено в подписанном в 2014 г. договоре социального партнерства между Архивом и КазНУ.

Архив Президента РК, созданный на базе документов бывшего партархива в 1994 г., сегодня – единственное архивное учреждение в Казахстане, сотрудники которого являются государственными служащими. Это накладывает большую ответственность на Архив, какие выпускники и из каких вузов трудоустраиваются.

В этом отношении КазНУ выступает главным партнером. Сегодня выпускники КазНУ составляют существенную часть сотрудников Архива. Только за последние 10 лет численность сотрудников Архива пополнилась выпускниками КазНУ на 14 человек. Пришедшие после окончания вуза в свое время в Архив на должность архивиста, эксперта молодые специалисты ныне выполняют ответственную административную работу, многие из них возглавляют различные подразделения в Архиве.

Архив уделяет большое внимание работе с кадрами, с молодежью, прежде всего со студентами исторических факультетов. Архив выступает базой для проведения практики для студентов исторического факультета.

За последние пять лет прошли практику в Архиве 270 студентов 3 и 4 курсов бакалавриата, а также магистранты 1 и 2 курсов КазНУ им. аль-Фараби.

№	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	Всего студентов
1.	71	76	21	26	76	270

Поскольку Архив заинтересован в подготовке для себя качественных специалистов, которые на выпуске владеют не только теоретическими знаниями, но и нужными практическими навыками, с прошлого 2016 г. на базе Архива, по договоренности с историческим факультетом, стали практиковаться проведение части практических занятий для студентов-архивистов. Как показал опыт реализации этого пионерного проекта по участию работодателя в непосредственной подготовке кадров с вузом, это позволяет студентам намного лучше освоить и иметь представления о производственном процессе архивного дела. Практические занятия для студентов позволяют не только проверить свои знания и получить профессиональные навыки, но и познакомиться с профессиональной средой и определить приоритеты своего будущего.

Участие Архива в учебном процессе носит самый активный характер: с подачи наших специалистов в учебную программу специальности «Архивоведение, документоведение и документационное обеспечение» на факультета истории, археологии и этнологии, были предложены и уже интегрированы в учебный процесс ряд узкопрофильных учебных дисциплин: «Автоматизированные архивные технологии», «Электронный архив» – в программы бакалавриата, «Компьютерные и сетевые технологии в решении задач исторического исследования», «Историческая информатика» – для магистерских и докторских программ).

Проведение практических занятий на базе Архива, внедрение в учебный процесс новых современных учебных предметов является закономерным для Архива Президента РК. Архив обладает сегодня новейшими информационными техническими средствами для решения задач профессиональной деятельности, в Архиве работают высококвалифицированные кадры.

Сотрудничество Архива с КазНУ заключается не только в участии в учебном процессе. Это и научно-исследовательская работа. Уже второй год, совместно с ведущими учеными КазНУ, а также с привлечением магистрантов, Архив реализует два научно-исследовательских проекта, связанных с изучением бывших военнопленных в годы ВОВ («Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны: литература, источники и база данных») и второй – с изучением истории голода 1930-х годов в Казахстане («Голод 1930-х гг. в Казахстане: документы и факты»).

Если еще недавно в Архиве Президента РК, как и в большинстве архивов не только Казахстана, но и многих зарубежных стран, основную часть работников составляли специалисты зрелого возраста, то теперь это – молодые кадры. За последние годы количество сотрудников старше 50 лет уменьшилось, а доля сотрудников моложе 35 лет увеличилась. Произошло омоложение коллектива. Сегодня средний возраст работника составляет 37 лет. И для повышения роли молодых специалистов в деятельности Архива в феврале 2015 г. был создан Совет молодых архивистов, который объединил всех сотрудников до 35 лет. Сегодня в Совете молодых архивистов – 28.

Советом молодых архивистов достигнуто главное – произошло активизация профессиональной деятельности молодежи. В ноябре 2015 г. состоялся I республиканский конкурс молодых архивистов. Уже второй год подряд Совет молодых архивистов проводит открытый турнир по волейболу, где принимает участие и команда студентов-архивистов исторического факультета КазНУ им. аль-Фараби, организывает совместно с КазНУ им. аль-Фараби олимпиаду для студентов исторических факультетов, специализирующихся по архивоведению – одной из дисциплин исторической науки. Одной из поставленных целей организации олимпиады является повышение престижа профессии архивиста. В двух олимпиадах за два года приняли участие около 30 студентов КазНУ им. аль-Фараби.

Студенты исторического факультета посещают различные мероприятия Архива, в том числе историко-документальные выставки, круглые столы, встречи с известными учеными историками. Многим, думаю, запомнились мероприятия Совета молодых архивистов – круглые столы с участием ученого-историка Мамбета Койгельдиева, писателем Бексултана Нуржекеева, встречи с зарубежными исследователями Марией Блэквуд, Наоми Бет Кафей и Дональдом Рейли и многими др. Отдельно со студентами ведущих вузов Казахстана: Казахского национального университета им. аль-Фараби, Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай хана, Назарбаев Университета, проходят тематические встречи. Одна из них – прошедшая в 2016 г. (9 июня) тематическая встреча на тему: «Нация единого будущего». Мероприятие было посвящено обсуждению Патриотического акта «Мәңгілік ел» и приурочено к 25-летию Независимости Республики Казахстан. Проведение гостевых встреч, в которых принимают участие студенты и практиканты исторического факультета – стало повседневной практикой в работе Архива. Это служит решению задач профессиональной ориентации молодых людей, повышению интереса к будущей работе по специальности.

Сотрудничество между Архивом Президента РК и КазНУ им. аль-Фараби продолжается очень давно и имеет уже сложившуюся традицию. И как работодатель, Архив заинтересован в качественной вузовской подготовке молодых специалистов, которые затем приходят трудоустроиваться.

*Ә. Сүлейменова,
Жинақтау және құжаттама
басқармасының бас сарапшысы,*

Атырау облысындағы архив мекемелері қызметкерлерімен кездесу

2017 жылғы 18 мамырда Атырау қаласында Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві мен Атырау облыстық Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасы, Атырау облыстық мемлекеттік архиві және облыстағы аудандық, қалалық архив басшыларының, қызметкерлерінің өкілдерінің қатысуымен семинар-кеңес өткізілді.

Семинар-кеңесті Атырау облыстық мемлекеттік архивінің басшысы А. Нсанғалиев ашып, жүргізіп отырды.

Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры Б. Жапаров: «Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві еліміздегі өзге де архивтермен және дамыған елдердің архивтердің жұмысымен мұқият танысып, жаңа тарих саласындағы жұмыстарға байланысты тәжірбие алмасып, ғылыми әдістемелік көмек көрсетіп отырады. Биылғы жылдың өзінде Қазақстанның бірнеше облыстарын аралап, ғылыми конференциялар, дөңгелек үстелдер ұйымдастырылды, аймақтағы ахуалмен танысу жұмыстары жалғастырылуда».

Архив директоры Архивтің құрылу тарихы, атқарып отырған жұмысы, қол жеткізген жетістіктері туралы кеңінен баяндап берді. Архивте қолға алынған ғылыми жобалар жөнінде айта келіп, «Электрондық архив» жобасына кеңінен тоқталып өтті. Архив саласының дамуына уәкілетті органның бір министрліктің құрамына, кейін басқа министрліктің құзырына ауыстыратын әдеттің зиянды әсеріне назар аударды. Қарапайым мысалмен салыстырар болсақ, елімізде алтын, валюта және сол сияқты маңызды қорлар бар, сол секілді мемлекеттің бар тарихын сақтап отырған архив қоры да бар. Бірақ сол қорды басқаратын бірыңғай мемлекеттік вертикаль жоқ. Өткен жылғы сәуір айында Ресей Федерациясының Президенті Владимир Путин өзінің Жарлығымен Мәдениет министріне бағынып келген Федералды архив агенттігін тікелей Президентке бағындырды. АҚШ-тың өзінде де архив тікелей Президентке бағынады.

Сонымен қатар ол өз сөзінде еліміздегі облыстық архивтер толығымен облыстық әкімшіліктердің қарамағында. Архив ісінің маңыздылығын түсінген облыс әкімдері қолдан келген көмегін беріп отырады. Аймақтағы архивтер бір облыста тіл басқармасының құрамында, екінші облыста мәдениеттің ішінде араласып кеткен. Жоғарыдан «архив мәселесін ұмытпаңдар» деген тапсырма берілгеннен кейін әкімдіктер амалсыз басқармалардың біреуіне қосақтап қоюды әдетке айналдырған. Бұл мәселені мемлекеттік деңгейде шешетін мезгілдің жеткендігін атап өтті.

«Қазақстанның мемлекеттік архивтерінде 22 млн-нан астам іс бірлігі сақтаулы, оның ішінде Ұлттық архив қорына кіретін істер бар. Ұлттық архив қорына түскен әр құжатты тұрақты сақтауға өткізген соң, оны сақтауды да қамтамасыз ету керек. Ұрпақтар ауысса да, архив құжаттары қалады. Тұрақты сақтауға алынған ұлттық қорды көздің қарашығындай қорғап, сол қалпында ұстап отыру – архив қызметкерлерінің қасиетті борышы».

Өңімелесу, пікір алмасу форматында өткен басқосуда Атырау облысының архив мекемелерінің басшылары да қордаланған, шешуін күтіп отырған келелі мәселелер туралы пікірлерін ортаға салды.

Атырау облыстық мемлекеттік архивінің директоры А. Нсанғалиев архив мекемелерінің өзін-өзі қаржыландыруына көп септігін тигізетін ақылы қызмет түрінің қайта қалпына келтірілгендігі дұрыс деп өз пікірін білдірді. Республикалық мемлекеттік архивтер мен республикалық маңыздағы қалалардың архивтерінің жағдайы мен облыстық, аудандық деңгейдегі мемлекеттік архивтердің жағдайы жер менен көктей деген баға берді.

Құрманғазы аудандық мемлекеттік архивінің директоры Ғ. Қалиев: «Бүгінгі біздің жиынымызға облыстық мәдениет және құжаттама және архивтер басқармасының басшысының қатысқаны жөн болар еді. Өзара тәжірибе алмасу, пікір алысу үшін архивистердің жиі бас қосып, құжаттандыру, құжат айналымы, ведомстволық сақтау, ар-

хив ісі, архив құжаттарын пайдалану мен ғылыми жариялау және т. б. мәселелер төңірегінде пікір алмасу үшін түрлі деңгейдегі жиындардың жиі өткендігі дұрыс екендігін айтты. Басқарма тарапынан қызметкерлердің білімін жетілдіру курсына баруға міндеттеген хат келеді, біз оған іссапар жасау үшін қажетті қаржының болмауына байланысты курсқа бара алмаймыз деген сипатта жауап жазамыз. Бұл тіпті бірнеше мәрте қайталанды да, соңынан өзіміз тікелей байланысқа шығып, қаржы аударылса біз баруға қарсы емеспіз деп те айттық. Сондықтан қаржыландыру, материалдық-техникалық базаны жақсарту мәселелерін талқылаған кезде уәкілетті органның архив саласына оң көзімен қарағандығын қалар едік. Сөз соңында Ғ. Қалиев Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің бүгінгі жасап отырған іс-шарасының облыстағы архив мекемелері үшін үлкен көмек екендігін жеткізді. Облыстағы архив мекемелерінің жұмысына серпіліс әкелетін іс-шараны ұйымдастырғаны үшін Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры Б. Жапаровқа алғысын білдірді.

Махат ауданының директоры Ә. Мырзағалиева аудандық архивке қабылданып жатқан 1995 жылғы құжаттар орыс тілінде дайындалғандығын, тізімдемені дайындау барысында сарапшылар істегі құжаттарды қазақ тіліне аударуға талап қоятындығын айтты. Сонымен қатар мемлекеттік деңгейде жүргізіліп жатқан «Электрондық архив» бағдарламасы бойынша сандық форматқа 18 пайызға өткенімен, оны жүзеге асыруда кездесетін қиындықтардың көп екендігін жеткізді. Атап айтқанда материалдық-техникалық базаның жетіспеушілігі, компьютерлік техниканың заманауи технологиядан кешеуілдеп қалғандығы жұмыстарды жөнге қоюға кедергі болуда екендігін атап көрсетті.

Семинар-кеңес барысында архивтану, құжаттандыру, құжат айналымы, ҚР Ұлттық архив қорының құжаттарын сақтау мен мемлекеттік есепке алу барысындағы кездесетін мәселелер төңірегінде әңгіме қозғалды. Кездесу жылы шырайлы сипатта, іскерлік бағытта өтті. Тараптар келешектегі жұмыс жоспарына бірлескен жобалардың молынан болуына тілектестік білдіріп, архив саласының келелі мәселелерін көтеретін жиындар мен басқосулардың тәжірибе алмасуға мол септігін тигізетіндігін атап өтті.

*С. Смағұлова,
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих
және этнология институты
директорының орынбасары,
т. ғ. д, доцент*

Латын әліпбиі: тарихы мен сабағы

Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев «Болашаққа бағдар: рухани жаңғырту» атты мақаласында таяу жылдардағы міндеттердің біріне қазақ тілін біртіндеп латын әліпбиіне көшіру жұмыстарын бастау қажеттігін, қазақ тілі әліпбиінің тың тереңнен тамыр тартатынын айта отырып, қазақ даласында қолданылған жазулардың тарихын саралап берген еді.

Негізінде Президентіміз Н. Назарбаев 2007 жылғы 27 ақпандағы «Жаңа әлемге жаңа Қазақстан» атты жолдауында еліміздегі қазақ жазуын латын әрпіне көшудің маңыздылығын көрсеткен еді. Қазақ жазуын латын әрпіне көшірудің концепциясы Қазақстан халықтары Ассамблеясының XII сессиясында да айқындалған болатын.

Латын әліпбиіне қатысты мәселелер қазіргі таңда халық арасында қызу талқылауға алынып, түрлі ой-пікірлер, ұсыныстар айтылуда. Халық арасында жүргізілген сауалнамалардан олардың басымы латын әліпбиіне көшуді қуаттап отырғанын аңғару қиын емес. Сауалнама берушілердің барлығы да латын әліпбиіне көшудің тансық еместігін, бұл жазуға көшуде тәжірибеміздің барлығын бір ауыздан құптап отыр. Елбасы көрсеткендей, қазақ даласындағы жазудың тамыры ерте ортағасырда жатыр. Көне түркілердің руникалық жазуы, одан кейінгі араб әрібіндегі жазудың ғасырлар бойы қолданылып, қаншама еңбектердің осы әліпби негізінде жазылуы, міне, осының айғағы.

Ал XX ғасырда Қазақстанда қандай жазу қолданылды? Латын әліпбиін енгізуде жүзеге асырылған іс-шаралар бар ма? Енді осы мәселеге тоқталайық.

XX ғасырдың басынан 40-жылға дейінгі аралықта Қазақстанда жазу мәселесі үш рет өзгеріске ұшырады. Ғасыр басынан қазақ жұрты арасында, мерзімді басылымда, мектеп-медреселерде кең түрде қолданылып келген араб жазуындағы әліпби болса, кеңестік жүйе орныққаннан кейін XX ғасырдың 20-40 жылдары Қазақстанда жазуды өзгертуге байланысты екі бірдей реформа іске асырылды. Оның бірі – 1930 жылдың басында араб жазуынан латын әліпбиіне, екіншісі – 1940 жылы латындандырылған қазақ жазуын орыс графикасы негізіндегі жаңа әліпбиге көшіру болды.

Ең алғашқы А. Байтұрсыновтың құрастырумен қазақ тіліне икемделген араб жазуындағы әліпбиі 1913 жылдардан бастап Қазақстанның мектеп-медреселерінде қолданыла бастады. Оның бұл әліпбиін қазақ жұртшылығы, әсіресе мұғалімдер қауымы ешбір талассыз қабылдады. Мұның себебін ҚР ҰҒА корреспондент мүшесі, ф.ғ.д. Р. Сыздықова қазақ тілінің табиғатына, яғни сингармонизм заңдылығына сүйеніп, ғылыми негізде жасалған әліпби ретінде бағалады [1].

Араб таңбаларын қазақ тілінің фонетикалық табиғатына лайықтап жасалған «жаңа емлемен» бірнеше жаңа оқулықтар жарық көрді. 20-жылдардың басында А. Байтұрсыновтың «Төте жазу әліппесі» халық арасында кең қолдау тауып, 1924 жылы маусым айында Орынборда өткен қазақ-қырғыз білімпаздарының тұңғыш съезінде араб әріпіне лайықтанған қазақ графикасы қабылданды. А. Байтұрсыновтың «Төте жазу әліппесі» зиялылар тарапынан қолдау тапқанымен, латын жазуына көшу мәселесі кең етек алғандықтан, араб жазуына қарсы шығушылардың қатары күннен-күнге көбейе түсті.

Кеңес үкімет латын жазуына көшу мәселесін жоғарғы жақтан жүргізу қажеттігін түсінді. Сондықтан 20-жылдары әліпбиді (алфавитті) алмастыру мәселесін қолға ала бастады. Оның себебін XX ғасырдың бірінші ширегінде Түркия, Иран, Әзірбайжан және Орта Азияның алдыңғы қатарлы зиялылары тарихи-лингвистикалық сараптау негізінде араб жазуының олардың елдеріндегі халықтар тілінің табиғатына сәйкес келмейді деген тұжырым жасауынан деп түсіндірді.

Араб әріпінен латын әріпіне көшу шарасын іске асыруда үкімет тарапынан арнайы дайындық жұмыстары жүргізілгені белгілі. Латын әліпбиіне көшпес бұрын осы мәселе

төңірегінде мерзімді басылымдарда арнайы айдармен пікір-таластар өткізіліп, түрлі ойлар ортаға салынды.

Комиссияның ұйғарымы бойынша жаңа әліпбидің жобасы жасалып, оны талқыға салу үшін үкімет орындарына тапсырылды. 1921 жылы қазанда Әзірбайжан баспасөздерінде тіл, жазу, емле мәселелері қозғалды. Тез арада істі жүзеге асыратын комиссия құру мәселесі де көтерілді. Әзербайжанның зиялы қауым өкілдері мен оқытушылары үкімет алдына әліпбиді өзгертіп, латын жазуына көшу мәселесін қоя білді. Осылайша 1922 жылы түркі халықтары жазуын реформалаудың бастамашылары Әзірбайжан ғалымдары болды.

Әзірбайжан зиялылары 1922 жылы «Жаңа әліппе комитетін» құрып, жаңа әріп негізінде осы жылдан бастап латын әрібінде бірнеше әдебиеттер шығарылып, халықтың талқысына салынды. Мектептер үшін латын әріпінде I және II сатылы оқулықтар, құралдар және әдебиеттер даярланды. Мерзімді басылымдарда көтерілген бұл мәселе төңірегіндегі айтыстардан кейін 1924 жылы Әзірбайжан үкіметі латын әліппесінің негізінде құрылған жаңа әліппе шығару турасында декрет қабылдады [2].

Түркіменстанда жаңа әліпби комитеті 1926 жылы ашылып, 100 пұт латын әрібін алдыртып, 400 оқытушыны даярлауға және латыншылар ұйымын ашуға кіріссе, ал Өзбекстанда латыншылар қозғалысы қызу жұмыс жүргізіп, 1926 жылы Самарқанда бірнеше жаңа әліппешілер сиезі мен конференциялар өткізді. 1925 жылдың мамырында Пішпек қаласында қырғыз оқытушылары съезд ашып, онда жаңа латын жазуына көшу мәселесін көтерді. Бұл съезге қазақ зиялыларынан А. Байтұрсынов қатысады.

1925 жылы Орта Азияның халық ағарту саласының қызметкерлері әзірбайжандықтарға латын әліпбиіне көшу тәжірибесімен бөлісуді өтінген арнайы хат жолдады. Осы жылдың 1 наурызында Солтүстік Кавказдың тау халықтарының ағарту саласына арналып өткізілген 2-конференциясында ингуш, кабардин, қарашай, әдігей, шешен халықтарының жазуын латынға көшіру турасында шешім қабылданды. Ал 28 желтоқсанда Орталық Атқару Комитетінің Төралқасы қаулысына орай жаңа латын әліпбиін бірдей деңгейде қолдану турасындағы қаулысы қабылданды және Якутия латын жазуына көшіріле бастады.

1923 жылдан бастап қазақ интеллигенциясының алдыңғы қатарлы өкілдері, оқушы жастар, оқытушылар латын әріпіне негізделген жаңа әліпбиге көшу мәселесін көтерген болатын. 1923–1927 жылдар аралығында Қазақстанда жаңа әліпби төңірегінде жаңа әліпбиді қолдаушылар мен бұрынғы әліпбиді жақтаушылар арасында күрес жүрді. Әліппе мәселесіне байланысты ұлт зиялылары екі қанатқа бөлінді. Оның бірі – А. Байтұрсынов бастаған зиялылар болса, екіншісі латын әрібіне көшу мәселесін көтерген Н. Төреқұлов, М. Мұрзин тобындағы ұлт өкілдері еді.

Латыншылардың бастамалары 1924 жылы болған білімпаздар жиналысында үлкен айтыс-тартысқа түсті. Әсіресе жаңа әліпбиге көшу мәселесі араб әліппесін жақтаушылар арасында тартыс туғызды. Мәселен, ғалым, Г.И. Бройдо Ресейдің шығыс халықтары үшін алдымен тіл бірыңғайланбаған жағдайда латын алфавитін кіргізу дұрыс болмайды, сондықтан жаңа графиканы еңгізудің ғылыми жағынан да, практикалық жағынан да маңызы жоқ деп көрсетті. Өзінің ойын ол былай деп жазды: «Мұсылман балаларын латын шрифтіне қанша оқытсаң да, олардың ешқайсысы да латын шрифтімен бейнеленген европалық мәдениетке және оның кітаби құндылықтарына ешбір бой ұрмайды. Ал араб алфавитін екі күннің ішінде жаттап алады» [3, 137-б.].

Латын әрібіне көшу мәселесі түрде қазақ мерзімді басылымдарында жиі-жиі көтеріле бастады. Бастапқы кездерде бұл мәселелер төңірегіндегі пікірлер «Ақ жол», «Еңбекші қазақ» газеттерінде ғана жарияланса, кейін бірте-бірте өзге де өлкелік, губерниялық газеттер мен журналдарда жариялана бастады.

Араб әрібін қолдаушы кейбір зиялылар үкіметтің тапсырмасымен латын әліпбиін жасауға да қатынасқан Мәселен, 1924 жылы Орынборда өткен қазақ білімпаздарының съезінде Халел Досмұхамедұлы латын әрібін алуға қарсы болғандығын да, алайда соған қарамастан латын әріптерінің жобасын жасауды тапсырған соң жасағанын да жасырмаған [4, 163-б.].

Бұл турада «Ақ жол» газетіне жариялаған «Қазақ тіліне латын әрібін алу мәселесі» деген мақаласында Халел Досмұхамедов: «Өзіміздің осы күнгі әрібімізді бірден тастай салып, латын әрібін алуға қарсы пікірде болсақ та, айналамыздағы желіктің салқыны бізге де

тиді. Қолданбасақ та латын әрібтерін біз де тілімізге үйлестіріп көру керек. Топқа түсетін болсақ, біз де өзімізге лайық жобамен түсу керек. Пән ретінде қолдануға тағы керек», – деп жазған болатын [5].

Латын әліпбиін насихаттаушылар латын жазуының маңыздылығын дәлдеген еңбектер жарық көре бастады. 1924 жылы Нәзір Төреқұловтың «Жаңа әліпби неге керек?» деген кітабы Мәскеуде басылды. Әліпбиді өзгерту мәселесінің қайдан шыққандығына тоқтала отырып, латын әрібіне көшудің негізгі себебі араб әрібінің оқу мен жазуда қолайсыздығында деп көрсетіп берді [6].

1925 жылдан бастап жаппай Қазақстанның мектептерінде, жеке кәсіпорындарында және мекемелерінде латыншылардың «Жаңа әліпбишілер үйірмесі» немесе «Латыншылар үйірмесі» құрыла бастады. Соңғылары тек айтыс-тартыс жиналыстарын ғана емес, арнайы жаңа әліпбиді үйрететін үйірме сабағын да ұйымдастырды, баяндамашылар үшін тезистер құрастырды, жергілікті газеттерге ұжымдық мақалалар жазды және т.б. іс-шараларды жүргізді.

1925 жылы Н. Төреқұловтың «Жаңа әліпби туралы» атты кітабы басылып шықты. 1926 ж. ақпанда Баку қаласында өткізілген Бүкілодақтық I-түркологиялық съезі КСРО-ның түркі тілдес халықтарының жазуын латын әрпіне ауыстыруға арналды. Бүкілодақтық I-ші түрікшілер съезі тіл, жазу мәселесімен айналысқан әлемнің аса талантты ғалымдарының басын қосты. Съезге Қазақстаннан Ахмет Байтұрсынов, Елдес Омаров, Біләл Сүлеев, Өзиз Байсейітов, Нәзір Төреқұлов және т.б. Қаз АКСР Ағарту Халық комиссариаты мен зиялы қауым өкілдері қатынасты. Осы съезде Жаңа түрік алфавитінің Орталық комитеті құрылды. Съезге дейін көпшілік ұлт республикаларында латындандыру мәселесі бойынша оқытушылармен кеңестер жүргізу, арабшылармен пікірталас өткізу, кейбір республикаларда латын әліпбиін сараптамадан өткізіп, жариялау сияқты бірқатар жұмыстар жүргізілді.

Съезге қатысушылар екі топқа бөлініп, бірі араб әрібінің түркі халқы үшін маңыздылығын айтса, екінші топ латынға көшу аса қажеттігін дәлелдеді. А. Байтұрсынов бастаған қазақ арабшылары латындандыруға қарсы болып, съезде реформаланған араб әліпбиін қабылдаттыруға барлық күштерін салды. Дегенмен жаңа латын әліппесін жақтаушылар басым түсіп, латын әліппесінің негізінде құрылған жаңа түрік әліппесін алуға қарар шығарылды. Түрікшілер съезі латындандыруға көшу ісінде аса зор рөл атқарды. Өз жерлеріне қайтып оралған соң республика делегаттары жұмыстарына кірісті.

1927 жылы латын әрібін алу жолындағы білімпаздардың арасында болған айтыс-тартысын жинақ ретінде Қазақстан жаңа әліппе комитетінің тапсырмасымен Қазақстан мемлекеттік баспасынан «Жаңа әліппе жолында» деген атпен басылып шықты. Бұл жинаққа латын жазуына көшуді ұсынған бастамашылар Н. Төреқұлов пен М. Мұрзиннің сөйлеген сөздерінен бастап, В. Бартольд, Л. Жирков сияқты атақты ғалымдардың да жаңа әліпбиге қатысты айтқан пікірлері енгізілді.

Латындандыру барысында ұлт республикалары Орталық Атқару Комитеті, өлкелік, аудандық атқару комитеттері жанындағы көмектесу бөлімдері үлкен рөл атқарды. Бұл, әсіресе, латындандырудың орталық штабы Бүкілодақтық жаңа түрік әліпбиінің орталық комитеті құрылғаннан кейін күшейді. Бүкілодақтық орталық комитетінің пленумдарында бірнеше принциптік мәселелер қарастырылып, шешілді. Бүкілодақтық орталық комитет құрылғанға дейін латындандыру ісінде біртұтас басшылық болмады. Жер-жерлерде жаңа әліпбиді жасау ісі бұрынырақ басталған-ды. Территориясы араласып жатқан және тіл жағынан туысқан республикалар да бірыңғай дыбыстарды әр түрлі сызбамен қабылдады.

Қазақстандағы жаңа әліпбиді жасау ісі арнайы комитетке біріктірілген білікті, жоғары маманданған ғалымдарға, тіл мамандарына тапсырылды. 1927 жылы түрік республикалары комитеттерінің бастамасымен жаңа әліппенің Бүкілодақтық Орталық комитеті құрылды. Бұл комитеттің осы жылғы маусым айында болған 1-ші пленумында республикаларда жасалған жаңа әліпби жобалары қаралып, біріктіріліп, түркі елдеріне бірыңғай әліпби жасады. Осы жылдың басында Қазақстанда да жаңа әліпбидің Орталық комитеті құрылып, Нығмет Нұрмақов төраға болып сайланды. «Жаңа әліппешілер қоғамы» (қысқаша «ЖӘҚ» – С.С.) Жарғысын қабылдап, өздерінің мақсаттарын қазақ халқының арасында жаңа (латын) әліпбинің маңыздылығын түсіндіріп, көшуге үгіттеу деп көрсетті. Бұл мақсатқа жетуде қоғам өз алдына бірнеше міндеттерді де қойды. Онда халыққа араб әліпбиінің

кемшіліктерін түсіндіру, жаңа (латын) әліпбиін еңгізу турасындағы І-ші түрікшілер съезінің шешімін жүзеге асыру мәселелерін қойды [7].

Латын әліпбиін енгізуді жүзеге асыру туралы мемлекеттік бағдарлама негізіндегі Қаз АКСР үкіметінің қарарлары бойынша жергілікті өкімет пен халық ағарту органдары жаңа әліпбиді үйрету жұмыстарын жан-жақты жүргізді. Ол үшін әр түрлі оқыту әдістері, соның ішінде алыс ауылдар мен қыстауларға мәдени жорықтар да қолданылды. Жаңа латын әліпбиін халық арасында белсенді түрде енгізу барысында ауылдар, аудандар, округтар, оқытушылар бірлестіктері мен қоғамдық ұйымдар арасында социалистік жарыстар өткізу әдісі де жүзеге асырылды. Қазақстанның еңбекші табы бұл мәдени жорыққа белсенді түрде қатынасты.

Қазақстанда мектептер мен жоғарғы оқу орындарында латын әліпбиі бірден енгізілді де, іс қағаздарына енгізу барысы бірнеше жылға созылды. Сонымен бір мезгілде барлық жерлерде латын әліпбиін үйрету ісі ересек халықпен жастарды түгелдей қамтыла жүргізілді. Латын жазуын үйренуге ықылас білдірушілер қатары күннен-күнге көбейе түсті. Алайда жаңа әліпбиді үйрететін мұғалімдердің аздығы мен оқу құралдарының жетіспеушілігі және де оқу сағатының аздығы үйренушілерге кедергі келтірді.

Біртіндеп латын әліпбиі білім, ғылым және мәдениет салалары мен жергілікті халық тұрмысына толықтай енгізілді. Жаңа әліпбиге көшу жұмысы қалалық мектептерде аса қарқынмен жүргізілді. Мектептерде арнайы ұйымдар мен үйірмелер ашылып, жеті сайын латын тілінен сабақтар жүргізіліп, үгіт-насихат ісі қолға алынды.

Ұйғыр, татар және өзбек халықтарының арасында жаңа әліпбиді еңгізу мәселесі қазақтармен бірдей сатыда жүргізілді. 1928-29 оқу жылынан бастап өзбек және татар мектептері толықтай жаңа әліпбиге, жаңа өзбек және татар орфографиясына көшті. Қалалық орыс мектептері V топтан бастап қазақ тілін міндетті түрде оқи бастады. 1929–1930 оқу жылынан бастап орыс мектептерінде қазақ тілін оқыту толығымен жаңа әліпбиге көшірілді.

Жаңа әліпбиге көшудің өз қиыншылықтары болды. Латын жазуының кейбір әріптерінің жиі өзгеріске ұшырауы оны қабылдаушылар арасында түсініспестік туғызды. Оқытушылардың өздері де жазу барысында қай әріпті қолдану керектігін білмей қиналған кездері жиі кездесті. Латын әліпбиін жасауда мамандар арасында қайшы пікірлер туындады. Әліпбиді насихаттау барысында жас ерекшеліктері ескерілмеді. Мәселен, егде адамдарға әліпбиді үйрету мәселесі ұмыт қалдырылып, нәтижесінде сауатсыздар қатары көбейді. Мамандардың жетіспеуі әліпбиді үйренуде көп кедергілерге алып келді. Нәтижесінде жазу мен оқу үдерісі өте баяу жүргізіліп, жұртшылық арасында шала сауаттылар қатары көбейді. Латын әрібіндегі оқулық және тағы басқа насихат құралдарын шығаратын баспаханаларда әріп қалыбы жетіспеді.

Жаңа түркі жазуының негізін ұзақ талқылау мен өңдеуден кейін 1929 жылдың 7 тамызында КСРО Орталық Атқару Комитетінің төралқасы мен КСРО Халық Комиссарлары Кеңесі «Жаңа қазақ алфавитін (әліппесін) енгізу» турасындағы қаулыны қабылдады. 14 тамызда жаңа әліпбиді Халық ағарту комиссариатының барлық жағдайды ескере отырып, бүкіл қазақ мектептеріне латын әліпбиін толықтай енгізудің соңғы мерзімін 1930 жылдың 14 тамызына, яғни Қазақстанның 10 жылдық мерейтойына дейін аяқтауды белгіледі [8].

1930 жылы құрылған жаңа түрік әліпбиінің Орталық Комитеті 1933 жылы КСР Одақтық ОАК-нің жанындағы жаңа әліпбидің Бүкілодақтық орталық комитеті болып қайтадан құрылып, 1940 жылдың соңына дейін жұмыс істеді.

1940 жылғы 13 қарашада 2 қарашадағы қаулы негізінде «Латындандырылған қазақ жазуын орыс графикасы негізіндегі жаңа әліпбиге көшіру туралы» Заң қабылданып, орыс графикасына көшу елдің саяси және мәдени дамуына әсер тигізетіндігі, сондай-ақ КСРО құрамындағы ұлттар арасындағы достықты нығайта түсетіндігі айтылды. Жаңа жазбаға көшудің нақты мерзімі белгіленді. Бұл Заң республиканың өлкелік мерзімді басылымдарында жарияланды.

XX ғасырдың 20-40 жылдары қазақ жазуын үш бірдей арабқа, латынға, латыннан орыс жазуына (кириллица) көшіру мәдени даму барысына біршама кедергілер келтірді. Бұл біріншіден, жаңа әріп жасауда, оны насихаттауда, жаңа оқу құралдарын, кітаптарды шығаруда баспаханаларды ыңғайлауда көп қаражатты қажет етсе, екіншіден, араб жазуы-

нан енді латын жазуын қабылдап, терең біліп келе жатқанда орыс жазуына көшіру тұрғылықты халықтың арасында қобалжулықтарды да туындатты. Алайда үкімет пен партия бұның бәрін халық жауларының әрекетіне таңды. Қазақ жазуының бірнеше рет өзгеріске ұшырауы мәдени құндылықтарымызды пайдалануда біршама қиындықтар да алып келді. Араб, латын әрібінде жазылып, жарық көрген көптеген кітаптарымыз кітапхана сөрелерінде жатып қалды.

Латын әліпбиін енгізуді жүзеге асыру туралы мемлекеттік бағдарлама негізіндегі ҚазАКСР үкіметінің қарарлары бойынша жергілікті өкімет пен халық ағарту органдары жаңа үйрету жұмыстарын жан-жақты жүргізді. Ол үшін әр түрлі оқыту әдістері, соның ішінде алыс ауылдар мен қыстауларға мәдени жорықтар да қолданылды. Жаңа латын әліпбиін халық арасында белсенді түрде енгізу барысында ауылдар, аудандар, округтар, оқытушылар бірлестіктері мен қоғамдық ұйымдар арасында социалистік жарыстар өткізу әдісі қолданылды. Қазақстанның еңбекші табы бұл мәдени жорыққа белсенді түрде қатынасты. Қарап отырсақ, елімізде 20-30 жылдары латын жазуына көшуде тұтас дайындықтар жүргізілген екен. Міне, сондықтан бұрынғы өткен тәжірибелерді зерделеп, соларға сүйену тиімдірек сияқты.

Жазуды латын әліпбиіне ауыстыру мәселесі өте күрделі. Ол Шығыс елдеріндегі тіл факторын дамыту тәжірибесінің негізінде кешенді зерделеуді талап етеді. Қазақстан үшін тағылым аларлығы және пайдалысы латын әліпбиіне көшкен елдердің тәжірибесі бола алады. Дегенмен қазақ жазуын латын графикасына көшіру Қазақстан Республикасында қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретіндегі мәртебесін нығайта түседі. Осы уақытқа дейін латын әліпбиіне көшу үшін латын графикасына негізделген қазақ әліппесі реформасына қатысты қоғамдық пікірге талдау жасалынуы мен халық арасында қазақ жазуын латын графикасына көшірудің тиімділігі жөнінде түсіндірме, ұғындыру және насихаттау жұмыстарын жүргізілуінен кейінгі шығарған қорытындыда латын әліпбиі енгізіп, қолдауды көпшілік қолдайтындығы анықталды. Міне, осыдан қазіргі кезде әліпбидің қабылдаудың нағыз уақыты деуге болады. Ол үшін латын әрібіне көшуде мерзімді басылымдарды кеңінен пайдалану, қазақ тілді оқытушыларға арналған оқулықтарды дайындау және шығару, латын графикасын мектепке дейінгі білім беру жүйесіне енгізу сияқты мәселелерді қолға алған дұрыс сияқты. Мұны Елбасы да «Болашаққа бағдар: рухани жаңғырту» атты мақаласында айқын айтып, тез арада қолға алуды міндеттеп отыр.

Пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөздер тізімі:

- 1 Қазақ әдебиеті. 1989. 6 январь.
- 2 Еңбекші қазақ. 1928. №137. 20 июнь.
- 3 Ахметов Қ. Қазақстан мәдениетінің қилы тағдыры (XX ғасырдың 20-30 жылдары). – Алматы, 2002.
- 4 Досмұхамедұлы Х. Таңдамалы (Избранное). – Алматы: Ана тілі, 1998. –384-б.163-б.
- 5 Ақ жол. 1924. № 435.
- 6 Төреқұлов Н. Жаңа әліпби неге керек? М., 1924.
- 7 ҚРПМ. 141-қ., 1-т., 1560-іс. 2-п.
- 8 Систематическое собрание законов, с. 163.

*Г. Жүгенбаева,
Ш. Уәлиханов атындағы
Тарих және этнология институтының
Тарихнама, деректану және
заманауи методология
бөлімінің меңгерушісі, т. ғ. д.*

Ұлттық интеллектуалдық өре және Алаш феномені

XX ғасыр басындағы Қазақстанның жаңа заман тарихы Алаш қозғалысы атанған аса жоғары ұлттық интеллектуалдық өре феноменімен сипатталады. Қазақ халқының өз алдына тәуелсіз елге айналып, дербес мемлекеттілікке ие болу және сол мұрат үшін ұлттық оярудың бағдарламасы мен нақтылы тәжірибесін жүзеге асырған бұл құбылыс сонысымен-ақ тарихтағы өз бағасы мен орнына ие болды.

Бүгінгі тәуелсіз еліміздің саяси іргетасы мықты, жан-жақты даму жолындағы экономикалық қарымымен қоса, ұлттық әлеуеті жоғары мемлекетті өркендету межесі тарихи тамырының тереңдігі мен биік пәлсафалық рухынан көрінеді. Бұл орайда үстіміздегі жылы 100 жыл толып отырған Алаш қозғалысының тарихи тағылымымен өршіл аманатын ұрпақтар жадында жаңғырту - замана сұранысы.

Тәуелсіздіктің елең-алаңында тарихтағы «қайта құру» кезеңімен сабақтаса Алаш рухы ұлттық тарихнамаға оралғаны мәлім [1-3]. Әлемдік тарихқа қазақ ұлттық өркендеуінің Ренессанс кезеңі ретінде қабылдануға әбден лайықты осынау қозғалыстың сан қырлы сипаты мен болмысын тарихи тұрғыда жан-жақты зерттеуді, кеңінен айқара ашып талдауды көздеген ізденістер мен еңбектер өмірге келді. Алаш мұрасының мол тарихи деректері ТМД елдерінің ірі архив орталықтарынан, кітапханаларынан іздестіріліп, жиналып, қайсыбірі түпнұсқа құндылығымен ғылыми танымды байытты. Еуропада ырықсыз мұғажырлықта жүріп, 20 жылдан астам уақыт бойы түркі халықтарының азаттығы үшін күресті негіздеген Мұстафа Шоқайдың мұрасы туған еліне жеткізілуі – Алаштанудың зор нәтижесінің бірі болды [4]. Бұл қозғалыс тарихы Қазақстан тарихының шекарасыз тақырыптарына айналды. Еуропа мен Америка, Жапония мен туыстас Түркия елдерінде Алаштанушылардың үлкен шоғыры қалыптасты [5].

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Тарих толқынында» еңбегінде Алаш қозғалысына объективті, барынша нақты бағаны берді: «...Олар өз қызметінің басты мұраты қазақ халқының ұлттық төлтумалылығын сақтау, сонымен бірге оның тарихи өткенін қалпына келтіріп, ұлттық санасын шыңдау деп санаған» [6, 157 б]. Әрбір ұлттық өркендеуі үшін ең басты темірқазық - өзін айқындауы және сақтауы, соның негізінде қайта жаңғыруы, түлеуі. Бұл ұстаным Алаш қозғалысының өне бойында көрініс тапты.

Алаш қозғалысының тарихында кеңестік тарихи танымдағы маркстік таптық методология мен сол жүйенің саяси-идеологиялық бағдарына сыймай, аяусыз «қара күйе» жағылған кезеңі – Алашорда автономиялық үкіметінің 1917–1919 жж. қамтитын ғұмыры. Автономияның тарихын айғақтайтын сан алуан құжаттық деректемелердің ғылыми айналымға кеңінен енгізілуі, кеңестік тарихнаманың «ғылыми» деңгейін таразылап береді.

Тұтас Түркістан өлкесіндегі ұлттық қозғалыстың автономиялық сипат алуына 1917 жылғы қос төңкеріс түрткі болды. Әсіресе, 1917 ж. қазан төңкерісінің екпіні күшті еді. Большевиктердің сол жылдың 2 (15) қарашасында жариялаған «Ресей халықтарының құқықтары туралы әйгілі декларациясы» мен 20 қарашадағы (3-желтоқсан) “Ресей мен Шығыстың еңбекші мұсылмандарына” үндеуі [7] түркістандықтарды барынша баурап алды. Отар елдер өзін-өзі билеуге, тіпті бөлініп шығып жеке мемлекет құруға толық құқылылығы, төңкерістің күшімен оның қорғалатындығына лениндік басшылықтың кепілдігі елке халқына ұлттық және әлеуметтік азаттық үмітін оятты. Алайда, орталық Ресейдің әлеуметтік төңкерісінің Түркістанда шовинистік пиғылдағы европалық-келімсектер қолымен жүзеге асырылуы сонымен бірге, сенімсіздік туғызды. Мұндай түсініксіз жағдайлар автономшыларға нақты шешімдер қабылдаудың қажеттігін көрсетті.

1917 жылы 5-13 желтоқсан аралығында Орынбор қаласында Екінші жалпықазақ съезі өтеді. Съезд төмендегідей қаулы қабылдайды: «...қазанның аяғында Уақытша Үкімет түскенін, Рүсия мемлекетінде халыққа сенімді және беделді үкіметтің жоқтығын, әкімшілік жоқ болған соң, халық арасы бұзылып, пышақтасып кететіндігі, бассыздық күшейіп, бүкіл мемлекет бүліншілікке ұшырап, күннен күнге халықтың күйі нашарлауын және бұл бүліншілік біздің қырғыз-қазақтардың басына да келуін мүмкін деп ойлап, бүкіл қазақ-қырғызды билейтін үкімет керектігін ескеріп, съезд бір ауыздан қаулы қылады:

1) Бөкей елі, Орал, Торғай, Ақмола, Семей, Жетісу, Сырдария облыстары, Ферғана, Самарқанд облыстарындағы және амудария бөліміндегі қазақ уездері, Закаспий облысындағы және Алтай губерниясындағы іргелес болыстардың жері бірыңғай, іргелі - халқы қазақ-қырғыз, халі, тұрмысы, тілі бір болғандықтар өз алдына ұлттық жерлі Автономия құруға;

2) Қазақ-қырғыз автономиясы «Алаш» деп аталсын;

3) Алаш автономиясының жер үстіндегі түгі-суы, астындағы кені Алаш мүлкі болсын;

5) Қазақ-қырғыз арасында тұрған аз халықтың құқықтары теңгеріледі. Алаш автономиясына кірген ұлттардың бүкіл мекемеде санына қарай орын алады...

6) Алаш облыстарын қазіргі бүліншіліктен қорғау мақсатымен Уақытша Ұлттық Кеңес құрылсын. Мұның аты «Алашорда» болсын. Алашорданың ағзасы 25 болып, 10 орын қазақ-қырғыз арасындағы басқа халықтарға қалдырылды. Алашорданың уақытша тұратын орны - Семей қаласы.

Алашорда бүгіннен бастап қазақ-қырғыз халқының билігін өз қолына алады»[8].

Ел ішінде күн санап көбейіп жатқан бассыздық, талан-тараждан қырғыз-қазақты құтқару үшін, съезд «ешбір тоқтаусыз милиция түзуге кірісу қажеттігіне» ерекше мән берді. Алғашқы милиция жасақтары құрыла бастайды. Бірақ 1917 жылғы қараша айынан бастап, 1918 жылдың сәуіріне дейінгі аралықта Қазақстан территориясында Кеңес үкіметінің орнауы Алашорда қызметін тоқтатып тастады.

Жетісу облысында кеңестік билік Ираннан оралған 2-ші казак полкының күшімен 1918 жылғы ақпан-наурыз айларында жүзеге асады. Алаш қозғалысының көрнекті тұлғасы Мұхамеджан Тынышбаевтың эпистолярлық мұрасындағы құжаттардан Алашорданың осы кезеңдегі жағдайын білуге болады. 1918 жылдың жазына дейінгі Жетісу өңірінің жағдайын толық қамтыған хатта: «...Большевиктерге қарсы ниеттегі қайраткерлерге жасырынуға тура келді; кейбір қайраткерлеріміз ұсталып, большевиктер қолынан қаза тапты. Мысалы, Уақытша Үкімет комиссары О. Шкапский осылай өлтірілді. Енді Верный қаласы большевизм орталығына айналды. Мұнда, қызылдар басым бола бастады. Ал елдің солтүстігіндегі қалаларда жағдай басқаша қалыптасты. Қайраткерлерге бұрынғы қызметтерінде (Кеңес үкіметіне дейінгі) қалуға мүмкіндік болды. Бұл адамдарымыз шамалары жеткенше халықтың мүддесін қорғап, әрі большевиктердің әрекеттерінен хабардар болу үшін қалды» [9].

Құжаттан Жетісудағы кеңес үкіметінің орнауына арналған тарихнама да мүлде басқаша түсіндірілетін фактылардың нақты шындығын білуге болады. Мәселен, Солтүстік Жетісуда Кеңес үкіметін нығайту үшін күрескен И. Мамонтовтың партизан отряды және Ивановтың қызылгвардияшылары болған. Тарихи шындықтың бұрмалануы сол кезеңнің куәгерінің жазбасында нақты айтылады. М. Тынышбаев өз хатында осы екі отрядтың жазалау экспедициясы болғанын келтіреді. Олардың Қапал, Лепсі, Жаркент уездерінің қорғансыз қазақтарын аяусыз қырып жойып, талан-таражға салып тонағаны айтылады. Қапал, Лепсі уездерінің «контрреволюциялық» әрекеттері белгілі болғаннан кейін мұнда қызмет атқарып жүрген қазақ қайраткерлері Қытайға (Синьцзян) кетіп немесе қырда жасырынған [9].

Мұндай «контрреволюциялық» әрекеттер Алашорданың, орталық Кеңес үкіметімен жүргізген нәтижесіз келіссөзінен туған мәжбүрлік еді.

Алаш қайраткерлері басқа ұлттық қозғалыстар тәрізді федерацияны қолдады. Олар қазақ қоғамының сол кезеңдегі даму жағдайын ескерді. Ал Кеңес үкіметі үшін федерация тек социалистік унитарлық мемлекетке барар жолдағы өтпелі кезең ғана болды. Олар федерацияны жұмысшылар мен шаруалардан құралған Кеңес үкіметі түрінде ғана қабылдады. Большевиктердің тап күресі саясатына жалпыұлттық мүддені ұсынған Алашорда Кеңес үкіметімен нақты келісімге келе алмады. Мұның өзі «контрреволюциялық

әрекетпен» қоса, өрши бастаған азамат соғысында Алашорданың позициясын айқындауды қажет етті.

1918 жылғы маусымның басында Сібірде большевиктерге қарсы төңкеріс жасалды. Бұл хабарға тағы да М. Тынышбаев сөзімен айтсақ, «дала жандана бастайды». Алашорда үкіметі «бостандықтың жауы-большевизммен» күресу үшін кеңестік билікке наразы жақпен бірікті. Осындай күштер қолдауы арқылы Алашорда өз мақсаттарына жетуді көздеді.

Алашорданың бұл бағыттағы алғашқы байланысы, Уақытша Сібір үкіметімен болды. Уақытша Сібір үкіметі, 1918 жылы 8-ақпанда большевиктер тұтқындаған Сібір облыстық Думасының орнына жасырын құрылды [10].

Алаш қайраткерлерінің Сібірмен нақты байланысы негізінде бұдан да ертерек жасалды. 1917 жылы 15-қазанда Сібір автономиясын құру туралы шешім қабылдаған Жалпысібір съезі өтеді. Онда қазақ елі Сібір автономиясы құрамына уақытша қосылатындығы туралы келісім жасалды. Үкімет органы – Сібір кеңесіне жалпықазақ жұрты атынан Ә. Бөкейханов пен М. Тынышбаев, облыстардан Х. Фаббасов, И. Итбаев және С. Досжанов кірді. Бірақ көп кешікпей Қазақстанның солтүстік қалаларын Кеңес үкіметінің басып алуы Сібірмен байланысты үзіп тастады.

Енді Кеңес үкіметінің құлауы бұрынғы байланыстарды жалғастыруға мүмкіндік берді. Уақытша Сібір үкіметінің күшейе бастағанына сүйенген Алашорда өз алдына белсенді әрекет жасауға кіріседі. Екінші жалпықазақ съезі шешімдерін іс жүзіне асыру талпынысы байқалады.

Оны жүзеге асыруды үкімет төрағасы Ә. Бөкейханов, үкімет мүшелері М. Тынышбаев, Х. Фаббасов 24 маусымда Кеңес үкіметінің барлық декреттерінің автономия территориясында күші жойылатыны туралы қаулы қабылдаудан бастайды. Сол күні Алашорда үкіметінің бірнеше мынадай заң актілері де өмірге келеді: 1. Үкімет жанында үш адамнан тұратын әскери кеңес (жергілікті жерлерде әскери кеңес құрумен, жігіттерді большевиктерге қарсы күреске шақыру құқы берілген әскери министерство функциясы) құру; 2. Жергілікті жердегі темір жол (автономия территориясында темір жол құрылысын, Алашорда арқылы салу) туралы; 3. Мемлекеттік салық (Халықтан жиналатын мемлекеттік салық Алашорда кассасына түсуі және түгін салығын жинауға жедел кірісуі) туралы; 4. Алаш автономиясының территориясында уақытша жер пайдалану (Бүкілресейлік құрылтай жиналысы жер туралы заң қабылдағанша, Қазақстанда жерге деген жекеменшіктің жойылатындығы, жер мен су байлықтарын пайдаланудың Алашорда рұқсатымен болатындығы, қазақтар мен орыстар арасындағы жер дауын жергілікті өзін өзі билейтін земстволық органдар шешуі т.б.) туралы; 5. «Ар-ождан, сөз, баспасөз, жиналыс, одақ бостандығы және жеке адам құқы (Автономия территориясында жаңа заң шыққанға дейін, аталған мәселеге байланысты Уақытша Үкімет жарлығының күшінде қалатыны) туралы; 6. Земство туралы (Уақытша Үкіметтің 1917 жылы 17 маусымда енгізген заңы бойынша, Кеңес үкіметі таратып жіберген земство мекемелерін қалпына келтіру т.б.)» Іле-шала 25 маусымда шыққан заңда, Алашорданың облыстарда, уездерде кеңестерін құру туралы айтылды. Онда үкіметтің, (алғашқы земство жиналысына дейін) облыс пен уездерде құрамы 3-5 адамнан тұратын уақытша органдар тағайындайтындығы, облыстық кеңестердің алаш қарулы күштерін құру үшін жігіттерді шақыру тәртібімен, екінші жалпықазақ съезі шешіміне сәйкес салық жинаумен айналысатындығы, Алаштың Құрылтай жиналысына материал дайындаумен, мәдени экономикалық шаралармен шұғылданатыны, 24 маусымдағы уақытша жер пайдалану туралы заңның дұрыс орындалуын қадағалайтындығы, сонымен бірге маңызды жағдайлар туғанда (облыстық кеңестердің Алаш мүддесін қорғау мақсатында көрші автономиялардың үкіметтерімен уақытша блок құру туралы құқы т.б.) басқару органдарының мәселелерімен айналысатындығы көрсетілген. Қосымшада қазақ емес халықтар, Алаш автономиясына қалуға ниет білдірсе, онда кеңестердің земство жиналысында сайланатыны ескертілді [11]. Бұдан басқа да Алашорда үкіметі, қазақтан шыққан большевиктердің ісін тексеру үшін арнайы қазақ сотын, тергеу комиссиясын құрып, оның мүшелерін тағайындау туралы, сондай-ақ қазақ соттарын құру жайында заңдар қабылдайды [11, 112-113 бб.].

Аталған шаралар көбінесе, жол қатынасының, байланыс бөлімінің нашарлығынан, әрі күшейе бастаған ұлттық қозғалысқа күдіктене қараған Сібір үкіметінің түрлі кедергісінен орындалуы қиынға соқты.

Сонымен бірге Алаш автономиясын қорғау мақсатында «халықтық милиция» түрінде қарулы күштер жасақтау одан әрі жүргізіле бастады. 25 маусымда Ә.Бөкейханов қол қойған әскер қатарына шақыру туралы қаулыда, әр болыстан 30 адамнан шақырылып, олардың атты әскер құрамына алынатындығы көрсетілді.

Алаш автономиясының тұңғыш атты әскері - 1 алаш полкі үкімет астанасы Алаш қаласында (қазіргі Семейдің сол жағалауы) жасақталды. 1 алаш полкінің командирі капитан Х. Тоқтамысов болды. Сондай-ақ полкты құруға Алаштың белгілі қайраткерлері Қ. Фаббасов, А. Тұрлыбаев, Б. Мәметов қатысты. Алаш орталығы болған Семей қаласының мұрағатында, М. Тынышбаев басшылығымен атты әскерге керек-жарақ (ауыздық, үзеңгі, ертұрман т.б.) жинауға байланысты өткізілген түрлі мәжілістердің хаттамалары сақталған. Сонымен бірге Жетісу өңірінде де, Т. Құнанбаев (Абай Құнанбаевтың баласы) және Ш. Өзімбаев басшылығымен осындай отрядтар құрыла бастайды [12].

Ақ гвардияшылардың қатарында, большевиктерге қарсы ерлікпен шайқасқан Алаш жасақтары туралы, кезінде М. Тынышбаев сүйсіне жазды: «Біздің жігіттер нағыз жауапты жұмыстарды атқарады, және офицерлердің сөзіне қарағанда олар адал да тындырымды әскерлер ретінде ерекшеленеді. Бірақ жігіттер нашар қаруланған, тіпті қаруы жоқтар да жеткілікті». Майданда ерекше көзге түскен алаштықтарға арнайы тоқталады. Сондай жігерлі, батыл әскердің бірі – Бүкілресейлік Құрылтай Жиналысына сайланған, әрі Алашорда үкіметінің мүшесі, ірі қайраткер Отыншы Әлжанов болған. Үржардың маңындағы Мақаншы деген жерде большевиктердің қолына түсіп, айуандықпен өртеліп жіберілгенін оқимыз. Сол сияқты осындай ұрыстарда ерекше көзге түскен С. Аманжолов, Т. Дүйсебаевтың ауыр жараланғанына қарамастан, майдан алаңынан кетпегенін М. Тынышбаев ерекше бөліп айтады. Лепсі уездік кеңесінің мүшесі К. Ниязовтың жартылай қаруланған жігіттерді майданға өзі бастап апарғанын да көрсетеді. 1 алаш полкі құрамында Сыртанов, Омаров, Үмбетбаев және т.б. гимназист қазақтар болғанын, олардың арнайы үйретілген әскерлердей шайқасқанын оқимыз [9].

Мұхамеджан Тынышбаевтың өзіне тән ерекшелігі, оның өзі өмір сүрген кезеңге, өзінің бүкіл қызметіне байланысты деректерді артына мол қалдырғандығы дер едік. Бұлардың арасында мақалалар, баяндамалар, түрлі ресми ақпараттар бар. Өз қолтаңбасымен толтырылған жазбалар бүгінгі күні тарихи құнды дерекке айналып отыр.

Осындай маңызды мәліметтерінің бірі - азамат соғысы жылдарында жазған түрлі ресми хат-хабарлары болып табылады. Бұлардың арасында қызылдар қырғыны туралы нақты мәлімет беретіндері баршылық. Жетісудағы большевиктер қолымен жасалған зұлымдықтарды жазып қалдырды. Алаш жасақтарының әрекеттеріне, қызылдардың қарусыз қазақтарды жаппай қырып жоюмен, олардың шаруашылықтарын қасақана талқандаумен жауап бергенін баяндай келіп, әкесінің ауылындағы қайғылы оқиғаға тоқталады: «... Мәселен, Лепсі уезінің Садыр болысының бес ауылында ересектердің өзінен большевиктердің қолымен 5000 адам өлтірілген, ал жалпы уезде барлығы 8000 қазақ бар болатын. Менің әкемнің ауылында алты жастан жоғары ер адамдар түгелдей өлтірілді; қыстау, киіз үй, басқа мүліктер өртеліп жіберілді, барлық мал айдап әкетіліп, аман қалған 15 әйел мен 17 жас бала түксіз далада қалды. Мұндай жағдайлар өте көп кездеседі» [13]. Осы қанды қырғыннан жиылған жүктің артына тығылып аман қалған қарындасы Айсәуір Байділданова (1902–1993 жж.), әкесі Тынышбайдың басын қызылдардың қылышпен шауып өлтіргенін, өзін үйді тінткен қызыл әскердің жарақаттағанын айтады [14,55 б.].

Ішінара болмаса Алаш қарулы күштерін жаппай құру мүмкін болмады. Бұған азық-түліктің, киім-кешектің, қару-жарақтың жетіспеуі және әскерді ұстауға жас автономияның шамасы келмеуі (қаржы тапшылығынан) себеп болды. Сонымен бірге әбден күйзелген халықтың әскерді қолдауға ықыласының төмендігі әсер етті.

Ал Уақытша Сібір үкіметі болса, іс жүзінде ұлыдаржавалық пиғыл танытты. Олар Алаш қайраткерлерінің ел ішіндегі беделін өздерінің мақсаттарын жүзеге асыруға, мәселен, қажетті сәттерде әскер күшін жасақтау, соғыстың бүкіл салмағын халық мойнына арту тағы басқа пайдалануды көздеді. Бұл үкімет – Алашорданың белгілі бір үкімет органы ретінде дербес, белсенді әрекет жасауына келісе қоймады. Олардың арасындағы байланыста соған сәйкес, келіспеушілікке толы болды. Архив деректері, өлкеге толық билік жүргізуге ұмтылған Сібір үкіметінің мүддесін жүзеге асырушы эмиссарларға аз да болса

дербестікке ұмтылған Алашорда үкіметінің батыл қарсылық білдіріп отырғанын көрсетеді. Мұның соңы Алашорданың қазақ автономиясын ресми тану туралы ұсынысын Сібір үкіметінің «нағыз сепаратизмнің белгісі» деп айыптауымен аяқталды [15].

Бұдан кейін Алашорда Бүкілресейлік биліктен үміткер, тағы бір үкімет – Самарадағы Комучпен (Комитет членов Учредительного собрания) қарым-қатынас жүргізді. 1918 жылы 8 маусымда өмірге келген, негізінен эсерлер басқарған бұл үкімет демократиялық принциптерге беріктігін бірден-ақ байқатты. Олардың Алашорда үкіметіне жасаған қатынасынан да көрінеді. Тамыз айында Комуч, Бүкілресейлік Құрылтай жиналысы шақырылғанға дейін, құрылып жатқан басқа да үкіметтердің (Башқұрт, Орынбор, Орал үкіметтері) қатарында Алашорданы танитындығын мәлімдеді. Комитет құрамына - Құрылтай жиналысына Алаш партиясы атынан мүшелер Ө. Бөкейханов, А. Байтұрсынов, Жаханша Досмұхамедов, Халел Досмұхамедов, А. Бірімжанов, М. Тынышбаев, М. Шоқай және т.б. қайраткерлер кірді [16]. Бірақ бұл табыс та ұзаққа бармады.

Оппозициялық күштерді біріктіру мақсатында Комуч ұйымдастыруымен 1918 жылдың 8-23 қыркүйегінде Уфа кеңесі өтеді. Кеңесте жоғарыда аталған қайраткерлер қатынасып, бұратаналар атынан сөйлеген Ө. Бөкейханов өздерінің сепаратизмінен аулақ екендігін, демократиялық-федеративтік Ресеймен біртұтас екендігін жеткізеді.

Кеңес жүріп жатқан кезде, 11-қыркүйекте Ө. Бөкейхановтың төрағалығымен Х. және Ж. Досмұхамедовтар, М. Тынышбаев, У. Танашев, Ө. Ермеков, А. Бірімжанов қатысқан Алашорданың төтенше мәжілісі өтеді. Онда автономияның Алашорданың жалғыз өзі басқаратыны, ал бұрынырақта (18-мамырда) батыс Қазақстандағы саяси жағдайға байланысты уақытша құрылған Ойыл уалаяты таратылатыны шешілді. Оның орнына жол қатынасы нашарлығымен соғыс жағдайы себебінен Алашорданың батыс бөлімшесі құрылды [17]. Бұл болашақта шақырылатын Бүкілресейлік Құрылтай жиналысы қарсаңында бірауыздан құрылған автономияны кеңеске қатысушыларға көрсету болатын.

23 қыркүйектегі Кеңестің соңғы күнінде, Уақытша Бүкілресейлік үкімет Директория жарияланды. Бірақ Директория өзі жойылардан аз ғана бұрын, 4 қарашада шыққан бұйрығымен, бөлінбейтін Ресейді қалпына келтіру үшін барлық облыстық үкіметтермен бірге Алашорданың орталық үкіметін таратып, оның облыстық, уездік ұйымдарын ғана қалдырды. Орнына Алашты басқаратын (мәдени тұрмыстық, экономикалық мүдделер тұрғысынан) Бас Уәкілдік қызметін енгізді [17].

18 қарашада Омбыдағы төңкеріс нәтижесінде бүкіл билік, өзін «Жоғары Билеуші» деп жариялаған адмирал Колчактың қолына өтті. Автономия тағдыры Колчак кезінде қалай болғанын А. Байтұрсынов «Төңкеріс және қырғыздар» деген белгілі мақаласында былай деп көрсетеді: «Кешегі патша малайы Колчак қырғыздардың алдында әскери диктатордың бүкіл болмысымен, сондай-ақ қырғыздардың есінен әлі кетпеген патшалықтың барлық кесепатымен тұра қалған еді» [18].

Осындай қыл көпірдей қауіпті кезеңде де Алаш қайраткерлері, халық алдындағы азаматтық парызын өтеуге күш жұмсайды. Бұған дәлел М. Тынышбаевтың 1919 жылғы 16 сәуірде Колчакқа Жетісудің аш-жалаңаш, күйзелген халқы атынан, ел басындағы ауыр жағдайды баяндап, көмек-жәрдем сұрап жазған хаты [9,4-10 пп.]. Хатта облыс өмірін жетік білетін саясаткер, 1915 жылдан бергі халық басындағы бүкіл ауыртпалықты (1916 жылғы көтеріліс зардабы, стихиялық табиғи апаттарын (жұт), түрлі жұқпалы ауруларды (сүзек, тырысқақ), осы мәселелерді шешуге тырысқан Түркістан комитеті қызметінің Кеңес үкіметі орнауынан тоқтап қалғандығын, елді қырғынға ұшыратқан кеңестік билікті және «Николайдың заманы мен тәртібі қайта орнады» деген ой туғызатын қазіргі кезеңді) ашыққан қазақтарға көмек көрсету қиындап, қазақ зиялыларын қуғындаудың басталуын түгел тізіп баяндайды [19].

Өзін Директорияның мұрагері деп көрсетпек болған Колчактың қазақ даласын басқару, Бас уәкілдік тағайындау туралы жаңа Ережені жаңғыртқан әрекеті ақыры жүзеге асқан жоқ. Мұның себебі бір жағынан күннен-күнге жеңіліске ұшырап жатқан Ақ Армиядағы сәтсіздіктер болса, екінші жағынан ұлттық қозғалыстарға жауыға қарайтын орыс үкіметтеріне тән қасиетті бойына сіңірген Колчак билігінің өзінен еді.

Кеңестік билікке қарсы күресте ақтарға үміт артқан Алашорданың ең соңғы сенімі осымен аяқталды. Осы кезеңдегі Алашорда қасіретін ресейлік ғалым, алаштанушы

Д.А. Аманжолова өте дәл, былай деп түсіндіреді: «Ақтар қозғалысының Ресейдің бұрынғы езілген халықтарының тәуелсіздігін қабылдай алмаған орысшылдық дәстүрі, Алашордамен қарым-қатынасында да толық сақталып қалды. Бұратаналарға деген сенімсіздік өлкеде орын алған үкіметтердің бәріне тән саясат еді» [16, 136-137 бб]. Осындай ұстанымнан әбден түңілген Алашордаға күшейіп келе жатқан Кеңес үкіметіне берілуден басқа шара қалмады. Ал бұл билік болса автономия тарихын барынша қаралап, бұрмалаумен айналысты.

Ұлттық мүдде үшін саяси ұстанымдарында Алаш қайраткерлері гуманизмді және саяси биліктің демократиялық құндылықтарын ту етті. Ресей империясындағы билік үшін соғыстың 1917 жылғы өліара кезеңінде, халықты қанды қырғыннан сақтауға ұмтылған зиялылардың жанкешті іс-әрекеттері еріксіз бас игізеді. Саяси ілімнің теориясын ғана емес, нақтылы қоғамдық-тарихи жағдайды және әлеуметтік-экономикалық ахуалды терең зерделей алу Алаш зиялыларының ұлт ісіндегі адалдығын айғақтай алады. Елдің амандығын сақтау, бейбіт өмірдің бағасын терең сезіну әрекеті аса күрделі, бетбұрысты алмағайып сәттерде оңтайлы шешім қабылдап, халықпен бірге болу ісімен үндесіп жатады. Сол тарихи кезеңде әлсіз, бейкүнә, сыртқы күштердің қатерінен мүлдем қорғалмаған туған халқына жан-тәнімен қызмет жасаған аз санды Алаш зиялыларының тағылымы сонысымен терең.

Әдебиеттер:

1. Қойгелдиев М. Алаш қозғалысы. – Алматы: Санат, 1995 – 292 б.
2. Нұрпейісов К. Алаш һәм Алашорда. – Алматы: Ататек, 1995 – 256 б.
3. Аманжолова Д.А. На изломе. Алаш в этнополитической истории Казахстана. – Алматы: Таймас, 2009. – 412 с.
4. Мұстафа Шоқай. Шығармаларының толық жинағы. Он екі томдық. – Алматы: Дайк-пресс, 2012–2013.
5. Есмағамбетов К. Мұстафа Шоқай. Әлем таныған тұлға. – Алматы: Дайк-Прес, 2008. – 504 бб.
6. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында. – Алматы: Атамұра, 2003 – 288 б.
7. Данилов А.А. История России. XX в. /Справочные материалы. – М., 1996. – С.88.
8. Ермеков Ә. Жасасын, Алаш, жасасын //Сарыарқа. – 1918. – 22 қаңтар.
9. РФ МА (Ресей Федерациясы мемлекеттік архиві). – 1701-қ., 1-т., 35-іс, 6-п.
10. Временное Правительство Автономной Сибири // Красный Архив. – 1928 – Т.4 (29). – С.86.
11. Алаш-Орда. Сборник документов. – А., 1992. – С.109–110.
12. ШҚОЖТҚО (Шығыс Қазақстан облыстық жаңа тарих құжаттары орталығы), – 37-қ., 1-т., 126-іс, 2-п.
13. РФ МА. –1701-қ., 1-т., 6 в-іс, 124-п.
14. Жүгенбаева Г. Мұхамеджан Тынышбаев – қазақтың тұңғыш инженері. – Алматы. ҚазККА, 2009. –174 б.
15. РФ МА. –1701-қ., 1-т., 35-іс.7-п.
16. Аманжолова Д.А. Казахский автономизм и Россия. История движения Алаш. – М., 1994. – С.72–80.
17. Сообщение о предложении Алаш-Орды//Сибирская речь. –1918. – 5 августа.
18. Байтұрсынов А. Революция и киргизы // Жизнь национальностей. – 1919. – 3 августа.
19. Нужда киргиз //Сибирская речь. – 1919. – 18(5) июня.

*Г. Бекишева,
руководитель Управления
обеспечения сохранности
и государственного учета
архивных фондов*

Документы Архива Президента Республики Казахстан на латинской графике

12 апреля 2017 г. Президент Республики Казахстан Н. Назарбаев опубликовал программную статью «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», где изложил свое видение культурно-цивилизационного развития страны. Одним из ключевых тезисов статьи Президента РК – стал тезис о необходимости к 2025 г. перевода нынешнего казахского алфавита на латинскую графику. Исторически это станет третьей крупной реформой казахской письменности за последние два столетия. Перевод алфавита на латинскую графику обоснован необходимостью сохранения национальной идентичности и усиления конкурентоспособности Казахстана, которая связана с повышением компьютерной грамотности, знанием иностранных языков и культурной открытостью.

В статье обозначены четкие сроки, в соответствии с которыми должен происходить переход на латиницу. До конца 2017 г. должны разработать новый вариант казахского латинского алфавита. С 2018 г. необходимо приступить к подготовке специалистов и созданию учебников для средних школ. Все организационные и методические работы должны быть проведены в течение ближайших двух лет. «То есть к 2025 году делопроизводство, периодические издания, учебники и все остальное мы начинаем издавать на латинице», – говорится в статье.

Еще ранее, в декабре 2012 г., Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана «Стратегия Казахстан-2050» озвучил идею латинизации, поручив с 2025 г. приступить к работе по переводу письменности на латинскую графику. «Ради будущего наших детей мы должны принять такое решение, и это создаст условия для нашей интеграции в мир, лучшего изучения нашими детьми английского языка и языка Интернета, и самое главное – это даст толчок модернизации казахского языка».

С 1929 г. по 1940 г. в республике функционировал казахский алфавит на основе латинской графики, разработанный и принятый параллельно с латинизацией алфавитов других тюркских народов СССР. Об этом свидетельствуют документы Архива Президента РК, из фондов № 141 – Казкрайкома ВКП (б) за 1925–1937 гг., № 708 ЦК КП (б) Казахстана и личных фондов. Например, имеется Протокол дискуссионного совещания по вопросу «О латинизации казахской письменности» от 10 декабря 1926 г., в котором участвовали У. Джандосов, М. Жолдыбаев, А. Байтурсынов, А. Байдильдин и др. В документе говорится о том, что казахский народ, в кратчайший срок, сделал большие завоевания в культурном строительстве, создал свою национальную школу, и на пути своего культурного развития, на опытах разрешает проблемы культуры, разрабатывает свой научный язык, вырабатывает методы и программы, равным образом, затрагивает вопрос о шрифте, т. е. вопрос о замене арабского шрифта на новый латинский шрифт. Этим вопросом были заняты и другие тюркские народности, и этот вопрос был разрешен на Тюркологическом съезде в г. Баку в 1926 г. Народный комитет просвещения КазССР, будучи заинтересованным в проведении нового алфавита, научно изучает этот вопрос, и в этих целях выдвигает вопрос на широкое обсуждение. В докладе А. Байдильдина «О переходе на новый (латинский) алфавит» говорится, что впервые вопрос о замене арабского алфавита латинским был поднят, приблизительно в конце XIX в. азербайджанским ученым, драматургом Ахундовым-Мирза-Фатали. Он тогда не нашел себе достаточно сторонников на своей родине, и со своим проектом нового латинского алфавита отправился в Константинополь (Турция) и Тегеран (Персия). Консервативные правители этих стран запретили Ахундову распространять свои новаторские идеи. Впоследствии в Азербайджане и Татарстане этот вопрос был поднят в связи с революцией 1905 г.

В 1910–1913 гг. этот вопрос усиленно обсуждался на страницах турецкой печати и нашел себе много сторонников. Война 1914–1918 гг. и революционные встряски в Турции, временно сняли с порядка дня этот вопрос и лишь с 1922 г. он снова поднялся. В Азербайджане сторонниками нового алфавита становились видные деятели, как Нариманов, Агамалы-Оглы, и при участии их в 1922 г. организован комитет по проведению нового алфавита. Благодаря работе этого комитета, новый алфавит уже воспринимали массы. Новым алфавитом комитет выпускает газету, под названием «Яни-Юл» (Новый путь), издает учебники для школ 1 и 2 ступени, разные пособия и политические брошюры. Правительством Азербайджана новый алфавит был введен как обязательный предмет в школах 1 и 2 ступени.

Тюркологический съезд, состоявшийся 1926 г. в Баку, одобрил деятельность комитета и признал необходимость перехода тюркских народностей к латинскому алфавиту. Наряду с азербайджанцами, якуты, калмыки, тюрко-болгары и другие народности приняли латинский алфавит. Под руководством главы Правительства Коркмасова, в Дагестане работал комитет по проведению нового алфавита, в Узбекистане, Туркменистане, Каракиргизии и Башкирии также было решено перейти на латинский алфавит. В Москве при Центриздате народов КазССР тоже существовала ассоциация латинистов. Наконец это идея проникла и в Казахстан. Приступили к организации «Общества казахского нового-латинского алфавита», сокращенное ЖАК (Жаңа әліпбешілер қоғамы). Вот вкратце история и современное положение вопроса, говорится в докладе.

Также в документе имеются сведения о недостатках арабского алфавита, преимуществе латинского алфавита, что латинские знаки – не только знаки техники и науки, но и знаки, усвоенные общей письменностью почти всех культурных народностей, что латинский алфавит, способствует к сближению не только с восточными народностями, которые приняли или принимают этот алфавит, но и способствует приобщению к науке, культуре передовых стран, что надо идти вперед, обратиться лицом к интернациональной культуре, надо начать практические шаги к введению нового латинского алфавита [1].

Имеется Отчет «О результатах работы первой краевой конференции сторонников нового казахского алфавита» от 9–12 декабря 1928 г., выступление Н.Н. Нурмакова, в котором говорит: «Новый латинский алфавит – революция в Казахстане. Для скорейшего осуществления и практического претворения его в жизнь нужен революционный метод работы. Осуществление нового алфавита как нового дела, сопряжено с большими серьезными трудностями, необходимо привлечь к нему широчайшие массы трудящихся» [2].

Имеется Устав «Жаңа әліпбешілер қоғамы» (Казахского общества «Нового казахского алфавита»), где говорится о целях, правах и обязанностях общества. 1927 г. [3].

Также имеется Резолюция Краевой конференции сторонников нового казахского алфавита от 12 декабря 1928 г., где говорится об унификации алфавитов на фонетической основе, унификации латинского и общетюркского алфавитов и др. [4].

Имеется отчет У. Джандосова, председателя Центрального комитета нового казахского алфавита о работе по введению нового алфавита в государственную жизнь КазССР, где говорится о разработке операционных планов по введению нового алфавита, что к 1 октября 1929 г. будет закончена полная замена вывесок, печатей, штампов, проводятся работы по переводу делопроизводства на новый алфавит и др. [4. Л.119–128].

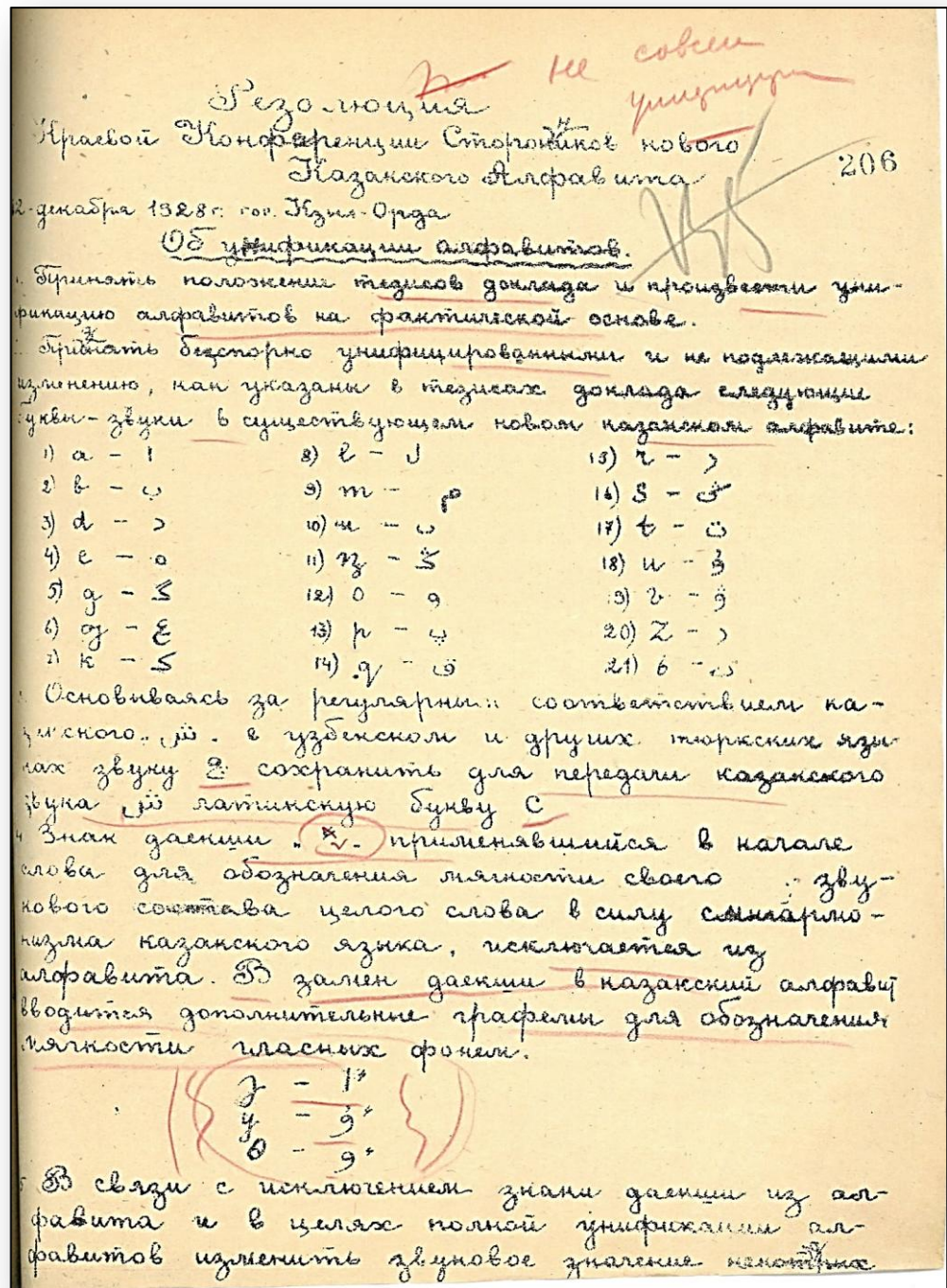
Среди документов, выполненных на латинской графике имеются:

- Список голодающих людей аула № 28 Тайпакского района, Западно-Казахстанской области. 1931 г.
- Удостоверение Д. Керимбаева, государственного и общественного деятеля Казахстана об участии на выборах от имени Тургайского района. 1929 г.
- Письмо красноармейцев с фронта Д. Керимбаеву об оказании материальной помощи их семьям от 10 июля 1943 г.
- Письмо С Бейсембаева, государственного и общественного деятеля родным с фронта от 9 апреля 1943 г.
- Рецензия М. Ауэзова на пьесу А. Хангельдина «Дударай» 1941 г. и др.

В заключении можно сказать, что возврат к латинице – это крупнейший проект в истории независимого Казахстана, который несет в себе огромный потенциал для дальнейшего культурного роста страны и консолидации его народа.

Список использованных источников:

1. Ф.141. Оп.1. Д.915. Л.47–58.
2. Ф.141. Оп.17. Д.111. Л. 549–558.
3. Ф.141. Оп.1. Д.1560. Л.1–8.
4. Ф.141. Оп.1. Д.2800. Л. 206–207.

Бұлар и ұрады ти еледуышые значенне:

җ - 5 (иот)
і - 5^а
g - 2

207

6. Ввести в алфавит дополнительные звуки к - җ. х - 2. җ - 3. для передачи звукам не-
 котрых не поддающихся ассимиляции иостранних
 слов и для некоторой категории междометий в
 поэтической речи, строго ограничив их
 применением особыми правилами в орфографии.

7. Унифицированный казахский алфавит и алфавит-
 ный порядок букв утвердить, в соответствии с
 алфавитным порядком латинского алфавита и уни-
 фицированного общетюркского алфавита в след-
 ющем виде:

1. a - 1	12. ь - 5 ^а	23. 7 - 7
2. b - 2	13. җ - 5 (иот)	24. 3 3 - 3
3. c - 3 <u>ш</u>	14. k - 5	25. 4 - 4
4. g - 2	15. l - 1	26. u - 5
5. d - 3	16. m - p	27. 2 - 3
6. e - 0	17. n - 0	28. x - 2
7. <u>2</u> - 1 ^а	18. <u>1/2</u> - 5	29. 4 - 5 ^а
8. f - 3	19. o - 9	30. 2 - 3
9. g - 5	20. 0 - 9 ^а	31. <u>6</u> - 5
10. <u>g</u> - 2	21. p - 1	
11. k - 2	22. q - 3	

8. Согласится с тезисами ун. КНБ и
 признать совершенно не нужными прише-
 нные заглавные буквы.

Резолюция Краевой конференции сторонников нового казахского алфавита.
 12 декабря 1928 г.

28 сәуір. тегісізіл тағ "галгоримос ас мыее лесинис"
тримі 1931 сәуір 26 дәстийде

25

еднортис

№	ае мыеелесинис миее- уис мө өиинис ате исимі	үлестірі- дегі қам				малдары			
		құрамы	құрамы	құрамы	құрамы	бұғы	сүйегі	қойы	түйе
1	Қадра ұлс бағеуалі	1	3	5					
2	қарасай ұлс қален	1	1	1					
3	Ерсір ұлс тілеуғалі	1	1	1					
4	алмасғамбет ұлс бйманс.	1	1	1					
5	бердір ұлс өтеулі	1	1	1					
6	дәулет ұлс ермугае	2	3	5					
7	баймурна ұлс қумағара	1	1	1					
8	аслуғ ұлс сәтғали	2	2	5					
9	молтунған ұлс сұлтан	2	1	2					
10	берсеіс ұлс гаегаан	2	1	4					
11	ағғоса ұлс берғалі	2	1	2					
12	арастан ұлс галкен	1	1	3					
13	мамбетғар ұлс егуноғалі	1	1	2					
14	тоғмурға ұлс гара	2	1	3					
15	қумағалі ұлс бағет	1	1	1					
16	ғара бйкен ұлс өмір	1	1	2					
17	тағатар ұлс орар	1	2	4					
18	накен ұлс готған	2	1	6					
19	Еснарар ұлс сунатғалі	2	3	5					
20	ағансұ ұлс гайроғалі	2	2	4					
21	бербатар ұлс өлеан	1	1	3					
22	орамбағ ұлс ероғалі	1	1	4					
23	түроғалі ұлс кысінбағ	1	4	6					
24	арбар ұлс мугет	1	2	5					
25	Лаһоралде ұлс таноғалі	1	4	6					
26	Есноғұл ұлс еубансғалі	1	4	7					
27	түрнеғар ұлс сүйән	1	1	2					
		35	41	109					

28	орбасар ұлс аманған	1	1	3					
29	еден ұлс ерсір	1	2	4					
30	Колбағ ұлс бйсен	1	1	2					
31	есгалі ұлс сеғетас	1	5	7					
32	бектүроған ұлс гара	2	3	6					
33	тоғмурға ұлс бағет	1	4	6					
34	муррағалі ұлс өтенсғалі	1	2						
35	ерсір ұлс дәулетғалі	1	4	6					
36	таған ұлс ганатғалі	1	1	3					
37	Бйбалде ұлс қумабағ	1	1	6					
38	Сімее ұлс гадлоғалі	1	4	6					
39	Серобалс ұлс алае	2	2	5					
40	бермурат ұлс прағмет	1	1	3					
41	адағ бер келіні теғеран	1	1	2					
42	ағғоса ұлс өле	1	1	3					
43	ғолар ұлс қарағай	1	1	3					

66 + 109 = 175 адам

Оқтар комиссияларының мыеелері:

Төрағе: _____

Мемберлері: _____

28 сәуір тегісізіл тағ галгор басғ.:

г а т е с е р с і р

28 сәуір кезесі ағғоса: тағ мугет

меғуар. _____

Список голодающих людей аула № 28 Тайпакского района Западно-Казахстанской области. 1931 г.

DUDAR PIESESJ TURALB

Dudar men Merianьн әngimesj qazjrgj vubьn ucjn ezjnсе vjr legendaqa, nemese lirikalь eposqa ainalqan taqьrьp. Ol uaqiqanьн dәlqana volqan qalьp, anьq cьndьqь oncalьq salmaqьtь emes. Bьgьnqь әmjrdе sirek kezdesetjn oqcaulauqana vjr xal. Qьzьqьmen qasiетj onda emes. Qalqьn poeziaqa ainaldьrьp, sьlu cьr etjь, әsem әnge salьp әkretken cәqsь laqap әdemj anьzьnda.

Sol сеvertj вьl taqьrьpqa qьrьlqan pьese qьr qana realistjк-saltьqь pьese volsa oncalьq dami almaidь. Realistjк-lirikalь, poezia legendalь pьese volsa йnasar edj.

Mьna pьesede соnqь elementter mьlde cоq demeimjn. Bьraq cальp, varlьq anqarьn alqanda stildjк vәlgj вьl cәqьnda aiqьn emes. Saltьqь pьese cәqьnan aiqьnьraq kәrjnedj. Kәvjrek " cьndaimьz" dep, zamanьnan cәna legendalьq qalьnan vәrjrek әker alqan. Alьs cәqьn saqьmdь, poezialь cьndьqь әskelendei тьsse, qalqьn cьrьna тьsken vьntьqьtьq әngimesj de sьlulanьp keter edj. Sezjмge de kәrmege de әserlj volar edj.

Әzge cәqьnan pьese cәman emes. Uaqiqanь cьrgjzu, adam tartьsьn әrvjtu, bastau menem aiaqtau varlьqь da әcәp tәujr siaqьtь.

Dialektarь cальp alqanda, uaqiqalьq cәqьnan dьrьs kәrjnedj. Bьraq poezialьq, йiqastьq cәqьtarьnan olaqtau cәdaqaillau.

Teren sezjм, tolqьndь kәnjl kьij, mьndь север sьrlar volatьn cәrlerde, sezjн kәvj salt pьesesjnьn taqьtaqь siaqьtь vәp kete vәredj. Pьesenj cальp тьvәgeilь qьrьlьsьna salmaq salьp, әlsjretjь tьrқan saltcьldьq, osьndai sezjь stilьne de әser etken. Әzjnсе qalьptaqan. Osьnsьna

2

qanaqat qьlu qibьn. Pьesenj taqьda tereњjrek, cәnaraq qarap qolqa alsa - osь mazьnьnьn ainalasьnan cәramdь cьqarьna тьqьzuqa voladь. Әn men poezianьn taqьrьvь qьr йiqastь, sez cәzumen cecjlmәsjn, jctj-tьstь kәrkem-djкpen cecjlsjn.

Мйqtar Әuezov.

Рецензия М. Ауэзова на пьесу А. Хангельдна «Дударай».
19 октября 1941 г.

25.12.1939г.

33

КУӘЛІК

„Qazaq SSR еңбекшілер депутаттарының облыстық, аудандық, қалалық, аulдық, seloлық, stanitsaлық, қыстақтық қана poselkeljk Sovetterjn sailau туралы Eреңе“ njn 117 statıasъ воіьнца қана № 12 - Қаркөл
sailau okrugjnjn atъ
sailau okrugjnjn, Okrugtjk sailau komissiasъның dausъ veru protokolyның negjzjnde çoldas Керимбаев Даниелди
familiasъ, atъ, әkesjain atъ
Қостанай облысындағы Турғай ауданындағы еңбекшілер депутаттарының Қостанай облыстық
Sovettjn atъ Sovettjne № 12 - Қаркөл
sailau okrugjnjn atъ sailau okrugjnjen deputat volъp sailanqandyqън еңбекшілер депутаттарының Қостанай облыстық Sovettjn sailau çejіндегі Қаркөл Okrugtjk sailau komissiasъның qatъandyradъ.

Okrugtjk sailau komissiasъның
predsedatelj

Okrugtjk sailau komissiasъның
sekretarъ

С. Керимбаев
Д. Керимбаев

1939 г.

Удостоверение Д. Керимбаева об участии на выборах от Тургайского района, Кустанайской области. 25 декабря 1939 г.

*Б. Касенов,
руководитель Управления
организация использования документов*

От ВДНХ к ЕХРО

История ВДНХ началась с обращения II Всесоюзного съезда колхозников-ударников (1935 г.) в ЦК ВКП(б) с просьбой об организации в Москве Всесоюзной сельскохозяйственной выставки. Просьбу удовлетворили, и был создан Главный выставочный комитет. Чтобы участвовать во Всесоюзной выставке, научные учреждения, колхозы и совхозы, МТС должны были иметь лучшие показатели за два года – 1937 и 1938.

Главный выставочный комитет установил награды: тысяча дипломов первой степени и четыре тысячи второй степени. Хозяйства, удостоенные диплома первой степени, получали 10 тысяч рублей и легковую машину, а награжденные дипломом второй степени – 5 тысяч рублей и мотоцикл.

Для передовиков сельского хозяйства были учреждены: тысяча больших и две тысячи малых золотых медалей, три тысячи больших и пятнадцать тысяч малых серебряных. Кроме того учреждалась книга Почета, куда заносился каждый экспонент с указанием его достижений.

Открытие Всесоюзной сельскохозяйственной выставки состоялось 1 августа 1939 г. в г. Москве. Эмблемой стала грандиозная скульптурная группа, изображающая тракториста и колхозницу. Успех выставки был огромен.

С июня 1956 г. на территории ВСХВ начала свою работу Всесоюзная промышленная выставка, главной задачей которой была демонстрация успехов индустрии.

В мае 1958 г. Совет Министров СССР принял Постановление об объединении сельскохозяйственной, промышленной и строительной выставок в Выставку достижений народного хозяйства СССР (ВДНХ СССР).

С 1963 г. работа Выставки стала строиться по производственно-отраслевому принципу.

История ВДНХ Казахской ССР начинается с Постановления Центрального Комитета КП Казахстана и Совета Министров Казахской ССР от 1 октября 1955 г. «Об организации в городе Алма-Ате постоянно действующей республиканской народно-хозяйственной выставки» в целях широкой пропаганды достижений колхозного и совхозного сельскохозяйственного производства, а также промышленности республики. Постановлением Центрального Комитета КП Казахстана и Совета Министров Казахской ССР № 300 от 1 июня 1956 г. решил: «Построить постоянно действующую Республиканскую народнохозяйственную выставку в юго-западной части города Алма-Аты, смежно с Ботаническим садом Академии наук Казахской ССР, на территории земель бывшей картофеле-овощной станции и плодового отдела Казахского института земледелия, площадью 100 гектаров», а также был утвержден план строительства 14-ти павильонов.

У истоков создания ВДНХ Казахской ССР стояли видные государственные деятели страны Д.А. Кунаев, Б.А. Ашимов. Они постоянно интересовались развитием Главной выставки, следили за ходом строительства павильонов, требовали, чтобы здесь была создана определенная инфраструктура, чтобы на промышленных выставках можно было демонстрировать новую технику в действии, в работе. Шло постоянное пополнение на демонстрационных площадках новой техники, выпускаемой промышленностью не только Казахстана, но и Советского Союза.

В создание достаточно развитой материально-технической базы выставочного комплекса много усилий приложили работавшие в разные годы директора ВДНХ Аскарров А.А., Джумашев Б.К.

Отраслевые павильоны, демонстрационные площадки и экспонатные участки натурного показа становились местом и базой проведения многих крупных международных симпозиумов, конференций, конкурсов, смотров.

Здесь проводились обмен опытом и обучение работников промышленности, строительства, сельского хозяйства, партийно-хозяйственного и профсоюзного актива, познавали Казахстан и его научно-производственный и культурно-образовательный потенциалы тысячи и тысячи специалистов и туристов со всех концов Советского Союза и других стран.

В разные годы экспозиции Казахстана были развернуты на международных выставках в таких столицах мира, как Дели (Индия), Пекин (Китай), Будапешт (Венгрия), традиционных международных ярмарках в Измире (Турция), Каннах (Франция), Дамаске (Сирия), Багдаде (Ирак). Участвовал Казахстан в составе экспозиции СССР и на всемирной выставке в Мельбурне.

Перевод в начале 1990-х гг. планового народного хозяйства на новые рыночные экономические отношения вызвал потребность пересмотреть механизм функционирования Республиканской выставки.

Имея в виду, что одной из первоочередных задач любого государства является создание постоянного наполнения рынка потребительскими товарами, правительство Казахстана своим Распоряжением за № 158-р от 23 сентября 1991 г. приняло решение о возрождении действовавшей в XIX– начале XX вв. на Великом шелковом пути Каркаринской ярмарки. Местом проведения и организации ежегодных ярмарок «Каркара» было определено АО «Атакент».

Рыночные преобразования потребовали пересмотра концепции деятельности выставочного Центра и превращения бывшей ВДНХ в современный Центр Делового Сотрудничества.

В целях создания условий для налаживания и развития прямых научных, производственных и культурных связей между предприятиями и организациями Казахстана, развития рыночных отношений, международной торговли, а также сохранения целостности занимаемой ВДНХ территории как национального достояния Республики Казахстан, постановлением Кабинета Министров Республики Казахстан за № 688 от 17 августа 1992 г. был образован Казахстанский центр делового сотрудничества в форме акционерного общества с государственным участием, который является правопреемником ВДНХ Казахстана.

На учредительном акционерном собрании первым президентом АО «Атакент» был избран К. Абдуллаев, ранее работавший заместителем председателя правительства Казахстана. Он сумел преобразовать работу Центра делового сотрудничества яркими и умело организуемыми формами, выставками и деловыми встречами мирового уровня.

«Каркара» сегодня помогает возродить торговые традиции «Шелкового пути», наполнить рынок Казахстана качественными и разнообразными товарами и услугами, наладить прямые связи между предприятиями ближнего зарубежья, разорвавшиеся в результате обретения суверенитета республиками бывшего Союза, способствует созданию совместных производств и реализации инвестиционных проектов.

С 1992 г. на ярмарке, ставшей ярмаркой товаров потребления, участвуют сотни фирм, компаний, торговых домов из областей России, Украины, Белоруссии, стран Восточной Европы – Венгрии, Чехии, Польши, а также Франции, Германии, Швейцарии, Голландии, Турции, Японии и т. д.

Здесь проводятся, ставшие уже традиционными крупные международные выставки по нефти и газу, телекоммуникациям и компьютерным технологиям, здравоохранению и медицинскому оборудованию, строительству и безопасности, сельскому хозяйству и продуктам переработки, потребительским товарам.

Различные презентации Казахстана на международных форумах, организация на них выставок, раскрывающих экономический потенциал страны, направлены именно на то, чтобы интегрировать Казахстан в мировую экономику.

«Атакент» сегодня как зеркало отражает основные вехи в жизни страны, как это делала его предшественница – ВДНХ Казахской ССР.

«Атакент» является единственной специализированной базой для проведения торгово-промышленных выставок и выполняя задачи, поставленные правительством, динамично совершенствует их проведение, привлекая товары и ноу-хау со всех стран мира,

разворачивает на международных выставках отечественные стенды, содействуя производителям страны продвигать свою продукцию на внутренние и внешние рынки.

Вся деятельность «Атакент» подчинена тому, чтобы содействовать осуществлению промышленной и экономической политики государства, отвечает насущным интересам общества и народа.

Проведение международной специализированной выставки ЕХРО 2017 в Астане является одним из ключевых проектов Казахстана. Инициатива организации такого масштабного мероприятия в столице нашей страны принадлежит Главе государства Н.А. Назарбаеву.

10 июня 2011 г. Генеральному секретарю Международного бюро выставок (МБВ) Винсенте Гонсалесу Лоссерталесу в Париже была официально представлена заявка Республики Казахстан. С этого момента наша республика официально вступила в предвыборную борьбу за право проведения ЕХРО 2017 в Астане.

12 июня 2012 г. в Париже на 151-й Генеральной ассамблее МБВ состоялась официальная презентация Астаны, в ходе которой с видеообращением к делегатам обратился Президент Казахстана. В своем выступлении Нурсултан Назарбаев гарантировал приложение максимальных усилий для успешного осуществления проекта в случае победы Астаны. Тема, заявленная нашей столицей – «Энергия будущего» – посвящена альтернативным источникам энергии и «зеленым» технологиям.

Данная тема отражает наиболее важную проблему рационального использования энергетических ресурсов, решение этой проблемы стало стратегическим вопросом для многих стран. В основе темы – две глобальные проблемы человечества: отсутствие доступа к электроэнергии и бедность. Соответственно на данном этапе как никогда востребованы новые пути развития экономики – «Зеленая экономика» и экологически безопасное развитие. Несмотря на богатство Казахстана минеральными ресурсами, наша страна разделяет общие устремления. Этим и обосновывалось желание Казахстана собрать международное сообщество для коллективного размышления над проблемами в рамках ЕХРО.

Начиная с первой Всемирной промышленной выставки (Лондон, 1851 г.), международные выставки ЕХРО приобретали с каждым годом все большую известность и предоставляли всем желающим уникальную возможность ознакомиться с экономическими, технологическими и культурными достижениями мира. Кроме того, выставки служат своеобразной платформой для обмена инновационными идеями и убедительной демонстрации возможности коллективного взгляда в будущее.

Выставки ЕХРО посещают миллионы туристов, соответственно каждая страна стремится создать уникальный павильон, способный выразить национальную самобытность ее культуры и продемонстрировать всему миру уровень своего экономического и технологического развития.

Общее число стран-участниц Международного бюро выставок на данный момент составляет 166. Республика Казахстан является членом данной авторитетной международной организации с 1997 г.

Наша страна принимает участие в ЕХРО с 2005 г. (ЕХРО 2005 (Аичи), ЕХРО 2008 (Сарагоса), ЕХРО 2010 (Шанхай)). По итогам ЕХРО 2008 в Сарагосе, среди 104 стран-участниц, по категории "С" павильон Казахстана был удостоен бронзовой награды за третье место по критериям внешнего и внутреннего оформления.

22 ноября 2012 г. в ходе тайного голосования представителей 161 государства-члена МБВ Астана одержала победу – ее заявку поддержали 103 страны. Всемирная выставка в Астане продлится 3 месяца. В ней смогут принять участие около 100 стран мира и порядка 10 международных организаций.

26 ноября 2012 г. Главой государства подписан Указ № 436 «Об образовании Государственной комиссии по подготовке и проведению Международной специализированной выставки ЕХРО 2017».

В апреле 2014 г. Президент дал старт строительству выставочного комплекса ЕХРО 2017, расположенному вблизи Назарбаев Университета.

В составе комплекса построено 4 тысячи квартир, новая гостиница, Конгресс-холл, крытый город – от университета до центра. В выставочной зоне расположились нацио-

нальный павильон, международные, тематические и корпоративные павильоны, торговые, развлекательные и обслуживающие объекты. Общая площадь выставочного комплекса – 174 гектара.

В эксплуатации объектов использованы энергосберегающие технологии. Здания выставочного комплекса сертифицированы по международным эко-стандартам BREEM. После проведения выставки на базе EXPO 2017 будет создан финансовый центр «Астана», наделенный особым статусом.

Выставка придаст также мощный импульс системной диверсификации экономики и технологической модернизации производственных мощностей и научной базы страны. Подготовка к столь масштабному мероприятию вовлечет отечественный малый и средний бизнес, в том числе в строительство выставочных объектов и инфраструктуры.

И таким образом, EXPO 2017, которая проходит в столице нашего государства, стала первой выставкой, организованной и проведенной странами СНГ.

**Ә. Сейсенбаева,
Ақпараттық-әдістемелік
жұмыс басқармасының
бас сарапшысы**

Ашаршылық құрбандары. Есімнамалық мәліметтер базасы

Қазақ халқы 1930-жылдардағы ашаршылықтан үлкен демографиялық апатқа ұшырады: миллиондаған адам ажал құшты, жүз мыңдаған қазақ отбасы Қазақстан аумағынан тысқары кетуге мәжбүр болды. Қазақтардың жалпы санының 49%-ынан астамы қырылып қалды. Кеңес режимінің саяси эксперименттері тұтас этностың жойылып кету қаупін туғызды.

Ашаршылықтың құрбандары қарапайым ауыл адамдары болғандықтан күні бүгінге дейін есімдері белгісіз күйінде қалып отыр. Бұл нәубеттен кімдер қаза болды деген мәселемен сол кезде ешкім және еш билік айналыспады. Ашаршылықтың негізгі түрткісі болған большевиктер партиясын адамнан гөрі партия билеттері қатты алаңдатты. Сондықтан да аштан қаза болғандар туралы арнайы құрастырылған деректер жоқтың қасы. Қасіретті жылдар туралы халық жадына ғана сүйену жеткіліксіз. Өйткені оқиға куәгерлері азайып барады, ал олардың ұрпақтары 3-4-ші буын болғандықтан естеліктер санадан шыққан. Бұған ұлттық идеологияның қауқарсыздығы да әсер етті. Дегенмен еліміздің деректанушы ғалымдары тарихқа қайта үңілу үрдісі жаңа басталған 90-шы жылдары-ақ арнайы экспедиция ұйымдастырып, бүкіл республиканы аралап, көз көргендерден деректер жинақтаған болатын. Алайда экспедиция шеңберінде нәубетте қаза болған 2,5 миллионды жинау мүмкін емес еді. Ал қазір инновациялық технология дамыған заманда ақпарат алмасу тәсілі анағұрлым жоғары деңгейге көтерілді. Дәл осы үрдісте ХХ ғасырдың саяси тарихын басты сақтаушы болып табылатын Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві өз қызметінде деректі мұраларды сақтаумен қатар, электронды құжаттық негізде зерттеу жүйесін қалыптастыру жолындағы жаңа бастамаларды міндет етті. Игі бастамалардың бірі «1930–1933 жылдардағы Қазақстандағы ашаршылық» жобасы. Негізгі мақсаты – қасіретті жылдардағы құжаттарды бір орталыққа шоғырландыру және нақты ашаршылық салдарынан қаза болған азаматтарымыздың аты-жөнін анықтап, республикалық бірыңғай электронды мәліметтер базасын жасау болып табылатын жоба бүгінде жұмысын жалғастыруда. Бұл база қазақ халқының тарихи мұрасын жаңартудың тетігі болып табылады. Сондықтан ол көпшілікке арналып жасалған, яғни оны толтыруға ашаршылық жылдары нәубетке ұшыраған адамдар туралы қандай да бір мәліметі бар кез келген азамат қатыса алады. www.asharshylyq.kz сайтының Ашаршылық құрбандары деректер базасына мәліметтерді енгізу үшін сайтта көрсетілген арнайы нысан бойынша толтыруға болады. Базада жеке басы, оның ұлты, туған күні мен өлген күні, туған жері сияқты жеке мәліметтері жазылады. Базадағы Босқыншылық деген

тарауда ашаршылық салдарынан қоныс аударғандардың көшкен жылдары мен жерлері қосымша көрсетіледі. Сонымен бірге берілген арнайы бағанда дерек көзі көрсетіледі.

Үстіміздегі жылы наурыз айында Архивте аталған мәселеге арнап жетекші ғалымдар мен архившілердің қатысуымен іргелі Дөңгелек үстел өткен болатын. Жиын барысында бұқара халыққа ашаршылықтан опат болған туыстары туралы мәліметтерді жинастыру және Архивке тапсыру жөнінде арнайы үндеу тасталды. Осыдан кейін еліміздің барлық мемлекеттік архивтерімен жұмыла жұмыс істеп, олардан бірқатар құжаттар топтамалары жинақталды және бұл деректер зерделеніп, қаза болған азаматтардың есімдері теріліп алынды. Облыстық архивтерден БМСБ (ОГПУ) жиынтық мәліметтері (сводки), оқиға болған ауылдарда фельдшерлер мен учаскелік милиция, ауылдық кеңес төрағалары бірігіп аштан қаза болғандарға жасаған актілері, денсаулық сақтау органдарының мәліметтері сияқты құжаттар келіп түсті.

Жобаға ғылыми қызметкерлер да атсалысуда. Алғаш болып үн қатқан филология ғылымдарының докторы, профессор Асхат Қамзаұлы Әлімов болды. Асхат Әлімовтың редакциясымен өңделген ««1931–1933 жылдардағы ашаршылық: куәгерлер сөйлейді»» атты Жетісу өңірі бойынша естеліктер жинағының нұсқасы құрастырылған. Аталған жинақтың электронды нұсқасын біздің «Ашаршылық» сайтына жолдаған болатын. Естеліктердің ішінен 30-дан аса есім анықталды. Олардың барлығы базаға енгізілді және жинақтағы естеліктер авторлары көрсетіле отырып сайттың арнайы айдарына жеке-жеке орналастырылды. Бұл зерттеу-іздістіру жұмысын Асхат Қамзаұлы 2003–2009 жылдары академик Ө. Жолдасбеков атындағы институтта (кейіннен Ө. А. Жолдасбеков атындағы экономика және құқық академиясы) қызметте жүргенде студенттер қауымымен бірге ұйымдастырған екен. Асхат Қамзаұлы қазір ««Назарбаев зияткерлік мектептері»» ДББҰ-ның ««Педагогикалық шеберлік орталығы»» Алматы филиалының аға менеджері болып қызмет етеді және ашаршылық тақырыбы проблемаларымен тұрақты түрде айналысуда. Асхат Қамзаұлына осындай келелі зерттеу жұмыстары үшін үлкен алғыс білдіреміз.

Ашаршылық тақырыбы бойынша студенттерді тартып, зерттеу жұмысын жүргізген белгілі деректанушы ғалым, профессор Қамбар Махамбетұлы Атабаев атап өту қажет. Экспедиция жұмысының нәтижесінде студенттер дәптерлеріне түсірген есептік қолжазбалар құрастырылған. Осы қолжазбаларды бізге Қ. Атабаевтың жұбайы Майгүл Мауытханқызы Садықова мемлекеттік сақтауға әкеп тапсырды. Қолжазбалардың ішінде біз іздеген құнды деректер – ашаршылықтан қаза болған есімдер бар. Өкінішке орай профессор Қамбар Махамбетұлы дүниеден өткенімен, өзінің ғалым ретіндегі міндетін, азаматтық парызын жоғары деңгейде атқарып кетті. Тарих, деректану ғылымына қосқан үлесі ерекше.

«Ашаршылық» сайты арқылы бізге басқа да жеке азаматтардан деректер келіп түсті. Олардың бірі – Алматы қ. тұрғыны Есболаева Маркиза Базарбайқызының ашаршылық жылдарындағы өз әулеті туралы естелігі. Онда автордың құрбан болған 12 туысы көрсетілген; белгілі режиссер Е. Рақышевпен бірлесіп «Ашаршылық» деректі фильмін түсірген шығармашылық иесі, «Ашаршылық» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Рамазан Құрманбаевтан оның қызметі жөніндегі материалдар келіп түсті; Қызылорда обл. Арықбалық ауылы, Жиделі колхозы тұрғыны Қарабураева Қанзададан өз әулеті туралы естелік келіп түсті.

Сайтта көрсетілген арнайы форма бойынша толтырылып жолданған есімдер де бар. Базаға бүгінгі күнге дейін ашаршылық құрбандарының жақындары мен туыстарының естеліктері негізінде толтырылған 51 есім енгізілген.

ҚР Президенті Архивінде үлкен кітапхана қоры бар. Кітапханадағы ашаршылық тақырыбына жазылған түрлі ғылыми көпшілік, ғылыми әдебиеттер, ақпараттық-анықтамалықтар, энциклопедиялар, мемуарлар, күнделік жазбалар бойынша 102 есім анықталды.

Мәліметтер базасы деректерінің көпшілігі архивтік құжаттар яғни жалтартпас жәдігерлердің басым көпшілігі ҚР Президенті Архивінің қорлары болып отыр. Бір ғана құжатта – аудан басшысының Орталық партия комитетіне жазған хатында 173 аштан көз жұмған адамдардың тізімі (латын әрпімен) берілген. XX ғ. 30 жылдарын қамтитын Қазақ өлкелік партия комитетінің қорындағы БМСБ (ОГПУ) жиынтық мәліметтерінен де ішінара біраз есімдер теріліп алынды. ҚР Президенті Архивінен тағы мынадай дереккөз табылды.

Ойран аяқталған соң, 1934–1935 жж. партия билігі барлық облыс бойынша өзінің мүшелерінің билеттері мен есепке алу карточкаларын түгелдей бастады. Түгелдеу жұмысы барысында із-түзсіз жоғалған, партиядан шығарылған, қаза болған коммунистердің тізімдері құрастырылады. Алдыңғы және кейінгі жылдарда мұндай тізімдер жоқ. Өйткені одан ол жылдары жаппай ашаршылық өлімі болған жоқ. Тек осындай тақырыпта 5-6 іс табылды. Олардан әзірге 700-ден аса есім анықталып отыр. Жарты жыл ішінде барлығы 1000-нан аса есім анықталды.

Осындай есепке алу тізімдері коммунист еместерден де шығуы мүмкін. 1930–1935 жылдары ауылдық кеңестер мен балалар үйлері құжаттары сияқты деректер көздерін зерделеу қажет. Мұндай құжаттарды облыстық, орталық мемлекеттік архивтерден табуға болады. Еліміздің барлық архивтеріне сұрау салу жасалып, ашаршылық құрбандарының есімдері болуы мүмкін нұсқаулық құжаттар көрсетілген болатын. Алайда мұндай іздестіру жұмысы уақытты талап етеді. Әріптестеріміз осы жобада жоспарлы түрде жұмыс жасап жатыр.

Өз халқының өткеніне ұқыптылықпен қарау, құрбандардың есімдерін есте сақтау – бұл орта, жас буынның келешек ұрпақ алдындағы парызы. Деректерді архивке тұрақты мемлекеттік сақтауға өткізу өз кезегінде құжаттардың өмірін ұзартады және келер ұрпақ үшін ұлттық жадының сақталуын қамтамасыз етеді. «Мәңгілік Ел» идеясының даусыз да, өзекті ұғымдарының бірі осында.

Жасалып отырған бірегей деректер банкі 1930 жылдардағы ашаршылық құрбандарына деген құрмет болып табылады және жұртшылықтың тарихи танымын кеңейтуге ықпал етеді. Үндеуде «бұл бастама жаңа қазақстандық патриотизмді арттырады және мемлекет, қоғам, халық арасында өзара сенімді-серіктестік қарым-қатынас орнатады» деп атап көрсетілген. Сол себепті біз көпшілікті, зерттеу орталықтарын, тарихшылар мен деректанушыларды осындай ортақ игілікті іске қатысуға шақырамыз.

Ашаршылық құрбандары туралы мәлімет жіберем деушілерге берілетін байланыстар: 7272-646907; 87016487694; эл почта: aina-as2015@mail.ru; asharshylyq.kz сайты

Р. Тастемірова,
Атырау облыстық мемлекеттік
архивінің бөлім басшысы

Қазақтың қанатты қызы – Хиуаз Доспанова

Ұлы Отан соғысында ерөн ерлік көрсеткен батыр қыз Хиуаз Доспановаға 2004 жылы Елбасының Жарлығымен «Халық Қаһарманы» атағы берілді.

«Атырау халықаралық әуежайына Халық қаһарманы Хыйуаз Доспанованың есімін беру керек» деген бастама бастаған белгілі журналист Тұрсын Қалымованың жақында Хиуаз Доспанова туралы кітабының тұсаукесері өтті. Көңілге қуаныш ұялатады.

Қазақтың «қанатты қызымен» соңғы жүздескен адамдардың бірі есебінде көңілге түйген жайымды жазбақпын.

...Ұлы Жеңістің 60 жылдығы қарсаңында Хиуаз Доспанованың көзі тірі кезінде өзімен жүздесіп, шүйіркелесуге мүмкіндік туған еді. Сол кезеңде 80-нің үстіне шыққан, соғыстың зардабы мен уақыт салған салмақтан шөгіп бара жатқан батыр апамыздың жағдайын көріп, Хиуаз апада кәрілікке мойынсұнғысы келмейтін өр мінездің басымдылығын көріп, қазақтың қаһарман батыр қызы осындай болса керек деп түйген әңгімесін естігенмін. Өйткені, ол кісімен сөйлесе келе, оның бойынан Отанға деген патриоттық сезім мен коммунистік антына адал болғанын, Ұлы Отан соғысында жасаған ерлігін – «ол менің Отан алдындағы перзенттік борышым» – деп өзінің бағалауы, Хиуаздай апаға ғана тән – Ұлы Тұлғаның ерлігі, Отанына қырағылықпен қызмет етуге берген антынан ауытқымай, өмір бойы қалыптасқан ішкі ұстаным, нақтылық, ашып сөйлесуден өзгермей өткен жан

екен деп түйдім. Хиуаз апа қанша қартайса да, жүрегінің түкпірінде туған жерге деген сағынышы Гурьевті, Ганюшкиноны айтқанда ерекше елең ете қалып, көзі жанып, өткенін, елін тамсана әңгімелеуі – ажал мен отты көрген батыр бола тұра, туған елге дегенде жүрегінің нәзіктігі деп түйдім.

Хиуаз Атырау халқы үшін кім еді?...

Хиуаз Доспанова 1922 жылы 15 мамырда Атырау облысы, Құрманғазы ауданы, Зормата ауылында Доспанов Қайыр мен Меруерттің отбасында өмірге келген.

Әкесі Қайыр 1894 жылы Бөкей губерниясының Теңіз уезінде дүниеге келген. Революцияға дейін балық аулап, байлардың жалшылығында болған Қайыр, Астрахань мұсылман мектебінде оқып, 1917 жылдан 1920 жылға дейін уездік екінші округте аға милиционер болып істейді. Белгілі мемлекет қайраткерлерінің бірі Нұғыман Манаев, Сейітқали Мендешовтермен бірге партия жұмыстарында жұмыс істеп, 1925 жылы Орал губерниясына жұмысқа ауысып, губерниялық соттың мүшелігіне сайланған.

Қайыр Доспанов 1925 жылы 5-ші Бүкілқырғыз Кеңестер съезіне, Қазақстан өлкелік VII, VIII партия конференцияларына делегат болып қатысқан.

Өмірінің өнегелі жолдарымен мақтануға тұрарлық абзал азаматтың қызы Хиуаз, әке қанымен келген алған бетінен қайтпайтын өжеттігімен 1940 жылы Орал қаласындағы орта мектепті үздік бітіргенде «запастағы ұшқыш» деген мамандық та алып шығады.

Білім құған Хиуаз Мәскеуге жол тартып, Мәскеуден Қиыр Шығысқа дейін қонбай ұшып, әлемді таңдандырған Расковаға еліктеп, «Расковадай боламын» деген арманмен Жуковский атындағы Әскери - әуе академиясына оқуға түспек болады. Мұндай оқу орыны қазақ даласынан келген қараторы қызды оқуға қабылдануына мүмкіндік бермеген соң, намысы жасымаған Хиуаз Мәскеудің І-ші медициналық институтына оқуға түседі. Ұлы Отан соғысы басталғанда атақты Марина Раскованың қыз-келіншектер авиаполкіне қабылданған Хиуаз, Саратовтың әскери-әуе училищесіне жіберіледі. Мұнда штурмандар даярлайтын сыныпты аяқтап, 1942 жылы авиация тарихында тұңғыш рет құрылған түнгі уақытта жау позицияларын бомбалайтын әйелдер авиаполкінің құрамында майданға аттанады.

Майдан даласы – ел тағдыры мен ұлт намысын бағамдайтын орта. Осы намыс жетегіндегі қазақ қызы соғыстың төрт жылында Солтүстік Кавказ бен Кубань, Қырым мен Украина, Белоруссия мен Польша, Германияда жау ошағына қырандай шүйіліп, тұйғындай қадалды. Соғыс даласында ауыр жарақатта алды, емделіп алып, ұшағына қайта отырды. Жау тылына үш жүз рет ұшып барып, жауынгерлік тапсырмалар орындаған Хиуаз «қанатты қыз» атанды.

Хиуаз соғыстан екінші топтағы мүгедек болып оралып, жоғарғы комсомол жұмыстарында, Алматы қалалық партия комитетінің 2-хатшысы, т. б. қызметтерді атқарған.

Өз ісіне жоғары жауапкершілікпен қарайтын, биік адамгершілік қасиеті, бірбеткей, турашыл мінезімен Хиуаздың тек елім үшін, халқым үшін деген сеніммен еңбек еткендігін замандастарының естелігінен білеміз.

Соғыс салған жараның әсері Хиуаз Доспановаға одан әрі жұмыс жасауға мүмкіндік бермей, денсаулығына байланысты 1959 жылы зейнеткерлікке шығады.

Қазақтан шыққан жалғыз ұшқыш қыз зейнетке шыққан соң да қарап отырмай, өзімен бірге ұшқан қарулас достары туралы «Өмір үшін», «Бомбы ложились в цель», «Мы аэроклубовцы», «Ширек ғасыр» атты мақалалар жазып, полк туралы кітаптар жазған. 1960 жылы «Под командованием Расковой» атты кітабын шығарса, Ұлы Жеңістің 20 жылдығына арналған ғылыми конференцияда «Великий подвиг советского народа» атты баяндама, 1963 жылы өз өмірі туралы «Халқым үшін» кітабын жазады. Уақыт жылжыған сайын Хиуаз апаның қатарлары сиреп, қоғамдық ортамен байланыс азайып, ескерілу тұстары кеми берген.

Рухының күштілігімен айналасын құрметтеп өмір сүрген Хиуаздың қадірін мезгілінде түсініп, уақытында құрметтеген, соғысты көріп, ерліктің бағасын білген ат төбеліндей текті азаматтар, оның ішінде Бауыржан Момышұлы, Талғат Бигелдинов, Мәлік Ғабдуллин, Әбу Сарсенбаев сияқты ағалары Хиуазды қадыр тұтқан және тұстас ағаларын өзі де құрметтеп өткен.

Хиуаз Доспанованың ерлік жолдарын көрсетер құжаттарын Атырау облыстық мемлекеттік архивіне, облыстық тарихи-өлкетану музейіне жинақтау бағытында ҚР Орталық мемлекеттік архивінде, отбасымен және Хиуаздың есімін елге таныстырған Қанапия Ахметов, Оразай Батырбеков, С. Кенжебаевтардан естеліктер алу барысында көп жайларға қанықтық.

Ұлы Жеңістің 50 жылдығына Хиуаз Доспановамен комсомолда қызметтес болған Қанапия Ахметов, Оразай Батырбеков, Михаил Есенәлиев батыр қыздың үйіне барып құттықтап, содан шыққан соң Хиуаздың ерлігін елге кеңінен насихаттау туралы идея туындап, сол адамдардың бастамасымен ақпарат беттерінде Хиуаздың майдандағы ерлігі туралы көптеген мақалалары жарық көреді.

2004 жылы Ел Тәуелсіздігінің мүшелді тойы қарсаңында, өрімдей жастық шағында көкірегіне көзсіз ерлікті, бейбіт өмір белесінде ұлағаттылықты ұялатқан, өзі айтатындай **«халқы сыйлайтын, ұрпағын ұялтпайтын өмір жолынан өткен»** абзал жанға Елбасы Н. Назарбаевтың Жарлығымен «Халық Қаһарманы» атағы беріліп, Алтын Жұлдыз айырықша белгісі тапсырылды. Қазақтың батыр қызы, ұшқыш қызы Хиуаз Доспанова 2008 жылы өмірден өтті.

«Ерін ардақтаған ел азбас» демекші, Хиуаз Доспанова халқымен қайта қауышты.

Қан майданда халық намысын жоқтап, оқ пен оттан өткен, бейбіт өмірде қайсар қайраткерлігімен билік тұтқасын ұстап, өз дәуірінде баршаға танылған жан – Хиуаз аты, Шығыстың қос шынары Мәншүк пен Әлияның сыңары, аты да батыр қыз, мәңгі жастықтың алауы болып тарихқа жазылды.

Елін қорғаған батырларды ұлықтау архиві қызметкерлері үшін міндетті борыш, олар туралы айтылған естелік әңгімелер – келешек ұрпақ жадында қалатын дереккөз.

*Е. Пивовар,
член-корреспондент РАН, д. и. н.,
профессор, президент РГГУ,
г. Москва, РФ*

История архивного дела в Республике Казахстан в лицах^{1*}

История архивного дела в Республике Казахстан в лицах раскрывается в документах и материалах сборника «Архивисты и архивы Казахстана XX и XXI вв.»^{2*}, издание которого приурочено к 15-летию принятия первого закона Республики Казахстан от 22 декабря 1998 г. № 326-1 «О Национальном архивном фонде и архивах». В сборник включены ранее опубликованные и вскоре ставшие библиографической редкостью статьи, автобиографии, воспоминания, интервью архивистов, создавших на протяжении почти ста лет Архивный фонд Республики Казахстан.

Сборник вышел под редакцией Б.А. Джапарова. Составители сборника восприняли традицию, заложенную С.О. Шмидтом¹, Т.Н. Хорхординой² и другими³ известными российскими археографами, историками-архивоведами, основанную на понимании того, что «изучение истории отечественного архивного дела [...] в отрыве от деятельности конкретных людей, без должного интереса к их жизни и судьбам [...] делает ее в лучшем случае неполной, а нередко искаженной»⁴. Материалы и документы об архивистах Казахстана и их свидетельства о проблемах и достижениях архивного строительства в республике представлены в пяти разделах сборника: руководители архивной отрасли; руководители центральных архивов; выпускники МГИАИ и ветераны архивной отрасли; архивисты регионов; архивисты сектора партархивов Института истории и Архива Президента Республики Казахстан. В сборнике помещены фотографии, аннотации к ним, именной указатель, список авторов, что существенно повышает информативность издания.

Сборник открывается статьей Е.М. Грибановой «Во главе архивного строительства Казахстана (1919–1938 гг.)». Перед читателем проходят портреты тех, кто закладывал основы реализации декрета советской власти «О реорганизации и централизации архивного дела в РСФСР» от 1 июня 1918 г. в специфических условиях формирования территориальных границ республики и кадрового обеспечения архивного дела в 1920–1930-е гг. за счет специалистов, прибывших из европейской части страны или из Сибири. Национальная интеллигенция в довоенный период была слишком малочисленной. Как справедливо отмечают составители, постановка архивного дела в республике во многом отражает тенденции развития архивной отрасли на постсоветском пространстве.

Первыми казахами – профессиональными специалистами, закончившими Московский государственный историко-архивный институт, были Казбулат Кужамуратов, Менслу Мурзагалиева (Айтмухамбетова). В 1955 г. ряды архивистов Казахстана пополнили выпускники МГИАИ – Владимир Мамонов, Галина Жукова (Мамонова), Николай Байчиков, Фаина Ашихмина (Юханова), Юрий Юханов, Владимир Хотчинский, Валентина Шапиро, откликнувшиеся на приглашение руководителя архивного управления Казахстана Н.Н. Федорова, выступившего перед студентами в актовом зале МГИАИ. Их примеру последовали многие студенты института последующих выпусков. Все они внесли свой профессиональный вклад в развитие архивного дела в Казахстане, осуществили работу по внедрению научных основ формирования архивного фонда республики, обеспечению сохранности и использования архивных документов, упорядочению ведомственных архивов, налаживанию документальной части делопроизводства в учреждениях, организациях и на предприятиях. Опыт работы, полученный в архивах Казахстана, был творчески использован В.М. Мамоновым, вернувшимся в Москву и возглавившим в 1966 г. отдел ведомственных архивов и делопроизводства в Главархиве СССР.

^{1*} // Вестник архивиста (Москва). – 2017 – №1. – С. 302–307

^{2*} Сборник документов и материалов / Отв. ред. Б.А. Джапаров; сост. Р.М. Абдуали, Ж.Т. Байкаш, Е.М. Грибанова (отв. сост.). Е.В. Чиликова. Алматы: Архив Президента, 2015. 342 с.

Немало усилий и мужества, как свидетельствует в своих воспоминаниях Г.А. Карпыкова, потребовалось архивистам в период развала СССР для спасения документов и создания двух новых архивов: Центрального государственного архива новейшей истории Республики Казахстан (ЦГАНИ РК) и Архива Президента Республики Казахстан (АП РК). Пригодился опыт решения этих вопросов в России. В воспоминаниях В.М. Чупрова воссоздана нелегкая работа группы архивистов над разработкой первого закона суверенной Республики Казахстан «О Национальном архивном фонде».

Составителям сборника удалось осуществить свой замысел и собрать богатейший материал о роли личности в архивном деле, о вхождении молодых специалистов в профессию архивиста. В этой связи исключительно важным представляется пожелание видного архивиста Казахстана Н.И. Байчикова в его обращении «к молодым специалистам не коренной национальности – овладеть казахским языком с первых дней приезда на работу в республику. К моему стыду и сожалению за тридцать с лишним лет жизни и работы в Казахстане я не смог овладеть казахским языком. Сейчас на занятиях [...] это восполняю»⁵.

Издание сборника «Архивисты и архивы Казахстана» – значимое событие, выходящее за пределы республики. Помещенные в нем документы и материалы свидетельствуют о неразрывных исторических, братских и профессиональных связях архивистов Казахстана и России, сохраняющих и приумножающих национальное достояние своих народов.

Список использованной литературы:

- 1 Каштанов С.М. Шмидт как зеркало Историко-архивного института // Мир источниковедения. – М.; Пенза, 1994. – С.424–432.
- 2 Хорхордина Т.И. История архивоведческой мысли: Учеб. / Отв. ред. Е.И. Пивовар. – М.: РГГУ, 2012. – 448 с.
- 3 Петровская И.Ф. Биографика. – СПб., 2003. – 490 с.
- 4 Учителя учителей: Очерки и воспоминания. – М.: РГГУ, 2009. – 242 с.
- 5 Архивисты и архивы Казахстана. XX и XXI вв. ...указ. соч. – Алматы: Архив Президента РК, 2015. – С.7.

Ш. Тулеуова,
*главный эксперт Управления
комплектования и документации*

О Справочнике по фондам личного происхождения *(Алматы, 2017. Издание 3-е, дополненное)*

Одним из приоритетных направлений в деятельности Архива Президента РК является комплектование документами личного происхождения государственных, политических и общественных деятелей республики. Личные фонды являются уникальным собранием источников, отражающих историю жизни и деятельности представителей политической элиты советской эпохи и современного периода, их вклад в развитие Казахстана.

На сегодняшний момент в Архиве Президента РК на государственном хранении находятся 85 фондов личного происхождения, в том числе 3 – семейных и 1 – архивная коллекция. Это более 126 тысяч документов, из которых 92 852 – на бумажной основе, 20 612 – фотографий, около 50 – аудио- видеодокументов. Экспертами Управления комплектования и документации Архива производится научно-техническая обработка документов личного происхождения, что обеспечивает точный учет, полную сохранность документов и наилучшее их использование в научных и практических целях.

В целях доведения до исследователей и заинтересованных учреждений и организаций сведений о составе и содержании этих фондов личного происхождения архива был составлен и выпущен «Справочник по архивным фондам личного происхождения Архива

Президента РК», 2017 г., третий и дополненный по состоянию на 1 января 2016 г.¹ (далее – Справочник). По мере поступления фондов в 2004 г., 2009 г. были подготовлены и изданы два первых выпуска справочника о составе и содержании фондов личного происхождения.

Справочник представляет собой систематизированный по алфавитному признаку перечень фондов личного происхождения, с характеристиками документов.

Индивидуальная характеристика личного фонда состоит из названия фонда, справочных данных о фонде, краткой исторической справки о фондообразователе, краткой аннотации на документы фонда.

В названии личного фонда указаны фамилия и инициалы фондообразователя. В названиях семейных фондов упоминаются фамилии и инициалы членов семьи. Характеристики к фондам даны на том языке, на котором отложились документы фонда.

В состав справочных данных о фонде включены: номер фонда, его объем, сведения о наличии описей, крайние даты документов фонда.

В исторической справке указаны полностью фамилия, имя, отчество (псевдоним) даты жизни фондообразователя, с упоминанием наиболее значимых должностей и периодов, в течение которых он работал на этих должностях, наличие научной степени.

Биографические данные о членах семейных фондов приводятся в общей исторической справке, предваряющей аннотации документов.

Расположение аннотаций документов фондов в характеристике проводилось в соответствии со схемой систематизации дел по группам, объединенным по номинальному или тематическому признакам.

В семейных фондах последовательно аннотировались документы каждого представителя семьи с внутренней группировкой, принятой для личных фондов. Все важнейшие факты и события, документы, упоминаемые в аннотациях, датированы. К каждой группе дел, соответственно разделу схемы систематизации дел в описи, указывается количество дел.

К приводимой архивной коллекции документов жертв и лиц, пострадавших от политических репрессий в СССР, дается краткая аннотация о составе имеющихся документов фонда.

Для удобства пользования Справочник дополнен списком сокращений, именованным указателем. В именной указатель вошли фамилии, упоминаемые по тексту Справочника.

В Справочник вошли аннотации о составе и содержании документов личных фондов партийных и государственных деятелей республики: А.А. Аскарлова, первого секретаря Джамбулского (1959–1965), Алма-Атинского (1965–1978), Чимкентского обкомов КП Казахстана; О.Б. Батырбекова, ректора Алма-Атинской высшей партийной школы (1977–1990); М. Бейсебаева, председателя Совета Министров КазССР (1964–1970); С.Б. Бейсембаева, директора Института истории партии при ЦК КП Казахстана (1955–1957, 1960–1963); Х.Ш. Бектурганова, первого секретаря Кызыл-Ординского, Джамбулского обкомов КП Казахстана (1966–1972, 1972–1983); Н.Д. Джандильдина, директора Института истории партии при ЦК КП Казахстана (1956–1957); С.У. Джандосова, заведующего отделом науки и учебных заведений ЦК КП Казахстана (1975–1979); С.С. Джиенбаева, заместителя Председателя Совета Министров КазССР (1970–1984); М.Р. Сагдиева, первого секретаря Кокчетавского обкома КП Казахстана (1985–1989), председателя Верховного Совета КазССР (1989–1990); Д. Керимбаева, председателя Президиума Верховного Совета КазССР (1947–1954); Х.Г. Сейтказиевой, заведующей партархивом Алма-Атинского обкома КП Казахстана (1979–1982); Г. Чуланова, председателя Верховного Совета КазССР (1945–1947); С.Б. Кубашева, заместителя Председателя Совета Министров КазССР (1979–1980); Т.Г. Мухамед-Рахимова, заместителя председателя Совета Министров-Председателя Госплана КазССР (1981–1986); З.С. Омаровой, министра социального обеспечения КазССР (1966–1980) и др.

Вместе с документами биографического характера в составе указанных фондов имеются документы служебной, общественной деятельности, фотографии, а в фондах А.А. Аскарлова, С.Б. Бейсембаева, В.В. Владимировой и других – документы творческой и научной деятельности.

¹ Справочники по фондам личного происхождения АПРК, изданные в 2004, 2009 гг. (вып. 2, т. 1).

Например, сохранились записные книжки А.А. Аскарова с рабочими записями на различных конференциях, пленумах, заседаниях ЦК Компартии Казахстана и других мероприятиях. Также в фонде отложились черновые варианты его автобиографической книги «Судьба», его сборников стихов, поэм, песен.

В фонде В.В. Владимирова значительное место занимает его переписка с деятелями литературы, искусства Казахстана и других республик, авторские рукописи произведений, а также документы о работе В.В. Владимирова в ЦК КП Казахстана в должности помощника Первого секретаря ЦК КП Казахстана Д.А. Кунаева, среди которых сохранились письма граждан на имя Д.А. Кунаева, В. В. Владимирова; а также другие материалы о его участии в официальных мероприятиях по вопросам культуры и идеологии.

Особую ценность среди документов личного происхождения С.Б. Бейсебаева представляют блокноты с выписками из научной и художественной литературы, свидетельствующие о высокой личной культуре С.Б. Бейсебаева, его стремлении к самообразованию и самоусовершенствованию в трудное военное и послевоенное время.

В состав Справочника вошли фонды известных писателей, ученых, занимавшихся активной общественно-политической деятельностью: А.Т. Алимжанова, первого секретаря правления Союза писателей Казахстана (1970–1979), председателя Социалистической партии РК (1991); М.К. Козыбаева, директора Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова АН Казахстана (1988–2001), члена Национального совета по государственной политике, Государственной комиссии по правам человека при Президенте РК, академика, доктора исторических наук; Г.К. Бельгера, немецкого писателя, переводчика, члена Национального совета по государственной политике при Президенте РК (1987–1997), немецкого национально-культурного центра (1989–1995), члена Совета Ассамблеи народов Казахстана; П.А. Атрушкевича, заместителя председателя Ассамблеи народов Казахстана (1995–1999), К. Найманбаева, первого заместителя председателя правления Всемирной ассоциации казахов (1992–1995) и др.

В фонде А.Т. Алимжанова особую ценность представляет один из экземпляров Декларации Совета Республик Верховного Совета СССР, об объявлении распада СССР и создании Содружества Независимых Государств, подписанный А.Т. Алимжановым; записные книжки, блокноты, тетради с записями писателя в период его многочисленных служебных поездок по странам Европы, Азии, Африки, Ближнего и Среднего Востока, в США, на Кубу, которые свидетельствуют о широком круге интересов А.Т. Алимжанова: о проблемах и задачах казахстанского общества в разные периоды истории страны, о переустройстве республики после распада СССР и другим вопросам.

В личном архиве М.К. Козыбаева заслуживают внимание документы, в которых подчеркивается необходимость и важность формирования новой идеологии в период зарождения государственности независимого Казахстана; об идее строительства гражданского мира и межнационального согласия в Казахстане, общенациональном патриотизме, о значимости изучения истоков казахского народа, становлении казахской государственности.

Фонд Г.К. Бельгера представлен обширным документальным наследием его общественной и творческой деятельности, документами периода его работы в немецком национально-культурном центре, в Совете Ассамблеи народов Казахстана и др.

Документы личного происхождения П.А. Атрушкевича содержат интересные сведения о совершенствовании системы образования республики, установлении международных связей с известными зарубежными высшими учебными заведениями и подписании договоров о сотрудничестве. Также заслуживают внимания и его документы об образовании Ассамблеи народов Казахстана, его деятельности, об этносах, проживавших в Казахстане, их отношениях, проблемах и др.

Имя К. Найманбаева известно в Казахстане и за его пределами как известного журналиста, писателя, издателя. Документы личного архива периода его работы в правлении Всемирной ассоциации казахов свидетельствуют о его неограниченном вкладе в установление прочных связей с представителями казахских диаспор за рубежом, об ознакомлении с их социальным, экономическим положением, культурным развитием. В нем содержатся документы о подготовке I, II Всемирных курултайев казахов, состоявшихся в г. Алматы,

Туркестане, малых курултаев казахов, проходивших в Турции, Германии, Швеции и другие документы.

Документы о деятельности неправительственных организаций, о развитии социального партнерства в условиях рынка, о международном сотрудничестве профсоюзных организаций Казахстана сосредоточены в личном фонде В.А. Сиврюковой, принятых в Архив Президента РК в 2006 г.

К группе фондов политических деятелей независимого Казахстана относятся личные фонды: Ж.А. Абдильдина, председателя Комиссии по правам человека при Президенте РК (1997–2007), заместителя заведующего социально-политическим отделом Администрации Президента РК (2005–2007); А.Б. Тасбулатова, заместителя Министра обороны РК (2002–2006); С.К. Нурмагамбетова, Министра обороны РК (1992–1995), М.Т. Оспанова, председателя Мажилиса Парламента РК 1-го созыва (1995, 1996–1999), заместителя председателя республиканской партии «Отан» (1999–2000); Е.К. Ертысбаева, сопредседателя, секретаря политисполкома Социалистической партии Казахстана (1991–1992), советника Президента РК и др.

Архив Президента РК с 2001 г. активно занимается комплектованием фондов личного происхождения представителями дипломатической службы Казахстана с целью создания источниковой базы по истории отечественной дипломатии и деятельности Министерства иностранных дел РК. Это личные фонды М.И. Исиналиева, Министра иностранных дел КазССР (1981–1989), посла по особым поручениям РК (1992–1999); А.Х. Арыстанбековой, Министра иностранных дел КазССР (1989–1991), Т.С. Сулейменова, Министра иностранных дел РК (1992–1994); постоянного представителя РК в ООН (1992–1999); Б. Тайжана – первого секретаря, генерального консула, советника Посольства СССР в НДРГ (1985–1989), первого заместителя министра внешнеэкономических связей РК (1991–1993); С.А. Курмангузина, советника Генерального секретариата МИД СССР (1978–1984), первого заместителя Министра иностранных дел РК (1992–1993); К. Султанова, Чрезвычайного и полномочного посла РК в КНР, КНДР и Вьетнаме по совместительству (1995–2001) и других.

Среди документов М.И. Исиналиева представляют интерес документы о его деятельности на посту Министра иностранных дел КазССР, в должности Посла по особым поручениям МИД РК, его роли в реорганизации внешнеполитического ведомства, подборе профессиональных кадров, о совершенствовании материальной базы министерства, а также документы его общественно-политической деятельности, организации Гражданского движения «Азат».

В личном фонде А.Х. Арыстанбековой, Министра иностранных дел КазССР (1989–1991), первого Постоянного Представителя РК при ООН (США, г. Нью-Йорк) отложились выступления на сессиях Генеральной Ассамблеи ООН, имеется вариант книги А.Х. Арыстанбековой «Объединенные нации и Казахстан», размещены групповые фотографии с Президентом РК Н.А. Назарбаевым в момент его выступления на 47-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН, на брифинге с журналистами в пресс-центре ООН, посвященной принятию Казахстана в члены ООН и признанию нашей республики полноправным участником этой организации и другие.

Среди документов Т.С. Сулейменова заслуживают внимание его воспоминания о работе в Генеральном консульстве СССР в г. Мазари-Шарифе (Афганистан).

В справочнике представлены характеристики личных фондов государственных и общественных деятелей Казахстана на начало XX в., репрессированных в 1937–1938 гг. Это фонд А.М. Алибекова, члена Западного отдела «Алаш-Орды» в 1918–1919 гг., секретаря Киргизского уездного революционного комитета в г. Оренбурге в 1920 г., представителя Киргизской (Казахской) республики при Наркомнаце РСФСР, члена специальной комиссии КЦИК по размежеванию Казахстана и Сибири в 1921 г., наркома земледелия КАСССР в 1924–1926 гг.

К числу семейных принадлежат архивные фонды С. и Э.С. Айтхожиных, Джубанышевых–Абдулкадировых, Куватовых–Аюхановых, сведения о составе документов также вошли в данное издание справочника.

С. Айтхожин – представитель казахской интеллигенции 1920–1930-х годов, профессиональный журналист, возглавлявший ряд местных газет, занимавшийся активной об-

щественно-политической деятельностью и репрессированный в 1937 г. Особую ценность представляют автобиографические документы и уникальные фотографии за 1920–1930 гг. и его современников.

В фонде имеются документы его сына Э.С. Айтхожина, известного ученого-физика, доктора технических наук, сотрудника Института ядерной физики Национального ядерного центра РК, автора ряда научных работ по проблемам влияния реакторного облучения на свойства электроизоляционных материалов, металлов и сплавов, а также книги о своем отце.

В семейном фонде Джубанышевых–Абдулкадировых хранятся документы А.М. Джубанышева, главы семьи – партийного, хозяйственного работника, его супруги Х.Н. Джубанышевой, принимавшей участие в работе по раскрепощению женщин советского Востока, их дочери М.А. Абдулкадировой, старшего брата главы семьи – А.М. Мурзагалиева, участника установления советской власти в Казахстане.

В основу семейного фонда Куватовых–Аюхановых вошли документы Г.К. Куватова, комсомольского и партийного работника в 1920–1930 гг., репрессированного в 1938 г. его супруги Р. Аюхановой, а также их детей: М.Г. Куватовой, К.Г. Куватова и Б.Г. Аюханова. Документы этих фондов являются ценными источниками по истории и судьбе двух семей, члены которых являлись свидетелями и участниками событий, происходивших в Казахстане с начала XX века.

Книга «Справочник по архивным фондам личного происхождения» была презентована Архивом Президента Республики Казахстан 17 февраля 2017 г. Презентация сопровождалась историко-документальной выставкой, на которой были представлены рукописи, дневники, научные и творческие работы, фотографии из личных фондов и коллекций.

Список использованной литературы:

1. Теория и практика архивного дела в СССР// Учебное пособие под редакцией Г. А. Белова, А.И. Логиновой. – Москва, 1958 г. – С. 73, 147.
2. Справочник по фондам личного происхождения. Выпуск 2. Т. 1. Алматы

*Ә. Бақтыбаева,
Ақпараттық-әдістемелік жұмыс
басқармасының бас сарапшысы*

«Языковая политика в Казахстане (1921–1990 гг.)» құжаттар жинағы туралы

Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің кітапхана қорына 1997 жылы орыс тілінде жарық көрген «Языковая политика в Казахстане (1921–1990 гг.)» атты құжаттар жинағы сақтауға алынған.

Құжаттар жинағының алғысөзінде белгілі тарихшы-архивші М. Ж. Хасанаев тіл саясатына қатысты нақты сипаттама береді: «Тілдің әмбебаптылығы – жалпы адамзат тарихында оның қарым-қатынас құралы болуымен қатар, ұлттық-өзіндік бейне жасайтын ерекше құбылыс. Сондай-ақ, әр тілдің тарихы оны иемденуші халықтың тарихынан ешқашан ажырамайды. Бірыңғай ұлттық тілдің пайда болуы – мемлекеттің білімі мен өркендеуіне тығыз байланысты және де мемлекеттің дамуы мен құлдырауындағы барлық өзгерістер тілдің жай-күйіне әсер етпей қоймайды».

Аталмыш жинаққа Қазақстандағы тіл саясатының әртүрлі кезеңін көрсететін 1921–1990 жылдарды қамтитын архивтік құжаттар кірді.

Өткен ғасырдың 20-шы жылдары қазақ зиялы өкілдерінің арасында қазақ тілінің мәртебесінің нығаюына зор үміт артылды.

Алғысөзде айрықша атап көрсеткендей, 1921–1926 жылдарды «романтикалық» кезең деп атауға болады. Сол жылдардың құжаттары мемлекеттік органдарда қазақ тілінің

мәртебесін көтеруге бағытталған нақты қадамдарын айқын көрсетті. Атап айтқанда, А. Байтұрсыновтың белсенді түрде қатысуымен шығарылған алғашқы оқулықтар, іс-қағаздарын қазақ тілінде жүргізуді енгізу, ұлттық кадрлар дайындау және оларды мемлекеттік аппараттың жұмыстарына кеңінен тарту.

Жиырмамыншы жылдың аяғында қазақ тілін латын әрпіне көшіру үдерісі басталды. Алғысөзде «Қазақстандағы тіл саясатының келесі кезеңін латын әліпбиінің қысқа он жылдық өмір сүру мерзімін санауға болады» деп айтылған. «30-шы жылдардың басында аппаратты байырғылындыру (коренизация), қазақ тілін білетін мамандарға жеңілдіктер енгізу, мекеме, кәсіпорындар аттарының қазақ тіліне аударылуы, тіпті түркітілдес емес халықтардың, оның ішінде орыс, украиндермен өзге де ұлттардың қазақ тіліне деген қызығушылығын туғызды, осындай қысқаша мерзімдегі қазақ тіліне деген либералды қарым-қатынастың тағы бір себебі 1931–1933 жылдардағы ойран қылған ашаршылықтың зардабы, қазақ халқының жартысын, ең бастысы қарттар мен жас балаларды алып кетуі қай тілдің болмасын тірі маңызын жояды деп есептейді».

1938 жылы сәуірде КазКСР Халық Комиссарлар Кеңесінің «Ұлттық мектептерді қайта құру» туралы қаулысы, 1940 жылы желтоқсан айында «Қазақ жазбаларын латыннан жаңа орыс графикасы негізіндегі алфавитке аудару» туралы заңы шығады. Осы шешімдердің салдары туралы М.Ж. Хасанаев былай деп жазды: «Осы кезден бастап тіл саясаты нақ өзгерді, әсіресе Қазақстанда тілдік лингвистикалық мәселелерінде орыс тіліне басымдылық танытылып, күштеп кириллица алфавиті енгізілді. Бұл іс шараларға партия мүшелері үлкен мән берді. Бұдан басқа, 1937–1938 жылдардағы жаппай саяси қуғын-сүргіннен кейін барлық интеллигенция элитасы жойылып, салдарынан орыстандыру саясатына оппозиция қалмады».

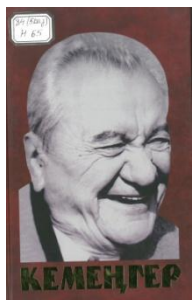
КазКСР Халық Комиссарлар Кеңесі 1941 жылы 14 мамыр айындағы қаулысымен ОАК және КХК-нің 1933 жылы 1 қыркүйек айында қабылданған «Қазақ тілін білетін мамандарға жеңілдік» туралы қаулысының күшін жойды. 1941 жылы желтоқсан айында КазКСР Халық Комиссарлар Кеңесі жанындағы Мемлекеттік терминологиялық комитеті өз жұмысын тоқтатты.

Жинаққа ҚР Орталық мемлекеттік архивінде сақталған жоғарғы заң мекемелерінің: ОАК, КХК, Министрлер Кеңесі, Жоғарғы Кеңес, сонымен қатар халық комиссарлары, ҚАКСР Министрлігінің қорынан 117 құжат ұсынылған.

*М. Қарақұлова,
Ақпаратты-әдістемелік
жұмыс басқармасының
сарапшысы*

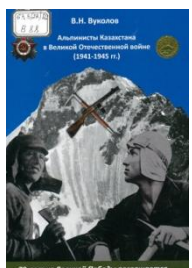
Жаңа кітаптарға шолу

Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің кітапханасына 2017 жылғы бірінші тоқсанда түскен жаңа кітаптар топтамасы

Кемеңгер: Өлең-роман / Ниязбек Рафаэль. – Алматы: «Ан Арыс» баспасы, 2015. – 496 бет.

Кітапта аса ірі мемлекет және қоғам қайраткері, ғұлама ғалым, академик, үш дүркін Социалистік Еңбек Ері атанған Дінмұхамед Ахметұлы Қонаевтың қилы-қилы өмір жолдары суреттелген. Кітап «Қонаевтың зиялы заманында», «Желтоқсанның ызғарлы қабағында», «Қонаевтан кейін немесе жайын ауыз нарықтың аранында» және «Димаш – жарық әлемнің жанарында» деген көлемді төрт бөлімнен тұрады.

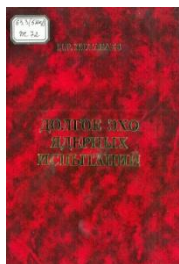
Альпинисты Казахстана в Великой Отечественной войне (1941–1945 гг.) / Вукулов В.Н.. Алматы: НИИ туризма университета «Туран», 2015. –320 с.

Монография написана с использованием личных воспоминаний участников событий, их близких родственников, документов семейных архивов участников, материалов Архива Президента Республики Казахстан, Центрального государственного архива кинофотодокументов и звукозаписи Республики Казахстан.

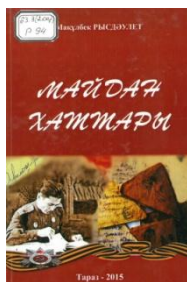
Национальная экономика в архивных источниках (период независимости). Сборник документов и материалов. – Астана: Стимул, 2016. – 376 с.

Тематический сборник документов и материалов по истории становления и развития национальной экономики в годы независимости – результат фундаментального исследовательского проекта Института истории государства. В сборник вошли 160 архивных документов и материалов, характеризующих различные аспекты национальной экономики.

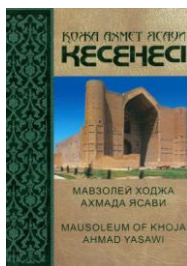
Жотабаев Н.Р. Долгое эхо ядерных испытаний. Алматы: Самара-Принт, 2011. – 248 с.

В книге раскрываются пагубные влияния ядерных испытаний на Семипалатинском ядерном полигоне на здоровье людей и окружающей среде. Показана роль общественности, отдельных личностей в борьбе за прекращение ядерных взрывов и полного закрытия испытательного полигона.

Майдан хаттары / Мақұлбек Рысдәулет – Тараз: ЖК «А.А. Дауылбаева», 2015 – 155 б.

Кітап Ұлы Отан соғысы жылдарының тыныс-тіршілігінің бір көрінісі болып табылатын жауынгер хаттарынан тұрады. Хат – тарихи шежіре. Хатты жазған азамат туралы қысқаша деректер келтіріле отырып, майдангер келбеті сомдалған.

Қожа Ахмет Ясауи кесенесі. Мавзолей Ходжа Ахмада Ясави. Mausoleum of Khoja Ahmad Yasawi / Құрастырушылар: Ә.Қ. Муминов, м.Б. Қожа, с. Моллақағанатұлы, М.Ж. Садықбеков, Ж.М. Нұрбеков. –Алматы: «Эффект» ЖШС, 2013. 208 б., қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде.

«Қожа Ахмет Ясауи кесенесі» атты альбом-кітапта ғажайып сәулет ғимараттарының іші-сыртындағы және тарихи жәдігерлеріндегі эпиграфикалық жазулар музейдегі ғылыми-зерттеу жұмыстары нәтижесінде барынша толық оқылып, нақтылы ғылыми аудармасы жасалып, түсініктемесі берілген. Қожа Ахмет Ясауидің хикмет дәстүрі, хәл ілімнің ашық кітабы болып табылатын кесенедегі жазулардың өзі терең символдық мәнге, ғибратты мағынаға толы. Сондықтан, бұл көркем-суретті, ғылыми-танымдық кітап Ясауи мұрасын одан әрі тереңдей зерттеуге үлкен мүмкіндіктер ашады.

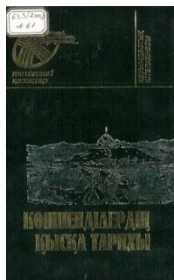
Козыбаев С. Свет звезды: Элита отечественной журналистики. – Алматы, 2006. – 488 с. Серия «Отечественная журналистика»

Художественно-публицистическое справочное издание посвящено действительным членам-академикам Академии журналистики Казахстана – виднейшим публицистам, составляющим элиту средств массовой информации государства, а также высшим общенациональным журналистским премиям Академии «Алтын Жұлдыз» и «Алтын Самрук», не имеющих аналога на постсоветской территории.

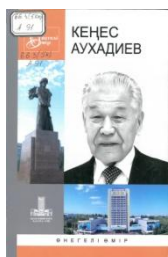
Хангельдин Айтбай. Шығармалары. Екі томдық. – Астана: Фолиант, 2008. Т.1. – 376 б.

Бұл шығармалар жинағының бірінші томына «Табысқан тағдыр» романы мен «Дударай» операсының либреттосы еніп отыр. «Табысқан тағдыр» романының желісіне өткен ғасырдың 20–30 жылдарындағы қазақ халқының ауыр тұрмысы – аштық жылдары мен ұжымдастыру кезіндегі қиыншылықтар, Қарағанды тәрзді алып өндірістің қайта жанданып, қазақ жұмысшысының қалыптасуы, осы тұстағы халықтар достығы, жастар махаббаты арқау болған. «Дударай» атты операда халықтар арасындағы достық, жаңа өмір жолындағы күрес, махаббат жырланды.

Ананд Амар. Көшпенділердің қысқа тарихы. (Моңғол тілінен қазақ тіліне аударған, түсініктемелерін, көрсеткіштерін жасаған Жүкел Хамай). – Алматы: Дүниежүзі қазақтары қауымдастығының «Ата-жұрт» баспа орталығы, 2011. – 216 б.

Бұл кітапта б.з.д 1 мың жылдықтың соңғы жартысынан бастап, б.з. ХШ ғасырына дейінгі жалпы көшпенділердің мыңдаған жылғы тарихы сөз етілген. Кітап моңғол тілінде «Моңғолдың қысқа тарихы» деген атаумен 1989 жылы Ұланбатыр қаласында жарық көрген.

Аухадиев К. Өнегелі өмір / ред. басқ. Ғ.М. Мұтанов. – Алматы: Қазақ университеті, 2014. Ш. 40 – 343 б., сур.

Бұл кітапқа алаштың ардақты азаматы, көрнекті тұлға Кеңес Мұстаханұлы Аухадиевтің ұлтына жасаған қызметін баян ететін мақалалар мен сұхбаттар, замандастар лебізі, мұрағат құжаттары мен фотосуреттері топтастырылған. Кітап қайраткердің 75 жылдық мерейтойына орай шыққан.

Руководители Карагандинской области. Биографический справочник / Сост. Михеева Л.В. к.и.н., Турсынова Ж.Ж. к.п.н.; – Караганда, 2011.- 741 с.

Справочник содержит сведения биографического характера о руководителях Карагандинской обл. – председателях областного, городских, районных исполкомов, главах администраций и акимах области, городов и районов, а так же о первых секретарях обкома, горкомов и райкомов КП Казахстана с момента образования области – 29 июля 1936 г. и по состоянию на 20 мая 2011 г.

Последняя осень Союзного парламента / Жотабаев Н.Р. Алматы: Самара-Принт, 2013. – 528 с.

В книге освещается труднейший период в истории Советского Союза, приведший к распаду великой державы, деятельность последнего Верховного Совета СССР. Автор подробно освещает деятельность реформированного Верховного Совета СССР, его верхней палаты – Совета Республик, работу Комитета по межреспубликанским отношениям, уделяя внимание проблемам межнациональных отношений.

17 қаңтарда Архивте белгілі мемлекет қайраткері Жұмабай Шаяхметовтың ұлы Равильдің балалары Ринат пен Ноэль Шаяхметовтер ҚР Президенті Архивінің директоры Б. Жапаровпен кездесті. Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің жұмыс жоспарына сәйкес, Жұмабай Шаяхметовтың жеке қорын жасақтау және өмірі мен қоғамдық-саяси қызметіне қатысты құжаттар жинағын құрастыру 2016 жылдан бастап қолға алынған. Жұмабай Шаяхметов Қазақстанның кеңестік өмірінде өзіндік орны бар саяси тұлға. Ол 1938–1954 жылдары Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық комитетінің үшінші, екінші және бірінші хатшысы лауазымдарын атқарды. 1950–1954 жылдары КСРО Жоғарғы Кеңесінің Ұлттар Кеңесінің төрағасы, 1952–1956 жылдары КОКП Орталық комитетінің мүшесі ретінде ел өмірінің саяси жүйесіне белсене араласты. Шаяхметов Ринат Равильұлы атасы Жұмабай Шаяхметовтың отбасы, соңында қалған ұрпақтары туралы әңгімелеп берді. Махамбеттің, Құрманғазының бет-әлпетін бас сүйектері арқылы қалпына келтірумен ұзақ жылдары айналысқан антрополог-ғалым Ноэль Шаяхметов туралы әңгімеледі. Кезінде ұрпақтары Ж. Шаяхметовтың қызметтік куәліктерін, құжаттарын ҚР Орталық Мемлекеттік музейіне тапсырған болатын. Кездесу барысында Ринат Равильұлы атасының 100 жылдығына орай өткізілген іс-шара туралы әңгімеледі. Ж. Шаяхметовтың замандастары И. Юсупов, М. Әбдіхалықов, М. Сужиковтың естелік әңгімелерін жазып алғаны туралы айтты. Архив директоры Б. Жапаров кездесуді қорытындылай келе ҚР Президенті Архивінде сақталған Ж. Шаяхметовтың жеке ісінің көшірмесін оның немерелеріне салтанатты түрде табыстады.

17 января на встречу с потенциальными фондообразователями сотрудники Архива пригласили внуков государственного деятеля, первого секретаря ЦК Компартии Казахстана Жумабая Шаяхметова – Рината и Ноэля Шаяхметовых. На встрече директор Архива Президента РК Б.А. Джапаров отметил, что в соответствии с планом научно-исследовательских и издательских работ, в настоящее время ведется работа над документальным сборником, посвященным Жумабаю Шаяхметову. Подробно проект представила руководитель Управления научной публикации документов Чиликова Е.В.: содержание разделов будущей книги, периодизация, источники и т. д. Ринат Равильевич поделился своими воспоминаниями, рассказал о встречах с людьми, лично знавшими Жумабая Шаяхметова, поддержал работу над сборником, предложив свое участие в проекте. По окончании встречи Ринату Равильевичу и Ноэлю Равильевичу была вручена копия личного дела Жумабая Шаяхметова, хранящегося в Архиве.

2016 ж. қазанда Корея Республикасының Ұлттық Архиві мен Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві арасында өзара түсіністік пен ынтымақтастық туралы Меморандумға қол қойылды. Меморандумның мақсаты – архивтерді басқаруға байланысты өзара тәжірибемен, біліммен және ақпаратпен алмасу, сонымен қатар архивтердің басқарушылық қызметкерлеріне семинарлар мен кәсіби оқулар ұйымдастыру.

19 қаңтарда ҚР Президенті Архивінде Корея Республикасының Ұлттық Архивінің өкілі Г.Н. Киммен кездесу өтті, кездесу барысында Меморандумның мәселелері, оның жүзеге асырылуы талқыланды. Кездесуде Архивтің директоры Б.Ә. Жапаров осы жылға әр түрлі форматта және масштабта көптеген іс-шаралар жоспарланды, олардың ең бастысы – архив ісі туралы Халықаралық конференция. Конференцияда архив ісінің проблемаларын талқылау көзделіп отыр, электронды архивтерге басты назар аударылады деп күтілуде. Осы бағытта кәріс архивистердің мол тәжірибесі бар болғандықтан конференция жұмысына қатыса алады деп атап айтты. Сонымен қатар, Архивтің құжаттары бойынша бірлесіп ғылыми-зерттеу жобаларын дайындау туралы талқыланды. Қыр Шығыстан

Қазақстанға кәрістердің қоныс аударылуының тарихы әңгімеге негіз болды. Биылғы жылы Архив кәрістердің Қазақстанға күштеп қоныс аударылуына 80 жыл толуына орай Қазақстанның кәрістер ассоциациясы Оңтүстік Корея серіктестерімен бірге жоспарлап отырған іс-шараларға қатысады.

19 января в Архиве Президента РК состоялась встреча с Ким Г.Н., который выступил представителем Национального архива Республики Корея. Между архивами в октябре 2016 г. заключен Меморандум о взаимопонимании и сотрудничестве. Во время встречи были обсуждены вопросы практического наполнения и реализации заключенного Меморандума. Директор Архива Б.А. Джапаров рассказал, что Архивом на 2017 г. запланированы мероприятия различного формата и масштаба, среди которых Международная конференция по архивному делу. На конференции предполагается обсуждение проблемных вопросов архивного дела, в т. ч. и развитие электронных архивов. Он отметил, что корейские архивисты, имеющие богатый опыт в данном направлении, могли бы принять участие в работе конференции. Также обсудили вопросы подготовки совместных научно-исследовательских проектов по документам Архива, в т. ч. по истории депортации корейцев Дальнего Востока в Казахстан. Архив примет участие в мероприятиях, посвященных 80-летию депортации корейцев в Казахстан, которые планирует организовать Ассоциация корейцев Казахстана, совместно с партнерами из Южной Кореи в этом году.

XXVIII қысы Универсиада қарсаңында, 25 қаңтар күні «Қазақстан спорты – Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің құжаттарында» атты тарихи-құжаттық көрме және Дөңгелек үстел өткізілді. Көрмеде ҚР Президент Архиві қорларында сақталған Қазақстан спорты тарихы туралы 1930-шы жылдардан бастап ресми құжаттар, спорт мәселелері туралы жоғары мемлекеттік органдардың хат алмасуы және Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Олимпиада ойындары жүлдегерлерімен кездесулерінде сөйлеген сөздерінің мәтіндері, фотосуреттер орын алды. Сонымен қатар көрмені Қазақ спорт және туризм академиясы жанындағы Спорт және олимпиада даңқы республикалық музейінің бірегей экспонаттары

толықтырды. Шара қатысушылары назарына Қазақстан спорты тарихы жөнінде деректі фильм ұсынылды. Шараға Ж. Үшкемпіров, А. Жіткеев сынды белгілі Олимпиада чемпиондары мен жүлдегерлері қатысты. Сонымен қатар шараға спорт журналистері, спортшылар, спорт құрылымдарының басшылары, спорт ардагерлері, Алматы қаласының мемлекеттік архив қызметкерлері, Республикалық спорт колледжінің студенттері қатысты.

25 января в преддверии XXVIII Зимней универсиады в Архиве Президента РК проведены историко-документальная выставка и Круглый стол «Спорт Казахстана в документах Архива Президента Республики Казахстан». Цель мероприятия – освещение и пропаганда архивного наследия Казахстана, исторически связанного с актуальными событиями настоящего времени в политике, экономике, культуре, науке и спорте. На выставке представлены материалы из фондов Архива Президента РК по истории развития спорта в Казахстане, начиная с 1930-х гг. прошлого столетия до наших дней: документы о спортивных достижениях казахстанцев на крупнейших международных соревнованиях и республиканских состязаниях, о строительстве спортивных объектов и деятельности спортивных сообществ, отдельных спортсменов.

31 қаңтарда Абай атындағы ҚазҰПУ Тарих факультетінің магистранттары үшін «Ашық есік күні» ұйымдастырылды. Қонақтарға арнап «ҚР Президенті Архивінің құжаттарындағы Қазақстан спорты» атты тарихи-құжаттық көрме бойынша экскурсия жүргізілді. Сонымен қатар, магистранттар ҚР Президенті Архивінің құрылу тарихымен, оқу залының жұмысымен, Архивтің баспа қызметімен, заманауи архив технологиясының қолданылуы туралы танысып, «Архивист өміріндегі кітаптың орны» атты лекция тыңдады.

31 январь в Архиве Президента РК для магистрантов исторического факультета КазНПУ им. Абая организован «День открытых дверей». Для гостей проведена экскурсия по историко-документальной выставке «Спорт Казахстана в документах Архива Президента РК». Также они ознакомились с историей создания Архива, работой читального зала, публикационной деятельностью, узнали о том, как используются современные архивные технологии, прослушали лекцию «Книга в жизни архивиста».

3 ақпанда мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына жолдауын талқылау мақсатында арнайы отырыс өтті. Жиында Архив директорының орынбасары Ж.Ү. Әбдіқадырова кіріспе сөз сөйлеп, Жолдаудың мазмұны бойынша қысқаша шолу жасады. Өз кезегінде ҚР Президенті Архивінің Жас архивистер кеңесінің төрағасы А.М. Төлетбеков Елбасы Жолдауының және Қазақстан Республикасы Президентінің билік тармақтары арасында өкілеттіктерді қайта бөлу мәселелері жөніндегі үндеуінің Қазақстан халқы үшін маңыздылығын атап өтті.

6 ақпанда Қазақстан Республикасы Президенті архивінің жанындағы Қоғамдық кеңестің мәжілісі болды, онда Архивтің жеке және заңды тұлғалардың сұрау салуларымен жұмысы туралы мәселе және Қоғамдық кеңестің 2017 жылға арналған жұмыс жоспарының жобасы қарастырылды. Жеке және заңды тұлғалардың сұрау салуларымен жұмыстың жағдайын зерделеу қорытындыларын Қоғамдық кеңестің мүшесі, профессор Г.С. Жүгенбаева және Құжаттарды пайдалануды ұйымдастыру басқармасының басшысы Б.Ә. Қасенов ұсынды. Өз сөздерінде олар 2015 және 2016 жылдардың статистикалық мәліметтерін келтірді. Г.С. Жүгенбаева азаматтардың және түрлі ұйымдардың сұрау салуларын орындау Архив жұмысының басым бағыттарының бірі екендігіне назар аударды. Өтініш білдірушілерге жауаптар толық көлемде жасалынып, олардың орындау мерзімдері 3–5 күнді құрайды. Мәселені талқылауға Қоғамдық кеңестің барлық мүшелері белсенді түрде қатысып, өз ойларын ортаға салды. Сонымен қатар, мәжілісте, Қоғамдық кеңестің 2017 жылға арналған жұмыс жоспарының жобасы талқыланды. В.Н. Шепель бұл жоба кеңестің барлық мүшелерімен алдын ала жұмыс тәртібімен қаралғандығына, барлық ұсыныстар мен ескертулер ескерілгендігіне көңіл аударды. Мәжілісте 2017 жылға арналған Қоғамдық кеңестің жұмыс жоспары бекітілді. Владимир Николаевич кеңес мүшелеріне Архив тарапынан ұйымдастырылып отырған барлық іс-шараларға мүмкіндігінше қатысу қажеттілігі туралы айта отырып, бұл қатысу тек келіп-кету формасында емес, кеңес мүшелері баяндамашылар, сөз сөйлеушілер, сарапшылар ретінде өздерін көрсете білулері керек екендігіне арнайы тоқталып өтті. 2017 жылғы Жұмыс жоспарына сәйкес Кеңестің кезекті отырысы құжаттарды сақтау қауіпсіздігі және архивтік қордың лаңкестікке қарсы қорғаныс бойынша архивтің жұмысы туралы мәселеге арналатын болады, оны даярлау жұмысына Кеңес төрағасы – В.Н. Шепель жауапты.

6 февраля состоялось заседание Общественного совета при Архиве Президента РК, на котором были рассмотрены вопрос о работе Архива с запросами физических и юридических лиц и проект Плана работы Общественного совета на 2017 г. Итоги изучения состояния работы с запросами физических и юридических лиц в Архиве Президента РК представлены членом Общественного совета Г.С. Жугенбаевой и руководителем Управления организации использования документов Касеновым Б.А. На заседании рассмотрен проект Плана работы Общественного совета на 2017 г.

17 ақпанда Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві Ұлттық архив қорының құжаттары арқылы қазақстандық тарихты танымал етуге бағытталған іс-шаралар шеңберінде және «Біртектілік пен бірлік» реформасына сай «100 нақты қадам» Ұлт жоспарының 87-қадамын жүзеге асыруға арналған «Жеке тектік архив қорлары бойынша анықтамалық» кітабының тұсаукесерін өткізді. Анықтамалықта сирек және бірегей архивтік құжаттар туралы ақпарат берілген, онда белгілі адамдардың өмірі арқылы ел тарихы айқындалған, олардың жеке архивтері көзімен көрген және белсенді қатысқан оқиғаларды сипаттайды. Жеке құжаттар өткен уақытқа тән белгілерін, ахуалын сезінуге, ел тарихын терең тануға мүмкіндік береді. Бұл жеке тектік құжаттардың құндылығын және зерттеушілер қызығушылығын белгілейді. ҚР Президентінің Архиві Қазақстанның белгілі мемлекет және қоғам қайраткерлерінің жеке архивтерін қабылдауды 1998 жылы бастады. Қазіргі күні мемлекеттік сақтауда 82 жеке тектік қор, оның ішінде Қ.К. Тоқаев, С.С. Жиенбаев, Ш.Ж. Жәнібеков, М.Т. Оспанов, Ә.Т. Әлімжанов, М.К. Қозыбаев, М.И. Есеналиев, А.А. Асқаров және басқа да көрнекті мемлекет және қоғам қайраткерлерінің қорлары бар, олардың ел дамуына қосқан үлесі қазіргі және болашақ ұрпаққа бірдей маңызды. Анықтамалық Қазақстан тарихына қызығатын, өмірбаяндық зерттеулермен айналысатын оқырмандардың кең қауымына арналған. Анықтамалықтың мәліметтері өткенді белгілі адамдар мен нар тұлғалардың өмірінен зерттеуге мүмкіндік береді. Анықтамалықтың тұсаукесері тарихи-құжаттық көрмемен сүйемелденді, онда жеке қорлар мен топтамалардан алынған қолжазбалар, күнделіктер, ғылыми және шығармашылық еңбектер, фотосуреттер көрсетілді. Тұсаукесерге қадірлі қонақ ретінде Анықтамалықта жеке қорлары туралы баяндалған белгілі қоғам қайраткерлері және олардың туыстары қатысты. Іс-шараға мәдениет мекемелері, қоғамдық ұйымдардың өкілдері, Алматы қаласының жоғары оқу орындарының студенттері мен оқытушылары қатысты.

17 февраля в Архиве Президента РК в рамках мероприятий, направленных на популяризацию казахстанской истории через документы Национального архивного фонда и посвященных реализации 87-го шага Плана нации «100 конкретных шагов» согласно форме «Идентичность и единство» состоялась презентация Справочника по архивным фондам личного происхождения. В издании представлена информация о редких, уникальных архивных документах, раскрывающих прошлое страны через жизнь известных людей, личные архивы которых рассказывают о событиях, свидетелями и активными участниками которых они были. Личные архивы позволяют восстановить характерные детали, почувствовать «атмосферу» ушедших времен и глубже узнать историю страны. Этим определяется ценность документов личного происхождения и постоянный интерес исследователей к ним.

21 ақпанда ҚР Президенті Архивінің Жас архивистер кеңесі Алматы қаласында орналасқан жоғарғы оқу орындары студенттерінің қатысуымен Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың 31 қаңтардағы «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Қазақстан халқына жолдауын талқылауға арналған кездесу ұйымдастырды. Шараның ашылу алдында қатысушыларға «Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті» тарихи-құжаттық көрмесі бойынша экскурсия өткізілді. Дөңгелек үстелде ҚР Президенті Архивінің кітапхана қорынан Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың қызметі жөнінде

тақырыптық кітап көрмесі орын алды. Шараға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті мен Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің студенттері, Жас архивистер кеңесінің мүшелері қатысты. Кездесуді ҚР Президенті Архивінің директорының орынбасары Қ.Ш. Әлімғазин пен әл-Фараби атындағы ҚазҰУ профессоры Т.Ә. Төлебаев ашты. ҚР Президенті Архивінің Әкімшілік және қоғамдық байланыс басқармасының сарапшысы Ә. Сыдықова, әл-Фараби атындағы ҚазҰУ студенттері Р. Нұрбатырова мен Ш. Бурашов және Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-нің студенті М. Сматаев хабарлама жасады. Жолдауды талқылауда Г. Кәдірғалиева, Ә. Мұхтарова және Ж. Шаштай өз ойларын білдірді. Кездесуге қатысушылар Жолдауда көтерілген мәселелер тікелей жастарға қатысты екендіктерін атап өтіп, заманауи IT-технологиялардың даму үрдісімен белсенді айналысатын өскелең ұрпақ болғандықтан «Цифрлі Қазақстан» бағдарламасын жүзеге асыратын да жастар екенін айтты.

21 февраль Совет молодых архивистов Архива Президента РК организовал встречу по обсуждению Послания Главы государства от 31 января 2017 г. «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» со студентами высших учебных заведений г. Алматы. Для студентов проведена экскурсия по историко-документальной выставке: «Первый Президент Республики Казахстан». Круглый стол сопровождался тематической книжной выставкой, на которой были представлены уникальные издания из библиотечного фонда Архива Президента РК о деятельности Главы государства – Первого Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева. На мероприятии приняли участие студенты Казахского Национального университета им. аль-Фараби, Казахского университета международных отношений и мировых языков им. Абылай хана, а также члены Совета молодых архивистов Архива Президента РК.

22 ақпанда Абай атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық опера және балет театрында ҚР Ұлттық ғылым академиясының 70 жылдық мерейтойына арналған Жалпы жиналысының салтанатты сессиясы өтті. Сессияның салтанатты ашылуы Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың қатысуымен басталды. Мемлекет басшысы сессияға қатысушыларды Ұлттық ғылым академиясының 70 жылдық мерейтойымен құттықтап, оның қазіргі Қазақстанды дамытуға қосқан үлесін атап өтті. Сессия жұмысына Ұлттық ғылым академиясының академиктері, корреспондент-мүшелері, ҚР Президенті Архивінің басшылығы, ЖОО басшылары, ғылыми-зерттеу институттарының директорлары, еліміздің белгілі қоғам және мәдениет қайраткерлерімен қатар шетелдік қонақтар – Ресей, Молдавия, Грузия, Қырғызстан, Татарстанның ғылым академияларының президенттері мен Беларусь, Украина, Өзбекстан, Әзірбайжан, Тәжікстан елдерінен өкілдер қатысты. Іс-шараға ҚР Президенті Архивінің Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасының қызметкерлері Архив қорларындағы Ұлттық ғылым академиясының тарихына, құрылуының алғышарттары мен қалыптасуына қатысты құжаттар мен фотосуреттер негізінде «Қазақстанның іргелі ғылымының қалыптасу тарихынан» тарихи-құжаттық көрме дайындады. Көрмеде 1932 ж. Кеңестік Ғылым академиясының Қазақстандағы бөлімшесінің ашылуынан бастап, 1946 ж. Қазақстанның Ғылым академиясының құрылуы, сонымен қатар Тәуелсіздік жылдарындағы ҚР Ұлттық ғылым академиясына қатысты құжаттар орналастырылды. Республикалық академияның қалыптасу тарихы 1932 ж. 8 наурызда Кеңес Одағы Ғылым академиясының президиумы Базалар және филиалдар жөніндегі комиссияның ұсынымын қарастырып, зоология және ботаника секторларынан тұратын КСРО Ғылым академиясының Қазақстандық базасын ашу туралы шешім қабылдаған күннен басталады. Базаның төрағасы болып академик А.Н. Самойлович, Президиум мүшелері – академик Б.А. Келлер, профессор С.Ж. Асфендияров, М.Н. Төлепов бекітілді. 1938 ж. қарашада ба-

за құрамында 100-ге жуық ғылыми қызметкер – үш ғылым докторы, 14 ғылым кандидаты қызмет ететін республикадағы ең ірі ғылыми мекеме – КСРО Ғылым академиясының Қазақ филиалы болып қайта құрылады. 1945 ж. 26 қазанда КСРО Халық комиссарлар кеңесінің Қазақстанда Ғылым академиясын ұйымдастыру туралы қаулысы шықты. Осы қаулыға сәйкес 1946 ж. 1 маусымда Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Президиумы, Министрлер Кеңесі және Қазақстан КП ОК біріккен қаулысымен КСРО Ғылым академиясының филиалы негізінде Қазақ КСР Ғылым академиясы құрылады. Тәуелсіздік алғаннан кейін Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасу міндеттеріне сай республикада ғылымның дамуына жаңа тәсілдерді қолдану қолға алынды. 1996 ж. 11 наурызда Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Жарлығымен ҚР Ұлттық ғылым академиясы, Қазақ ауылшаруашылық ғылымдарының академиясы және ҚР Ғылым және технологиялар министрлігі ҚР Үкіметінің құрамындағы орталық атқарушы орган – Қазақстан Республикасының Ғылым Министрлігі – Ғылым академиясына біріктірілді. Президент Жарлығымен Қазақстан Республикасының Ғылым Министрлігі – Ғылым академиясы мемлекеттік ғылыми-техникалық саясатты жүзеге асыратын, ғылым және техника саласындағы бірегей мемлекеттік басқару органы болып анықталды. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2003 ж. Жарлығына сәйкес Ғылым академиясына «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» Республикалық қоғамдық бірлестік мәртебесі берілді. Академия республикадағы ғылымның дамуының басым бағыттарын анықтауға қатысып, Мемлекет басшысына ғылым жөніндегі жыл сайынғы Ұлттық баяндаманы дайындайды. Сонымен қатар еліміздегі ғылымның дамуының жетістіктерін академиялық ғылыми журналдар мен басқа да басылымдарды шығару арқылы насихаттап, ғылым және техника саласындағы мемлекеттік сыйлықтарға симпозиумдар, конкурстар мен көрмелердің өткізілуіне атсалысады, халықаралық ғылыми ынтымақтастық пен инновациялық қызметтің дамуына көмектесіп, іргелі және қолданбалы зерттеулер бойынша ғылыми сараптамаларды өткізуге қатысады.

22 февраля в Казахском государственном академическом театре оперы и балета им. Абая состоялась торжественная сессия Общего собрания Национальной академии наук РК, посвященная 70-летию Академии. В открытии сессии принял участие Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев. Глава государства поздравил участников, подчеркнув вклад Национальной академии наук в развитие современного Казахстана. В работе сессии также приняли участие академики, члены-корреспонденты, руководство Архива Президента РК, ректоры вузов, директора НИИ, видные общественные и культурные деятели страны, зарубежные гости – делегации во главе с президентами академий наук Российской Федерации, Молдовы, Грузии, Кыргызстана, Татарстана, а также представители академий наук Беларуси, Украины, Узбекистана, Азербайджана и Таджикистана. Сотрудники Управления научной публикации документов Архива подготовили документальную выставку «Из истории становления фундаментальной науки Казахстана» на основе документов и фотографий, касающихся истории создания и становления НАН РК.

23 февраля Начальник Канцелярии Президента РК М.Б. Касымбеков провел совещание с руководящим составом Архива Президента РК, на котором были обсуждены

итоги работы Архива за 2016 г. и план работы на 2017 г. Директор Архива Президента РК Б.А. Джапаров информировал о проделанной работе в 2016 г., особо отметив мероприятия Архива посвященные 25-летию Независимости Республики Казахстан. Успешно решены задачи, поставленные на совещании 8 января 2016 г.: по развитию информационных технологий и электронного архива; научно-исследовательской работе в области архивного дела; популяризации историко-архивного наследия. М.Б. Касымбеков отметил работу Архива в 2016 г. как положительную. Рекомендовал обратить особое внимание на обеспечение информационной

безопасности. Архив Президента – это стратегический объект, где должны строго соблюдаться меры по информационной безопасности. В Архиве хорошо поставлена работа по популяризации документального наследия Казахстана, освещению знаковых исторических событий периода Независимости. По окончании совещания Начальник Канцелярии Президента РК М.Б. Касымбеков вручил директору Архива Президента РК юбилейную медаль «Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігіне 25 жыл».

28 ақпанда ҚР Президентінің Архивінде Алғыс айту күніне орай «Бірлік – біздің қасиетті туымыз» тақырыбында тарихи-құжаттық көрменің ашылуы және дөңгелек үстел өткізілді. Бүгінгі күні Қазақстан – этносаралық келісім, татулық пен бірауыздылық тән мемлекет. Қазақстан Республикасының Президенті

Н. Назарбаев ұсынған этносаралық және конфессияаралық келісім моделі Қазақстан халқы Ассамблеясының қызметінен көрініс тауып, өміршеңдігін дәлелдеді, қазақстандық тәжірибе әлемдік саяси қауымдастық тарапынан қызығушылық тудырды. 1 наурыз – тоталитарлық тәртіп саясаты салдарынан Қазақстанға қоныс аударған мыңдаған этнос өкілдерін жатсынбастан бауырына басқан қазақ жері мен халқына ақ жүрек алғыс айту күні. Сталиндік репрессиялар кезінде Қазақстанға этностардың миллиондаған өкілдері қоныс аударылды. Партиялық органдардың мәлімет, тізбе, баяндау хаттары қоныс аударылғандарды жайғастыру, шаруашылық орналастыру, Ұлы Отан соғысы кезінде Қазақстанға эвакуацияланғандардың келуі және оларды жайғастыру туралы баяндайды. Мысалы, көрмеде 1939 жылы Оңтүстік Қазақстан облысының колхоздарында қоныс аударылған корейлік шаруашылықтардың жайғасуы туралы мәліметтер, 1942 жылы Ақтөбе облысында арнайы қоныс аударылған неміс, молдаван, поляктардың саны туралы анықтама, т. б. құжаттар бар. Қазақстанның тәуелсіздік кезеңі Қазақстан халқы Ассамблеясының құжаттарымен: Қазақстан Республикасы Президентінің «1997 жылды Жалпыұлттық татулық пен саяси қуғын-сүргін құрбандарын еске алу жылы деп жариялау туралы» Жарлығын орындау туралы, Қазақстан халқы Ассамблеясының бірлік пен келісімді нығайту бойынша жұмысы туралы және басқа да құжаттармен көрсетілген. Дөңгелек үстелді аша келе, Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры Б.Ә. Жапаров Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясының XXII сессиясында ұсынған мереке 1 наурыз – Алғыс айту күнінің тарихи және қоғамдық маңызын атап өтті. Елбасының этносаралық келісім мен толеранттықты қолдау бойынша саясаты Алғыс айту күнін мерекелеуден көрініс тапты. ҚР Президентінің Архиві Қазақстан халқы Ассамблеясымен тығыз ынтымақтастықта жұмыс жүргізеді. «Из истории депортаций. Казахстан» құжаттар жинағының 1930–1935, 1935–1939 жылдарды қамтитын екі томы жарық көрді және 1940–1945 жылдар аралығындағы кезеңді қамтитын жинақтың үшінші томы баспаға дайындалып жатыр. 2015 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві «Қазақстан халқы Ассамблеясы: алғашқы қадамдар (1995–1997 жж.)» құжаттар және материалдар жинағын басып шығарды. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері А. И. Құдайбергенова өзінің баяндамасында Қазақстан тұрғындарының этникалық құрамының өзгеруі туралы тарихи және статистикалық мәліметтерді атады. Қазақстан поляктары одағының төрағасы О.Ч. Червинский Қазақстанға сол жылдары қоныс аударған өзінің отбасының тарихын айтты. Сонымен қатар, ол Қазақстан поляктары одағының қызметі туралы баяндап, Қазақстан және Польша арасындағы қарым-қатынастарға жоғарғы түсіністік пен қарқынды даму тән екендігін атап өтті. Өткен жылы Польша «ЭКСПО–2017» көрмесіне қатысу туралы келісімге қол қойды. Дөңгелек үстелге қатысушылар Қазақстан халқы қиын-қыстау және қуаныш кездерін бірге кешкенін есте сақтау қажеттігін айтып, жеткен жетістіктер және болашаққа деген сенім туралы айтып, кең пейілділік, мейірімділік пен жомарттық тән қазақ халқына алғыс айтып, жылы лебізін білдірді. Дөңгелек үстелдің жұмысына Қазақстан халқы Ассамблеясының мүшелері, Алматы қаласындағы дипломатиялық қызмет өкілдері, ұлттық мәдени орталықтардың, мемлекеттік архив мекемелерінің өкілдері, ғалымдар, қоғам қайраткерлері, жоғары оқу орындарының оқытушылары мен студенттері қатысты.

28 февраля в Архиве Президента РК состоялось открытие историко-документальной выставки и круглого стола «Единство – наш священный стяг», посвященного Дню благодарности. Участники круглого стола высказались о необходимости сохранить в памяти то, как единый народ Казахстана сообща переживал трудные и радостные моменты, достижения настоящего времени и надежду на будущее, о благодарности и теплых чувствах к казахскому народу, которому присущи широта души, доброта и щедрость. В работе круглого стола приняли участие члены Ассамблеи народа Казахстана, представители дипломатических служб г. Алматы, национально-культурных центров, государственных архивных учреждений, а также ученые и общественные деятели, преподаватели и студенты высших учебных заведений.

2 марта Республика Казахстан отметила 25-летие со дня вступления в ООН. К этой знаменательной дате в г. Астане Архивом Президента РК и Министерством иностранных дел РК была организована историко-документальная выставка «Казахстан на международной арене». Три раздела выставки раскрывают исторические этапы вступления Казахстана в ООН: первые шаги на международной арене документы о деятельности первого представителя Казахстана в ООН, представлены документы о деятельности Казахстана в ООН, инициативы Президента РК по сохранению мира и политике глобального разоружения. С выставкой ознакомились участники круглого стола «25-лет вступления Казахстана в ООН» представители дипломатического корпуса в Казахстане, постоянный представитель ООН в РК, сотрудники Министерства иностранных дел РК, студенты высших учебных заведений г. Астаны.

13 наурызда ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаттары ҚР Президенті Архивінің «Қазақстан халықаралық аренада» тақырыбындағы тарихи-құжаттық көрмемен танысты. Көрме ҚР Сыртқы істер министрлігінің жұмысына арналған «Қазақстан Республикасының Кеңестегі мүшелігінің басымдықтары» Үкіметтік сағаты барысында Парламент ғимаратының фойесінде қойылды.

13 марта депутаты Мажилісі Парламента РК имели возможность ознакомиться с историко-документальной выставкой Архива Президента РК «Казахстан на международной арене», развернутой в фойе здания Парламента во время Правительственного часа, посвященного деятельности Министерства иностранных дел РК «О приоритетах членства Республики Казахстан в Совете».

16 наурызда Қазақстан Республикасының Ұлттық музейінде «Қазақстан-Ресей: мәңгілік достық стратегиясы» атты тарихи-құжаттық көрменің ашылуы болды. Көрме Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы дипломатиялық қарым-қатынас орнатылуының 25 жылдығына арналған. Шараға Қазақстан Республикасы Президенті Әкімшілігі Басшысының бірінші орынбасары М.Тажин, Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрі А. Мұхамедияұлы, Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры Б. Жапаров, Ресей Федерациясы Президенті Әкімшілігінің шет елдермен өңіраралық және мәдени байланыс жөніндегі өкілі В. Чернов, Ресейдің Федералды архив агенттігінің басшысы А. Артизов, Ресейдің Қазақстандағы Төтенше және өкілетті елшісі М. Бочарников, РФ Орталық мемлекеттік экономика архивінің директоры Е. Тюрина қатысты. Сонымен қатар көрменің ашылуына мемлекет және қоғам қайраткерлері, Қазақстан Республикасы Парламентінің депутаттары, архив мекемелерінің басшылары мен қоғамдық ұйымдардың өкілдері де қатысты. Көрмеге ресейлік және қазақстандық архив қорларынан, соның ішінде Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының Президенті Архивтерінен алынған тәуелсіздік жылдарындағы екі мемлекет қарым-қатынастарының дамуы туралы архив құжаттары қойылды.

16 марта в Национальном музее РК состоялось открытие историко-документальной выставки «Казахстан и Россия: стратегия вечной дружбы». Выставка посвящена 25-летию установления дипломатических отношений между Республикой Казахстан и Российской Федерацией. В мероприятии приняли участие Первый заместитель Руководителя Администрации Президента РК М. Тажин, Министр культуры и спорта РК А. Мухамедиулы, директор Архива Президента РК Б. Джапаров, представитель Администрации Президента РФ по межрегиональным и культурным связям с зарубежными странами В.Чернов, руководитель Федерального архивного агентства А. Артизов, Чрезвычайный и Полномочный Посол РФ в Республике Казахстан М. Бочарников, директор Российского государственного архива экономики Е.Тюрина. Также присутствовали государственные и общественные деятели, депутаты Парламента РК, руководители архивных учреждений, представители общественных организаций. На выставке представлены архивные документы, рассказывающие о развитии казахстанско-российских отношений за годы независимости, из фондов казахстанских и российских архивов, в т. ч. из архивов президентов Республики Казахстан и Российской Федерации.

28 марта состоялось заседание Научного совета Архива Президента РК, на котором были представлены итоги научно-исследовательской работы Архива в 2016 г., а также заслушаны отчеты и обсуждены планы научно-исследовательских проектов «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны: литература, источники и база данных» и «Голод 1930-х гг. в Казахстане: документы и факты». Научный совет Архива Президента РК утвердил представленные отчеты за 2016 г. и планы работ на 2017 г. Председатель Научного совета Архива, д. т. н., профессор Б.А. Джапаров отметил, что в прошлом году Архив впервые разработал и приступил к научным исследованиям, результаты которых выразятся в коллективной монографии по научным и методическим вопросам архивоведения и археографии. Член Научного совета Архива А.Т. Капаева, подчеркнув большую исследовательскую работу коллектива Архива, отметила, что сотрудники областных архивов должны перенимать опыт Архива Президента РК, т. к. здесь работают ученые и практики-архивисты с большим профессиональным опытом.

Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасының кітапханасында құжаттау және құжаттардың ведомстволық сақталуын жетілдірудің бірлескен іс-шаралар жоспары бойынша ҚР Президенті Астана қ. Басқармасының (Филиал) бас сарапшылары Г.Ө. Құдайбергенова және А.А. Ермағамбетова **28 наурызда** іс жүргізу және құжаттарды архив сақтау бойынша семинар өткізді. Оған Кітапхананың құрылымдық бөлімшелеріндегі іс жүргізуге жауапты қызметкерлері қатысты. «Ұйымдастырушылық-өкімдік құжаттарды рәсімдеуге қойылатын талаптар», «Іс номенклатурасын құрастыру: іс номенклатурасын құрастыру бойынша әдістемелік дайындық», «Істер мен құжаттарды ведомстволық архивке тапсыру» тақырыптары бойынша әңгіме жүргізілді.

28 марта семинар по организации делопроизводства и архивного хранения документов в Библиотеке Первого Президента РК – Лидера Нации провели главные эксперты Управления Архива Президента РК в г. Астане (филиал) Г.У. Кудайбергенова и А.А. Ермағамбетова. В нём приняли участие ответственные за делопроизводство структурных подразделений Библиотеки.

29 наурызда Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның Стратегиялық зерттеулер институтында бірлескен іс-шара жоспарына сәйкес «Іс жүргізу және құжаттарды архивтік сақтау» тақырыбына семинары өткізілді. Онда Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Қазақстанның Стратегиялық зерттеулер институтының іс жүргізу және архив қызметіндегі жұмыскерлері қатысты. Семинарда ҚР Президенті Астана қ. Басқармасының (Филиал) бас сарапшылары Г.Ө. Құдайбергенова және А.А. Ермағамбетова «Ұйымдастырушылық-өкімдік құжаттарды рәсімдеуге қойылатын талаптар», «Іс номенклатурасын құрастыру: іс номенклатурасын құрастыру бойынша әдістемелік дайындық», «Істер мен құжаттарды ведомстволық архивке тапсыру» тақырыптарына дәріс оқыды. Қорытындылай келе архив ісі және іс жүргізу бойынша нормативтік құқықтық актілердің негізінде тәжірибелік сабақ және тәжірибелік ойын өткізілді.

29 марта в Казахстанском институте стратегических исследований при Президенте РК прошёл семинар «Делопроизводство и архивное хранение документов». В нём приняли участие работники делопроизводственных и архивных служб КИСИ. На семинаре выступили главные эксперты Управления Архива в г. Астане (филиал) Г.У. Кудайбергенова и А.А. Ермагамбетова по темам: «Требования к оформлению организационно-распорядительной документации», «Составление номенклатуры дел: методика подготовки по составлению номенклатуры дел», «Передача документов и дел в ведомственный архив».

29 наурызда ҚР Президентінің Архивінде «Мәңгілік Ел» қайраткерлері: жазушы Смағұл Елубай» тақырыбында белгілі жазушы С. Елубаймен шығармашылық кездесу өткізілді. ҚР Президенті Архивінің жазушымен кездесу ұйымдастыруына оның жазған «Ақ боз үй» атты өткен ғасырдың 30-шы жылдары халқымыз бастан кешірген ашаршылық зобалаңы туралы романы түрткі болды, сондай-ақ қаламгердің айтулы мерейтойы да іс-шарамен тұспа-тұс келді. Кездесуді ҚР Президенті Архивінің директоры Б.Ө. Жапаров ашып, С. Елубайды 70 жасқа толған мерейтойымен құттықтады. Сонымен қатар ашаршылық проблемасына қысқаша шолу жасап, ҚР Президенті Архиві «Мәңгілік Ел» қайраткерлері» тақырыбында қаламгерлер мен мемлекет және қоғам қайраткерлерімен кездесу өткізуді дәстүрге айналдырғанын және мұндай іс-шараның жас ұрпақты отан сүйгіштікке, тарихи танымдарын ашуда маңызы зор екендігін атап өтті. Кездесуде жазушының ашаршылық, сталиндік қуғын-сүргін жылдарын қамтыған «Ақ боз үй» роман-трилогиясы талқыланды. Қаламгердің әріптесі белгілі ақын Ғ. Жайлыбай сөз алып С. Елубайдың ерекше талантты ақыл-ой иесі ретінде атап өтті. «Ақ боз үйдің» ашаршылық тақырыбында жазылған алғашқы туынды екендігін, сондай-ақ романның аталған мәселенің бастапқысы болатынын, ашылмай қалған қасіретті тарихи оқиғаларды суреттейтін соны туындылар әлі де жарыққа шығуы тиістігін айтты. Аталған роман бойынша архив құжаттарымен өзара байланыстырыла сипатталған баяндама оқылды. Жазушы өз сөзінде «Ақ боз үй» сияқты шығармалар қандай қоғам, қандай саясат болмасын бүгінгідей жаһандану үрдісінде халықтың этностық тұтастығы мен құндылықтарының сақталуына ықпал етуі тиіс екендігін атап көрсетті. «Ашаршылық адамдардың жанын алды, тірі қалғандардың санасын алды. Алапат аштық пен қуғын-сүргіннен аман қалғандары өзін-өзі рухани жоғалтты. Ең қасіреттісі осы болды» – деп егілді жазушы. – «Бертін келе халықта ұждани болмыс кетті, рухани азғындау – қылмыс пен имансыздық күшейді. Тарихи арман – Тәуелсіздік алақанға қонған кезде ғажайып қазақ ұлты болып өмір сүруіміз керек. Ол үшін әрқайсысымыздың әр күніміз ұлттық болмысты сақтап қалу жолындағы күреске толы болу керек» – деп толғады. ҚР Президенті Архивінің кітапханасы іс-шараны тақырыпқа сәйкес кітап көрмесімен үйлестірді. Шығармашылық кездесуге жазушылар, қоғамдық ұйымдардың өкілдері, тарихшылар, архивистер, жоғары оқу орындарының студенттері қатысып, ашаршылық тақырыбында ой толғап, кездесуден алған әсерлерімен бөлісті. Кездесуге «EurasiaNet» интернет-порталының Орталық Азия бойынша бас тілшісі, журналист Джоанна Лиллис келіп қатысып, Қазақстандағы ашаршылық тақырыбы өзінің алапат жойқындығымен жан шошытатындығын айтты және Архивтің ашаршылық

жөніндегі зерттеу жұмыстарымен танысты. Кездесу соңында Архив директоры Б. Жапаров қаламгерге алғыс білдірді, сондай-ақ Архивте әлі талай тарихи романдар жазуға болатын құжаттар бар екендігін айтып, шығармашылық табыстар тіледі.

29 марта в Архиве Президента РК состоялась встреча с писателем С. Елубаев, автором романа-трилогии «Ақ боз үй» – «Одинокая юрта», в котором раскрываются страницы трагической истории – массового голода, пережитого казахским народом в 1930-х гг. XX в. На мероприятии принял участие секретарь Союза писателей Казахстана – поэт Ф. Жайлыбай. В своем выступлении он отметил, что С. Елубаев характерен особый взгляд на окружающий мир, и это получило свое отражение в романе «Ақ боз үй». С. Елубаев, отвечая на вопросы участников встречи, подчеркнул, что в своих произведениях он старался донести до читателей мысль, что надо стремиться сохранять этническую целостность, которая стала размываться в процессе глобализации. Голод убивал людей, ломал сознание выживших, народ утратил духовные ценности. Именно в этом был ужас трагедии. На мероприятии участвовали представители общественных организаций, историки, архивисты, студенты, которые делились своими мнениями о трагических событиях XX в.

10 сәуірде ҚР Президенті Архиві мен Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызмет істері және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінде бірлескен іс-шаралар жоспарына сәйкес құжаттауды дамыту және құжаттарды ведомстволық сақтау мәселесін талқылауға байланысты жиналыс өтті. Жиналыста Әкімшілік департаментінің Құжатайналымы басқармасының жетекшісі Ж.Қ. Шалабаева және Агенттіктің архивісі Б.М. Нарымбаева сөз сөйледі. Жиналыс барысында Агенттіктің қызметін рейтингтік бағалау мәселесі де талқыланды. Сонымен қатар Архив Басқармасының бас сарапшысы М.Д. Көмекбаева Агенттіктің архив қоймаларын қарап, ұсыныстарын айтты. Жиналыс қорытындысы бойынша құжаттау және құжаттарды архивтік сақтау үрдісін әрі қарай жетілдіру жұмыстарын 2017 жылға арналған бірлескен Жоспарға сәйкес жүргізу туралы ұсыныс берілді.

10 апреля согласно Плану совместных мероприятий на 2017 г. Архива Президента РК и Агентства РК по делам государственной службы и противодействию коррупции состоялось рабочее совещание, на котором обсуждены вопросы по развитию документирования и ведомственного хранения документов по рейтинговой оценке деятельности Агентства. На совещании выступили руководитель Управления документооборота Административного департамента Ж.К. Шалабаева и архивист Агентства Б.М. Нарымбаева. Главный эксперт Управления Архива М.Д. Көмекбаева провела обследование архивохранилищ Агентства. По итогам совещания было рекомендовано дальнейшее совершенствование работы процессов документирования и архивного хранения документов.

11–12 сәуірде ҚР Президенті Архивінің директоры Б.Ә. Жапаров ҚР ҰҒА академигі Ә. Әшімовтың 80 жылдық мерейтойына арналған «Макроэкономикалық талдау мен экономикалық саясат жөніндегі математикалық тәсілдер және ақпараттық технологиялар» тақырыбымен өткен халықаралық ғылыми-практикалық конференция жұмысына қатысты. ҚР Президенті Архивіне мемлекеттік сақтауға алынған

құжаттар мен Ә. Өшімовтың жеке архивіндегі деректер негізінде «Академик Әбдіқаппар Өшімов 80 жаста» тақырыбымен тарихи-құжаттық көрме ұйымдастырылды.

12 сәуірде Айтбай және Садықбек Хангелдиндерді еске алуға арналған Дөңгелек үстел өткізілді. ҚР Президентінің Архиві соңғы 20 жыл көлемінде мемлекет және қоғам қайраткерлері, әдебиет пен өнердің көрнекті өкілдерінің жеке архивтерін жинақтау бойынша үлкен жұмыстар атқаруда. Қазақстанның белгілі тұлғаларына, олардың жеке архивтерін пайдалана отырып, іс-шаралар ұйымдастыру Архивтің ерекше дәстүрі мен оңтүстік астананың елеулі мәдени оқиғасына айналып отырғандығын Дөңгелек үстел қатысушылары да атап өтті. Өйткені, ел тарихының айтулы кезеңдері жекелеген тарихи тұлғалардың жеке тектік құжаттары арқылы сипатталатын болса, тарихты кез-келген жанның түсінуі мен қабылдауына оңай болады. Ағайынды Айтбай мен С. Хангелдиндер Қызылорда облысының тумалары, өз заманындағы Қазақстан мәдениетінің көрнекті өкілдері. «Мәңгілік ел» қайраткерлері» циклі аясындағы Айтбай және Садықбек Хангелдиндерге арналған шарада тарихи-құжаттық көрме ұйымдастырылып, С. Хангелдин туралы деректі фильм көрсетілді.

12 сәуірде Қазақстанда Ғылым қызметкерлерінің күні аталып өтті. Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты 2014 жылғы халыққа Жолдауында: «Ғылыми қамтымды экономика құру – ең алдымен Қазақстан ғылымының әлеуетін арттыру. Бұл бағыт бойынша венчурлік қаржыландыру, зияткерлік меншікті қорғау, зерттеулер мен инновацияларды қолдау, сондай-ақ ғылыми әзірлемелерді коммерцияландыру жөніндегі заңнаманы жетілдірген жөн. Ғылымды қаржыландыру көлемін біртіндеп арттырып, оны дамыған елдердің көрсеткіштеріне жеткізу жөнінде нақты жоспар қажет», – деп атап өткен еді. Қазақстанда Ғылым қызметкерлерінің күні Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 20 қазандағы Жарлығына сәйкес бекітілген болатын. Осыған орай, Ғылым ордасында Ғылым қызметкерлері күніне арналған «Қазақстанның үшінші жаңғыру кезіндегі ғылымы» форумы өтті. Шараға ҚР Президенті Архивінің Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасының қызметкерлері М.Т. Жылгелдинов пен С.М. Шайжанова қатысты. Форумды ҚР Білім және ғылым министрі Е.К. Сағадиев ашты. Министр жиналған академиктер мен ғылым қызметкерлерін кәсіби мерекелерімен құттықтап, қазіргі уақыттағы ғылым саласы мамандарының алдында тұрған нақты міндеттерді атап, Министрлік тарапынан оның шешілуі жолында атқарылып жатқан шараларға тоқтады. Аталған Форумның пленарлық отырысында сонымен қатар ҚР Ұлттық ғылым академиясының президенті М.Ж. Жұрынов, ҚР Парламенті Сенатының депутаты А.Қ. Бижанов, «Ғылым қоры» АҚ президенті Ә.Ж. Сұлтанғазин, ҚР Жоғары оқу орындары қауымдастығының президенті Р.А. Алшанов баяндама жасады. Сондай-ақ, бұл күн – Қазақстанның Ұлттық ғылым академиясының ұйымдастырушысы және оның тұңғыш президенті, көрнекті ғалым Қ.И. Сәтбаевтың туған күні. Академик Қ.И. Сәтбаевтың мемориалдық музейі Қаныш Имантайұлын еске алу мақсатында атаулы күнге арнап музей қабырғасында көрнекті академиктер, қоғам қайраткерлері, Алматы қаласының ЖОО студенттері мен Қ.И. Сәтбаев атындағы № 56 мектептің оқушыларымен кездесу өткізді. Кездесуде сөз алған ҚР ҰҒА академигі, геология-минерология ғылымдарының докторы, профессор С.М. Оздоев ғалымның ХХ ғасырдағы Қазақстандағы ғылымның қалыптасуына қосқан үлесі, оның негізін қалау жолындағы еңбектеріне тоқталып өткен болса, Қ.И. Сәтбаевтың немересі Н.Қ. Жармағамбетов ғалымның өмір жолы мен отбасына қатысты қызықты мәліметтермен бөлісті. Іс-шарада ҚР Президенті Архивінің қызметкерлері дайындаған «Қ.И. Сәтбаев және Қазақстанның іргелі ғылымының қалыптасу тарихынан» тарихи-құжаттық көрмесінің тұсаукесері өтті. Көрмеде өткен жылы құрылғанына 70 жыл толған Ұлттық ғылым академиясының тарихына қатысты, атап айтқанда, 1932 жылы Қазақстанда тұңғыш рет Кеңестік Ғылым академиясының базасының ашылуы, 1938 жылы базаның КСРО ҒА Қазақ филиалы болып қайта құрылуына қатысты, 1940 жылдары республикалық ғылым академиясын ашуға қатысты дайындық жұмыстары туралы,

1946 жылы Қазақстанның Ғылым академиясының ашылуы, 1950-ші жылдардан Тәуелсіздік жылдарына дейінгі бас ғылым ордасының қызметіне қатысты құжаттар көпшілік назарына ұсынылды. Сонымен қатар көрме Академияның тұңғыш президенті Қ.И. Сәтбаевтың, әр жылдарда академияны басқарған Д.А. Қонаев, Ш.Ш. Шөкин, Ш.Е. Есенов, М.Ә. Айтхожин және т. б. өмірі мен қызметіне қатысты ҚР Президенті Архивінің Қазақстан Коммунистік партиясы Орталық комитетінің қорындағы құжаттармен толықтырылды. XXI ғасыр – ғылым мен білімнің ғасыры. ҚР Ұлттық ғылым академиясының 70 жылдық мерейтойына арналған Жалпы жиналысының салтанатты сессиясында Н.Ә. Назарбаев XXI ғасырда, әсіресе, қолданбалы ғылымның көз ілеспес жылдамдықпен дамып жатқанын көріп отырмыз. Ғалымдар жаңа көзқарасқа көз тігуі тиіс. Біз әлемдік жаңа технологияларды игеріп, өзімізге бейімдеуіміз керек. Академиктермен кездесуімде дүниеде болмағанды ашу нағыз революция болар еді, бірақ дүниеде бар нәрсені Қазақстанға әкеліп бейімдеу, ол да ғылым деп айтқан болатынмын. Ғалымдарымыз осы іске белсенді атсалысуы қажет. Сондықтан дәуір сұраныстарына сай, олар ғылыми көзқарастарын қайта қарауы керек. Біз өнеркәсіптік ғылымның қажеттігін ескере отырып, гуманитарлық салаға да ұмтылуымыз керек», – деп айқындап өткен болатын.

14 сәуірде ҚР Президенті Архивінде екінші рет архивтану және іс жүргізуді ұйымдастыру мамандықтары бойынша олимпиада өтті. Олимпиада «Ұлт жоспары – бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадам» бағдарламасын іске асыру шеңберінде, студенттердің шығармашылық

белсенділігін дамыту және оларға болашақта архив мамандығы бойынша жұмыс жасауға ықпал ету мақсатында ұйымдастырылды. «Индустрализация және экономикалық өсім» институционалдық реформасын іске асырудың маңызды бір бөлігі - даярланатын кадрлардың бәсекелестік қабілетін арттыру болып табылады (79 қадам). Осы мақсатта Қазақстан Республикасы Президентінің Архивінде ауқымды жұмыстар жүргізілуде: архивте тұрақты түрде бірқатар жоғарғы оқу орындарының тарих факультетінің студенттеріне өндірістік тәжірибе ұйымдастырылады, оқу залында студенттер дипломдық және курстық жұмыстарын жазу үшін архив құжаттары бойынша зерттеулер жүргізеді, архивтің әр түрлі іс-шараларына қатысады, соның ішінде тарихи-құжаттық көрмелер, дөңгелек үстелдер, белгілі зерттеуші, тарихшылармен кездесулер өткізіледі. Олимпиаданың мақсаты – студенттердің ғылымға ынтасын арттыру, Ұлттық архив қорының құжаттарын әйгілеу, архив ісі мен құжаттануды насихаттау, архив мамандығының мәртебесін көтеру. Олимпиада екі тур бойынша өтті: I – тур. 10 сұрақтан тұратын тест тапсырмалары. II – тур. Үй тапсырмасы. Студенттер алдын ала берілген тақырыптар бойынша баяндама жасады. Әділ қазылар алқасының мүшелері: ҚР Президенті Архивінің басшылығы және әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің оқытушылары болды. Олимпиадаға әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Тарих, археология және этнология факультетінің «Мұрағаттану, құжаттарды жүргізу және құжаттамамен қамтамасыз ету» мамандығынан және Алматы көпсалалы колледжінің «Мұрағаттану» мамандығынан іріктеліп 16 студент қатысты. 4 студент жүлделі орындарға ие болды. Арнайы жүлдені «М.Ж. Хасанаевтың архив ісіне қосқан үлесі» тақырыбымен 2 курс студенті М. Шәріпхан жеңіп алса, 1-орынды 3 курс студенті С. Молдағазиева, 2-орынды Алматы көпсалалы колледжінің 3 курс студенті А. Әбіжан, 3-орынды 2 курс студенті Ә. Айтова иеленді. Қалған студенттер әр түрлі номинациялармен марапатталды. Жүлделі орындарға белгілі тарихшы, мемлекет және қоғам қайраткері М.Ж. Хасанаевтың атынан арнайы ақшалай шәкіртақы тағайындалды.

14 апреля в Архиве Президента РК состоялась II городская студенческая олимпиада по архивоведению и организации делопроизводства. Мероприятие подготовлено в рамках реализации Плана нации «100 конкретных шагов по реализации 5 институциональных реформ» и нацелено на развитие творческой активности студентов и привлечения их в будущем к работе архивистами. Цель олимпиады – привлечение студентов к научно-исследовательской работе, пропаганда документов Национального архивного фонда, повышение престижа профессии архивиста. Олимпиада состояла из двух туров: тесты и домашнее задание в виде презентации доклада по определенной теме. На олимпиаде участвовали студенты факультета истории КазНУ им. аль-Фараби и студенты Алматинского многопрофильного колледжа. 1-е место заняла студентка 3 курса КазНУ С. Молдагазиева, на 2-м месте студентка 3 курса колледжа А. Абижанова, на 3-м месте студентка 2 курса КазНУ А. Айтова. Призерам Олимпиады были вручены стипендии от имени М.Ж. Хасанаева – известного историка-архивиста. Специальный приз был присужден студентке 2 курса исторического факультета КазНУ М. Шарипхан за исследование «Вклад М.Ж. Хасанаева в архивное дело». Студент 2 курса КазНУ Д. Узакбай отмечен специальным призом председателя Общественного совета при Архиве Президента РК В.Н. Шепеля. Участники награждены дипломами номинаций.

18 сәуірде «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә.Назарбаевтың мақаласын талқылау аясында, Қазақстан Республикасы Президентінің архивінде «Архивтер және қоғам» атты тақырыптық кездесу өтті. ҚР Президентінің мақаласында «рухани жаңғыру» реформасы Қазақстанның

Үшінші жаңғыруының түрлендіру мәселелерін шешудегі негізгі жолы ретінде қабылданған. Бұл реформа еліміздің саяси және экономикалық сапалы дамуының өзегі мен тірегіне айналады. Елбасының мақаласы өткеннің жағымды және прагматикалық тәжірибесін қолданып, Қазақстан дамуының өз жолын таңдауы ретінде келешекке берген уақтылы бағдары болып табылады. ҚР Президенті Архивінің директоры, техникалық ғылымдарының докторы, профессор Б.Ә.Жапаровтың кіріспе сөзіннен кейін, іс-шараның құрметті қонақтары: техникалық ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Ғылым академиясының академигі Ө.Ө. Әшімов; Ritsumeikan университетінің Құрметті профессоры, экономикалық ғылымдарының докторы Kei Karasawa (Жапония); профессор, Жүйелік зерттеулер мен кибернетика саласындағы озық зерттеулер халықаралық институтының директоры және директорлар кеңесінің төрағасы George E. Lasker (Канада) сөз сөйледі. ҚР Президенті Архиві директорының орынбасары, тарих ғылымдарының докторы Қ.Ш. Әлімғазинов іс-шараның негізгі баяндамашыларының бірі болып, қоғамның рухани жаңғыруындағы архившілердің ерекше рөлін атап көрсетті. Кездесуде, қоғам қайраткері, ҚР мемлекеттік қызметінің ардагері А. М. Мақұлбекова сөз сөйледі. Кездесу нәтижесін қорытындылай келіп, жақында өткен Архив мемлекеттік қызметшілерін аттестаттау жұмысына қатысқандары үшін Архив директоры Б.Ә.Жапаров қоғам қайраткерлері А.М.Мақұлбековаға, А.П.Беляновқа, К.М.Бишмановқа Алғыс хаттар табыстады.

18 апреля в Архиве Президента РК прошла тематическая встреча «Архивы и общество», организованная в рамках обсуждения статьи Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания». На мероприятии выступили почетные гости: А.А. Ашимов, д.т.н., профессор, академик Национальной академии наук РК; Kei Karasawa, Почетный профессор университета Ritsumeikan, доктор экономических наук (Япония); George E. Lasker, профессор, директор и председатель совета директоров Международного института передовых исследований в области системных исследований и кибернетики (Канада). С докладом выступил зам. директора Архива, д. и. н. К.Ш. Алимгазинов, подчеркнувший роль архивистов в модернизации духовной сферы общества. Также в обсуждении приняла участие общественный деятель, ветеран Государственной службы РК А.М. Макулбекова

21 сәуірде ҚР Мәдениет және спорт министрлігі «Орталық мемлекеттік ғылыми-техникалық құжаттама архиві» РММ, ҚР Білім және ғылым министрлігі Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтымен, «Қазақстандық Өділет тарихи-ағарту қоғамы» Республикалық қоғамдық бірлестікпен бірлесіп, «TENGRİ NEWS» Қазақстандық жаңалықтар порталының қолдауымен Алматы қаласының «Салтанат» қонақ үйінің конференц-залында «Тарихтағы тұлға: Қазақстанның инженерлік-техникалық ғылым зиялылары туралы дерек көздері. 1920–1950 жж.» Халықаралық ғылыми-практикалық конференция өтті. Іс-шараға Қазақстанның бірқатар архив мекемелерінің басшылары, ғалымдар, ЖОО оқытушылары, архивистер, музейтанушылар, өлкетанушылар және т. б. қатысты. Мәжілісті ҚР БҒМ Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты директорының орынбасары, т.ғ.к. Н.А. Атығаев жүргізді. Конференция қатысушыларына ҚР МСМ «Орталық мемлекеттік ғылыми-техникалық құжаттама архиві» РММ директоры Г.С. Сәрсенова алғысөз сөйледі. Конференцияға Астана, Алматы, Жезқазған, Қарағанды, Лисаковск, Павлодар, Мәскеу (Ресей), Самара (Ресей), Саратов (Ресей) қалаларынан 30-дан аса баяндамалар және 36 автордың хабарламалары ұсынылды. ҚР Президенті Архивінің қызметкерлері конференцияның жұмысына қатысып, «XXI ғасырдағы архив және қоғам: мәдени мұраны зерттеу және мемлекеттік бағдарламаларының орындалуы» ғылыми-зерттеу жұмысы аясында «Архивные источники о репрессированных зоологах» (Ж.Т. Байқаш), «Семей ет комбинатының құрылысы – Аспандияр Кенжиннің өмірбаянының бір беті ретінде» (Ә.Т. Сүлейменова), «Наследие инженера А. Зенкова в архивных и музейных коллекциях г. Алматы». (Е. В.Чиликова) хабарламалар жасады.

21 апреля в конференц-зале отеля «Салтанат» состоялась Международная научно-практическая конференция «Человек в истории: источники о научной и инженерно-технической интеллигенции Казахстана. 1920–1950-е гг.», посвященная 80-летию начала «большого террора» – памяти о жертвах политических репрессий. Организаторы мероприятия – РГУ «Центральный государственный архив научной технической документации» Министерства культуры и спорта РК, Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова Министерства образования и науки РК, Республиканское общественное объединение «Казахстанское историко-просветительское общество «Адилет». В мероприятии приняли участие руководители ряда архивных учреждений Казахстана, ученые, преподаватели вузов, архивисты, краеведы, музейеведы и др. На конференции представлено более 30 докладов и сообщений 36 авторов из Астаны, Алматы, Жезказгана, Караганды, Лисаковска, Москвы (Россия), Павлодара, Самары (Россия), Саратова (Россия), Усть-Каменогорска. Сотрудники Архива Президента РК в рамках научно-исследовательской работы «Архив и общество в XXI веке: роль архивов в реализации государственных программ по изучению и пропаганде культурного наследия» подготовили сообщения: «Архивные источники о репрессированных зоологах» (Ж.Т. Байқаш), «Семей ет комбинатының құрылысы – Аспандияр Кенжиннің өмірбаянының бір беті ретінде» (А.Т. Сулейменова), «Наследие инженера А. Зенкова в архивных и музейных коллекциях г. Алматы» (Е.В. Чиликова).

22 сәуірде ҚР Президенті Архивінің Кубогі үшін архившілер арасында волейболдан турнир өтті. Турнирге ҚР Президенті Архивінің «Жігер», Алматы қаласы Орталық мемлекеттік архивінің «Pride», «Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ Ведомстволық архивінің «ЕНПФ» және әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің Тарих, археология және этнология факультетінің студенттерінен құралған «Брайтон» командалары қатысты. Тартысты өткен ойындарда «Жігер» командасы қарсыластарына қарсы өткізген 3 ойында жеңіске жетіп 1-орынды иеленді. «Жігер» командасына ғана жеңіліп, басқа екі ойынында жеңіске жеткен «Pride» командасы 2-орынға тұрақтады. Турнирде «ЕНПФ» командасын ұтып, 2 ойында жеңіліске ұшыраған «Брайтон» командасы 3-орынды місе тұтты.

24–25 апреля руководитель Управления архивных технологий Б.Д. Шайлазымов принял участие в республиканском семинар-совещании «Инновационное будущее архивов в контексте задач модернизации общественного сознания». Организатором мероприятия выступил Департамент архивного дела и документации Министерства культуры и спорта РК. Семинар-совещание проходило на базе Национального архива РК и Национального музея РК в г. Астане. В рамках мероприятия были рассмотрены деятельность архивных учреждений Казахстана в 2016 г. и предстоящие задачи на 2017 г., кадровые вопросы, обеспечение сохранности электронных документов, а также дальнейшие перспективы развития отрасли.

25 сәуірде ҚР Президенті жанындағы Мемлекеттік басқару академиясында іс жүргізу және құжаттарды архивте сақтау жөнінде семинар өткізілді. Аталған семинар 2017 жылға арналған құжаттау және құжаттардың ведомстволық сақталуын жетілдіру бойынша бірлескен іс-шаралар жоспарына сәйкес ұйымдастырылды. Оған құрылымдық бөлімшелердің әдіскерлері, іс жүргізу және ведомстволық архив қызметкерлері қатысты.

25 апреля в Академии государственного управления при Президенте РК проведён семинар по делопроизводству и архивному хранению. В нем приняли участие методисты структурных подразделений, сотрудники делопроизводственных и архивных служб.

26 апреля в Архиве Президента РК состоялась презентация «Электронного архива», организованная в рамках реализации программы «Цифровой Казахстан» в соответствии с Посланием Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность». В мероприятии приняли участие представители Министерства культуры и спорта РК, НХ «Зерде», руководители государственных архивных учреждений. В ходе презентации обсуждены актуальные вопросы разработки и внедрения информационных технологий в государственных архивах Казахстана.

28 сәуірде ҚР Президенті Архивінің жанындағы Қоғамдық кеңес мәжілісінің отырысы өтті. Мәжілісте Қоғамдық кеңестің төрағасы В.Н. Шепель дайындаған құжаттарды сақтау қауіпсіздігі және архив қорының лаңкестікке қарсы қорғанысы бойынша Архивтің жұмысы туралы мәселе қаралды. Мәжіліске Архив басшылығы, Мамандандырылған күзет қызметі басқармасының өкілдері – полиция полковнигі Қ.Ж. Әбдіманапов, полиция капитаны Р.А. Досаев және «Өрт сөндіру және авариялық-құтқару жұмыстары қызметі» Мемлекеттік мекемесінің өкілі – азаматтық қорғаныс майоры Н.В. Шелестова қатысты.

28 апреля состоялось заседание Общественного совета при Архиве Президента РК, на котором был рассмотрен вопрос о работе Архива по безопасности хранения документов и антитеррористической защищенности архивного фонда, подготовленный председателем Общественного совета В.Н. Шепелем. В заседании участвовали руководство Архива, представители специализированной службы охраны – полковник полиции К.Ж. Абдуманапов, капитан полиции Р.А. Досаев, службы пожаротушения и аварийно-спасательных работ – майор гражданской защиты Н.В.Шелестова

4 мамырда ҚР Президентінің Архивінде Жеңіс күніне орай «Қазақстан Ұлы Отан соғысында: тарих тағылымы» атты тарихи-құжаттық көрменің тұсаукесері өтті. Іс-шара Алматы қаласы музейлері бірлестігімен бірлесе отырып ұйымдастырылды. Көрмеде әскери құрамаларды жасақтау, халықты әскерге жұмылдыру туралы қаулылар, хаттамалар, анықтамалар мен тізімдер, қазақстандық Ұлы Отан соғысының батырлары туралы мәліметтер, соғыстағы ерлігі үшін «Халық қаһарманы» атағын беру туралы ҚР Президентінің Жарлықтары, «Эвакуация», «Депортация тарихынан», «Қазақстандық әскери тұтқындар» жобалары бойынша ҚР Президенті Архивінің жүргізіп отырған жұмыстарының нәтижелері және басқа құжаттар көпшілік назарына ұсынылды. Сонымен қатар, көрмеде Алматы музейінің Ұлы Отан соғысына қатысты жәдігерлері, оның ішінде Ф. Дзержинский атындағы Алматы тоқыма фабрикасының өнімдері – армия жауынгерлеріне арнайы шығарылған шлем телпесі мен қолғабы, соғыс жылдарында Алматы қаласында орналасқан эвакогоспитальдердің материалдары және т. б. экспонаттар орналастырылды. Дөңгелек үстелге Алматы қ. Медеу ауданының Ардагерлер кеңесі, «Генералдар кеңесі» республикалық қоғамдық бірлестігінің мүшелері, архившілер, Алматы музейінің қызметкерлері, ҚР ҰҚК Шекара қызметі академиясы, ҚР Қорғаныс министрлігі Құрлық әскерлерінің Әскери институты, Б. Момышұлы атындағы Алматы республикалық «Жас ұлан» мектебінің курсанттары қатысты.

4 мая в Архиве Президента РК открылась выставка «Казахстан в Великой Отечественной войне: уроки истории», организованная совместно с ГУ «Объединение музеев г. Алматы. Музей Алматы» и приуроченная ко Дню Победы. На выставке представлены постановления, протоколы, справки, списки по мобилизации, формированию воинских соединений, даны сведения о героях-казахстанцах, Указы Президента РК о присвоении героям войны звания «Халық қаһарманы»; сведения о работе архивистов по проектам «Эвакуация», «Из истории депортаций», «Казахстанцы-военнопленные». Экспонаты из Музея города Алматы – образцы продукции Алма-Атинской трикотажной фабрики им. Дзержинского, материалы эвакогоспиталей и другие предметы времен Великой Отечественной войны.

К 100-летию Движения Алаш

12 мая в Государственном историко-культурном заповеднике-музее «Азрет Султан» в рамках мероприятий «Туркестан – культурная столица Тюркского мира» состоялась международная научно-практическая конференция «Алашведение и музей» и прошла презентация фотовыставки «Алаштың айбынды ұлдары». На конференции участвовали ученые, музейеведы, архивисты Казахстана, России и Турции. От Архива Президента Республики Казахстан, заключившего в 2016 г. с «Азрет Султаном» двусторонний договор сотрудничества, были представлены 4 сообщения: «Формирование археографического фонда по проблеме движения Алаш» (по документам и материалам АП РК) (Е. Чиликова), «Мырзахан Төлебаевтың өмірі мен қызметі (1888–1938)» (Ж. Байкаш), «Алаш қозғалысы қайраткерлерінің шығармашылық мұрасы (Ж.Аймауытовтың «Қартқожа» романы кейіпкерінің ҚР Президенті Архивіндегі өмірбаяндық деректеріне шолу)» (А. Сулейменова), «Асылбек Сейітов – Алаш қозғалысының қайраткері» (С. Шайжанова). На пленарном заседании прозвучало 7 докладов, на 3-х секциях – 32 сообщения из Астаны, Стамбула, Алматы, Актюбинска, Кентау, Кызылорды, Павлодара, Семей, Тараза, Туркестана и Ульяновска.

Директор Государственного историко-культурного заповедника-музея «Азрет Султан» Аубакир Ж.М. подчеркнул что, только зная историю своей страны, начинаешь понимать особую ценность обретенной в конце прошлого столетия независимости, в приближении которой важную роль на рубеже XIX–XX столетий сыграли участники движения Алаш, впоследствии репрессированные тоталитарным режимом.

Гости мероприятия приняли участие в награждении номинантов фотоконкурса «Түркістан және тарихи ескерткіштер», совершили экскурсии по историческим местам.

Хранители архитектурного комплекса Азрет-султан обратили внимание коллег на мастерство зодчих и инженеров одного из самых грандиозных сооружений средневековья, внесённого в список Мирового наследия ЮНЕСКО. Музей-заповедник расположен в центре Туркестана, на территории мавзолея духовного наставника тюркоязычных народов Ходжа Ахмеда Яссауи, известного в народе как святой Азрет (Хазрет) Султан. Кроме этого сооружения XIV в., музей включает в себя ещё 8 исторических памятников, объединенных общей организационной и научной инфраструктурой: подземная мечеть «Хильвет» XII в.; «Жума мечеть» XVIII в., мавзолей Рабии Султан Бегим XV в.; «Восточная баня», которая использовалась по прямому назначению до 1975 г.; музеи истории г. Туркестана, археологии и этнографии XIV в., улицы г. Туркестана XIX в. Общая экспозиционная площадь этих музеев составляет 3794,52 кв. м. Основной фонд музея заповедника – 13 800 экспонатов.

Исторически сложилось так, что мавзолей был резиденцией власти, потому символично проведение Международной научно-практической конференции, посвященной 100-летию движения Алаш именно тут и именно в год объявления Туркестана культурной столицей Тюркского мира.

Алаш қозғалысына – 100 жыл

18 мамырда Қазақстан Республикасы Президентінің Архиві мен Атырау облыстық Мәдениет, архивтер және құжаттама басқармасы, Атырау облыстық мемлекеттік архиві бірлесуімен Алаш қозғалысының 100 жылдығына орай «Тәуелсіздік тағылымы: Батыс Алаш Орда тарихынан» атты тарихи құжаттық көрме және белгілі мемлекет, қоғам қайраткерлерінің, зиялы қауымның, тарихшы ғалымдар мен бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдерінің қатысуымен Дөңгелек үстел өткізді. Салтанатты іс-шараны Атырау облысы мемлекеттік архивінің басшысы **Алтынбек Бұхарзаұлы Нсанғалиев** ашты. Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің директоры Борис Әлікенұлы Жапаров, ҚР Президенті архиві басқармасының бас сарапшысы Әлия Сүлейменова, облыстық мәдениет, мұрағаттар және құжаттама басқармасының басшысы Әбіл Тауфиқұлы Жоламанов, облыстық атқарушы органдардың, жоғары оқу орындарының, бұқаралық ақпарат құралдарының басшылары, зерттеуші, өлкетанушылар, тарихшы ғалымдар және мекеме, ұйымдардан қызметкерлер қатысты.

Тарихи-құжаттық көрменің тұсаукесер рәсімінде лента қию салтанатпен жүргізілді.

«Тәуелсіздік тағылымы: Батыс Алаш Орда тарихынан» атты тарихи-құжаттық көрмені ҚР Президенті Архивінің бас сарапшысы **Әлия Сүлейменова** және «Азаттықты аңсаған Алаш» атты көрмені Атырау қаласы мемлекеттік архивінің пайдалану және жариялау бөлімінің басшысы **Рита Әділғалиева** таныстырды.

Дөңгелек үстелде «Алаш қозғалысы тарихының дереккөздері – Қазақстан Республикасы Президенті Архивінің қорларында: жинақталуы, сақталуы және жариялануы» туралы ҚР Президенті Архивінің директоры, техника ғылымдарының докторы, профессор **Борис Әлікенұлы Жапаров** баяндама жасады.

«Мәлім де беймәлім Алашордашылар тарихы» туралы Атырау мемлекеттік университетінің профессоры, тарих ғылымдарының докторы **Ахмет Аққали Қабижанұлы**, «Алашорданың Батыс бөлімінде қызмет еткен Атыраулық мұғалімдер» жөнінде Атырау мемлекеттік университетінің оқытушысы, педагогика ғылымдарының кандидаты **Шахман Нағимов**, «Х.Досмұхамедов – мемлекет және қоғам қайраткері» тақырыбымен Атырау мемлекеттік университетінің педагогика ғылымдарының кандидаты **Ғабит Бақытжанұлы Базарғалиев**, «Алашорда» өкіметінің туын көтеріскен – Х. Досмұхамедов» жөнінде Атырау мемлекеттік университетінің доценті, аға оқытушы **Айдар Рамазанұлы Сабыров**, «Алаш партиясы – қазақтың тұңғыш демократиялық партиясы» туралы Атырау облысы мемлекеттік архивінің бөлім басшысы **Раиса Кенжеғұлқызы Тастемірова** баяндама жасады.

Баяндамашылар Алаш қозғалысы, Алашорда үкіметі және Алаш партиясының деректерінің белгілі бір орталықта жинақталуы тиістігін, зерттеу барысын тиянақтайтын арнайы бағдарлама жасауды ұсынды. Алаш қозғалысын зерттеудегі ақтандақтар жөнінде, Батыс өңірден шыққан Алаш қозғалысының қайраткерлері туралы ауыздан ауызға тараған деректер туралы әңгімеледі.

22 мамырда ҚР Президентінің Архивінде «Архив және қоғам» іс-шаралар аясында Алматы қаласындағы ГФР Бас консулы Йорн Розенбергпен кездесу өтті.

Кездесуді ҚР Президенті Архивінің директоры Б. Жапаров ашып, ГФР және ҚР арасында дипломатиялық қатынастардың орнатылуына 25 жыл толатынын атап өтті, сонымен бірге, ҚР Президентінің Архиві, оның қызметінің бағыттары және ғылыми жобалары туралы айтып берді.

Алматы қаласындағы ГФР Бас консулы Йорн Розенберг Архивтің ұжымына алғыс білдіріп, өткеннің тарихын біз архившілердің жұмысының негізінде білеміз. Архив іске асырып отырған жобалардың маңыздылығын, екі ел ынтымақтағының көпірі бұл қазіргі кезде Қазақстанда тұрып жатқан этникалық немістер деп атап өтті. Кездесуде ҚР Президенті Архивінің Құжаттарды ғылыми жариялау басқармасының жетекшісі Е.В. Чиликова «Формирование полиэтничного состава Казахстана: немцы по документам Национального архивного фонда РК» және бас сарапшы Ж.Т. Байқаш «О реализации АП РК проекта «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны» тақырыптарында хабарлама жасады.

Іс-шараға «Возрождение» немістердің қоғамдық бірлестіктерінің Қауымдастығының өкілдері, ҚР Президенті Архивінің қызметкерлері қатысты.

Кездесу шеңберінде кітап көрмесі ұйысдастырылды, Архив ғимараты бойынша экскурсия жүргізілді, сонымен бірге Алматы қаласындағы ГФР Бас консулына Қазақстандағы немістердің тарихы бойынша құжаттардың көшірмелері және Архивпен шығарылған кітаптар сыйға тапсырылды.

22 мая в Архиве Президента РК в рамках цикла мероприятий «Архив и общество» прошла встреча с Генеральным консулом ФРГ в г. Алматы Йорном Розенбергом.

Открыл встречу директор Архива Президента РК Б.А. Джапаров. Он подчеркнул, что в этом году исполняется 25 лет установлению дипломатических отношений между ФРГ и РК. Рассказал об Архиве Президента РК, о направлениях его деятельности и научных проектах.

Генеральный консул ФРГ в г. Алматы Й. Розенберг поблагодарил коллектив за приглашение посетить Архив, отметил, что благодаря кропотливому труду архивистов мы узнаем историю прошлого. Также гость обратил внимание на важность проектов, которыми занимается Архив. Подчеркнул, что мостом сотрудничества между двумя странами являются этнические немцы, живущие ныне в Казахстане. На встрече выступили с сообщениями руководитель Управления научной публикации документов Архива Президента РК Е.В. Чиликова «Формирование полиэтничного состава Казахстана: немцы по документам Национального архивного фонда РК» и главный эксперт Ж.Т. Байқаш «О реализации АП РК проекта «Военнопленные-казахстанцы Второй мировой войны».

В мероприятии приняли участие представители Ассоциации общественных объединений немцев Казахстана «Возрождение», сотрудники Архива Президента РК.

В рамках встречи была организована книжная выставка, проведена экскурсия по зданию Архива, а также были вручены Генеральному консулу ФРГ в г. Алматы копии архивных документов по истории немцев в Казахстане и выпущенные Архивом книги.

Ақпаратты-әдістемелік бюллетень
№ 1 (23) 2017

Басуға 21.06.2017 ж. қол қойылды.
Офсеттік басылым. Гарнитура Arial.

ҚР Президентінің Архивінде басылып шығарылды.

050010, Алматы қ., Достық д-лы, 87-б
[www. archive.president.kz](http://www.archive.president.kz)